

<<Kazinczy, Ferencz>> Eredeti munkái. 3 : Levelek ; 1.
Levelei Kis Jánoshoz, 1793-1810

Magyar Kir. Egyet. bet
Budán; Buda 1842

Signatur: 54903-B.3

Barcode: +Z169752004

Zitierlink: <http://data.onb.ac.at/ABO/%2BZ169752004>

Umfang: Bild 1 - 422

Nutzungsbedingungen

Bitte beachten Sie folgende Nutzungsbedingungen: Die Dateien werden Ihnen nur für persönliche, nichtkommerzielle Zwecke zur Verfügung gestellt. Nehmen Sie keine automatisierten Abfragen vor. Nennen Sie die Österreichische Nationalbibliothek in Provenienzzangaben. Bei der Weiterverwendung sind Sie selbst für die Einhaltung von Rechten Dritter, z.B. Urheberrechten, verantwortlich.

Hinweis: Das Dokument enthält hinterlegte Textdaten, die eine Suche in der Datei ermöglichen. Diese Textdaten wurden mit einem automatisierten OCR-Verfahren ermittelt und weisen Fehler auf.

KAIS. KON. HOF- BIBLIOTHEK

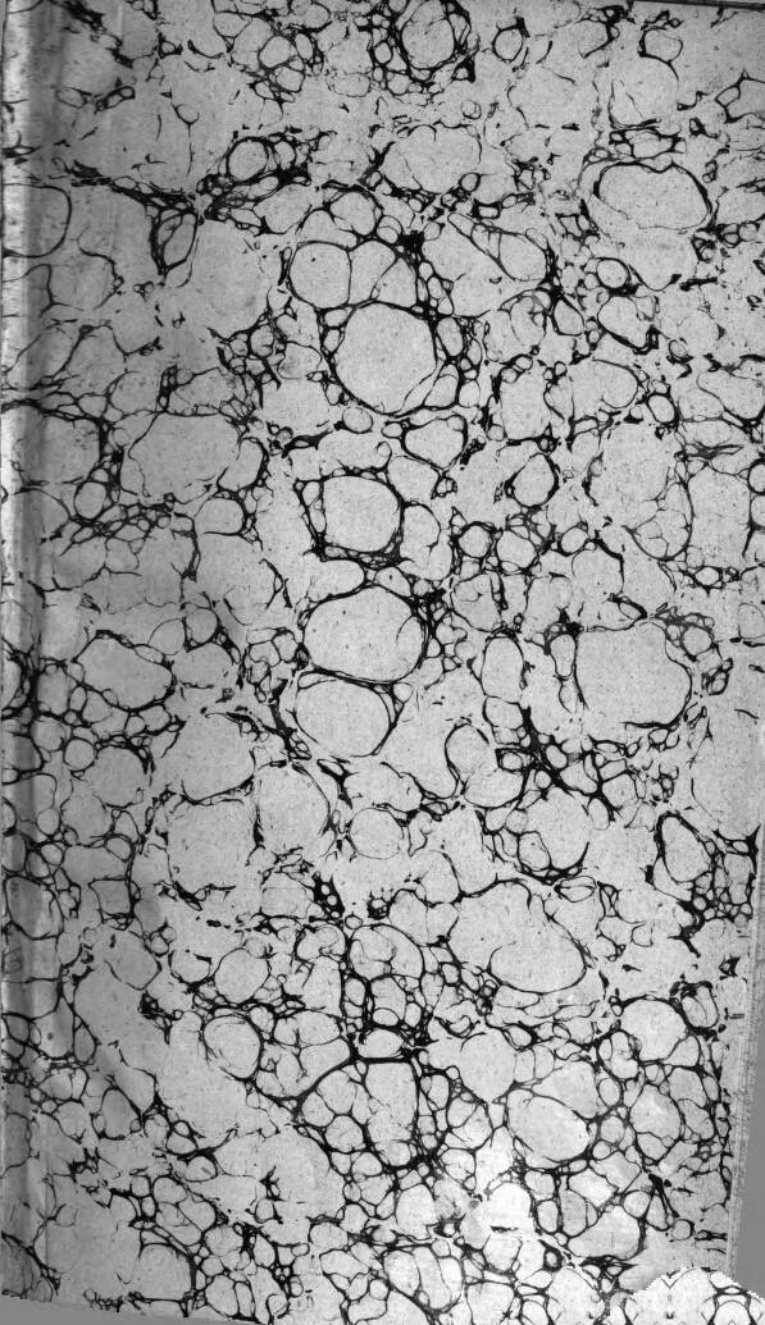

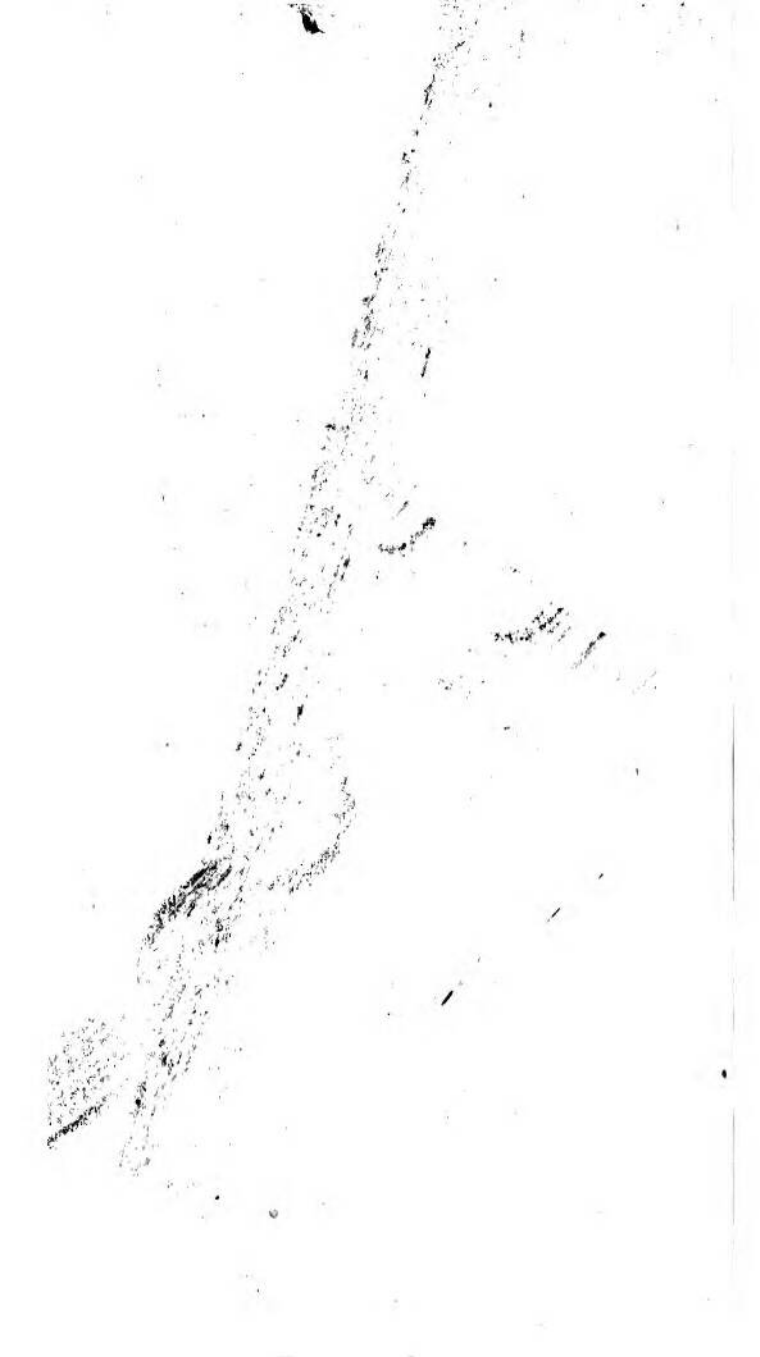
54.903-B

Alt-

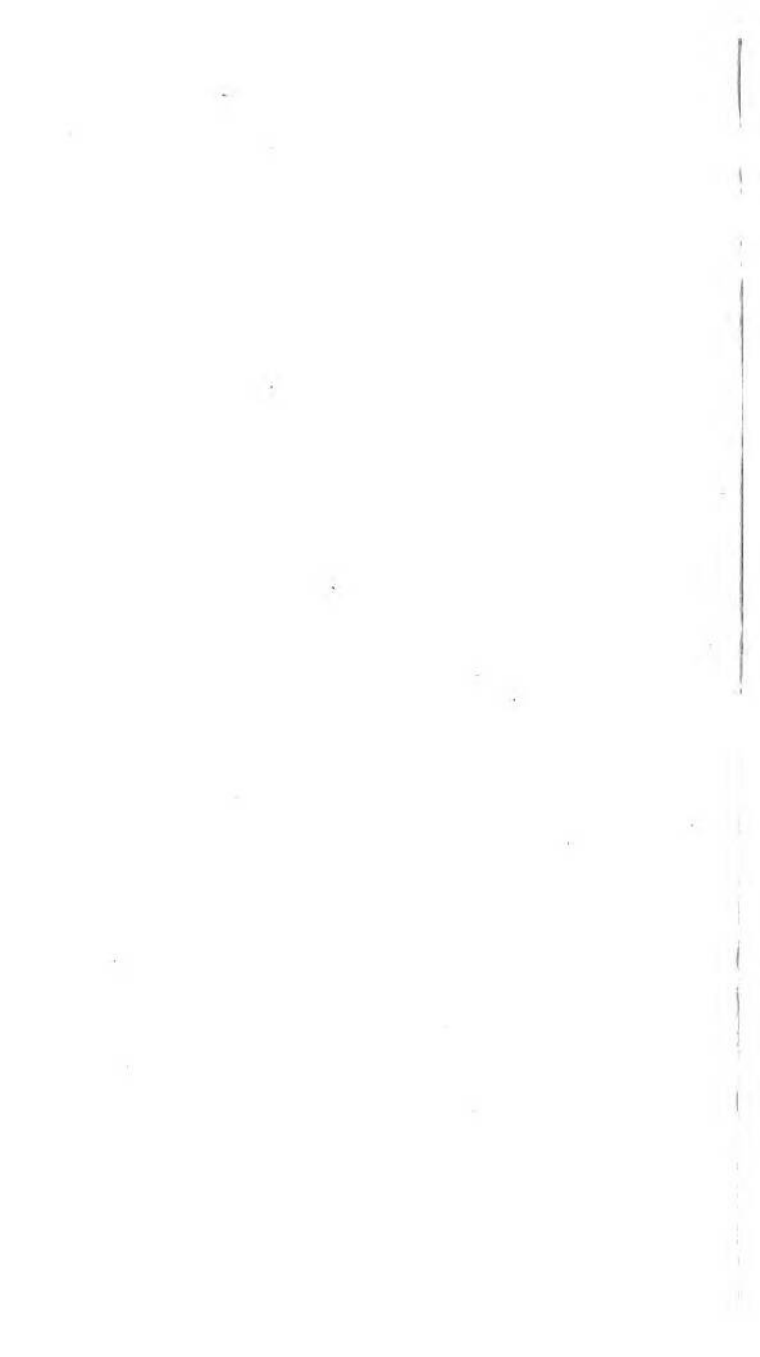
43. N. 155.

54903-B.

43 In 15

KAZINCZY FERENCZ'
EREDETI MUNKÁI.

ÖSSZESZEDÉK
BAJZA JÓZSEF ÉS SCHEDEL FERENCZ.

MÁSODIK OSZTÁLY.
LEVELEK.

3.
ELSŐ KÖTET.

BUDÁN,
A' MAGYAR KIR. EGYETEM' BETŰIVEL.
1842.

1871

1871

1871

1871

1871

1871

1871

1871

1871

KAZINCZY FERENCZ'

L E V E L E I

KIS JÁNOSHOZ.

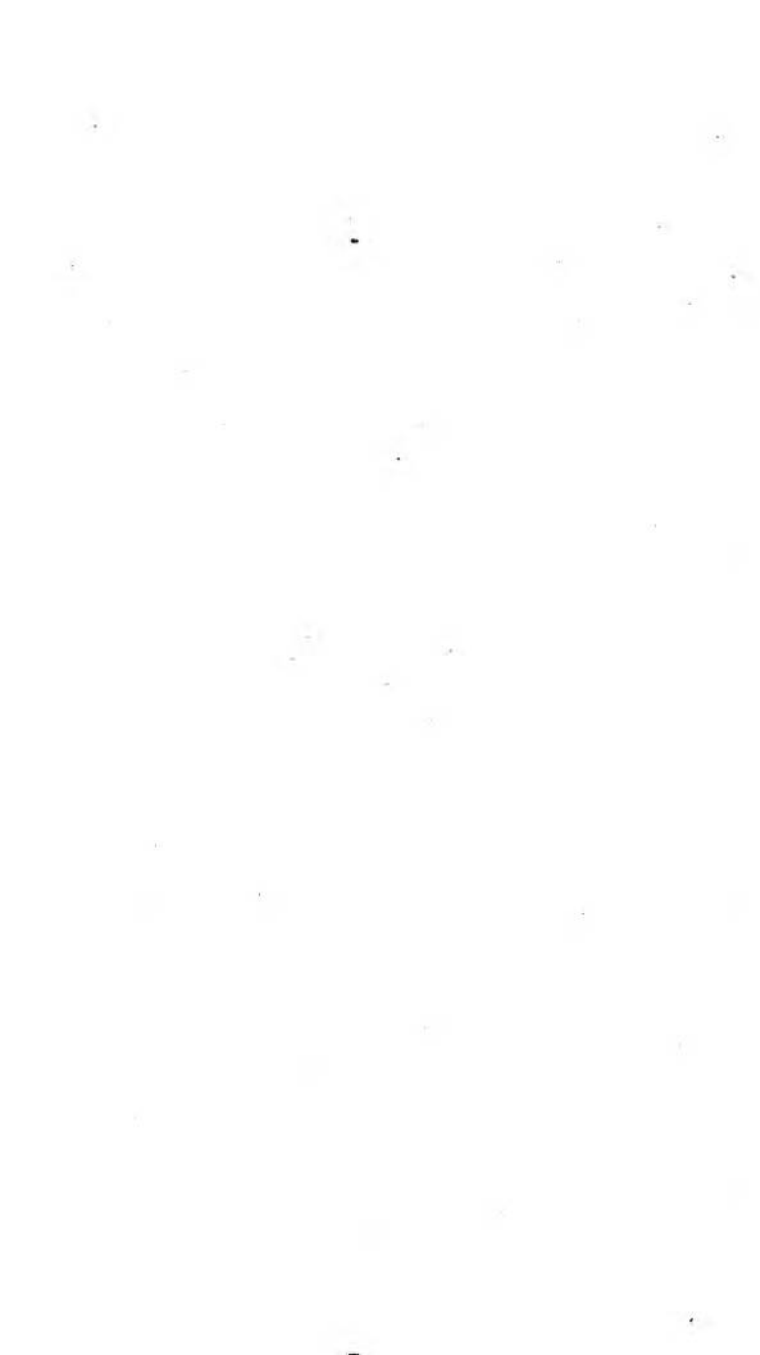
ELSŐ KÖTET.

MDCCXCIII—MDCCCX.

BUDÁN,

A' MAGYAR KIR. EGYETEM' BETŰIVEL.

1842.

K I S L A J O S N A K

JÁNOS FIÁNAK

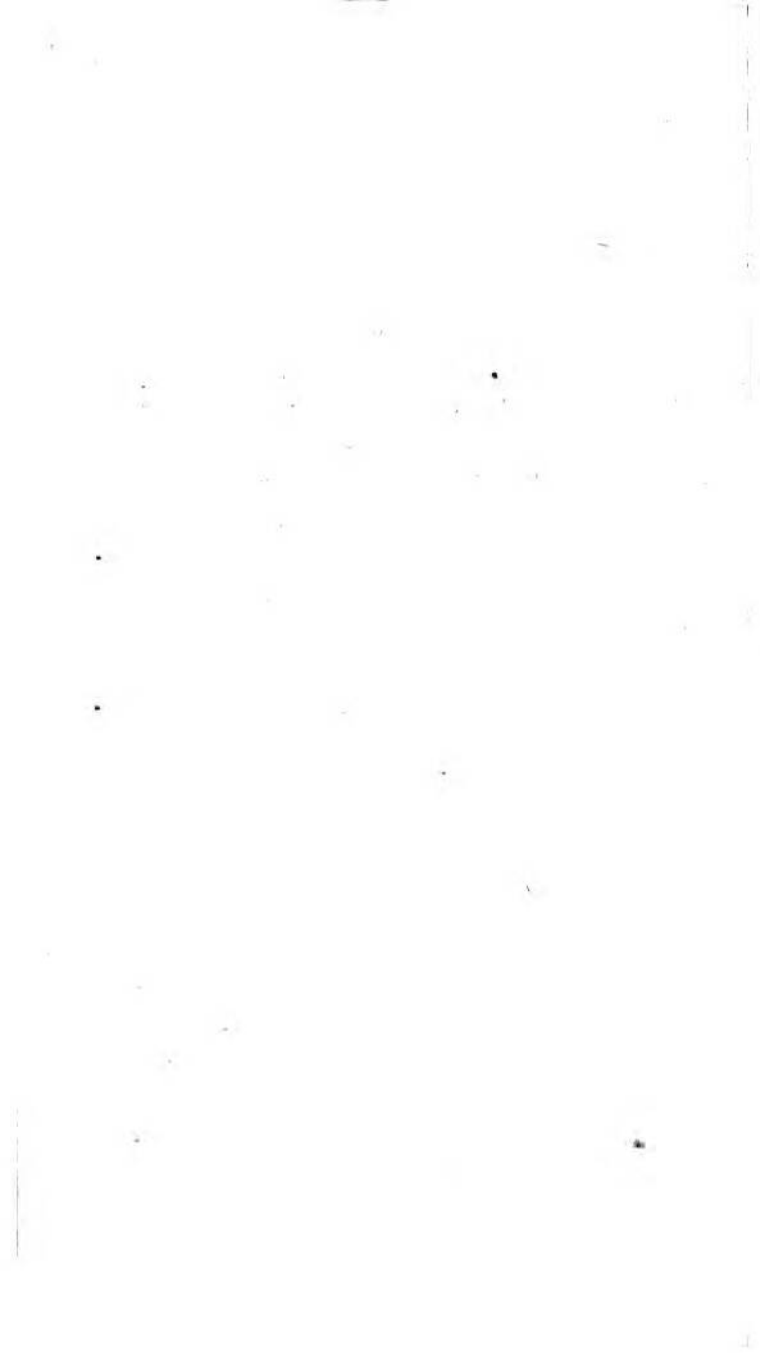
EGYENES HŰ MIVELT LÉLEKNEK

A NEMZETI NYELV S IRODALOM

ZAJ NÉLKÜL

DE BUZGÓ PÁRTOLÓJÁNAK.

TISZTELET ZÁLOGÁUL.

ELŐBESZÉD.

Kazinczy Ferencz' irói pályájának két, hason nevezetességü oldala van, a' köz és a' magányos. Nem volt még írónk, ki munkái és személyessége által, miket egymástól elválasztani nem szabad, olly roppant, olly terjedt, 's olly húzamos hatást gyakorlott írókra 's irodalomra, mint ő; 's az utóbbi, a' személyessége általit — mert távol lakott a' literaturai középponttól — majd kizárólag levelei által. A' hol tehetséget, bármelly szerényet is, látott, ő, korának elsője több tekintetben; fölkereste azt soraival, vagy fölkerestetve viszonzá a' közeledést; 's mivel alig volt írónk közt, ki így vagy amúgy vele nem érintkezett, mondhatni hogy irodalmi mozgalmaink' üszvesége ama fél században, mellyben ő néhány évi megszakadást kivéven folyton munkált és levelezett: levelei' üszveségében tükrödzik visz-

sza; nem mindig elég biztosan ugyan, részint mert nem mindenkor állt vagy elég közel, vagy elég távol a' dolgok' helyes láthatására; részint mert forrásai nem mindig hívek; részint végre, mert nem ritkán személyes érdekeltség, hason- és ellenszenv, melly nélkül a' legnemesebb kebel sincsen, zavarták a' felfogás' tisztaságát. De melly emberi források elég kristálytiszták, minden salakja 's fellegei nélkül az emberiségnek? **Kazinczy'** levelei tehát a' magyar irodalom' barátjának nem feltétlen hitelességü kútfőül ajánlkoznak: psycholog olvasó 's bírálati szellem kívántatik ide is, mint minden levelezések, emlékiratok, sőt évkönyvek, krónikák és történetkönyvek' használatához is; de rendkívüli becsüek még is mind azért, mert kilencz tizedét teszik annak, mi ez időszakból fennmaradva, az irodalom' belső történeteire, az írói viszonyok, szövődések és magánjellemekre fényt vet; mind azért, mert literaturánk' egy egészen új ága alapíttatik meg általok: a' **levél**irodalom. Semmi sem lehet könnyedebb, finomabb, élénkebb és tarkább, az érzékenység' és szeszély' sajátos vegyületével 's az érdekesnek és tanulságosnak olly gazdagságával mint e' levelek; e' mellett semmi nem simább és szebb mint a' nyelv, mellyen e' szellemi társalkodások folynak. Minél fogva tartalom, forma és nyelv olly ritka eredetiséggé egyesülnek bennök, hogy

Kazinczy' Leveleit minden kétkedés nélkül irodalmunk' classicai rangu művei közé sorozhatjuk.

E' meggyőződés bírt reá, hogy e' levelek' közzé tételét az örökösök' helybenhagyásával, magunkban elhatározzuk. Több tekintetben a' Kis Jánoshoz írottak követelték az elsőséget, mint a' mellyek legnagyobb időkört, harmincznyolcz évet, foglalnak be, 's a' rájuk következőknek legalkalmatosb támaszpontul szolgálhatnak. És siettette a' gyűjtemény' megindulását, mit hálával, a' literatura' nevében hálával említünk, a' nyelvügy' szolgálatában már most fél századot eltöltött, 's még folyton munkás, tiszteletre méltó férfiúnak, kihez ezek irattak, szép lelkü 's áldozatra kész idősb fia, Kis Lajos m. kir. udvari ügyviselő úr, ki mind atyja és atyjának barátja iránti nemes ragaszkodás és fiúi pietásból, mind a' literatura' tekintetéből módot nyújtott és költséget e' levelek' kiadására, és pedig illy díszes, illy a' belső becsnek megfelelő kiadására.

El kell mondanunk, hogy e' levelek nem jöhettek ki egészen úgy mint ohajtottuk; de magunk' részéről is történtek törlések, vagy nevek' elburkolása, hol részint a' levélíró, részint a' levélvevő, részint a' helylyel közzel érdeklettek iránti tekintet azt multhatatlanul parancsolni látszott. Viszont meghagyánk, hol azokban tanul-

ságot láttunk, kényes helyeket is, de mellyek csak a' hiúságnak, döllyfnek, vagy ál szeméremnek kényesek. Nem kellene felednünk soha, hogy habár a' dicséret kedves dolog, de az igazság szent, még akkor is ha bántó. El kell továbbá mondanunk azt is, hogy minden felelősség egyedül magunkat illet: nem Kazinczyt, ki gondolkodását 's érzését barátjával bizodalmasan közölhette, 's mert ezzel és így közölte, sérteni akarás nélkül tette; nem Kist, ki hozzánk viseltető, általunk soha eléggé nem becsülhető bizodalmban szabad kezet engedett, bár szíve' nemes sugallatát követve, barátságosan figyelmeztete azon tekintetekre, mik szorosabb szemlét látszának neki kívánni.

Egyébiránt, ha ki ez előzmények után magát egyilly bizodalmas levelezés' közzé tétele' jogát is kétségbe hozná; a' nélkül hogy e' nevezetes kérdés' megoldásába ez úttal bocsátkozni kívánnánk, megjegyezzük, hogy minden szó-, írásbeli vagy tettleges nyilatkozás tény, 's a' mennyiben valamely köz ügygyel, vagy köz személyesség' ügyével kapcsolatban van, kivált a' nyilatkozó' halála után, a' történet' körébe száll, hol a' fő elv nem többé a' *nil nisi bene*, hanem a' *nil nisi vere*. Kazinczy, 's kikiről ő itt ott e' levelekben nyilatkozik, mióta ezek költek, publicus characterökké lettek, 's így gondolko-

dásuk, cselekedeteik nem csupán övék többé, hanem a' történet' bírószeke elébe valók. 'S kik még is bal néven hajlandók venni, hogy törté- seinkben nem voltunk több szigorról a' levélíró, 's több kedvezéssel az élők iránt, nyugtassa meg őket az, hogy magunk iránt sem gyakorlot- tunk kíméletet; sőt, bár lehetett, sem jegyzések, sem előszóban védelmünket még csak meg sem kísérték: nehogy egyfelül kiadói helyzetünkkel visszaélni látassunk; 's hogy másfelül példát ad- junk az illy csápások' türesére, ha igazságosak és érdemlettek, az önmegtagadásra, ha méltat- lanok.

Meghagyandóknak véltük azon aprólékos tár- gyakat is, mellyek csak a' levélíró és levélve- vőt, 's őket is csak a' levél' iratásakor illethet- ték, 's így magokban sem érdekesek, sem tanul- ságosak; de mint a' ház' falán a' hozzá illőleg alkalmazott lombozatok és czifrák, úgy levelek- ben az alkalom és személyes viszonyok által ejtett ezen mellékrészek az egésznek kára nél- kül el nem maradhatnak. Ezek öregbítik a' le- vélnek a' maga levélszerüségét, életvalóságot kölcsönöznek neki, 's mindenek felett segítik fri- seségét éreztetni; olyanok mint az alföldi festő- iskola' genreképein egy egy pókháló vagy roz- zant bútor; és sajátságos öröm, férfiút, kit a' tu- dományok' országában nagynak 's annyira felet-

o-
e-
ni
ó-
a'
szö-
vált
ébe
ha-
ott
ek,
lko-

tünk állónak ismerünk, a' magánélet' apró viszonyai közt meglesve, magunkkal egy fajúnak találunk. 'S különben is e' részben a' levélkiadók' szokott módját követtük.

Kérdésbe jött azon helyek vagy levelek' meghagyása vagy mellözése is, mellyekben — Kis János' kifejezése szerint — „sok tulzó barátsági dicséretnek“ vannak. Ezekről a' tisztelt férfit ekképen nyilatkozott hozzánk írt levelében: „Igaz, hogy ezek engem sem kevélylyé, sem a' literaturai dolgozásban lustává nem tettek, 's talán ez utolsó tekintetben inkább ösztönül szolgáltak; mindazáltal, mikor illy gyűjteményben úgy szólván egy halomban vannak, az olvasókat csömörlésre 's az engem nem ismerőket irántam a' kiadás' megengedéseért bal vélekedésre bírhatják. Azonban én, ki a' hírt nevet elébb sem vadásztam, 's most még kevesebbé vadászom, 's kinek eleitől fogva elegendő jó barátim voltak, 's reményem, holtomig is lesznek, igen egykedvűleg veszem, akármit ítélnék e' gyűjteményről azok, kik nem ismernek, 's a' környülményeket, mellyek között a' levelek irattak, jól meg nem gondolják. Egészen reátok bízom e' részben is a' felügyelést“ stb. Mi a' Kisre halmozott magasztalásokat a' Kazinczy' viszonya' annál lényegesb részeinek tartottuk, mert ez entusiastai ragaszkodás és ábrándos tisztelet 's sze-

retet nem múltó felhevülés vagy formaságképen tűnik fel nála, hanem az első percztől kezdve 1793. egész halálaig erőben és kifejezésben változatlan és inghatatlanul azonegy maradt: a' mi mind Kazinczy', mind Kis' szivének becsületére válik. Mert ha nem fogja is az olvasó Kist mindenkor Kazinczy' szemeivel nézni, el fogja ismerni hogy Kis' lelkületében kellett a' felsőség' bizonyos nemének lenni, melly Kazinczy' mozgékony jellemére örökké új 's egyforma erővel hatott, 's őt feloldhatatlan vonzalommal kötötte magához.

Vannak végre homályos helyek is, mellyeket, mert utóbb tán felderíthetők, meghagyni kötelességünknek tartottunk; vannak, mellyeket felvilágosíthattunk, de e' felvilágosítást még korainak tartottuk. Lesz idő, midőn Kazinczy Ferencz' eredeti munkái' teljes megjelente 's még több kötetnyi levelei' kijötte után biztosabban, de e' levelek' dolgainak mind inkább háttérbe lépésével nyiltabban is lehetend némellyeket magyarázni. Legyen ez azon időnek fentartva, és pedig magunknak, ha élünk; ha nem, másoknak, kik Kazinczy' pályáját studiumokká teendették,

Nyelv- 's írásmód' tekintetében szorosán ragaszkodtunk az eredetinek betűjéhez, hogy az abbani fejlődés és változások is folyton észreve-

hetők legyenek, mi legalább a' grammaticus előtt birhat némi érdekkal.

Ha az irodalom' baráti kedvezőleg fogadandják *Kazinczy Ferencz' Leveleit*, nem fogunk késni a' harmadik kötetet is, mellybe a' D. Szentgyörgyi Józsefhez írottak vannak szánva, sajtó alá bocsátani. Egy úttal megragadjuk ez alkalmat kérést intézni Kazinczy' levelei' birtokában levő hazánkfiához, hogy azokat, hacsak lehet eredetiben, kiadás végett hozzánk beküldeni ne terhelhetnének. Az ügy nem mienk: hanem az irodalomé, melly gazdagulást, tudománytörténetünké, melly azokból sok világot kölcsönöz.

Irtuk Pesten, aug. 1. 1842.

Bajza J. és Schedel F.

I G A Z Í T Á S.

A' jelen I. kötet' 82-d. lapján, a' XVIII-d. levélben e' helyhez: „*Rendes a' mit Kultsár felől írsz...*“ Kis János ezt jegyzi meg: „A' pályázó munkák között volt egy, német nyelven írt értekezés is, mellyet, mint utóbb megtudtam, Miller Jakab, a' nemzeti könyvtár' gondviselője, készített. E' felől mondhatta Kultsár vagy más valaki, hogy kétséges ha nem az nyeri-e el a' jutalmat. *Németh László* barátomnak eszében sem volt concurrálni. *Kazinczy* vagy nem jól értett, vagy tudósításomat hibás kifejezéseim miatt nem érthette jól.“

P Ó T L É K.

A' XLVIII-d. levélhez (I. köt. 239. l.) csatolt egy külön toldalék elhanyagván, és csak a' II-d. kötet' nyomtatásakor kerülvén elé, kénytelenek vagyunk azt itt pótlólag közleni. Az is 1808. januárban iratott, 's így hangzik:

A' Hazai Tudósítások' ez idei 2dik levelében szó volt az én Irásom felől is, egy *Bokréta* felől is. Irni akarek épen, hogy küldjék, midőn Cserépi Károly Úr egy levélben megküldé. A' mint megnyitám, legelőbb is az én nevem tűne szemembe az ajánló levél előtt. Nagyon meghökkentem, 's azt vala kedvem rá mondani, a' mit Caesar monda, mikor a' Cassiusok és Brutusok késelni kezdék: *Ista quidem vis est!* — Barátom, mikor unbärtig Poetácskák nyujtanak *annak* bokkrétát, a' kit Kis a' magyar ének' triumphusával úgy tett halhatatlanná, mint Pindarus a' maga kocsizójit 's az a' kinek a' *bokréta* nyujtatik, olyan forma érzést érez, mint Napoleon érzett, mikor neki a' legparányibb, p. o. a' Portugálliai, nyujtott Ordót, minekutána ő már Bécsből,

Péterváradról, Berlinből, Madridból kapott keresztet a' kereszt helyébe! De elolvastván a' kis ajánló levelet, még pedig úgy mint ha az másnak volt volna írva, szemérmem örömmé vált. — Et in hoc pectore dii sunt. Fáy András poetai szikrákat kapott. Cultiválni fogom barátságát. Írása uncorrect supra quam cui credibile! De olvasd csak Juratusi dalát p. 15. — Vigasztalását p. 11. — két Epigramm p. 6.'s meséit, meg fogod látni, hogy belőle várhatunk valamit. Tüzelni fogom őtet többekre. — Nevét, úgy beszéli Cserépi, azért hallgatta-el, mert egy irtóztató atyja van, a' ki mindég a' Bibliát olvassa, 's prophetizál belőle. Jaj volna Fáy Andrásnak, ha az Atyja megtudná, hogy e' bolondságot az ő fija írta. — Ez a' Fáy András Bay Ferencz mellett Juratus, 's most fel fog esküdni Prókátornak, de osztán Jobbágyiba megyen Nógrád Vgybe, hol élni fog sibi et Musis. — p. 23. et seqq. Cserépinek a' versei fordulnak elő.

Wesselényi Miklós engem tisztele meg azon parancsolatjával, hogy Zsibói kastélyának kapuja feleibe egy márványon állandó írást készitsek.

Olvasd: Nicolaus L. B. Wesselényi de Hadad, Stephani et Polyxenae L. B. Dániel de Vargyas, parentum sanctiss. f. Regi Apostolico a Cubic. et provinc. huic supr. potest. praef. fundum avitum apto lare caren-

tem, cum coniuge Helena Csereia Nagy-Aitensi, Wolfgangi, Viri illustr. filia, Nicolao, filio ex multis unico, adhuc praetextato, ut spreta ambitiosorum miseria sorte sua laetus domi habitet, his aedibus ornaverunt, MDCCCVIII.

KAZINCZY FERENCZ'

L E V E L E I

KIS JÁNOSHOZ.

I.

KAZINCZY FERENCZ KIS JÁNOS ÚRNAK.

Kinek barátságát kellene nekem nem mondom több készséggel, hanem több örömmel, kevélykedéssel elfogadni, mint a' Tiédet, szeretett Ifju! kit barátságos irigykedéssel nézek futva közelíteni oda, a' hová én sok esztendei mászás által juthattam; kit már meghaladni látom azt a' pontot, a' hol én nem minden figyelem nélkül álltok; kinek ifjú sugár növéséből előre látom egykori magosságát. Elfogadom ajánlott szeretetedet, kedves uj Barát, kedves Társ! 's forró csókom buzgó esedezés a' Barátság 's hazai Literatúra Istenségeihez, hogy az a' szövetség, mellyet Veled imé itt kötök, légyen felbonthatatlan szent Szövetség!

Hogy egykor barátok leszünk, tudtam, vártam, óhajtottam; de hogy illy hamar, illy szent érzésekkel fogod nekem ajánlani jobbodat, azt, Uram, reményleni nem mertem. Becsülöm jószívűségedet, 's azon leszek, hogy okod legyen hinni, hogy úgy szeretettel, mint szeretsz.

A' mit a Társaságba kelésről irsz, annyira érzéseim nekem, mintha szívemből loptad volna ki. Ha a' barátságos, szelíd, nemes vetélkedést elhallgatom is, mennyi édesség van már abban, hogy így olly lelkek lesznek barátokká, kik külömben egymást nem ismerték volna. Illyetén érzések ragadtak engem arra hogy Kassán 1788ban annak a' Társaságnak alkotásánn igyekeztem, melly a' magyar Museumot adogatta vala ki; illyetén érzések ragadtak arra hogy Herceg Battyáni Lajosnak 1790ben egy planumot küldöttem egy arkádiai Társaság alkotása eránt, mellynek ő lett volna Feje. Ez nem ért teljesezésre; amazt pedig B...úrnak garboncáskodásai sirba juttatták. — Lakos Társunk által végre bevezettettem a' Sopronyiba; 's már erről merem reményleni, hogy ez, ha csak egy két Kist és Lakost találunk, dicsőségére fog válni nemzetünknek. Én nem sokára valamelly munkám homloklevelére függesztem ezt a' megtiszteltetésemet.

Debrecen két barátot ada nekem. Az egyyik Csonkay Mihály, egyy sok jeles tulajdonságokkal biró ifjú; ki mind virtusiban, mind — hibáiban is! — második Horváth Ádám lessz. Ennek minden munkáimon kívül egy *Kleistot* 's *Bürgert* küldöttem, 's kértem, hogy ezeknek példájok szerint ne névnapi köszöntőket, ne Török marsokat írjon, hanem dallja a' sziv' szelid érzékenységeit, szerelmet, barátságot, bort, természet' szépségeit. Még eddig ke-

vés jelét adta megtérésének. A' második Nagy Sámuel, Bibliothekarius a' Kollegiumnak. — De már erről kevélykedve szólok. — Ez a' szeretetre méltó ember Aprilisban irt nekem először, 's első levelében az a' kérés vala, hogy engedjem meg néki, hogy ő egy munkáját, Sander von der Weisheit u. Güte Gottes in der Natur (ő ezt a' magyar fordításban így nevezi: REND A' TERMÉSZETBEN; — Barátom, mit sejdítesz? — Jer, hadd öleljelek meg, hadd szorítsalak szívemre! — —) nékem dedikálhassa. — Maga ez a' cselekedet már olyan, hogy én ezt az embert szeretném érette, ha mást tisztelt volna is meg dedikatziójával; mert én nem személyemet nézem benne hanem az ő szive érzékenységét. — — — De szóljunk az én irásaimról.

A' kiadott munkák ezek: 1) Gessnernek Idylliumi. 2) Bácsmegyeinek levelei. 3) Hamlet. 4) Herdernek Paramythionjai. 5) Wielandnak Diogenese. 6) Lanassza. 7) Orfeusz, nyolc darab. — A' nyomtató gazsága miatt, a' ki tizenegy hónap alatt csak 2 árkust nyomtattatott, a' 8dik darabnál félbeszakadt. Folytatódni fog. — 8) Helikoni Virágok. — — A' nyomtató panaszkodik, hogy a' munka nem kél. Már tehát magam költségemen fogom nyomtattatni. Tegnap érkeze kezemhez a' 2dik esztendei darab kézírása, Wébertől. Készülnek, 's készen vannak részszerint 1) Klopstock Messziásának 10 éneke. — 2) Az első ének jámbusban. 3) a' Gratziák Wieland

szerint. 4) Emilia Galotti. 5) Makbeth és Hamlet. 6) Sztella és die Geschwister Göthe által. 7) a' vak Lantos (Webers Sagen der Vorzeit). 8) Themisztokles Metasztazió után. A' Genevai szerencsétlen Polgár' munkáját megégettem, de a' két első könyvét újra lefordítottam. Ez nem fog világot látni, mert az idők nem úgy folynak, hogy láthasson. De jó emberek msptumban olvassák. Elj, Uram, szerencsésenn és szeress. Én köszönöm barátságodat, 's öllelek. Regmetzen, Tokajhoz 5 mértföldnyire Jul. 27d. 1793.

Verseidet igen érzékeny gyönyörködéssel olvastam Kassán sokakkal.

II.

KISNEK KAZINCZY.

Valamikor kedves képed lebeg lelkem előtt, meg mernék esküdni hogy szeretetem erántad nem vehet többé semmi gyarapodást: és még is osztán ha szép leveled érkezik, mellyben barátságod mindenkor valamely szép énekecskét ismertet velem, úgy tetszik, hogy annakelőtte nem szerettelek, és hogy csak ez a' szép levél, 's csak ez a' szép dal tett barátoddá. Ó szeretlek, kedves Barát, és úgy szeretlek, hogy vesszek-el, ha valakit inkább szeretek! ha valaha valakit inkább szerettem. Ez az érzékeny szív és az az isteni geniusz! — ó Barátom, ki szerethet téged kevesbbé!

A' Bölcseséghez (nem Bölcsességhez) irt éneked mennyei dal. Olvastam azt Prof. Szentgyörgyi Urnak Patakon, és sokaknak másoknak, és elhültek rajta. Szép az a' dalod is, mellyet a' Duna' hátán éneklettel Hazád' szeretetétől lángra lobbanva, mellynek első nagyságú csillagai közt vagy. Kis! mikor ezeket olvasom, térdre bukok, 's úgy áldom az

örök Végzéseket hogy Téged nékem, 's engem Néked teremtett! Sok Barátom tesz kevélyé; de én senkinek barátságában nem kevélykedem úgy, mint a' Kisébenn!

Sztellám Göthe után, és a' vak Lantos Veit Webernek Sagen der Vorzeit nevü irásából, Pozsonyban most jöve-ki. A' mai posta viszi rendelésemet Aszalayhoz, hogy a' Sopronyi Társak számára 50 nyomtatvány ajándékban küldődjék hozzád. Homloklevelén úgy jelenék-meg mint *Tagja a' Sopronyi Magy. Társas.* és a' borítékon egyet 'smást mondtam ezen titulus felől, attól tartván, hogy némelyek félre ne értsenek. — Sztellám Abaujvári szolgabíró B... Fer. urnak van dedikálva. Ez a' szegény Barátom épen úgy járt mint Sztellában Cecília. Ceciliát szerette Fernandó, de az állhatatlan Fernandó Ceciliát elhagyá, és Sztellát kezdé szeretni. Azonban szerette Ceciliát is Sztellát is. Ez vala az én szegény Barátom' sorsa. Jenny őtet is szerette, de mást is! Ezt senki sem fogja érteni, csak Jenny, az én Ferim, és én.

A' vak Lantos Rajnisé Győrben. Csak verseit kell olvasni, és akkor lehetetlen tőle megtagadni a' tiszteletet, ha szintén magát Ráthon és másokon Révainak biztatásából elmocskolta is. Néked, édes Kisem, most fogják nyomtatni *A' Testvéreket*; ennél édesebb kis darabot nem ismerek; ez nekem valószínű szerelmem. A' darabot nacionalizáltam; 's a'

személyek ezek: *Pál*, kassai kereskedő. *Mariska*, *Megyeri*.

De halld Daykának ezt a' búcsúzóját. Ezzel eresztett-el Lőcséről Januar. 31dikén.

Indulsz a' Pannon' Edenébe stb *). Nem képzelted-el, melly kedves vólt előttem ez az érzékeny vers. Sirtam örömben. O mi ehhez a' *digitio monstrarier hic est!*

Tudd még ezt kedves Kisem! Halandóban még én nem találtam több méltóságot mint Radvánszky Therézben. Ez a' fiatal özvegy bálványa mindnyájunknak Kassán. Sirva ment el a' minap karjaink között. Én csak tisztelője, csak barátja vagyok, nincs is senki, a' ki több volna ennél. Egy kis leánykája van, 's leveleidet olvasván hozzám, azon gondolkodánk, hogy téged megnyerjünk. De dolgai zavarban vannak, 's téged Győr elfogott. — Elmenvén Theréz közlülünk, nékem eszembe juta a' Kleist' *Lalagéja*. Lefordítám, egy levélbe zártam 's utánna küldém minden levél nélkül .. desen vala meglepve. — Itéld meg, melly szerencsével fordítottam. Két szép festés elveszett, de *quae desperat nitescere posse, relinquit*.

1. Elment Theréz! oda van nyugodalmam — Nagy hézag zár el tőle engemet — Jer hűs Zefyr,

*) Lásd e' darabot *Dayka' Verseiben*, az első kiad. 301., a' másodikban 45 l. — *A' kiadók*.

jer enyhítsd aggodalmam, — 's szárazd fel köny-
nyemet.

2. Elment! elment! o csermely mondjad néki—
hogy értte vész virágink bibora — hogy hervadnak
a' szép táj' édességi — 's haldoklik pásztor.

3. Melly völgyre száll pillantásából új dísz! —
hol tölti el a' völgyet szép dala? — hol lépeget kis lá-
ba? melly boldog víz — lesz szebbé általa?

4. Egy rámnézést, egy gyenge kézszorítást —
egy csókot ah! mint tegnap is adott — engedj ne-
kem ez egyszer, 's ölj meg bizvást — vad sors, ha
akarod.

5. Így éneklé Kazinczy a' hegyeknek Kisírt
szemmel hogy elhagyá Theréz. Érzették ők gyötrel-
mit 's így feleltek: Ne sirj, szeret Theréz!

Nagy Várad 4 Mart. 1794. hol 23 nap ólta
fekszem aranyérben.

III.

Regmetz, Martz. 17d. 1794.

Most nem az aesthetikus, hanem a' merkantilis K. írja hozzád Levelét, kedves Kisem! De ezt nem kell kevésbé szeretned, mint amazt. Kevéssel jövök elődbe; azzal a' kéréssel, hogy Győri könyvkötő Miller Ferenc Urat, ki a' Magyar Literaturáért olly példásan iparkodott egykor, hívassd magadhoz, és tudakozzd meg micsoda exemplárjaim tevődtek-le kezénél, mennyit árult belőlök, és mik vannak még el nem kelhetőleg nála? — Adj nékie az elkölték árából valamit, a' mit akarsz, és a' mivel ő meg fog elégedni, vagy még inkább, adj nékie Rabat helyett egynehány exemplárt az el nem költekből, a' többit a' pénzzel együtt vedd magadhoz, és valamelly alkalmatossággal küldjed Aszalay János Urnak, Pozsonyba; lakik ez a' Barátom Kochmeister volt Patikárius házában. Ha leveledet, a' pénzt, és az el nem költ explumok csomóját Prof. Fábri Urhoz küldöd, kezéhez jut Aszalayknak bizonyosan.

A' másik a' mire kérlek az, hogy írj Sopronyba, és ott is az el nem költ Herdereket és Diogeneszei-

met vétesd sőt vitessd által Aszalayhoz, azzal a' pénzzel együtt a' mi talám némelly explumokért begyült. — 'S imé a' merkantilís K. elvégzette dolgát Veled.

Következik az aesthetikus K. fecsegése. — Fogod talám tudni, tisztelt szeretett kedves Barát, hogy én az úgy nevezett magyar skandalatlan Alexandrinusokat, sermóknak tartom; és hogy nem könnyen esem abba a' poétai tentázióba, hogy ollyakat irjak. — Nem tagadom én azt hogy azok szépek nem lehetnek, mert avagy nem elragadtatott örömmel olvastam é én az én KISEM verseit Szgyörgyi Barátjához? de csak ugyan igaz az, hogy ez az epistola, ez a' kedves sermo sokkal hátrább van a' Duna hátán írt Hagedorni szép dalnál, mellyet az én Barátom nem csak Reimokra, hanem poétai lábakra is szedett. — Most Váradon betegen feküdvén, midőn gyógyúlni kezdettem, Vice Ispán Bóthy erővel ebédre vitt magához. Az ebéd után olly gyenge voltam, hogy székemről nem csak felkelni, hanem ott csak egyet mozdúlni is lehetetlen volt. Az Öcsém egy Göttingai 1786diki Musenalmanacchal jött felém, 's ezt mondá: Nesze az orvosság! Szégyenlem ha társaságban arra emlékeztetnek, hogy valamit nyomtattattam; de az öcsémnek ez a' Complimentje tetszett. Valóban kedvesebb volt nékem a' Bürger, Mathisson és Salis verseit olvasni, mint az asszonyi 's férfi pagódák csevegését hallani. Egy darabnak olvasá-

sán ragyogni kezdett képem mint a' Mózesé mikor az Istennel való tanácskozás után leszállt a' hegyről. Tudni akarták, mi az. Olvastattam,

Tändelej.

Ich war ein Turteltäubchen
Im allerschönsten Traum,
Und sas bey meinem Weibchen,
Auf einem grünen Baum.

Zwar Liebchen that sehr spröde,
Und schien von mir zu fliehn,
Doch ich war nicht so blöde
Wie ich es sonst wohl bin.

Ich girrte meine Klagen,
Und trippelt um sie her,
Sie nickt, und schien zu sagen:
Begehre nur noch mehr.

Wir flogen girrend beyde
Aufs nächste Halmendach,
Sie duckte sich — o Freude
Und ich? — schnell ward ich wach.

Salis.

Tetszett. Én a' ki felette rossz könyvnélkültanuló vagyok, ezt a' szép darabocskát, kétszeri elolvasás után megkaptam. Haza mentem, 's gyengésem ágyba vetett. Elaludtam. Két óra múlva megkönynyebbedve ébredtem fel. Az öcsém bálba ment. Én

kaptam a' pennát , 's így irtam a' Szálisz versét magyarúl.

Az álom.

Álmomban az éjjel gerlicévé váltam ,
 'S szép nösténykém mellé egy szilfára szálltam.
 Felreppent , 's úgy látszott mintha félne tőlem ,
 Mert megszűnet nélkül szállongott előlem.
 De elijeszteni nem hagyám magamat ,
 'S egyy ágról más ágra követtem Társamat.

Panaszlani kezdém mint égek érette ,
 'S nyögve elébb 's tovább tipegtem mellette.
 Értett , 's azt mutatta szeme hunyorgása
 Hogy nincs ellenére szivem kívánása.
 Jer , úgymond , gyorsz szárnyan repülvén előre
 'S leszállott csak hamar a' Templomtetőre ,
 'S egyyet guggolt — de jaj ! az irígy Istenek
 Álmomból hirtelen feiserkentettenek !

Emlékezel é , édes Barátom , Höltynek erre a' dalára : Mich träumts ich war ein Vögelein stb. O be mennyei édesség van ebben. Ki fogja ezt valaha fordítani közzülünk ? De ilyenbe belé fogni nékem vakmerőség volna. — Ezt a' Szálisz versét mihelyt magyarúl le vala írva , utánna küldöttem az öcsémnek. Ó elragadtatva mutatta másoknak. Váradon , hidd el , én voltam az , talám csak magam , a' ki vele legkevésbbé elégedett meg. Mások igen szépnek tartották. Eggynek , a' kitől , úgy véltem , nem tagadták

még a' Muzsák az igazabbi érzést, mutattam Dunai dalodat, mutattam Kleistból tett fordításomat, de még ennek sem tetszett sem ez, sem az; csak a' Tündeley fordítása tetszett. Ilyenek az izeveszettek! De a' Rafaelek, a' Corregiók nem kérnek tudatlanktól tanácsot, 's magokat követik ha a' bámuló csoport munkáikat nem becsüli is. Én nem vagyok Rafael és Corregio: de a' Váradiaik csak bámúlok. Elböldögül.

P. S.

Csak egyet még. — 6a Maji Kassán a' Gyűlésben egy Religionaria Investigatiót kezd olvasni a' Notárius, 's e' szókönn kezdi: Itae Ursitatis humill. servi Samuel Domonkos ex pte Helv. Conf. add. exmissus Assessor. — — Én felpattanok. T. N. Vmegye, mondám, avvagy nem nem volt é még elég időnk, alkalmatosságunk, okunk megtanúlni hogy mikor az igazságot nyomozzuk, nem kell lenni Religiónknak (a' Papság és némelly kopasz ősz fej zajgott. Megijedtem) hogy ollykor, és akkor mikor itt vagyunk, nem kell lenni Pápistáknak, Kálvinistáknak, hanem csak embernek és polgárnak. — — — — — Addig beszélttem, hogy csak nem applaudáltak az ősz fejek is. Én örvendeztem az Igazság triumfusán, 's a' Notárius elővév a' tollat, 's az *ex parte Helv. Conf. addictorumot* kitörlötte manu notariali.

Révain a' typhotheta egy vágást tett a' Sztella veres papirosán. Azt fogja gondolni, mert az ember epés, hogy én ejtettem rajta. a' HAZÁTSZERETŐ HÁZÁTSZERETŐVÉ változtattatott. Pedig egy levelemben megfeddtem barátsággal a' *nagy* piaristasá-gért.

Hát Rájnis mit csinál? Haragszik é még Ráth-ra? és ki ellen készül most? Mert ő nincs bajvi-vás nélkül, kivált ha Révaival tart és általa tü-zeltetik.

IV.

Regmec, Maj. 11d. 1794.

Hozzám irt versedben meg vagyok dicsőítve. Én elmondhatom azt minden hízelkedés nélkül, hogy magyarul szebbet, sőt olly szépet, soha sem olvastam. Sentimentum, Phantazia, és a' legédesebb festés és szóllás van benne elejétől fogva egész végiglen. Igen sok szemek olvasták, és mar annyira elrongyollott, annyira el van moeskolva, hogy kén-telen vagyok kérni, hogy azt nekem újabban leírni méltóztassál. Elszoktam tenni azokat a' virágokat, mellyeket nekem Barátim nyujtanak. De ha egyéb koszorúkat el nem tettem volna is, ezt bizonyosan elteitem volna.

Szépnek találják ezt még a' legtanúlatlanabb szemek is, és én örülök, hogy általa a' szunnyadásban lévő Szépnek érzését ébredezni látom. Ó Barátom, a' tél' tengliceit, csízeit, kenderikeit csudáltatva láttam visítgatni; de előre jöve a' tavasz' fülemiléje, és elhallgattak a' visító madarak. —

A' magyar alexandrinusok igen alkalmasok Epistolákra. Folytassd azokat kedves Kisem, és ta-

nítsd Hazafitársaidat érzésre, virtusra és szebb szó-
zatra. Te vagy az magad, a' kitől ezt várhatjuk. A'
skandált versek, igaz, szebbek: de az író addig
küszködik a' szyllabákkal, hogy kéntelen feláldozni
a' gondolatot.

Hogy Álomat sokkal *hátrább* veted The-
réz emnek, mint a' mennyire azt mások *előbb* vīt-
ték, igen örülök. — Vannak bizonyos szempillan-
tások, mellyekben mintegy kéntelen teszünk ollya-
kat, a' miket osztán szégyenlünk. Olly szempillan-
tás vala az, midőn én álomat írtam, és azt ugyan,
és az ollyakat, még a' *Dulce est desipere in loco*
sem menti-ki.

Sztellám és a' Vak lantos tehát kezében van.
Mit itélsz fölöle? — Itéletet, és nem dicséretet vár-
nék ezen kérdésemre. Az volt igyekezetem Sztellá-
ban, hogy a' nyelvnek *energiát, pathószt, den*
Ton der grossen Welt, mellyet azok a' kik — —
— *kongatnak harangot!* — nem értenek, és gör-
gést adhassek. Elértem e, nem tudom. De szeret-
ném ha Barátim azokat a' helyeket, a' mellyek az
ő füleiknek nem tetszenek, kijegyzénék. — — A'
vak lantosban egy Rembrandi fényben festett komor
tableaut akartam festeni. Azért hordtam belé a' régi
elavult szókat.

Wéber Mátyási Józsefnek verseit adta ki. — —
Micsoda monstrózus fyzionomiája van ennek az idét-
en szüleménynek! Hát maga a' munka! Én nem tud-

tam, kacagjak e, vagy szélyel tépjem a' könyvet. De a' versifikátzió igen könnyű. Egy deák versét elkezdtem olvasni, és megelégedtem vele. A' *Satyrá'* közép syllabája néki hosszú, mert val iródik görögül. És így ő jobban tudta a' nyelv természetét és a' prozodiát mint Horatius. — a' *Mecénász* nevében az első syllaba rövid. Rossz tehát a' Horátz' írása: *Maecenas atavis* stb. A' *Sappho* genitivusza *Sapphonis*; vagy, a' mint ő írja *Sapphonis*. pag. 169. Ó Istenek, üzzétek-el az elmék dög-halálát.

Az Erdélyi M. Társakról nem tudok egyebet, hanem azt, a' mit az ide zárt két papiros mond. — Megirtam Arankának ítéletemet, 's kértem hogy vagy ne dicsekedjenek nyelvmiveléssel, vagy tanuljanak grammatikát és ortografiát. Ha hisztoriai 's filozofiai tárgyat tesznek czélul, ugy senki sem botránkozik-meg az ő rossz magyarságokon 's rossz ortografiájokon; de ha nyelvmivelés peng a' szájokon, már akkor pirotság éri. Illyen az midőn az aposztroféval nem a' betű kimaradását, hanem a' betű elváltozását jegyzik: *a'dig*, *a'nyi*, *a'ban*, *a'nak*. Hát a' Rómaiak irtak-é így: *i'potens*, *i'merens*, *o'fero*, *a'sisto*? Illyen a' *segíltés* pro *segéllés*, vel *segítés*. Illyen az *ittélünk* pro *ítélünk* — *Dyalectus* stb, a' maga soraiban pedig *leveledzés* pro *levelezés*.

Én mindég dolgozom ortografiai jegyzéseim' rendbeszedésében, de bajaim félbeszakasztják a' munkát, 's elmúl kedvem. Engedd hogy itt a' C betű apológiáját rövideden előadjam.

1) Azért hogy a' deák simplex betű hangját tökéletesen ki lehet egynehány más betűk öszverakása által nyomni, nem következik hogy a' simplex betűvel élni nem kell többé. Szembe tűnő és magyarázatot nem kívánó haszontalanság Xerxest Kszerkeszesnek írni.

2) [A' c hangját hogy *tz*-vel festeni nem jó, mutatja az, hogy ez a' hang az előtte álló vokálist nem teszi keménnyé ha utánna ismét vokális következik: *rece, ruca, párduca, perece*; Ténné pedig így: *retze, rutza, stb.*

3) A' régiek vele így éltek: *Cécei, Losonci, Kazinci.*

4) Az az ok, hogy ez deák betű, nem elég ok, mert hiszen mind a' 25 betű deák és nem szczytha betű.

5) Ez a' megtévedés onnan eredtt, hogy a' tanulatlanok a' kompozitumokban midőn *t* betűt *s* követte *cs* hangot ejtődni láttak (mint német-ség; mintha úgy íródna német ortografiával) 's tapasztalván azt, hogy a' *cs* vagy *ts* hang rokon a' *c*-vel, a' vékony *c*-ét is *t*-vel festették: nem különböztetvén a' compositiói *cs* hangot az eredetitől; olly for-

mán éppen, mint más tanulatlanok, az *ly*-el szél-
ben élnek *l*-j helyett, péld. *vallja*, nem *vallya*.

Mindazáltal írjon úgy minden, a' mint legjobb-
nak látja.

Az *Urania*' kiadójit nem ismerem. Úgy tartom,
Kármán közöttök vagyom, és talán éppen *Directo-*
rok. Ez egy fiatal Pesti *Prókátor*. Nekem eránta nem
irtak, és gyanitom, hogy reá okok; jó okok volt.
Az ide való *Collectorok*, Fő szolgabíró *Darvas Já-*
nos Úr sem tudja kik légyenek. *Schediusz Barátunk*
bizonyosan fogja tudni; ha nyughatatlan lettem volna
eránta, tudnám én is eddig. Elvárom mi lesz az
első *Darabból*. — Édes Kisem, bár a' mi *Sopronyi*
Társaságunk állhatna talpra. Nem kell pénz, nem
kell fény, csak egyvetértés és barátság kell; akár
adunk ki munkát *periodusok*ként, akár nem.

Kertem, *Gyűlésekre* járásom, a' *Husvét*i ka-
landozás nagyon elvontak a' munkától. De kipó-
tolom.

V. 1

Bacchusznak Pataki hegyeiről, Octob. 6d. 1794.

Ah, Kis! oda tehát Gessneremnek 15dszeri fordítása, oda a' Wieland Gratziainak fragmentuma; oda Anakreonomnak némelly dalai! — Sírj velem, sírj! Csekélységek! de olly csekélységek, a' milyeneknél többet jobbat Kazinczydtól nem várhatsz! de Kazinczydnak csekélyégei! Elfojt az a' gondolat, hogy örökre oda vannak. A' néked készített Testvéreket megkaphatom még, mert Pesten és Erdélyben le vannak másolva; de Gessnerem; de Gratziaim, de Anakreonom, de Makbethem! de Klopstockomnak egynehány ódája! —

Ó micsoda kegyes sugallás volt az, a' melly eltilta melléjek tenni a' Messziás 5 első énekeit! Mit tennék most! Nem merem reményleni, hogy újabb próbáim Gessnerből azt csinálhassák, a' mit már csináltam volt. Sőt nem merem Gessnert csak kezembe is venni. — Az Anakreon 3d. dalát újra fordítottam volna; de haszontalan! —

A' rab Sz... vitte azt Sch...nak tőlem Károlyból Juliusnak elejénn! — Elképzelheted, melly

bajos volna csak nyomozni is hová lett! Ne szólj rólok; mert maga ez az ártatlan dolog is gyanút szülhetne; de kérlek járj végére valahogy Sch... nál, nem kapott é valamelly nyalábot számodra Juliusban vagy Augusztusban? — Ó be kettőztetve örvendeznék, ha TE volnál az, a' ki vigasztalást nyujtana bánatomnak! TE, a' kit mindenek felett tisztetek, szeretek!

Uránianak első darabját láttad. Az nem érdemi az Uránia nevet. — Sch... tól is egyebet vártam; azt, hogy a' Vallást más oldalról fogja szépnek, szeretetre méltónak festeni! és másképpen! Azonban tisztetem a' szándékot, és igyekezni fogok rajta, ha igyekezni szabad leszek, hogy többet nyujtson Kármán, kitől sok fog kitelhetni, ha vezető Barátjai lesznek.

Erdélyből nem tudok semmit. Azt a' *pénzért való Taggá lételt* nem szenvedhetem. Egy más nemesebb Társaságban sem leltem semmit egyebet, a' mit undorodással kellett volna néznom, azon kívül, hogy befogadásra érdemes személytől a' felvételért pénzt kívántak. Igyekeztem azt eltörletni, de nem lehetett. — Ezért, és azért is, mert az én gondolkozásom az Erdélyiekével éppen nem egyezik,

én Tag nem is lettem. Ohajtom mindazáltal annak gyarapodását. — Még semmit sem adának-ki.

Ohajtanám bátor vallástételeket hallani, mint tetsze Horváth. Benne a' jó embert, a' jó Hazafit, a' Jónak, Igaznak, és Szépnek, a' hol ezekre rá ismér, és boldogtalan D... gusztusa félre nem vezeti, barátját, a' hív barátot, a' némelly jó gondolatokat szülő elmésséget minden egyenes Bíró fogja becsülni: de — némelly oldalait Barátjai másféléknek ohajthatják. Én futottam előtte, ha Lessingről vagy a' most élő nemzetek Írójiról — vagy Vallásról — esett szó.

Helikoni virágokat nem szedtem, mert nem vólt hol, és mert másféle virágokat akartam szedni. E' szüreten az *Abel halálán* esem által végképpen, hogy, ha *Idylliumim* megkerülnek, a' *Gessner Irásait* bocsáthassam-ki mindenek előtt. Ezt fogja *Messziásom* követni. Ugy jönnek fordított apró írásaimnak egynehány köttetei. — Orfeuszomnak egy új darabját csakugyan készítem.

Oeser hazafi társunk Lipsiában a' Messziás e-libe egy szép Gabrielt fest. Már megigérte azt. Kérkedni fogok ezzel a' darabbal, és nem tudom, ha nem metszetem é Londonban? —

Élj szerencsésen Barátom! ismét elfogott a búslakodás. Az atyai sorge édes érzéseket is szül ugyan, de keserűket is! Most látom szüleményim' elveszteken!

Dorisodtól sokat várok. — — Tanítsd illy érzésekre Ifjainkat és Lyánykáinkat, édes Barátom! A' Plátó szerelme ismeretlen Istenség vidékinken. En egy kis szép rekeszt akarok neki anglus izlésű kertemben szentelni. — Ha kész lesz Dorisod, elvárom egészen.

VI.

Regmecz. Nov. 21-d. 1801.

Nagy érdemű Barátom!

Tisztelettel, szeretettel, dicsőségeden való örvendéssel járulok hozzád. Ismered érzéseimet erántad, 's képzelhetd mit érzettem, Kniggét 's Meinerszt még Munkácson — Zsebkönyveidet pedig az anyám házánál, Biharban, olvasván. Kedvesebben olvasható prósat nem ismerek, mint Kniggéd és Meinerszed, ezt mondtam Munkácson: ezt osztán, midőn a' *tudakolt* oldal darabját és a' többit Érsemjénben olvastam. Musarionod elragadott. Ezt mondanám róla, ha fordítója a' legszeretettebb barátom nem volna is. A' magyart olvasván, a' németnek, mellyet csak nem könyv nélkül tudok, minden zengzete rezgett füleimben. Az örökkévalóságot érdemlett munka lessz, 's óhajtom, hogy mendikánsi harangkongatáshoz szokott publicumunk egészen birhassa; hogy valaha érezhesse mi az igazán szép. — Nem mondhatom neked, melly édesen való lék ellepve, midőn az Anacharsis Boldogságát

találtam egyik darabodban. Szenvedésem' ideje alatt azt a' részt, és azt, a' hol a' Ceres' papja a' Religióról szól, igen sok részben megolvastam, és szándékoztam volt barátim kedvéért lefordítani. Az gyönyörű, fordításban szinte úgy mint az originálban.

Kérded, hogy mit dolgozom. Kevés idő múlva megtudod. 2387 napig lévén megfosztva tintától, visszanyervén szabadságomat, mohón estem volna munkának: de ezer akadályok adták elő magokat. Azonban Emilia Galotti 's Minna von Barnhelm, Clavigó 's Gessznernek talán minden munkáji nem sokára hozzád veszik utjokat, hogy barátságos igazításaidat megnyerjék, minekelőtte sajtó alá menjenek. Azoknak mindenike úgy készült, hogy a' nagy seregnek ne tessenek. Eddig elértem célomat: nekik nem tetszik; az van hátra, hogy Kisnek 's Virágnak tessenek.

Némethünknek most veszem levelét. Irja, hogy hozzá utasított leveleimet neked megküldötte. Engedd hát, csak azt mondanom, hogy leveleidet, melyeket kincs gyanánt tartottam magamnál, Brünben tőlem 1798d. elszedték minden egyéb papirosaimmal együtt, 's őket soha többé meg nem kaptam. Azonban a' „Szeretiim' édes honnija“t a' Dunán én is zengettem, midőn tavaly Kufsteinből Munkácsra vitettem. Geniusod megjövendölte, midőn azt irtad, hogy barátodnak egykor enyhítésére fog enni.

Azonban P s y c h a r i o n még távol vagon, 's még én nem emelhetek oltárt a' Dioskuroszoknak. De biztat a' remény, hogy fogom emelni nem sokára. Nekem sem kell egyéb, mint nyugalom; 's nem kellett volna semmi egyéb csak az, ha nem üldözött volna is a' szél. A' nagyravágyás' szesze soha nem tudott elszédíteni.

A' Méltóságos Úr' neve
 Mellyért magát Mihók puffasztja,
 'S csikarva gyült pénzét fogyasztja,
 Már sokakat földre teve.
 Ez a' bolondság nem aggasztja
 Kevésre vágyó lelkemet;
 Eggy hív *Uram ked* engemet
 Bajszos napszámosom szájából
 Sokkal inkább gyönyörködtet,
 Mint Pesthnek tituláréjából
 Bár melly czikornyás nevezet,
 Hová fondorkodás vezet.

Hol a' mi Lakosunk? nem esett-é el? Semmi híret nem hallván, félek, hogy borostyánja elvirított minekelötte kifakadhatott. Kérlek, ne felejtsd el, ha irni fogsz, hogy élete eránt gondban vagyok.

Ez a' vidék nem áldozik a' Gratzia'knak. Itt magyar munkákat nem kapni. Zsebkönyvedet még nem láttam több helytt, mint D...ben lakó Prökätor Nagy Gábor Úrnál, és a' 2dik esztendeit az öcsémnél Dienesnél Váradon. Nem is ismerik a' könyvet. Ez az orthoglottus D... anathemát kiált min-

denre, a' mi nem az ő nálok készült Grammatika izlésében íródik; 's finnyás Urficskáink 's asszonykáink szégyenlenek magyar könyvet olvasni. Nekik Schikanéder 's Kotzebüe a' bájolójok. Fogadom, Kassa és Várad közt az én Himfyinnél nincs több Himfy; és ha talán valami sz. . v. . i édes-úr egygy nyomtatványt, elszédítettve a' könyv' külseje által, megvett is, az olvasatlan fog heverni, mert az nem a' Mátyási és Csokonai módja szerint zeng. — En azonban álmélkodva nézem ezt a' váratlan jelenést, 's örvendek hazám' nyelvének. Élj boldogul szeretett tisztelt barátom! 's ajánlj kedves hitvesednek.

VII.

Nagy-Váradnak hév vizei közt, Májusnak 8d. 1802.

Nekem pedig, édes barátom, az a' halhatatlanság az egy bálványom, a' mi elől te futsz. Csak ez legyen enyém, örömet lemondok az életnek minden örömeiről, örömet eltűröm az életnek minden visszás eseteit. Ah! azt képzelni, hogy a' Szépnek, Jónak, Igaznak később tisztelői, midőn már régen sorvadni fogunk, vissza fognak kívánni magokhoz, hogy dicsőségünk el fogja verni álmaikat, hogy sirni fognak olyakká lehetni, mint mi valánk, hogy képeink meglátása leveri őket, mint a' mennyei világosság, hogy neveink zengése a' virtusnak szeretetire, a' legszebb feláldozatokra fogja őket buzdítani, mint minket buzdítanak Azoké, a' kikben az emberi nagyságot imádjuk, azt látni, hogy a' legjobbjai a' mostan élőknek rokon lélek gyanánt néznek bennünket 's gyönyörködnek egy kevéssé létünkön — de mi hát, mi hát, kérlek, az életnek minden örömei közt, a' mi érdemes lehessen egy eszes embernek kívánságára, ha a' hír nem az? A' mit a' szédelő sereg ölel-meg ragyogás gyanánt, az

éppen nem ragyogás. Nincs az virtus nélkül; 's ragyogásra törekedvén, tudom melly bér vár. — Menjünk a' kitett czél felé, barátom, 's szeretetünk' édeségeit vegyük kezességül a' Halhatatlanságnak, melly bizonyosan miénk.

De ezt a' becses bért nem adják olcsón. Azé lesz az, a' ki számot vét magával, hogy a' természet mire hivta, 's a' ki hív marad mind végig. — A' Correctio, Schillernek ismert epigrammája szerint, legkissebb és legfőbb érdeme az Irónak. Ne únjuk-el munkáinkat a' szennytől tisztogatni. — — Kivánságod szerint íme itt megyen ítéletem Idylliumod felől.

Mind a' francz poéta, a' ki itt Geszneremnek utolsó Idylliumát szedte lábakra, mind a' magyar, bájoló ecsettel dolgozott. — A' kezdet nem lehet szebb. Valakinek azt még olvasni engedtem, a' 4 első sor után, eltelve a' legédesebb csudálkozással, elakad, 's érzi, hogy fülében és lelkében szokatlan hangzatok zengenek. Így akad-el a' lélek e' sor-nál is:

„perét melly veszély követi“ — —

de a' legédesebb csudállással nem éri-bé, midőn erre ér:

„S ha pályáját végzi; ha órája lejár“ (oh, ez igen szép!)

„Csendesen elszunnyad 's boldogabb éltet vár“,
— és „Mit félhet, a' kinek jök cselekedeti?

Az élet' szép napját csendes éj követi“. —
Hiszen én sírok örömben, még mikor ezt írom is!
Szép a'

„Más, hogy halhatatlan hír 's név legyen
része stb“

Szép ez mind végig, de a' két utolsó sor még szebb:

„Késő dicsőségre mit használ szert tennem?

Most élek most ver még érzékenység bennem!

Zengett e valaha magyar lant ilyen hangzatokat?

De te nem az én exultatióimat várod, hanem
criticámat. Imhol vannak azok, a' mik változtatást
látszanak kívánni.

1) „Mi kellene több, ha téged elérnélek stb.
Minthogy verseid nem scandáltatnak, mint a' né-
metek alexandrinusai, illő, hogy azon két czikkely-
ben, mellyék által a' szép prózától különböznek,
szorossan megtartsd a' törvényt. Ez a' két czikkely
pedig 1 a' legtisztább reim, és 2 a' caesurának ott
ejtése a' hol megállani vagy kell, vagy legalább
lehet. Ott megállani, a' hol a' te hemistichonod
végződik, nem lehet. — A' most mondottak miatt
elmúlhatatlanúl meg kell változtatnod.

2) ezeket is — — — szívét vidámítja, sze-
meit megnyitja — — ezer czinkos ellen üldözi szün-

telen. — — — versét a' szűzek — — szebb tüzek. szűzek és tüzek nem állhatnak együtt. — A része és eméssze szenvedhető; ezt nem is veszi észre minden fül.

3) Bürger kárhoztatta még barátját is, hogy a' männlicher reimra ismét új männlicher reimot kezdett, mert az monotoniát okoz. Szabad legyen így kijegyezmem a' következő *csaknem* egy reimu 4 sort. — — danlására, fuvallatjára, nézésére, szőnyegére. — És ezt a' más 4 sort: folyása, más-sa (rectius mása) szemlélése, felkelése.

4) „Sem a' jövendőkön szívét nem hervasztja“ — ha van e itt helye a' metaforának? és ennek a' metaforának?

5) „A' nyájas barátság *ékes* formájában árulkodás lappang 's *mérget* rejt markában“ — az *ékes* helyett más epithetumot szeretnék, nem csak azért, mert az *ék-es* a' nyáj-*as*-sal egygyformán megyenki; hanem azért is, mert alkalmasint *matf.* (Illyen a' 7d. sorban a' *szép* ártatlanság) — Osztán a' *marok*ba inkább *tör* illene, mint *méreg*.

6) Virág, nyáj, fény, ösvény, nemzet, sereg, bálvány, elhánya a' suffixumot. Virága nem pedig virágja — nemzete — serege, fénye, ösvénye, bálványa, nyája. — (szabad legyen itt megjegyezmem, hogy két szónak j suffixumot ad az usus, holott nem kellene; 's Adelung azt parancsolja, hogy az usustól a' *frug*-ban (melly *fragte*) az analogiaitör-

vényhez vissza kell térni, — nem tartanám rossznak, ha az usus' oktalan uralkodásától e' 2 szóban elállana a' jobb író 's ne írná: árra és mássa, hanem ára és mása) — NB. Az s betű soha nem szenved kettőztetést, csak a' verbumok tempusaiban és postpositiókban: *mossa in indicat. mással*, azaz: *mással* — tehát nem *kedvessen*, hanem *kedvesen*, adverb. — tehát nem *kedvesse*, hanem *kedvese*, adject. — Más az *üressen*, *sebessen*, *pirossan*; mert ezeknek a' themájokban is két s van: *üress*, *piross*, *sebess* (*celer*), mert *sebes vulneratum*.

4) „Bátorkodnám nézni a' kárpiton belől“ és „Hogy neked tetszhessem“ — a' praesens ugyan bátorkodom és nem *bátorkodok*; és *tetszem*, noha jó a' *tetszek* is. De a' praes. indicat-n kívül bátran lehet az m helyett k-val is élni, p. o. *bátorkodnék*, *tetszenék* — Nem jól van mondva: ha neki *tetszeném*; de jól, ha neki *tetszenék*.

8) „Felséges *nótára*“ — a' *nóta* szóval illy szép poemácskában nem mernék élni.

9) „Legszebb csillagait az emberi nemnek, 's a' virtust választánám tárgyúl énekemnek! Gyönyörű idea és gyönyörű vers! —

Imhol ez vala az, édes barátom, a' mit én jegyeztem meg versekben. Azért hogy nékem változtatást látszik ez vagy amaz sorod kívánni, meglehet,

hogy nem kíván: valamint más részről megeshetik, hogy ez vagy amaz valóban kívánja a' változtatást, a' mit meg nem jegyeztem. Zsebbelidet elhozám magammal, 's abban is ki fogom jegyezni, a' mit másképpen szeretnék. Kérlek adj uj darabot; annak kár volt megrekedni; olly csinatlan formában megjelenni is kár. Melly kényesen nyomtatódnak a' németek zsebkönyvei! — D. Szent Györgyit Debreczenben az examen alatt láttam. Örülök ismerettségének. Azolta nem volt szerencsém, szállani vele. De megkeresem. Elég, hogy ő Kist és Németet szereti.

Animae, quales neque candidiores

Terra tulit, nec quis me sit devinctior alter.

Éltessen az életnek Istene sokáig és frissen. Adieu.

GESSZNERNEK ELSŐ IDYLLIUMA.

Dafnéhez. — Nem a' *vérrel mocskos* bajnokot, nem a' csatáknak dúlt piaczat énekli enyelgő músám: szeliden 's remegve fut ő, *könnyű sipjával jobbában* a' fegyver csattogás elől.

Elszenderítve a' tiszta csermelyek' *édes csacsogása* 's a' szent erdők setéte által, a' sásos par-ton tévedez, vagy a' magas fák zöld ernyői közt lépdell az illatos virágokon. Gyakorta a' lágy hanton hever, 's dalokat költ neked, édes Dafne! Mert a' te vidám elméd kellemesbb, mint a' tavasz' leg-

tisztább reggele. Élesztő tréfa 's bájoló mosolygás *lebdes* szünetlen szép orczáidon 's piros szácskádnak tündér gödröcskéin, 's szelid szemedből vigaság nevet. Ugy van szép Dafne, úgy van; mert miolta barátodnak hisz, kétséges jövendóm' előre tisztának szemlélem, és örömmre kél-fel mindenik napom.

Oh, ha azok a' vig dalok, mellyeket másám a' pásztoroktól tanul-el, tetszenének néked! Meglopja ő néha a' fák' nympháit is a' sűrű bokrok közt; 's a' kecskelábú erdei Istent, 's a' folyamok leányistenkéit a' szívbarlangokban. Ollykor mohos fedelű kalyibába tér, mellyek körül a' vidám földmivelő csendes árnyékokat ültetett, 's regéket hord-elő a' nagyszivűség, jótét 's mindenkor vig ártatlanság felől. De gyakorta viszont őtet is meglesi a' szerelem' Istene, a' sűrűn öszve szövődött bokrok alatt, vagy a' fűzesben, a' kis patakok megett. Gyönyörködve hallgatja ollykor énekét, 's koszorút tesz lobogó hájára, ha szerelmet dall 's vig nyájaskodást.

Nem kell szép Dafne, nem kell az én énekeimnek más jutalom, nem kell nekem egyéb javallás azon kívül, melly midőn melletted ülök, édes szemedből mosolyog-le rám. Hadd gyulasszák azt, a' ki nincs illy boldog mint én, unokáink késő magasztalásai. Hintsenek, nem irigylem, sirjára virágokat, 's ültessenek friss árnyékok az elaszott hant felibe.

Az elvont sorok eránt sokaknak szeretném érteni ítéleteket. — vérrel mocskos — édes csalódás — de kivált a' die leichte Flöt' in ihrer Hand, melly a' németnél is új szóllás volt, sok küszködésembe került. — Az elszenderítve nem teszi azt mit a' német, de meg kell neki maradni, mert igen szép szó, és illik a' patak' mormolásához.

VIII.

1802. Sept. 29. Ér-Semlyén.

Barátom!

Ma inneplem hetedik ízben azon elfelejthetetlen napom emlékezetét, mellyben Tégedet láttalak. Melly érzések! melly emlékezet! ah, ne adjunk szót nekiek 's érezzük őket egy néma szent ölelésben! — — —

Én ezt a' napot Daykám' verseinek olvasgatásával szenteltem a' Te emlékezetednek. Nyomatatás alá készítem. Igazán mondja VIRÁG, a' kitől ezt a becses kéziratot kaptam, hogy ez az Ifjú hamar holt meg Litteraturánknak. Lelke rokon lélek volt a' tiéd-
del. Azok a' versek, a' mellyeket számodra kiírok e' levelemben, azt fogják veled éreztetni. És én szerencsés valék őtet személyesen ismerni, mind akkor mikor még a' Pesti seminariumban a' fekete uniformot hordotta; mind mikor Egerben a' Bahrdt' munkájának 's képének tartása 's ismertetése miatt Püspöke kedvetlenségét vonta magára; — és osztán Lőcsén, hol világi ruhában, egy elegans frakkban 's lobogó hajjal lépett az oskolai tribúnra, magyar nyelvre tanítani német hallgatóit; — 's tudom, hogy

lelke a' tiédhez hasonlított. Az az édes Höltyi búslakodás, a' mellyet egynehány dalaiba öntött, el fog hatni minden érzékeny szivre. Kár, hogy idejét holmi méltatlan tárgyra is vesztegette; azokat a' Gelegenheitsgedichteket értem, a' mellyeket ezen nyomtatás alá készített darabjai közzé felvett, és a' mellyeket én, a' ki az én Daykámnak egy sorát is sajnálom elveszteni, mintegy akaratom ellen vészek fel kiadásomba. — Minekelőtte sajtó alá mennek, látni fogod, és kérni foglak, hogy a' mi diszt rajtok tehetsz, tedd-meg. A' Dayka' árnyéka köszönni fogja halotti áldozatodat.

Ideáljaid felette szépek. A' mint vettem, előkapám Schilleremet, 's összehasonlítottam vele munkádat. Nem sorról sorra, hanem elolvasván előbb a' németet végig, azután végig a' magyart. A' te fordításod jó effektet tesz; és az minden fordításban elég; a' ki többre vágy, szerencsétlen lessz. Azt irám minap Cancell. Gróf Telekinek, hogy a' fordítónak jó magát arra emlékeztetni, a' mit Emilia Galottiban mond Continak a' Festőnek a' Hercege, hogy nem olly hiven, még hívebben lett volna.

A' 3dik strofában szenvedhetetlen a' tolla után a' fátyola. Ezt meg kell változtatnod.

Barátom, nem volna e kedved Schillernek két

felséges darabját fordítani?! 1) Nein, länger werd' ich diesen Kampf nicht kämpfen. 2) Auch ich war in Arkadien geboren. — — Nem irigylem senki thrónusát, de ezt a' két dalt még soha sem olvastam, hogy el ne keseredjek, hogy a' természet engem olly felette messze, olly véghetetlenül messze hagyott a' Schillerek után.

A' Halhatatlanság' szeretete eránt még kedvem volna veled versengeni; de nincs időm. Arra emlékeztetlek, a' mit Klopstockunk mond:

Die Unsterblichkeit

Ist ein grosser Gedanke!

Ist des Schweisses der Edlen werth!

Idvezlek uj lakodban! Irja Németh, hogy uj felekezeted irigyeiddé tész sokakat. Kevélykedem, hogy barátom megtiszteltetett; hogy barátomnak érdemeit mintegy kéntelen ismerik. De még ez nékem nem elég. Én azt ohajtom, hogy Püspök lehess; nem hogy annál inkább ragyogj—mi szükség arra? — hanem hogy annál többet tehess.

Tartson-meg Isten életben, épségben, nyugalomban!

tisztelőd, barátod.

IX.

Ér-Semlyén April. 6-d. 1803.

Szeretett nagy Férjfi!

Betegen vettem leveledet, de feléledtem; 's bajomat nem érzem többé. Ime midőn azon kesergek, hogy az a' szent tűz, melly már csak kevesek' szivében tápláltatik, közelit elalvása felé, eggy. dicső lángot látok fellobbanni véletlenül. Háládatosan borúlok a' szent anyának, a' **TERMÉSZET**nek, lábaihoz, 's tisztelettel imádom bölcseségét, hogy a' történetek' fonalán olly szorosán fűzte a' segédet a' veszély mellé. Tégedet pedig, becsülhetetlen barát, örvendő köszönettel szorítlak mellyemre. Örvendj, édesem! és nem csak Literatúránknak örvendj, hanem örvendj magadnak is. Mert ha a' te Berzsenyid csak titokban irogatta is, és Néked vezérlésed nélkül, verseit: de őtet a' Természeten kívül bizonyosan leginkább és legközelebb a' Te példád szólította a' Múzsák' tiszteletére. Nem azért mondom ezt, mivel őhöz Te élsz legközelebb; hanem azért, mert, ámbár betű szerint igaznak hiszem, hogy

megküldött verseiben semmit nem adott a' magadéból: de azoknak némelly soraiban — és ez nékiek legfőbb dicsérete! — egészen Tégedet hallak zengeni. — — Adja Apollo, hogy ez a' szeretetre méltó Ifju az légyen Néked, a' mi Mathissonnak lett Salis 's Bürgernek Schlegel. En csendes gyönyörűséggel nézem messzinnen azt a' gyönyörű hajnalatot, mellyet egünkön az a' szép Phosphorus terjeszt, 's kérem az élet' fonalát nyújtó lyányokat, hogy az enyémet el ne messék, míg megláthatom déli ragyogását!

Első dolgom megolvasások után az volt, hogy Alkaikusait leirjam, és a' mai posta viszi az én Virágomnak, ki nem kevésbbé érdemli mind szeretetemet, mind becsülésemet, mint az, kinél jobban senkit nem szeretek, 's becsülök — KIS. — Képelem az ő örömét. Mert én nem tudom mit csudáljak inkább a' mi új barátunkban, a' szép, noha néhol hibás magyarságot e, vagy a' poétai bátor és harsogó ömledezést? ezt a' jól elkészült nagy lelket 's tanulását e, vagy azt, a' mi nélkül mind ezt semminek venném, az ő szent hazafiságát? — Kérd, hogy az Ódák útjáról el ne térjen. Az ötöt egykor fő polczig vezeti; 's Literatúránk itt kíván leginkább munkás kezeket, mert Virágon kívül még nincs egy poétánk is, a' ki a' Horátz' lantjának méltóságát érezte volna. Óhajtanám, hogy a' két Stolbergeek' verseit, 's a' Balde deák Ódáját Herdernek Ter-

psychoréjával, ismerje, és kezei közzül ki ne tegye; de esküdjön-meg, magát a' Lant' Múzsájának szolgálatjába avatván, hogy énekeit soha sem vesztegeti hasztalan magasztalásra 's innepek' fényesítésére. — Mondjad néki, hogy őtet szeretem.

Végy időt, minél lehet hamarább, és ird-meg, hogy lelted Himfyt, 's szólj a' legaproságosabb detail' festéséiig. Nem untatsz-el engem azokkal, ha órola szóllasz. A' ki úgy énekel, nem lehet nem egyike a' szeretetre legméltóbb embereknek; 's egy bizonyos nemü lelkek szerették egymást, minekelőtte tudták vala, hogy vannak. — Irj hitveséről is, és ha szerelmek nem fogy-e? Ezt psychologus végből óhajtanám tudni. — Én, a' ki fordított darabjaimat most együtt akarom kiadni, és a' ki minden darabom elibe egy jó ember' nevét szándékozom feltenni, Clavigómat néki inscribálom, így:

HIMFY-KISFALUDYNAK

Ου γαρ οισ

Ου δε Θεων ακη τι γενεσθαι τε τραφεμεν τε

A' Göthe' Geschwisterjei — mellynél érdeklőbb darabot én ugyan nem ismerek, ezt az inscriptiót kapják:

A' TESTVÉREK

DRAMA

KIS JÁNOS és NÉMETH LÁSZLÓ

barátimnak

— — — animae, quales neque candidiores
Terra tulit, neque queis me sit devinctior alter.

Dr Szentgyörgyi egy excellens természeti historiát irt magyarul. Nem, mert barátom' munkája, de, mert valóban excellens, nem tudom csudálni e léggé. Beszédje képzelhetetlenül bőv és, a' mi ott nagy tökéletesség, folyó és igen érthető; távol minden erőszaktól. De nem tanácslanám, hogy a' szép tudományok körül próbáljon valamit. Annyira ellensége a' neologismusnak, soloecismusnak, hogy még Kist és engem is vádol ezért. Mi pedig tudjuk, hogy azt cselekednünk szabad, sőt kell.

Virágnak Kininger által festett szép képét most küldöm metszeni pontirt munkában. Az övé után a' Tiedet ohajtanám megkapni; úgy a' Himfyét. A' Gratziaik körülttünk megfűzték a' magok virágláncaikat 's szövetségünk megszakadhatatlan. Mondjad Himfynek, hogy nyugtalan vagyok érteni, hogy szeret.
— Elj szerencsésen.

X.

Pásztón Hev. várm. Jul. 23d. 1803.

Édes barátom!

Májusnak 3dikán hozzám irt leveledet Jún. 29dikén vettem, midőn Bécsi útamból Semlyénbe értem. Azolta mindaddig a' Váradí hev vizek közt mulattam, míg ezelőtt ötöd nappal ide nem kelle utaznom, megtekinteni egyg kevéssé az anyámnak itt-lévő birtokát. Légyen ez mentsége hosszas hallgatásomnak.

Tudod, hogy az volt planomban, hogy Bécsből vissza jövé Sopronyt, Kőszegét, Szombathelyt, Körömondöt, Kámot, és Nemes Dömölköt meglássam. Ezen szerencsémétől megfosztott a' Tatán Maj. 21dikén történt feldőlésem. Orróm' porczogója ketté tört, balkarom szörnyü ütést kapott; e' miatt sietnem kellett a' ferdőbe, és meg akarám kémelni sérült karomat a' rázástól, szekeremet hajóra rakattam, 's úgy jöttem le Pestre. E' szerint nem láthattam sem Kist, sem Himfyt, sem Némethet. Bár mint hizelkedjem a' te szeretetteddel — mivel hizelkedjem pedig, ha azzal nem? — arról bizonyossá teszek,

hogy e' vesztéséget Ti, barátim, nem érzitek úgy, koránt is, mint én!

Sophied' halálát kesergő Elegiád gyönyörű. Melly irt csepeg az a' szenvedő szivbe! Hadd ismerje valaha nemzetem a' költés' felséges czélját, hadd érezze mennyei erejét. Szép az, édes barátom! igen szép! — De óhajtanám, hogy egy Strofában két hasonló hangzásu Reimot meg ne szenvedj.

Bécsben fél koncz velint hagytam Krause könyv-kötőnél más egyéb könyveimmal, hogy azt kösse be piros maroquinbe minél lehet pompásbban, illy titulussal:

KIS JÁNOS'

VERSEI.

Az kezedhez mégyen, 's kérni foglak, mihelytt megkapom, hogy *Muzarionodat*, a' *Szerettim' édes*, 's *Őszi elegiádat* 's legkedvesb énekeidet ird tulajdon kezeddél belé.

Győrött csak Fábry Urat láttam, a' ki téged szeret, és Ráth Urat. Elsiettem az utolsótól — —

Bécsben régi ismerőseim közül leginkább örvendettem láthatni B á r ó c z y t, — a' ki egyike a' legjobb embereknek. Gyönyörűséggel töltöttem társaságában fél napot a' Schönbrunni kertekben urnapját követő vasárnap, mellyen a' külvárosokban tartattak a' búcsúk. Oda toldult Bécsnek szép serege. — De én Bécset nagyobb öröm-

mel hagytam oda Jun. 15diken, mint a' hogy 13
esztendei ott nem létel után megláttam volna, mert
én ruris amator vagyok.

Élj szerencsésen, barátom. Emlékezzél ró-
lam, ha Múzsád ismét szent dalokat sugalland,
's szeress!

XI.

Ér-Semlyén, Decemb. 19d. 1803.

Édes barátom!

Sok ideje lehet, hogy Predikátorunknak levele hozzád elért és elrémitett. Ime ismét élek. Az isteni kar, melly végig vezetett a' halálnak minden kísértetei közt, vissza is hozott a' halál' mezejéből. Irtóztató ez a' nyavalya. Három nap feküdtem elmétlenül és álmatlanul, 's jajgattam szüntelen, én, a' ki minden testi fájdalmakat különben spartai elkeményüléssel szoktam tűrni. A' mi kedves Szentgyörgyink volt egyik angyalom. Nálam volt egy nap; haza menvén felbukott a' székével valamely betegénél, 's sok ideig ki nem léphetett szobájából; 's szerencsémre nem is vala szükségem hogy ide fáraszszam. Ámbár a' betegség igen dühösen rohant reám, de csakugyan nem volt olly dühös mint Kassán jaktomban már egyszer. 'S ez a' betegség nekem az életnek ismét felette becses édeskeserű örömeit nyújtotta. Oh valóban nem a' nyomorult' vigasztalása az a' hit, hogy a' Gondviselés igazságos és abban a'

mértékben nyújtja a' jutalmat és pótolékot, a' mellyben bennünket sujtott. Mihelyt szemeim erősödni kezdtek, Senecát loptam ágyamba, 's olvasni kezdettem a' Gondviselés apologiáját, de rajta vesztettem. Az anyám, az én jó anyám, észrevette, hogy paplanom alatt valami van, és hogy szemeim meredten függnek rajta. Elvette a' könyvet. — A' Gondviselés kedvét leli abban, hogy engemet új meg új szerencsétlenség játékává tégyen, de kegyes mindenkor ki is ragadni belőle, 's tudhatnád csak édes barátom, tudhatnád csak, melly-édes bért nyújtott nekem! Az volt vigasztalásom fogságomban — nem végasztalásom — bátorítóm, kevelytóm, nagyítóm volt, hogy a' szerencsétlen közelébb áll az Isten' kezében, és hogy szép dolog eszközül választatni az isteni kéznek! — Visszanyervén az életet, igyekezni fogok azt megérdemlenni, 's új erővel futom-meg azt a' pályát, a' mire az Isten hitt.

XII.

Ér-Semlyén, Febr. 12d. 1804.

Szeretetre méltó barátom!

Benned vetett bizodalمام meg nem csalt. Köszönöm kérésem' tellyesítését. Botlásaim' kimutatása figyelmesebbé tett, és ha irásaim a' Szépség' barátjainak javallásokat megnyerendik, szerencsémét jó részben Neked fogom köszönni. — Irásaimnak négy kötete már kijött szerencsésen a' Váradi Revisor, Prof. Szerdahelyi Antal Úr' kezeiből: de azért újra meg' újra olvasom, hogy minden gyomot kihányhassak belőlök, 's olly tisztán bocsáthassam ki kezeimből, a' hogy' tőlem kitelik.

Engedd-meg már most, édes barátom, hogy jegyzéseidre azzal a' szabadsággal feleljek, a' melylyet a' te szép barátságod hálá gyanánt kíván tőlem, és a' melly legcsalhatatlanabb bizonyosága az én tiszteletemnek 's szeretetemnek Teerántad. Némellyikét ezen jegyzéseimnek a' munka végében Grammatikai Jegyzések nevezete alatt akarom előhozni; mert igazságod van, hogy új szavaim, új syn-

taxisom, új frázisaim, sok helyt egészen különböző orthographiája, nem csak a' tanulatlan olvasót, hanem még iróinkat is — és félek, hogy ezeket inkább mint azokat — meg fogják botránkoztatni. Hogy ne félnék? Hiszen a' mi kedves Szentgyörgyink, a' ki nem csak a' legbecsesebb ember, hanem egyszersmind a' maga nemében egy tiszteletet érdemlő Író is — ez a' mi kedves Szentgyörgyink még a' barátné nevezetet sem szenved meg, és a' mi Kisünk' nem látott barátnéját az én füleimnek bosszantására, mindég a' mi szép barát-aszonyunknak mondja. — Ez a' mi kedves Szentgyörgyink nem tűri el még ezt a' szóllást is: hallom jóni, ezen régibb és megavulandó helyett: hallom hogy jó. Pedig érzi, hogy a' hogynak 's prolixitásnak elkerülhetése ezt javasolja; pedig érzi, hogy a' fentebb nemében az írásnak más-képpen szóllhatunk, mint a' konyhában szóllanak. —

Az a' kérdés, mi igér több előmenetelt a' nyelvnek, az e, ha úgy beszélünk a' mint atyáink beszéltek, 's nyelvünk^leltiltunk minden új szóllást, mintha nyelvünk kiholt nyelv és annak kincses tárja abgeschlossen volna? vagy az, ha megismerkedvén a' szomszéd nemzetek' litteratúrájival, 's azt a' szépséget, a' mellyet az ő nyelveknek az ő írójik adtak, mi is igyekezünk megadni a' magunkénak? Igaz, hogy ezen az úton könnyen a' Rouscher' (Jenisch, pag. 19) esete érhet bennünket is: de va-

lóban minden attól függ, hogy az újításokkal csak ott éljünk, a' hol az olvasó látja, hogy újítással élni kellett; és hogy az újítás' kedvetlenségéért az olvasó szépséget lelt pótolékul. — 'S a' mi legtöbb hogy ne írjunk *Θεων ανεκητων*.

Ki nem érzi, mennyire szegény a' mi nyelvünk, ha valaha az idegen nemzeteknek valamelly classicusát akarta fordítani? Eggy helytt álljunk e hát mindég? Hát a' német eggy helytt áll e mindég? Hát Góthe, a' kit én leginkább kedvellek a' németek' íróji között, ha talán a' hidegebb tisztelet mást illet is, úgy ir e, mint ezelőtt 40, 50 esztendővel írtak? Hát Wieland a' Menander és Glycerion leveleiben úgy szöll e, mint midőn Agathont írta? Nem engede magának új szóllást, új flexiojú szókat? etc. etc.

Gusztáv, (az Ankarström Gusztávja) érezvén nyelvének szükvöltát, új szókat, új szóllásokat faragott; 's ez a' philologiai munka nem volt claudiusi játék. Az académie francz új szóllásokat 's szókat sanctionál. Nekünk nincs sem Gusztávunk, sem académie francaisi-ünk, 's nem tehetünk egyebet, hanem azt, a' mit én merek.

De hadd fogjak hozzá, a' mi itt fő czél!

Alcibiádban az 5. lapon. 2d. sorban: „Én így tenném (ezt írod) hogy Alcibiádót a' legbold. halandóvá *tegyék*“ nem: *teszik*. — adoptáltam — nem

tetszett — kitörlöttem — a' Kis' kedvéért megint adoptáltam — végre megint kitörlöttem. Nem, barátom, itt ennek kell állani: te szik, az az: tenni fogják. A' német ezt így mondaná: Natur und Zufall hatten sich das Wort gegeben, dass sie den Alc. zum glücl. Menschen machen werden, és nem: machen sollen. Így mondaná a' francia is, ha a' nyelv geniusa engedné, hogy a' többi szóról szóra nyomja-ki, qu' ils faïront. Ezt mondaná a' deák is, ha az egész szoros fordítás szenvedhetetlen barbarismus nem volna: quod ex Alcibiade hominem felicissimum sunt facturum. — Nem vétek tehát Kisemnek tekintete ellen, ha azt követem, a' mit magam látok jobbnak.

— — mennyi czím, néki szelesedni stb. Ezt Báróczy az 1775b. kiadott *Marmontel erkölcsi meséjében* így fordította: „A' természet láttatott a' szerencsével öszve eskünni Alcibiades boldogságára. Gazdagság, erkölcs, szépség, születés, az ifju elevenségnek vlrágja; mennyi nevezetes minéműségek, nevetségessé tenni valakit!“ Hasonlítsd öszve ezt is amazt is a' francziával. Mit tettem egyebet? azt mondjam e hogy: mennyi jus? Itt vágni kellett a' csomót, minthogy felbontani hasztalan igyekezet lett volna.

a' Prüdet (németül Spröde; noha a' Prüde egyéb) Báróczy Gógösnek tette. A' gógös tettetés nélkül kevély; a' prüde pedig tettetésből érzéketlen.

A' B e g y e s k e d ő nevetséges ideát támaszt: azt azonban megvallom, hogy nekem sem tesz eleget.

látogatásából — cikkelynél fogva; adoptáltam. — olly ábrázattal e' helyett: képpel; — ezt is. — Er ő s t t állott, er ő s e n állott-tá változtatott. — „bizatlanságot, infidelité, hűség telenség, a' contextus is ezt a' jelentést kívánja.“ — Nem siklott el a' kezem, midőn ezt így tettem. A' Prüde még midőn megvallja is, hogy inkább Aristippnek mint Platónak tanítványa, elmellőzi azt az ideát, ha kitaláltatni kívánja is, hogy ő neheztelné, ha szeretője másutt keresne titkos örömeket. Én tehát itt a' bizatlankodást azért tettem, hogy a' Prüde láttassék inkább csak a' szebb lelkek' érzésével birni.

„rózsával elhintett ágy.“ Te javaslod: r ó z s á v a l h i n t e t t. Nekem nem lehet ez inyem szerint. — „Fiatalbb, miért nem fiatalabb?“ — Igazságod van. Igaz, hogy az: I d ő s e b b szót a' nevek előtt, p. o. idősebb R á d a y G e d e o n, mai napig mindig idősbnek, és nem idősebbnek, irták. 'S az irtóztató hosszaságu szókban mentséget érdemel az egyik e elisioja; de annak a' fiatalbb és vidámbb-ban nincs helye.

„A' Glycerion védte“ — azt kérded miért nem: Glycerion védte? 's minek oda az A'? — a' kérdés érezteti a' túl a' dunáni születésü magyart, mert ott beszéllnek így. De nálunk ez hallatlan. A' fenntebb nemü írásban (in der höheren Schreibart) vagyon

igen is helye az *A'* elisiojának a' nevek előtt: de nem az alacsonyabb nemüekben. Jól mondom: Plutarch Dionnak és Brutusnak képeiket festi legnagyobb tázzal. De nem jól: Vay' helye üresen maradt. Jól mondanám e: Curtius Sándor' tetteit írta? Bizonyosan nem. Károli Gáspár ugyan így ír: „Daniel' profetziája.“ De ezt is mondja: az Abrahám Istene. Osztán az *A'* itt nem a' nomen propriumé, mellynek nincs articulusa (hanem hogy körülttetek hallani ezt: a' János, az István, a' Czindery, a' Spisich) hanem a' nomen proprium praedicatumáé. Tudniillik: Abrahámnak az Istene, Sándornak a' tette, Vaynak a' helye stb.

Nem vetekedésből kérdelem, hanem azért, hogy értsem, mit csinálnál belőle: Mint mondanád ezt Alcibiádban?

a' Socrates' philosophiája az Alcibiád' szájában

— és — a' Socr. leckéji az Alcib. lelkéből...?

nekem H ä r t e nek tetszenék így mondani:

Socrates' philosophiája Alcibiád' szájában — és

— Socrates' leckéji Alcibiád' lelkében. —

Az Anikóban előforduló úri nevek iránt tészesz egy kis intést. Barátom, te nem tudsz csintalan lenni, a' mint sejdítem. Azonban még is azt tartom, hogy a' Kövesd' Urának hitvese igen édesen érzi magát csiklándva, hogy ott hozattatik elő, a' hol nem várta, — hogy véle együtt nagy és tiszteletet érdemlő testvére is említetik — hogy jószága vá-

lasztatott a' történet' scénájává. Osztán a' nagytelekü Földes Úr, körüllebegve Náp... pántlikájával, mutatja mind civilis, mind moralis nagyságát.

Kis Ist. Úr a' Debr. vásárra kevés nyomtatványt hozott az Emb. ind. tüköréből, és midőn a' vásár' első napján kérdeztem, mije van újja? azt felelte, hogy semmije sincs. Így osztán nem is kapék exemplárt. Ezt csak azért írom, hogy lásd, mint segéllik-elő könyvárosaink Litteratúránkot. Éljen szerencsésen öröme és büszkélkedése

Kazinczydnak.

XIII.

1805. Jan. 1. Kázmérről.

Elsője minden barátimnak !

Elmult két holnapja , hogy Novemb. 11dikén véghez ment házasságom miatt Ér-Semlyént oda hagytam , és az én imádást érdemlő Sophiem' karja között , Ipamnak , Gróf Török Lajosnak , házánál műlatok. Ezen hosszú idő alatt nem vettem barátimnak semmi levelét. Végre rendelést tettem , a' Semlyéni postán , hogy halomra gyűlt leveleim' esomóját küldjék-fel , 's ime a' esomó itt van ; 's képzeld , kiét bontottam-fel legelőbb? Édes barátom ez .a' te leveled bizonyossá tett azon tartalékomban , hogy Septbr. első napján hozzád irt és Tokajban feladott levelem , valamint az , a' mellyet én ugyan akkor és ugyan onnan a' mi kedves Némethünknek irtam , elveszett. Nem szóllasz semmit házasságom felől , mellyet néked is Némethnek is béjelentettem ; ez csalhatatlan jele , hogy arról Novembr. 2káig semmit nem tudtál. — Hagyd elmondanom tehát , a' mit ezen levelemben néked jelentettem volt.

Januar. 16dika volt az, 1784b. a' midőn Gróf Török Lajos, fija az egykori nevezetes Referendariusnak, és testvér öccse a' testi szemeire nézve megvakult Gróf Török Jósefnek, reám atyai csókját legelőször nyomta. Azolta mindég tartott erántam való barátságga. — Elképzelheted, melly gyönyörüséget leltem én negyedfél esztendő előtt haza szabadulván ezen szomszédságban! — Első kimenésem az anyám házától Kázmérra volt. A' Gróf másnap vissza adta látogatásunkat, 's elhozta egyetlen egy fijas Jósefet, és a' két leányait, Sophiet és Marie-Susiet. Vicenotariusságomban egy háznál laktam Kassán a' Gróffal. Hányszor rengettem az egyik térdemen Sophiet, a' másikon a' kisebbiket! Én valék az a' Notarius, a' ki Sophienak, midőn 1786ban a' Bécsi Salesianákhoz kellett mennie oskolába (a' napamnak két testvére felöltözött apácza ottan) tizenhat atyái felől a' Testimonialist expedialtam. Én akkor 27 esztendő voltam, Sophie 7. — — Most tehát ugy néztem a' két leányt, mint testvérimet. — Sophienak a' mellyén egy férfi kép függött. Kérdém, ki az? 's Sophie elpirult. Mama, wär' er hier, er wäre sein Freund! monda. Apotheizáltattam a' nem-értett felelet által. — A' kép Maximilien Comte d' Etoile volt, a' ki Sophievel szüléjinek jóvá hagyása mellett jegyet váltott. A' házasság akkorára halasztatott, mig a' sors kimutatja, ha remélheti é hazájába való visszamenetelét. Végre

kitöröltetett az emigránsok listájából, 's ez idén egygy 300 ezer livráju személyt elvett, és Párishoz közel egygy falut szerze. — Én látván, hogy Sophie másé, mint *minden lekötelezett vagy férjes személlyel*, tartózkodva bántam véle, úgy hogy ő az én magam viseletemet valamelly homályosan érzett idegenségnek vélte. Azonban én megváltoztattam Regmeczi lakásomat, lementem Biharba, 's úgy tetszett, hogy a' Kázméri házzal való szövetségnek örökre vége szakadt, azt kivévén, hogy néha leveleztünk, de nem Sophieval, hanem az angyali kedvességü, és Sevignei szépséggel elborított levelkéket irogató Susievel. Két esztendeig hordott rabbilincsen Sárosiné. Nem léptem soha túl a' határ' lineáján, sőt házassági kötelekről álmodoztam. Meguntam a' grimassziére és a' tudományos szép asszonyt, a' ki minden új gondolkozás mellett mágnás férjet kívánt, 's ott hagytam.

A' házasság nálam elmulaszthatatlan kötelességnek tetszett mindég. Midőn hánykódnám, hogy kit válasszak, valamelly jó Daemon a' Sophie nevét sugá fülembé. De én a' Török Lajos' házának nem csak vőt, hanem ragyogó vőt is óhajtottam; Én pedig az nem vagyok. Rettentett a' vallás' különbsége is; nem azért, mintha nem ismerném a' Lessing' Náthánját és szeretetre méltó Templariusát, hanem más tekintetekből. 'S nem is remélhettem, hogy kívánságom tellyesedést érhet. Végre, hogy elmémet meg-

nyugtassam, hogy el nem sül, jónak láttam egy útat tenni Kázmérba, 's Aug. 24-dikén oda értem.

Hanyatlott a' nap midőn kocsim az udvarba beért. A' Grófné a' két leánnyal kívül ült. Unser Ferencz! unser Ferencz! ez volt a' kisebbik' szava midőn reám ismert; mert a' kisebbik azt hitte, hogy én őtet exclusive szeretem. Wie lange bleiben sie hier Ferencz? kérdé Sophie, mihelytt nekiek köszöntem. So lange Sie mich nicht verjagen. — Da können Sie hier grau werden, monda, 's felindultunk a' grádicson. Lieber F. monda itt, was Sie mir profesezeit haben, ist geschehen; Etoile hat geheirathet. Szántam Sophiet, de örvendtettem magamnak. Tudva volt előttem, hogy egy két kérőjét Etoile miatt eleresztette. — A' Gróf ágyban feküdt; rázta a' hideg. Kért, vinném félre gyermekeit, mert neki alkalmatlan a' zsidongás. — Feltettem vala magamban, hogy bár mi érjen, addig kérésemet elő nem adom, míg Pepivel nem szólok, ha az én lépésem az ő szerencsáját gátlani nem fogja e? mert kész voltam lemondani Sophieról, ha az az övének utjába áll; 's Pepi nem volt itthon. — Sophie Susie mellett velem Etoile felől beszélt; keseregte elvesztét, de nem vádolta. Én a' házas élet' boldogságait magasztaltam. — Rendes, monda Sophie, hogy te, édes barátom, mindég ebből a' tónusból szóllasz; 's én néked azt jövendölöm, hogy te ezeket az örömöket soha kóstolni nem fogod. S miért nem? kérdém meg-

ütközve. — Azt én nem tudom; de látod, nekem úgy tetszik, hogy te valamely leánynak vagy özvegynek házassági jelentést tenni nem is mernél. — Azt, gondolám magamban, meglátod, ha a' bátyád haza jó, 's mosolyogtam. — Pepi más nap délig — más nap estig sem jött, és én erősen állék végzésem mellett, nem szállani Sophienak, míg Pepivel nem végzek. Azonban 25ben estve magam maradván Sophieval, egyszer csak azon veszem észre magam', midőn a' declarationnak közepette vagyok. Kedves Leány! mondám, te engem ismersz minden részeiben szívemnek; ismered fekvésemet; ismered azokat, a' kikkel a' természet öszveszött és a' kik, a' mint tudod, életemet kegyetlenül keserítik; mondd-ei, reá birhatnád e magadat, hogy enyém légy 's engem a' sírig elkésérj? — „Kazinczy! micsoda neine ez a' tréfának?“ — Nem, kedves Leány, én nem űzők játékot; ezért jöttem egyedül; szólj, remélhetek e? — Tehát így fognád tenni a' házassági jelentést? — Nem, édes Sophie! te tudod, hogy sok esztendők oltá te vagy szemeimben az első személy. Sokáig küszködtem; nem reménylek semmit; de mondd-ki, hogy meg legyek nyugtatva. — Sophie ekkor vette észre, hogy majd csupa tűz a' képem, majd fagyos mint a' hó. Nem, Ferencz, ügymond, ezt én nem vártam. Látom, hogy nem játék a' mit előmbe adsz: de hiszen mi úgy néztük egymást mint testvérek, soha sem is álmodtunk erről. — Az én főm szédelgett, 's

Sophie érzette hogy nyugodalomra vagyon szüksége ,
's ment.

Und wo werden wir denn wohnen? kérdé , midőn kevés idő múlva vissza jött. — Az angyali lélek! Ez vala tehát a' felelet kérdésemre — Barátom , ugymond , én az anyámmal szóllottam. Örömmel fogad-el ; 's míg Susienek vittem a' hirt , béjelentett az atyámnál , 's ez neked ime ezt izeni : Ő sokkal inkább barátja Ferencznek , mint hogy vele a' közönséges úton járjon. A' Ceremoniel azt kívánná , hogy te szóllj az atyámmal , de az atyám azt meg nem engedí ; ő szóll veled. — Vendégek voltak a' háznál. Ott maradtak más nap is. Aug. 27dikén végre a' Gróf szóllott 's Sophie a' hűség' zálogát ujjomra voná.

Elvégeztük , hogy egyikünk a' másikára semmit ne költsön ; készüljön kiki a' mint tetszik , 's Sophie megígérte önmagától , hogy azt az eggy pár ezret , a' mit az atyja néki kikészítésül ád , reszketőtűre 's csillogó kövekre nem vesztegeti. Én , ugymond , mindég úgy leszek öltözve mint eddig , csinosan , az új izlet szerint , de mindég gazdálkodó móddal ; ruhám annyi van , hogy újakat éppen nincs szükségem varratni : de e' helyett azt kívánom , hogy te jelenj meg előttem midég izletesen. Várj csak , várj , én még megíjítalak , én törölöm le szenvedéseid könyhullatásait.

November 11dikén , midőn az oltárhoz kelle

lépni, el nem fogadta vezetője' karját. Kazinczy, nun komme! monda 's kézen fogva mentünk a' Pap' elibe, 's kezünk a' stóla által öszvekötvé, öszve szorúlt. Ő fejér atlaszban, kövek nélkül, de gazdag brabantziai csipkéekkel, haja fekete fürtjeiben, 's a' rozmarint csak kezébe fogván; én egy vas szín se-lyemmel tűzött posztó magyar ruhában; 's oh miért nem festhetem-le neked azt a' hangot, midőn nevé't mondta ki: Török Sophie! és ezt: szeretem! — Ezt a' szót francia modulatióval mondta, nem úgy, mint D....ben mondanák, 's meg van kötve a' kötés, a' szerelem' legszebb kötése örökre és megmásolhatlanúl!

Németben mi még most is Sie-nek szállítjuk egymást, nem mindég ugyan, de többnyire; nem hiú affectatióból, hanem hogy magunkat emlékeztessük, hogy egymást becsülnünk kell. Igy megy a' titulázás valamig a' nap a' firmamentumon van: de ha onnan leszállott, a' biztosb Du áll elő, és rendes, Sophie akkor velem mindég magyarul szóll. 'S azt magától cselekszi, nem az én kérésemre.

Előtted, édes barátom, ismeretese'k a' házassági élet' boldogságai. Ismered, melly gyönyörűség van abban, midőn az én Sophiem ölembé ül, nyakamat által fogja, és házi gondainkat forgatjuk. Vagy midőn ő még alszik, és én az ő lassú pihegeéseit fülelem. 'S midőn végre hosszan vont ébredési fellélekzetéből veszem észre, hogy álma eltün, de én még

meg nem mozdúlok, hogy ha ismét el akar aludni, álma visszatérhessen; ő pedig, az angyal! a' legszebb, leglágyabb, legfejérbb kezét, a' melly valaha az isteni kéz által teremtetett, felém nyújtja 's rám lassan leteszi, hogy lássa, ha alszom-e? — Ah, barátom, érzete-e az illy tiszta örömeket az, a' ki csak a' volgivaga Vénust tisztelte?

'S az én Sophiem — ha meg nem csálnak az apparentiák — anya! ő az én szerencsém' palladiuma, ő az angyala életemnek, ő a' bére hosszas szenvedéseimnek, 's karjai közt minden öröm valóságos könyörgés a' Gondviseléshez, a' ki bennünket homályos utakon vezet paradicsomába.

Superintendensed' tiszteletére irt Odád *orgonahangzattal* hangzik. Benne van a' poesisnek minden méltósága. Lángolásba hozza szívemet, és akkor mind elsülyedtek előttem azok a' verselőink, a' kik csak szerelmet és bort énekelnek. Te vagy, barátom, te vagy az a' Poetája nemzetemnek, a' ki lelkeinket a' maga méltóságának érzésére tanítja. Ne vedd hízalkezésnek szavaimat, sem a' barátság' megvakításának.

Én tőled azt várom, azt kérem, azt kívánom, hogy Te az én szerelmemet tedd halhatatlanná maradjunk emlékezetében. Nem illy orgonai hangzatot várok, — félre tőlem minden fény! az csak kicsiny-

ségemet fogná elárulni — írj meleg szívvvel a' mi tetszik, fessd a' házas élet boldogságait egy Epistolácskában vagy énekecskében, 's az nekem elég lesz. Elkevélyit az a' gondolat, hogy a' késő világ tudni fogja, hogy egymást szerettük.

Tudod-e te azt — kételkedhetem felőle, minekutánna látom, hogy leveleim, legalább egy levelem, kezedbe nem mentek — tudod-e, mondom, hogy Rochefoucauldnek *erkölcsöt festő mondásait* Juliusban és Augban lefordítottam? Meg fogom neked küldeni a' mstumot azzal a' kéréssel, hogy tégy elibe egy rövid, philologicus értelmű *Előbeszédet*, és az én költségemen te bocsássd ki. Képem, melyet Kininger után John metszett 180 ftért, előtte fog állani, 's kevésbbé sérti-meg a' modestiát, ha te irván a' praefatiót, azt gyanítatod, hogy a' képet nem én tétettem elibe. — Szeretném, ha addig olvashatnád, míg *koszorút bizonynyal nyerendő* Irásod elkészül; mert úgy hiszem, hogy némelly dátumokat 's példákat belőle dicsérve is gáncsolva is hozhatsz elő.

XIV.

1805. Máj. 22d. Ér-Semlyén.

Barátom, megjöttem Kázmérből, 's *Schrämbtl*ől még sincs itt lenyomtatott epistolád' mustra árkusa. Sem Junkertől nem vettem levelet, ha John által metszett képem alá felmetszette e nevemet és a' Terentiusi mottót. Ha megérkezik ez a' két levél, azonnal tudodra lesz, 'k 200 exempl. per 1 f. — (a' kép magában 1 f. 30xron fogna árúltatni, mert Johnnak munkája, és 180 ftba került a' metszés) — számodra fog elárúltatni. Azonban halljad, mit végeztem még eránta.

Kázmérban eggy dél után elzárkoztam, és Epistoládat németre fordítottam, olly véggel hogy a' Te correctúrád szerint lenyomtattassam, és a' németekkel mind a' TE dicsőségedet, elhalhatatlan dísze nemzetemnek! mind Litteratúránkét láttassam. A' német fordítás általellenben lesz benyomtatva a' magyar textussal. 'S így kiadva megküldöm Schillernek, hogy gyönyörködve lássa, mit szült az ő Geniusza nemzetünkben. Mert én ugyan még mai elolvasása után is azt hiszem Epistolád felől, a' mit eránta utolsó

levelemben irtam volt. Mik ehez hasonlítva Hallernek philosophicus poemationjai abban a' durva nyelvben és minden kellem nélkül! Ebben az első soron kezdvén a' végsőig egy tónus uralkodik megszakadás nélkül, 's a' legszebb életbeli bölcseséggel classica eruditio, a' legszebb festések 's képek, a' legmelegebb szívömlédezés egyesültek. Egy szóval azt tartom, hogy nemzetem Litteratúrájának dicsőbb productumát még nem látta mint ez és a' Superintendens, Nagy urnak irt óda.

Németh barátunk eddig kezedhez küldötte Rochefoucauldomat. Csak azt az egyet szeretném tudni, ha el van-e *néhol* találva a' francia atticismus? és ha *néhol* nem hagytam e hátra a' német fordítást, noha az engem igen sokban segített, és *Schulznak magának is* első kora munkája.

Haza érvén asztalomon leltem egy csomó papirost. Daykának verseit közli benne egy Várad prof. Daykának tulajdon keze irásában. Többnyire mind maculatúrák, ugy a' mint dalait irogatta. — In folio egy oldalt az én Bácsmegyeim neki megtetszett phrásisaival töltött tele. Ennél hízkelőbb compliment nem érhetett. — Kinderbibliothekodnak örvendek. — Élj szerencsésen, szeress, és német fordításomat megigazítva küldd-meg minél előbb. Epistolád Kassán sokakat elragadott. Megküldém Gr. Desőffy Józsefnek is.

XV.

1805. Jun. 4d. Ér-Semlyén.

Édes Barátom!

A' Schrämbl nyomtató műhelyének mostani birto-
kosa, Schindelmayer, Majusnak 22d. felel levelem-
re, 's azt írja, hogy epistoládnak 500 ex. Hartleben
pesti könyváros barátjához utasította. Én tehát néki
a' mai postával írok, hogy 200 exempl 1 ftjával a'
te számodra adjon-el, melly (ha Junker a' képet el-
készítette és Schindelmayer az Epistola nyomtatvá-
nyihoz tett belőlök egy egy nyomtatványt) a' mos-
tani pesti vásár alatt alkalmasint el is kél, ha t. i.
ezen 200 exempl. alá értem azon 50 exeplt, mellyet
általa Sopronyba, és a' más 50t, mellyet részszerint
Pozsonyba, rész szerint Győrbe hagytam küldeni.
Kapsz azon felül, barátom, egy két velint is, de
csak akkor, ha kezemhez érkezik a' csomó. —

Kérlek, ne halasszd sokára Epistoládnak német
fordítását visszaküldeni, hogy a' magy. textushoz azt
is hozzá nyomtathassam, és Schillernek 's az Allg.
Litt. Zeitg írójinak megküldhessem. Csereynek, a'

B. Wesselényi Miklósné testvérjének nagyon megtetszett Epistolád, eggy Nagy Gábor nevezetű Debreczeni Prokátor barátom pedig — (eggy igen jó fő) — azt írja, hogy Hymen soha még így nem apotheo- záltatott. Nem én így még soha, édes barátom, és ez a' menyeyi költemény az én nevemet el nem fogja veszni hagyni.

Eddig Rochefoucauldok kezeid közt van; Németh azt írta, April 28d. hogy kevés napok alatt küldi hozzád. Szeretném, ha a' rövid praefatióját megírnád, és osztán felküldenéd Schindelmayer Typografusnak olly rendeléssel, hogy az várja eránta rendelésemet. A' praefatióban nem magasztalást várok tőled. Te tudod, hogy én ismerem a' te dicséreted' becsét, és ott a' hol helye volt, elég bátor voltam azt tőled kérni. Itt annak nincs helye. Itt csak azt várom, hogy Rochefoucauldok add liter. notitiáját, és, ha jönnek látod, arról szólj, hogy nyelvünk mennyire *anschmiegolhatja* magát a' francia dictio képzelhetetlen elegantiájához.

Bár csak Weber, a' ki eggy valóban tiszteletes ember, el ne csúfítaná Mythológiát valamelly csuda rezekkel! — Gyermeki Bibliothekádnak szivesen örvendek. Élj szerencsésen kedves barátom, és szeress tovább is

tisztelő barátod

K a z i n c z y.

Vagy-e te már festve? Kérlek, ejtsd módját, hogy légy. Miért ne csinálja a' jó ember ezt az örömet azoknak, a' kik égnék ismerni azt, a' kiket szeretnek, csudálnak?

XVI.

A' karácsonyi innepeket a' lakodalmam' napján eltemetett Onkelem', Consil. Kazinczy András házá- nál, 's nagy-anyám Szirmay Theréz után maradt atyámfiái közt Pazdics táján töltöttem. Ezek álmél- kodva 's irigyelve nézik szerencsémét. A' kicsinyek benne csak a' mágнас-leányt látják, melly előttem becs ugyan, mert nem idealis, hanem, *leider!* igen is realis világban élünk: de minden becsek közt a' legutolsó; mások, kivált az öregebb asszonyságok, a' minden negédség nélkül való eszes és legjobb tó- nusú menyecskét; mások ismét azt, hogy egymás- sal olly tónusban vagyunk, hogy az idegen egy ha- mar észre sem venné, hogy egyyüvé tartozunk, mert én a' Marmontel scrüül-jében előforduló Comte P... példája szerint idegenek közt szemmel tartom ugyan Sophiet, de ollykor, midőn új emberek forog- nak körülte, szabadjában hagyom. Valamerre for- dúlok, valahonnan leveleim érkeznek, minden meleg szívvvel gratulál, még pedig nem csak Sophiehez, hanem az Ipamhoz is. 'S vádolja immár a' vak a'

Gondviselést, hogy rám annyi keresztet rakott, és a' jutalom megadásában olly késedelmes volt.

Lelkem gyönyörködve sejtegette az érzés gradatiójit: Ime ez, mondám, e ny é m! — Ime ez, mondám továbbatt, nékem ÉN. — Ime ez, mondám ismét későbbben, nékem több mint ÉN. — És ezt osztán megfordítva! Oh, áldassék az a' jó Isten, a' ki azokat a' kiket szeret keserít, hogy nékik fenntebb örömöket adhasson.

Sophie középszerű termettel bir. Szebb mellyet, szebb kezet, szebb kart, szebb lábat, szebb derekat nem képzelhetsz. Hajai feketék. Képe' vonásai nincsenek a' regula szerint, talán bizarrak, mert orra Pálffy orr, de az egész kedves és sokakat bájoló. Nyolcz esztendeig neveltetvén az anyja testvérjeinek kezei alatt a' Bécsi főszületésű klastromban, francziául beszél legjobban; németül a' szerint beszél, a' mint közöttünk beszélleni szokás; magyarul és tótul is jól tud, noha néha botol. — 'S most már annyit beszélltem az én legszorosabb barátóm felől, leginkább szeretett barátomnak, hogy bizvást más tárgyra szállhatok.

Munkádnak felosztása egészen megegyezik a' tárgy természetével. Jól van a' kezdet. — Félek, hogy érdemed' érzése nem fogja megengedni, hogy apróságokra szállj, és példákat hord-elő, mind a'

jó, mind a' hibás irás módjaiból; ohajtanám, hogy gondos fordításaink közül némelly passzázsokat vessz össze, hogy a' nyelvek' külömbisége, és ez által a' miénknek vagy gazdagsága, vagy szegénysége, vagy szépsége, vagy rútsága kitessék.

Ohajtanám továbbá, hogy munkád a' Jenisch *Vergleichung von XIV Sprachen*-jénél vékonyabb ne legyen, és hogy abban azokat, a' miket Adelung, Pölitz 'st. a' stylistikára nézve mondanak, és a' mit az olly írók mint Bürger volt, Adelungnak hyperorthodoxiájára feleltek, (a' millyen az, hogy a' művész nem *ad naturam*, hanem *εις το κρειττον* fest, és így a' szép író nem a' Debreczeni Puristák szerint, hanem *εις το κρειττον* ír és szól, 's nem gondol azzal, hogy ő előtte szólott-e úgy valaki vagy nem? — így Klopstock) — ohajtanám mondom, hogy ezeket a' legnagyobb energiával 's halmozva előhordott példák által megmutatva mondd; mert, bizony mondom néked, Publicumunk ezt nem csak nem tudja, hanem nem is gyanítja.

A' gazdagságra nézve.

1. A' külsőképp érezhető dolgok kifejezéseivel bővölködik stb. — Itt jó lesz felhordani a' szókat, mellyek a' magyarban 1) *nincsenek*. 2) *másoktól kölcsönöztek*; és feljegyezni azokat, a' melyeket a' mi igen is *docilis* atyáink a' tóttól és

némettől a' maga ősi ugyan azt jelentő szavait elfelejtvén vettek.

2. A' dolgok' tulajdonságait stb. Itt rakd-fel kérlek a' *Geist*, *Seele*, *höflich*, *feyerlich*, *ernst*, *erhaben* stb. mellyek nálunk nincsenek. 'S ha tetszik tedd mellé azon új szókat, a' mellyeket ezen ideák kinyomására gyártottunk. Mint *ernst*, *kommoly*, *eifersüchtig*, *féltékeny*, stb.
3. A' szók öszvetevésére igen is hajlandó. Ennek sok példái vannak a' régibb íróknál is, a' köz életben is. 'S csak finnyások ne legyünk, sokat csinálhatunk. —

(NB. Nicolai a' maga ismeretes utazásaiban neveti a' magyarok gyertya tartóját (*Chandelier*) és méltán! kár, hogy rövidebb 's praecisusabb szót nem adtak ennek. A' *participialis* végzés tévedést szülhet. Illyen ugyan a' *Leuchter* is. Koppantó! és melly rút szó ez! 's hogy ezt a' *koppánástól* kellett venni! melly vadságra mutat ez!).

„Nagy hiba, hogy a' nemet épen nem fejezi ki.“ — Ez a' nagy igazság azt kívánja, hogy meggyőző példát hozz-elő, még pedig idegen nyelvből vett darabban, a' hol a' *lui* és *elle*, *Er* és *Sie* magyarul ki nem tétethetnek. — Illyen az, hogy a' nap és hold gyermekei az *Ejtszakának*; ez lyánya, amaz fija. Itt osztán a' *Sie* és *Er* nem continuáltathatik magyarban.

„Némelly tájékokon 's némelly könyvekben igen sok hosszú syllabák vannak.“ — Vólt, vólna, bóldog. Sok példát kell előhozni.

El ne felejtsd említeni, hogy ha egy részről nyelvünk véghetetlenül szebb is a' németnél, hogy hosszas szavai vannak; más részről nagy hiba, hogy kevés monosyllabu törzsök szavai vannak. 'S a' gondatlanság ezeket, *caend*, *remény* stb. egészen elhagyta (*enyhe lieblich lau*). Buzdítsd ezeknek követésére olvasóidat.

A' fordításnak érdemét éreztetni kell az által, hogy a' melly hazában még nincs festő iskola, a' melly hazában még nem virágozik a' festés és faragás, ott a' copiáknak nagy a' haszna. A' fordításnak nagyobb mint a' copiáknak, mert a' copia merő (hibás) originalis; de a' fordítás lassanként az idegen nyelvek' szépségeit hozza a' miénkbe, és éreztetvén, hogy hol maradánk sokkal hátrább az idegeneknél, végre meggyőz a' felől, hogy ha egy líneában akarunk valaha ezeknek íróikkal állani, újítani kell nyelvünkön!

Itt jó lesz osztán az elmúlt századnak első és utolsó szakaszabeli jobb írókat összevetni. Még jobb Klopstockban az anglus, Göthében a' franczia szólásokat kikeresni és megmutatni, hogy azok a' német expressiók, mellyek most már civitate donáltak, eleinten fület öklendettek.

Meg kellene dicsérni a' sopronyi Siest, és a' Váczi Máramarosit, hogy gondosan nyomtatnak, és Wébernek 's Trattnernek érdemeit megismervén, serkentenii kellene mind kettőjököt, hogy dolgozzanak nem mint kézmivesek, hanem mint érdemeiket becsülni tudó művészek. — Némelly olvasó ezt talán kicsavarodásnak venné; de a' Genie úgy csavarodik-ki, hogy a' kicsavarodás még kedves az olvasónak.

Láttad-e már Versegimnek Rikolti Mátyását? Tele van grammaticai és orthographiai heterodoxiával. Én belőle még csak egy éneket sem tudtam elolvasni; itt nem lelem a' munkát; elindulásomkor pedig belé csömörlöttem igen hamar.

Öléllek, édes barátom, a' legtisztább tisztelettel 's barátsággal. Sajnálom, hogy terhellek verseidnek leírásával: de az az örökkévalóságnak van írva, és így tedd örömet. Himfyt és a' Szombathelyi nagy Prépostot tiszteld nevemben. Cselekedd, hogy boldogságomat ők is ismerjék 's szerencsémnek örvendjenek. Valaki Török Lajost és K. Ft ismeri, 's tudja szövetségeket, örvend ezen szép házasságnak. Ha az emberiség' szép korában, ha az emberiség' szép népe közt laknánk, oltárt emeltek volna a' Szerelem és Házasság istenségeinek érette. Élj szerencsésen, édes barátom, az Istennek légyen gond-

ja életedre , egészségedre , szemeidre , nyugodalmodra , örömeidre. Feleségedet mint barátnémat , gyermekeidet mint nékem is gyermekeimet ölelem , 's az én vagy Emilemet , vagy Iphigeniámot előre ajánlom atyai szeretetedbe. Ha te közel laknál hozzám , a' keresztvizet ugyan Emilemre senki más nem öntené , hogy a' vízzel együtt lelked is szállhatna reá. Élj , élj szerencsésen.

Vagy-e már festve ? — Ne halaszd azt.

Wielandnak van egy munkája , hogy a' nyelv' culturája nem a' szép circulusok tónusa , hanem a' jó irók' munkáji által gyarapodik.

XVII.

Er-Semlyén, Jul. 14d. 1805.

Barátom!

Haza érkezvén tegnap Kázmérből, három rendbe-
 li leveledet vettem az itt való postán; keresztül jö-
 vén pedig Debreczenen, a' mi kedves Szent Györ-
 gyink képedet adta kezembe. Itt ülök most és 'majd
 képedet nézem, majd leveleidet olvasom, 's ezekben
 lelek poltolékot és vigasztalást, midőn keresztem
 alatt roskadozó lelkem bánatjában csaknem elcsüg-
 ged. Édes barátom, Ulysszes haza jutván hosszas
 vándorságából, sokaknak kedvek ellen esett haza-
 jötte. Ez az én sorsom is. Irtózom papirosra tenni
 a' mik értek és érnek. Én sem telhetetlen sem há-
 ládatlan nem vagyok. De az a' jűh sem vagyok,
 mellyet kényekre nyírjenek. — — — A' Te meg-
 nyugtatásodra csak azt mondom, hogy később va-
 gyok veszni, mint valamit olyat cselekedni, a' melly
 miatt a' jó emberek előtt pirúlnom kelljen. Brutussal
 soha a' virtust szidalmazni nem fogom. — —

Házaassági szerencsémén bizonyított részvéte-
 det szívesen köszönöm, valamint azt is, hogy kérésem-

nek engedél, 's azt halhatatlanná tette mennyei édes-
ségű éneked által. — — A' szívnek legszentebb és
legédesebb érzései, a' legtisztább életbeli philoso-
phia, classica eruditio, szép poétai képek, festések,
a' legszebb nyelv ömlött-el ezen a' halhatatlan poé-
mán; 's én nem látok hibát sem az oeconomiajában,
sem egyéb részben mind e' mai napig. Zsebemben
vala ezen útam alatt is kézírásod, 's Göncz Rusz-
kán, Kassa mellett, kezébe adtam azt Baykor úr-
nak, — (ez volt akkor a' Keszthelyi Festetics' Fis-
calisa, midőn Te ottan legelőször megjelentél) — 's
azt kívántam tőle, hogy olvasná el fenn szóval,
előttem és a' ház' gazdája előtt, hogy az olvasás'
hangjain ki ismerhessem, mit érez és micsoda in-
dulatok támadnak fel lelkében; 's nem csalt meg vá-
rakozásom. Oh tagadhatatlan az, hogy magyar lant
mennyeibb zengzeteket még nem adott, mint a' Te
kezedben! Jól érzem én, mi a' Virág Benedek' ódá-
jinak becse, jól érzem a' Dayka' verseinek és eggy-
nek kettőnek a' Csokonayé között is, becseket: ér-
zem, hogy a' görög módra írt versek fenntebb szép-
ségű zengéssel zengenek mint a' cadentziások (ge-
reimt), és hogy ezek között is azok, a' mellyek úgy
scandáltatnak mint a' *Szerettim' édes honnya*, még
szebbek a' nem scandált gereimt versezeteknél: de
igazságtalan, a' ki meg nem ismeri, hogy az illý
módú vers is szép módú vers és édesen csiklándja
a' fület. Bürger megmutatta, hogy római 's görög

mértékű verseket is tud írni; és még is énekeinek az újabb módú zengést adá, mert látta, hogy ez a' forma illőbb formája az ő gondolatainak. — Egy szóval, édes barátom, ha azt várod, hogy valamit versedben töröljek-ki, kéntelen vagyok azt mondani, hogy abban csak egy szót sem mozdíthatok-ki helyéből. Minden úgy van, a' mint lennie kell; *poemation factum est ad vnguem.*

'S az a' Schilleri lélek! 's az a' kifogyni nem tudó ubertas! Mutasson, a' ki akar, valamit ehhez hasonlót. —

Egy valaki azt mondá, hogy a' kezdet *matt.* — Nem tud hozzá. Az Epistola nem kél olly magos hangon mint az óda. — Más kritikát még nem hallottam.

'S ime Schiller megholt! Nem lesz hát szerencsém levelét venni — néki ezt mutatni. Helyette Göthének 's Wielandnak küldöm meg, mihelyt nyomtatva lesz. —

Képedet S. Gy. és az ő érdemes hitvесе nem találták jónak. Én jónak lelem. Még előttem lebeg képed; mert már akkor úgy néztek szemeim, mint halhatatlanság' fiját. Csak azt látom, hogy nem művész festette, hanem mesterember; 's arról könnyű tenni. — Művésszel másoltatom-le: A' ki maga nincs a' mesterség mellett, azt kívánja, hogy a' mester úgy fessen, a' hogy a' sokaság szeme lát: a' kik pedig bé vannak avatva, azt kívánják, hogy a' kép

Szép is legyen, ne csak Igaz. — A' mint mondtam, teszek én erről: Vedd legforróbb köszönetemet, kedves! kérésem' tellyesítéséért. Larariumom' falán függ már a' Virágé, Báróczyé, Némethé, Úza Pál és Szentmarjai Ferenczé; Versegié. Ott fog majd ez is, és midőn pillantásom reá repül, reá téved, érzeni fogom, hogy le vagyok kötelezve nagy lenni, mert ezek barátim voltak.

Németh Rochefoucauldomat nékem leiratta 's megküldötte. Debreczen és Semlyén közt elolvastam azt a' szekérben. Eggynehány helytt felakadtam fordításomon, 's irni fogok a' nyomtatónak, hogy igazítsa meg. Szeretném, igen szeretném látni, nemelly jobb Iróinknak maculátumát, hogy láthatnám, törülnek e ők annyit mint én. Az én maculátumaim valóságos maculátumok; kivált pedig a' szok' elragogtatásával van sok bajom. Könnyen elhiszem, hogy gyakorta rosszra változtatom a' mi szenvedhetően állott, mert a' szer felett való kétségnek ez szokott lenni az effectusa. — Rochefoucauldnek praefatiócskáját, ha úgy tetszik neked, nem szükség megjegyzened neveddel. Hidd-el hogy nem tömjényt vadásztam, mikor arra kértelek. Akkor mikor a' mstot hozzád indítottam, okaim voltak azt ohajtani, hogy ne én legyek, hanem más valaki kiadója. Most ez azok elmúlt.

Ha a' munka megjelenend, a' francia követnek eggynehány explt olly kéréssel adok által, hogy

büldje-bé Párisba. Ó is Rochef. 's Csiklandani fogja a' compliment.

Emilia és Minna nálad maradhatnak. Még két apografonja van kezemben. — Webernek rezeivel, jól mondád, — de egyet kettőt kivéven — meglehet elégedni, kivált árokat tekintvén. —

Olvasd mit ír Csehy József barátom, Felhadnagy a' Cs. Huszár Rgmtb. Przemyslben quartélozik. Egy nagy dolgoknak eredett jeles Ifjú, 's méltó, a' ki Virágtól szerettesék: „Kisnek epithalamiuma kimondhatatlan szépségű. Nem győzők csudálkozni látván, hogy olly sebes progressióval emelkedik poezisünk és nyelvünk. Most ritkán jutok egy v. más töredékhez, holott néha nap Litteratúránknak minden új szüleménye azonnal kezemen forgott. Ezen fogyatkozásomon sokszor búsúlok, és így lehetetlen is, hogy én nyelvünk' gyarapodása mellett a' hátulsók közt ne maradjok: de ha az én szavam fel nem fogja is érni koszorus íróink' kedves hangját, mindazáltal az én fáradozásom a' tudományoknak nemzetünk közt való előmozdításában talán hasztalan nem leszén“ stb. —

Gróf Desőffy József barátom ezt írja: Vettem kedves leveledet Kis Jánosnak halhatatlan versével. Nem csudalom ezeknek szépségét. Concubitus canit ille Deum. — — — — Te pedig kérd az Istent, hogy adjon fiat általad hitvesednek, és Virgilnek

ezen szavaival hívd-ki a' rettentő csecsemőt, anyjának szelid méhéből: Exoriare aliquis stb.

Míg ezen levelemet veszed, látni fogod, az újság levélben mit készítek Sylvesterrel és az első falusi oskolák abeczejével. El ne rettenj sokat igérő's kevély czimjétől. Mind azok a' miket ott olvasandassz, azt mutatják, hogy a' két régi magyar munkával azt cselekedtem, a' mit a' classicusok' Editorjai szoktak. Azt teszi az a' *Kritikai és philog. glosszákkal elhintette* is. A' Debreczenieken átkozott szabdalásokat ejtek. A' félfejek azt fogják mondani, hogy az nem illik. Azért mondják azt mert félfejek. Véték e Gyűléseinken szabadon sőt élesen is kimondani az igazat, és azokat, a' kik grasszálának másokon, leültetni? De a' szabad és éles szólás gorombaság nélkül legyen, 's azzal senki sem vádolhat.

Verseidnek kibocsátása! — Oh barátom, melly jól ismered szívem' gyengéjét! Melly igen tudod, miben áll kevélységem! Csak küldd, küldd hozzám verseidet. 4 formában adom-ki, olly pompásan, hogy lássa a' Haza, mit érdemlessz, hogy lássa a' maradék, hogy becsedet ismertem, 's tudtam mit ér az a' szerencse, hogy együtt éltem veled 's szeretetedet birtam. Küldj jó csomót, hogy két darabra teljék. — Ennél édesb complimentet nem tehetél nekem.

XVIII.

Ér-Semlyén 29. Jul. 1805.

Édes gyönyörűségem!

A' mai posta két levelet hozza, a' — Kisét és a' — Prónayét! — Mit ír az öreg, az első betűn kezd-
vén az utolsóig mingyárt meglátod. Nagy ember! lelkem egészen el van foglalva általa, 's régi tisztetem nevedik, nem fogy, melly ritkán szokott megcsenni azok között, a' kik hosszas ismeretségben állanak, mert ritka az igazán jó, igazán nagy.

Rochefoucauldok körül tett fáradságaidat szívesen köszönöm. Ma irok eránta Haykulknak, mert Schindlmeiert a' szívképző Regékkel foglalom-el, hogy Rt vegye nyomtatás alá. —

Rendes a' mit Kultsár felől irsz, hogy Némettel akarná el-nyeretni a' jutalmat. Mellyik Némettel? a' mi kedves Németünkkel-e? Hiszen a' mi barátunk egészen más nemében excellál a' tudományoknak, mint a' mi itt kívántatik. Az olyan, mintha a' birkózók közt a' futó lépne-fel. N... valóban tanult ember, és melly nemes lelkű ember! melly szép lel-

kü barát, de ő nem a' philologiai karra való, és bizonyosan nem ismeri úgy Iróinkat, mint annak kell, a' ki itt másoknak elébe akar ugrani. Te tudod, hogy melly tiszteletre méltó ember Szent Györgyi: de nem tudod, hogy én mennyi tekintetekre nézve szerettem őtet! és még is ki merem mondani, hogy ezen pályában ő is érdemetlen concurrensed volna néked, valamint te érdemetlen concurrense volnál néki, ha naturalista vagy orvos munkák irásába avatnád magadat. — Szemeid felől semmit sem irsz. Mint vannak? mivel biztattak Bécsben? Elj szerencsésen nagy és jó Ember, és örvendeztess-meg nem sokára leveleddel. Öllelek.

Copia.

Tekintetes Úr!

Hathatos úri levelét vévén, azt azonnal egyedül a' magyar Literaturában járatos Sándor fiammal közlöttem. Arról az ő állatása az, hogy annak egész tartalma szent igaz, és semmi kifogást nem szenved.

Többire a' T. úr megnyugtatóására ime elő nevezem a' tudva lévő Itélő széknek tagjait: úgy mint: Prónay Sánd., Kultsár, Schedius, Virág, Révai, Versegly, Bátori. — Tudós munkák jöttek-bé a' kített jutalom-kérdésekre. Emezeknek száma mintegy hét; a' többi mintegy 15, nem fogható amazokhoz. — Az első 's második érdemü munka ki fog nyomtattni; 's azon kívül is a' végre kiválasztatik há-

rom vagy négy a' czélhez közelebb járó elmélkedés. Főkép penig Gr. Teleki László jeles bölcselkedése e' pontban (a' ki nem concurrált) közre bocsájtatik.

Négy efféle első erejű munkát elolvastam nagy vizsgálatással: mert azokból kiláttam, minő talpra esett emberei vannak a' nemzetnek, és ha egyéb haszna sem leszen e' mozdulásunknak, megösmeri jeles férjfiat a' magyar világ. Megvallom, nehéz leszén a' választás. Csupán egy hibácskát tapasztaltam benne, az egyet kivévén, értem a' forró és buzogó hazafiuságot. Azt mindnyájan érezzük, de nem tanácsos dobra verni. A' m. nyelv illő kelésének lappangva kell menni és nem zörögve, mert más különben a' titkos akadályokból erő hatalom gát tétetik eleibe. Mindazáltal szem törvényünk legyen az: ha nemzetünk nyelvét a' fő pölczra nem is emelhetjük, legalább elmúlását hátráltassuk.

XIX.

Kázmér 9. Aug. 1805.

Edes barátom!

Sophie engem tegnap reggel egy gyönyörű leányka' atyjává tett, kit ma a' mi igen becses barátnénknak, Bárá Splényi Manczi kisasszonynak, a' halhatatlan Orczy test és lélek szerint való unokájának karjain, Iphigenia nevezet alatt kereszteltettem meg. Már tehát kettős köteléssel vagyok csatolva a' világhoz, 's újabb erős köteléssel az én kedves Sophiemhez. A' gyermek mind azoknak ítéletek szerint, a' kik látták, méltó, hogy a' Gratziáknak áldoztassék. Az I pam ugyan azt mondja, hogy szebb gyermeket nem látott. Némellyek azt jövendőlik, hogy szája' táján hozzám fog hasonlítani. Az én ohajtásom az, hogy arczatjának némelly vonásai atyját, némelly más vonásai pedig anyját találtsák ki. Térdre buktam midőn a' kis csecsemőt megláttam; 's kértem az élet' istenét, hogy éltesse, a' Jónak, Szépnek 's Igaznak szeretetében nevelje, és adja neki azt a' szerencsét, a' min az atya mindenkor

leginkább törekedett, hogy szerettessék a' Jók-
tól, ha bár lakolni fog is ezen szerencséért, mint
az atya lakolt. Az istenség gyakorta a' szenvedést is
áldásul küldi. Küldjön ő reá is, ha nékie úgy tet-
szik! csak hogy a' szenvedést változtassa áldássá.

Prónaynak levelét utolsó levelemben közlöttem
veled. Azolta semmit nem tudok a' Brabentákról.
Nyugtalan vagyok megtudni, mi történik. Szóllasz e
néha rólam a' Nagy Préposttal és Himfyvel?

XX.

Er-Semlyén, 25d. Aug. 1805.

Nagy érdemü 's kedvességü barátom!

Tavaly Májusnak 9-kén a' Váradi ferdő udvarán állok egy éltes úrral, 's az egyik ablakban egy épen ebéd alatt érkezett Tisztet pillantok meg. Kérem azt, a' kivel szóllék, ki légyen a' ki lenéz? 's ez mondja, hogy Májor Sárosy András, hitvesével. — Még akkor nap az asszonnyal a' vízben összejöttem 's alkalmasint öszveismerkedtem, mert benne sok elmésséget láték, és az, hogy ő nékem mind atyjáról mind anyjáról — az úra pedig csak atyjáról — rokonom, az egymás felé közelítést bátrabbá tette. — Tizenkettedik Májusban — (az a'nap becses napja vala Klopstocknak, tudod Ódájából) — zsebelidet magamhoz vevém, magamhoz vevém egy kötet irásomat is, 's hárman, a' Májor, szeretetre méltó hitvese 's én, kimentünk a' ferdőhöz csak 50 lépésnyire fekvő tölgyerdőbe 's leheveredtünk, 's én az asszonynak által nyujtottam Beltonodat, 's ő azt fenn szóval olvasta. Mind ő, mind a' férje igen

meg voltak illetve. Az asszony kérdé, ki légyen az a' Kis János? nem ismerem e személyesen? 's beszéljek hát néki róla valamit! mert az életnek nincs becsesb öröme, mint a' jó embert, a' kit az ember becsül, közelebről ismerni, látni 's tőle szerettetni. — Elképzeld, mi volt feleletem. Azután az én kézírásomat vettük elő, 's ő fenn szóval olvasta a' Marmontel két szerencsétlenét. Erőt vett magán; hangja el nem árulta szívének illetődését, de a' fekete selyem lepelre egy csepp esett! egy nagy szent csepp! a' legszebb szemekből. Melly jutalom! melly apotheozis! Minekelőtte felköltünk, még a' Négy Palaczkot olvasta el; 's így elindulánk ebédelni. — Ez a' kézírás, kérdé, a' melyet én ma olvastam, első dolgozás-e, vagy a' tiszta? — Ah! mondám, nálamnál nincs ember a' ki nehezebben dolgozzék, és szerencsém, hogy a' munkát el nem tudom únni. De szabad e tudakoznom, kérdém, miként jut Nagysád ehhez a' kérdéshez? — „Én, felele, édes bácsi, lánykoromban sokat gyakorlottam magamat fordításokban; mind azért hogy a' német nyelvet jobban megtanúlhassam, mind pedig azért, mert örültem azon, hogy így a' más munkáját magaménak nézhetem“. — — Ez a' barátság napról napra nevededett. Férje, midőn Novembernek 20-dikán megholt, azt mondá nekem sokak előtt, hogy hitvesén kívül senkit nálamnál jobban nem szeret — azt hogy „az Isten engem azért szabadított meg,

hogy ötöt áldja meg egygyaráttal; 's a' tiszteletre legméltóbb. 21 esztendőös özvegy deli növésével és egygy igen jó ábrázattal, nekem és a' mi kedves Szentgyörgyinknek, barátnénk. Özvegysége olta Debreczenben lakik.

Augustusnak 19kén Szentgyörgyi és én kanapéja előtt ülünk. — „A' mi Kisünk... mondám én Szentgyörgyinek a' tiszteletre méltó Tini' jelenlétében, 's Tini tűzbe jó 's félbe szakasztja szavamat. „A' mi Kisünk! a' mi Kisünk!“ — néki az fáj, hogy ő nem mondhatja azt, mint mi mondhatjuk, hogy az én Kisem! Pedig Kist egyikünk sem szereti inkább mint ő; 's mit téssen az, hogy azt Kis nem tudja, hogy ő magát az övének nézi, mint mi? 's a' legszebb fordulatokkal ránk parancsol, hogy mi ötöt juttassuk a' te ismeretségedbe, 's néked mondjuk meg, hogy ő téged igen becsül, igen szeret. Én a' parancsolat tellyesítését Szentgyörgyre biztam. Ő azt kívánta, hogy mindketten irjuk meg. Én magamat vonogattam. Pedig megtettem volna, ha eltiltott volna is. Megengedj, édes Kisem, ha a' dolog előadása meg nem fog eggyezni azzal, a' mit Szentgyörgyi irand; én örömben magamon kívül voltam; édes volt nekem azt képzelni, hogy Kist — a' kit én Virággal és Báróczyval leginkább szeretek, úgy is mint Irót, úgy is mint Embert! — és a' széplekü, szépalakú Tinit öszvefont karral szemlélhetem. Tini nem a' nagy világ' dámájinak formájokba öntetett;

de ő szép, elmés, jó mint az angyal lehet, 's megvan benne minden, a' mi az eszes embert elbájolhatja. — Ha Nagysádnak levele jó a' mi Kisünk-től? kérdém én őtet az asztalnál, midőn Szentgyörgyi ott nem volt; 's ő mosolyodott. „De ha jó e? kérdé“— Én azt tanácslanám, mondám, hogy előzze meg Nagysád, irjon neki. — Elmerült; nem! monda; félek, azt vélhetné, hogy eggyike vagyok azoknak a bohóknak, a' kik tudós asszonyoknak akarnak tartatni. — Ferencz bácsi! tudja azt az éneket 's azt a' verset, a' mit a' szegény Andrissal a' Maga szobájában olvastunk? (Az a' francziából fordított Idylled volt). — Barátom! várd az oestrumot, és akkor irj neki. Szébb Epistolád nem igen lesz, mint ez, pedig te tudod, hogy a' *szerettim' honna* mellett én a' te epistoláidat irigylem leginkább. —

A' mi barátnénk Ilosvay Christine, Szathmár vgyei volt Vice Ispán Ilosvai László, és a' Kir.-Tábl. Birája, Cons. Bay Ferencz testvérének leánya. Férje Sárosy Andr. katona volt, 's az olasz táborban eggy fejbeli lövés' koldusává levén Major titulussal kilépett 's 36 esztendős korában meghalt. Tini 21 esztendős lesz Novemb. 2dikán. Nagy testü, haja barna szög, gyönyörű növése van, mint Maria Theresiának ifjúkori képein látni. Nincs ember, a' ki első órájában is mindjárt tisztelője ne legyen. Eruditiót nem affectál, és ámbár magánosságában sokat olvas, eruditiója nincs is, mellyért méltán áldhatja

az eget! — de megtetszik minden szaván, hogy gondolkodó lelke van, 's hogy könyvek és jobb emberek között élt. Az én életem sok édességet talál abban, hogy őtet ismerem.

Flórátot nyugtalan várom. Régen ohajtottam, hogy valaki kezdjen ismét egy Journált. Flóra nékünk Thaliánk lesz, mert Kis írja, a' — mi — Kisünk — Zaidodat megvettem, de még nem olvastam. Májusnak 4dike olta 9 nap vagyok itthon. Sok dolgom van. A' debreczeni vásárban mondá Kis Istv. hogy már 400 költ el Zaidodból, és hogy 3000 ftot vett bé e' vásárban. Litteratúránknak aranyideje érkezik; csak most ne hagyjuk abba. Én kéntelen vagyok irásimat igen drágán adni. Ezidén fizettem a' kamarának 1068 f. 50 $\frac{1}{2}$ xrt.; ismét veszem a' parancsolatot, hogy még 496 f. 4 xrt fizessek, mert a' nékem küldött előbbi calculus hibás volt. Ennek pedig magamból kell kitelni, mert testvérimet nem terhelem. Édes barátom, miolta haza szabadultam, nem leltem embert, a' ki rajtam könnyítsen, a' ki gyönyörüséget leljen abban, hogy eggy eltaposott emberen segíthessen. De én mindent csendes vérrel tűrök, 's a' Gondviselésbe vetett hitem olly erős, hogy azt hijába tántorgatja a' sors, ha a' sirig korbácsol is. Tudom én, hol a' bér, és az enyém! — Felmelegülve ezen szent hit által, — felmelegülve a' Tini szent emlékezetétől, öllelek meg. Érezzd, hogy szeretlek! —

XXI.

Kázmér Sept. 11. 1805.

Io Paean!

Ma veszem B. Prónay Sándornak levelét, 's örömben, hogy az én kedves barátom KIS nyerte-el a' pálmát, felejttem, hogy beteg vágyok. Tisztelt, nagy férfi, örök dísze nemzetednek, fényesítője barátidnak, élni fogsz! Érezzd tellyes mértékben azt az örömet, mellyet magadnak szerzettél, azt, hogy javallást nyertél, és hogy hathatósan boldogítottad azt az ügyet, mellynek szolgálsz. — Imhol a' Prónay levele. Vévén azt, a' mellyet én irtam ezen dologban Prónaynak, és a' mellyet tőle válaszképpen vettem, illő hogy fijának levelét is vedd, és tudd mi történt. Nem árulom-el a' barátságot, midőn Prónaynak levelét veled közlöm, melly neki talán nem volna kedves — (a' mennyiben nem szeretjük, hogy a' mit barátságos bizakodással mondunk egy másnak, az általa egy harmadiknak is mondattassék) — de ha elárulnám is, KISnek, a' nemes-lelkü barátnak

árulnám-el , a' ki tudja , mint kell ezen tudósítással élnie.

Pesten d. 6. Septbr. 1805. Nemes lelkü barátom! Érezvén, sőt az édes atyámnak írott leveléből tudván is, melly nagy részt veszen a' Te, a' hazai literatúrát szerető, 's azt első ifjuságodtól fogva nagyra nevelő lelked a' tudva lévő jutalom írások elítélésében, barátságos kötelességemnek tartottam lenni ezen interessáns és a' Hazánkban maga nemében első dolognak kimeneteléről Tégedet, úgy is ezen literatúránk fő oszlopát, tudósítani. Által esvén tehát az elég számosan beküldött írások' olvasásán, a' mult szombaton Kultsár István Uram, a' ki ezen dolognak egyedül a' kezdője, előmozdítója, lelke és mindenese, barátjaival hozzám jövéen, elővették a' dolgot 's minekutánna némelly principiumokat előre megállapítottunk volna, p. o. hogy a' kik magokat megnevezték, concurrentiába nem jöhetnek, 's több affélét, majd nem eggy szóval szájjal az első koszorú ezen következendő jeles-mondásu írásnak: *Pannoniae mihi sunt dulces* etc etc. íteltetett. A' második jutalom eránt egy kis kérdés volt az *Attulere sitim tempora!* és az *Ad respublicas sanandas* között; úgy, hogy a' kettő közt felakartuk osztani az accessitot, de azután meghagytuk az elsőnek az egészt; a' másodiknak pedig, a' mellyet jelességéért ki nem

akartunk hagyni, egy harmadik kissebb jutalmat vagy is második accessitot rendeltünk hevenyében ; melly ugyan jól esett. Ez így megesvén, a' leveleket felbontván im az első Kis János — a' második Pánczél (úgy tetszik) István, Kendi-Lónai Ref. Predik. Erdélyben — harmadik pedig Pucz Antal, Nagy-Bajcsi Pleb. Győr mellett találtatott. Ez ugyan szép! három külömbféle vallásbeli három pap, mintegy a' 3 vallás kezét láttatik fogni a' nyelv' nevelésére. Jó ómen! az Isten tegye foganatossá. — Némelly politicus tekintetekre való nézve is igen jó. —

Az első irásnak dicséretére egyebet nem mondhatok, hanem hogy 100 aranyban mertem volna fogadni, mondottam is sokaknak (minekelőtte főképp az atyámnak irtál) hogy az írója senki sem más, hanem Te, kedves barátom; nem tudván a' hazában mást, a' kinek a' magyar nyelv tökéletes tudása mellett a' külső nyelvek annyi ismeretsége, olly finom izlése, és annyi praejudiciumok nélkül való disinteressentiája legyen, mint a' millyen ebből az irásból kilátszik. Úgy tetszett, mintha ama' beszédjeidet hallanám, a' midőn két esztendővel ezelőtt hozzá szerencsém volt. Az irás' végén megjegyzette az író, hogy a' midőn éppen indulóban volt az irásra, egy tudós barátjának szép jegyzéseit vette légyen, 's fenn tartja magának, hogy azokat, ha szerencsés leend, maga 's a' közönség' hasznára fordíthassa, 's azolta hallom, hogy Te valál hozzá ezzel a' barátság-

gal. — A' második a' *sitím* is egy derék tudós munka, még talán tudományosabb: de a' tudománya nem jön le egész a' mi időnkig, 's nincs is a' tárgyhoz úgy alkalmaztatva mint az elsőben. A' harmadik is ugyan egy jeles munka, és in alio genere, főképp nagy oratoriával 's buzgósággal van írva, hogy egy első rendű híres Debr. papi orátor munkájának néztem. Most ezen három munka kinyomtatásáról és ismét új problémának kiadásáról gondolkozunk, vagy is inkább gondolkozik a' mi érdemes Hazánkfiya Kultsár, a' ki magát ezen nemes czélnak egészen szentelni akarja. Ezenkívül sógorom, Gr. Teleki László ezen tárgyról írt igen jeles munkája is nyomtatásban ki fog jöni, hihető ezekkel együtt. A' többi, még talán egy német írást kivévén, mintegy 18—20 írás, nem volt igen haszonvehető. Többnyire haszontalan dicsekedéssel absolválják a' dolgot, a' m. nyelvet égis magasztalják, 's külömbféle a' dologhoz nem tartozó, p. o. a' m. nyelv' másokkal, kiváltképpen a' zsidóval való atyafiságába, kiterjedésébe, 's illyenekbe ereszkednek.

Az előtt az atyámnak, most pedig a' sógoromnak Gr. Rádaynak írott leveleiből, nagy örömmel 's egész részvétellel értettem mind boldog házasságotat, mind most szerencsés 's örvendetes atyáskodásodat. Az egek tégyenek tovább is, életed' minden részeiben, szerencsésé és boldoggá. —

Az utolsó ſt hozzá leirtam, édes KISem, mert az szívemet érdekli. Te szerencsés férj és jó atya vagy; ismered örömeimet. Oh mint fűzte szorossban hozzám az én szeretett Sophiemat a' kis Fizsi! 's melly gyönyörűség nékem azt látni, hogy ez a' fiatal anyácska kaczag minden alkalmatlanságot, maga szoptat, maga dajkáskodik, és a' gyermeknek éjjeli sikoltására nem pólalóját, nem rengetőjét költi fel, hanem maga szökik-ki az ágyból. A' minap egy képzelhetetlenül kedves scénám volt. A' Gróf és Grófné, a' Sophie ott nem létében, Iphigenie felől beszélgettek. A' gyermek holnap lesz öt hetes, és így fyziognomiája felől még nem szállhatni; de kéntelen vagyok mondani, hogy minden azt vallja felőle, hogy az, ha így marad, első karú szépség lesz; szebb métszésü setétkék szemet, szebb métszésü ajakokat nem látni; 's a' Grófné azt mondotta, hogy nem hitte, hogy Sophie illy gyengéded anya leend. Pour moi je me le suis toujours imaginé, felele a' Gróf, car Sophie est une excellente personne en tout sens; 's a' hang azt mutatta, hogy az atya becsüli a' leányát. — Fizsi még csak negyed napos gyermek volt, 's Sophie reggel magához szólit: Kazinczy, monda, halld csak, mit álmodtam. A' lyányod már járt, már beszélt. Kérdem tőle: *szeretsz engem?* 's azt felelte (tudnillik a' gyermek az anyjának) *szeretem mamácskát.* 'S nevedd a' boldog atyát 's nyelve' bohó szeretőjét; tudokoztam So-

phiet, melly nyelven mondta azt Fizsi, 's képzeld: magyarul!

Élj szerencsésen, édes Kisem! az Isten viseljen gondot éltedre, örömeidre 's szemed' fényére. Ne szünj-meg szeretni hív barátodat, és most minden gondod az legyen, hogy pályairásod úgy menjen ki a' publicumba, hogy minden érdemesnek tartsa a' koszorúra, 's munkád iróinknak codexe legyen, mint verseid 's prósád kánonja!

Septb. és Octobert itt fogom tölteni; beteg vagyok; sárgaság van rajtam; leveleidet itt fogom várni. Nagyon ohajtanám, hogy munkád a' példák által vastaggá váljon. Engem kimélés nélkül említhetsz megtévedéseimben. Virág ezt cselekedte, 's szeretetem eránta ez által nem fogyott. Epistolád nyomtatványait 8 nap alatt venni fogom.

XXII.

Kázmér Octob. elsőjén 1805.

Halhatatlan barátom!

Cselédeim ma felérkezték Semlyénből, meghozták Epistoládnak régen várt csomóját, és Septemb. 11-dikén idegen kézzel iratott leveledet. Sok leveleim érkeztek a' Semlyéni postáról, 's nevezetes leveleim: de a' Tiéd volt az első a' mit felbontottam.

Eddig vetted azon levelemet, mellyben Néked megküldöttem a' B. Prónay Sándor hozzám irt levelelének mását. Láthatd abból, hogy azok, a' miket nekem a' jutalom irások felől irsz, már előttem tudva voltak. Hidd-el nekem barátom, hogy szint úgy örvendek megtiszteltetéseden, mintha magamnak jutott volna a' szép koszorú. Én Téged olly formán szeretlek, mint a' szerelmes szereti imádott kedvesét; felejtem magamat benned! — Munkád megjelenését nyugtalanul várom. Légy rajta, hogy azt mondhassa a' Publicum, hogy az méltó volt elnyerni

az elsőseget. Inkább későn bocsássd sajtó alá, csak hogy tökéletes legyen. — B. Prónay Sándort én sok esztendőök óta ismerem, becsülöm, szeretem. Schediusnak ítélete igaz lehet felőle, hogy micrologus: de annak is van haszna; 's a' grammatikusnak micrologusnak kell lenni; többet mondok, az a' ki valamely nemében a' tudománynak igen járatos; az előtt, a' ki nem járatos éppen abban a' mértékben benne, mindég micrologusnak fog tetszeni. B. Prónay Sándornak meg van az allgemeine Übersichtje is. Én pedig ki merem mondani, hogy a' mi Schediusunknak óhajtanám, hogy néha micrologus legyen mint a' millyennek tapasztaltam. De itt is vagy néki van igaza, vagy nekem; 's illő hogy toleransok legyünk, 's az érdemet megismerjük, ha az érdem mellett gyengeségeket sejdítünk is.

Epistoládnak egy explárját felküldöm Schindelmayernek, a' holnapi postával, hogy a' német fordítást nyomtassa mellé. Ezt azért nem küldöttem fel eddig neki, mert előbb látnom kellett a' magyar originál' nyomtatványát, hogy ha hibás vagy rút talál lenni, nyomtattassék újra. Rendelést tettem nála, hogy a' német nyomtatványokat a' hozzájok készített képekkel együtt szállítsa le Prof. Fábri Úrhoz Pósonyba, hogy ott a' német fordítás a' magyar originál' mellé köttéthessék és a' Diéta alatt eladattathassék. Tégy tehát rendelést Hartlebennél, hogy mind a' 200 exemplárt küldje haladék nélkül Fábri-

hoz Posonyba. Így a' te exemplárjaid el fognak kelni. Ne hallassz a' nékie való irást, mert én úgy hiszem, hogy Schindelmayer még Octoberben oda küldi a' német nyomtatványokat.

Ez az Epistola szépen van nyomtatva. Csak azt sajnálom, hogy a' betük nem épen újak. Egy két hibát leltem a' nyomtatásban, de az szenvedhető.

Én 14 nap oltá Daykát készítem sajtó alá. A' versek nem tennének egy jó kötetet; tehát melléjek aesthetikai és gram. jegyzéseket ragasztok, hogy ifjú költőink lássák, mit kell követniük, kerülniük. Ez a' munka előttem igen kedves foglalatosság volt, 's ohajtanám, hogy az olly olvasónak mint Kis és Prónay tessék. E' napokban küldöttem meg Némethnek azt a' papiros darabot, mellyben a' virtus gyakorlásáról szólván Markus Brutusnak magasztalása alatt melegen ömlött ki szívem. Szeretném ha Németh azt a' leveletem veled közlené. Nagy bajom, hogy könyveim itt nincsenek. Az ipam könyvei közt csak ugyan feltaláltam Höltyt és Matthisont, kikre szükségem vala. Ha lemegyek Semlyénbe, kipótolom a' hizakokat.

Tegnap estve arra emlékeztem, hogy 1794ben Lőcsén mulatván, egy délutánt Daykával Göthének apró dalainak olvasgatásában töltöttem el. Dayka provocált, hogy fordítsuk mind ketten ezt a' dalát:

„Ach wer bringt die schönen Tage
 Jene Tage der ersten Liebe,
 Ach wer bringt nur eine Stunde
 Jener holden Zeit zurück!

Einsam naehr' ich meine Wunde,
 Und mit stets erneuter Klage
 Traur' ich ums verlorne Glück.

Ach wer bringt die schönen Tage
 Jener holden Zeit zurück!

Más nap reggel felolvasánk éjjeli munkánkat.
 A' Dayka' fordítása nincs meg. Az enyém meg van.
 Annak helyébe az enyémet tettem Daykának ver-
 sei közzé, elbeszélvén, hogy az nem övé, hanem
 enyém. Imhol van az:

Ah ki adja vissza nékem
 Egy szép óráját első tüzemnek!
 Ah ki adja vissza életemnek
 Elrepült szép napjait!

Oda minden békeségem;
 'S itt kesergem veszteségem'
 'S éltem' édes álmait.

Ah ki adja vissza nékem
 Éltem' boldog napjait!

Szabad e kérni, hogy nekem ítéletedet mondj meg?—

Oh küldd, küldd Albumodat! Mihelytt Semlyén-
 be megyek, végig futom Zsebkönyveidet 's levelei-
 det, 's megírom, mit óhajtok látni verseid' gyűjte-
 ményében, 's kijegyzem a' helyeket, a' hol változ-
 tatást óhajtok. Kevélykedni fogok azon megtisztel-

tetésen, hogy verseidet én bocsáthatom ki; 's tulajdon kezemmel írom-le a' betűszedő' számára, 's felelek érte, hogy csinossága ellen nem lesz szó. Képedet újra festetem 's elébe teszem a' munkának. — Éjjél van, Sophiem és a' lyányom csendesen alusznak asztalom mellett.

XXIII.

Ér-Semlyén 12 Febr. 1806.

Érdemes Barátom!

Már Csehynek leveléből tudtam holnapos irásod' készülését, 's örvendettem neki. A' szándék gyönyörű, 's remélni lehet teljesedését; de nem a' nyerekedni szerető könyvárosok útján. Azok nem ismernek semmi patriotismust, és kárára vannak literaturánknak. Azt sem hihetem pedig, hogy 2000 f. capitalist kapsz. Ismerem Nagyjainkat, Gazdagjainkat. Azt tartom, még kellene elégedni, hogyha három vagy négy Jóltevőt találhatnál, a' kik egy egy kötetecskét tulajdon költségeken kiadnának; az a' haszon, a' mi ezeknek exemplarjaiból gyűlend, maradna osztán a' többinek kiadására. Kevés Wesselényi van, nem hazánkban, hanem az egész világon; 's a' hol egy kettő találkozik, azt a' sok szükölködő elszívja, úgy hogy új jótét tételére szorítani őket, vétkes erőszak. — Ezen a' plánon kezdted e Flórádnak már kész darabjait? Én azt ohajtanám, hogy Recenzióknak is engednél helyt benne, 's tudósitanád a' magyar Pub-

licumot a' külföldi literatúra' becsesb productumairól is. Intelligenzblattnak nem lehetne elmaradni belőle. Annak vagyon Publicumunk legnagyobb híjával. Valóban, édes barátom, ámbár a' Hazának sok és nagy hasznot hajtottál immár, de nagyobbat nem hajthatsz, mint ha úgy indítod-el ezt a' dolgot, hogy el ne akadhasson. — Nyomtattadnod olly helytt kellene, melly közel fekszik hozzád. Én Győrt javaslánám. Ott Németh; ő sok szolgálatodra lehetne. Mi gyakran esik-meg, hogy a' nyomtatás alatt is kell valamit változtatni! Segélje elő szándéodat az ég, 's cselekedje, hogy az századokig megszakadás nélkül folyjon.

Becsés barátságodnak világos záloga az, hogy Csereyhez irt leveledet 's versedet velem közleni méltóztattál. Éppen most végzem el leveletem hozzá. Ha ő buzgón fogja pártját szándékodnak, sokat segíthet. Erdélyben minden Nagy magyarul beszél, 's olvas, nem úgy mint Magyar-Országon; 's tegyük hozzá, Erdélyben igen sok Nagy pikkirozza magát, hogy ő is az Apolló gyermekei közzé tartozik. Wesselényi ir is, noha nem affectálja az authorságot, sőt megvallja, kastélyáról szóllván, hogy az ollyan toldott földött Egész, mint ő Maga. De az efféle segedelem-nyújtás olly sok ízben csalta meg már a' reménységet, hogy nagyon meg kellene csalatkoznom, ha valamit várhatnál. 'S vedd azt, hogy a' magyar

Theatrum tartása melly teher azokon a' keveseken ,
a' kik azt a' semmiségbe vissza dőlni nem engedik.

Verseid két kötetét nyughatatlanul várom. Azok el fogják velem felejtetni életem' öszvecsoportosodott bajait. — Sok izben akarám már tudakozni tőled , a' Bölcseségre irt Hymnusod írása alatt micsoda külföldi productum forgott lelked előtt? Mert én azt gyanítom , hogy mikor azt irtad , úgy töltél el valamely német poéta' dalával , mint a' Matthissonéval a' *szerettem édes honnja* alatt. Kérlek , ird meg azt nekem első leveledben.

Rochefoucauldomból azt írja a' nyomtató, hogy Februariusban bizonyosan kész lesz; Marmontelből vett Regéim pedig a' Pesti Medard vásárákor lépnek közre. Már kész hozzá mind az öt réz. Neidl Wesselényinek képét most küldé meg próbául. Igen jól van eltalálva. Ma irtam Csereynek , hogy nyerve meg Sógortól , hogy képe alá ezt irhassam :

Praeter laudem nullius avarus.

Horat.

Baváriában vettem meg egy közel ezer darabból álló , magyar dolgokat tárgyzó , Bibliothécát. Most ezekhez csatlom rég olta gyűjtögetett hasonló tárgyú könyveimet , 's áruba bocsátom. Van egy 1320dikban irt mstumom *Leonardi Aretini Atila*. Csak 12 lap ugyan , de becses kicsinység. Van egy Pelbartus de Themesvár — egy Michael de Hungaria; ez de anno 1516. amaz de 1503, et 1501.

német betűkkel nyomtatott deák Concionatorok. — Luthernek sok akkor nyomtatott kicsinységei. Sok geographiai 's militaris mappák, mellyek között van egy Hungaria de a. 1577. 's számtalan portrék. 1200 for. alatt nem fogom adhatni.

Hogy Némethnek megfordulni kezdő egészsége felől tudósítál, szívesen köszönöm. Köszönöm azt is, hogy gyermekeidet ismernem hagyod. Édes barátom, a' mi lánczunknak nem szabad szemeink behunyásával megszakadni. Maradékaink is szeressék egymást. Ók rokonjai lesznek egymásnak.

Élj szerencsésen kedves barátom. Hitvesednek ajánlj barátságába, gyermekeidet pedig szoktassd arra, hogy engemet szeressenek. — Csehy nagyon tetszik e neked? Beszélt e sokat Virág Benedek felől? Élj, élj szerencsésen.

XXIV.

Ér-Semlyén 25. Febr. 1806.

Drága Barátom!

Utolsó postával vettem mind Döbrenteit mind Cseh barátunknak leveleiket, 's ma mégyn reájok a' válasz. A' Döbrenteinek szóllót bátorkodom a' Te boritékod alá zárni. Úgy írja, hogy csak két órányira lakik Tóled, 's ismerem a' Kis-Czelli posta' rendeletlen voltát. — Így bizonyosabban veszi; 's Te módját leled, hogy az minél elébb eljusson hozzá. Olvastad fel magadnak a' mit Döbrenteinek írtam. Epistolád paragrafusán kívül is közös veled a' tárgy.

Minapi leveledet a' Csereyhez írtam másával és a' verssel közlöttem Dr. Szent Györgyi kedves barátunkkal csak azért is, mert az az ő általa is igen szentül szeretett Némethnek egészsége felől biztatólag szóll. Ismered az ő Debreczeni grammaticalis puritanismusát. Mosolygott két barátjainak, neked és nekem, álmain, 's a' minek az ő szemei látják a' mi irásainkat, vétkes magyaroskodásain. Énbennem elég tolerantia van a' mások' gondolkozását respe-

ctálni. A' ki érzi, hogy nagy szüksége van gyakor-
ta az indulgentiára, az maga is indulgens leszen. De
sajnálván, hogy eggy igen nemes lelkü és véghetet-
lenül kellemes külsőjü Szent Györgyi úgy szöll, mint
a' Debreczeni vad Tiszteletes Tudós Urak, néha néha
grammaticalis 's stylistikai dolgok' vizsgálataira bo-
csátkozunk, de nem tudunk menni semmire. Szent-
Györgyi pápista. *Ida dicit Ecclesia!* ezt kiáltozza, 's
azt mondja, hogy nem szabad kérdeni, an bene di-
cat. Én Protestans vagyok, 's azt mondom, hogy ben-
nem lakik a' Kis Biró 's az Igazságot szabad mind
a' historia mind a' philosophia útján nyomoznom.
Neveti a' német hexametert, mint Tiszt. Tudós Be-
nedek Mihály Uram; és pártján állván a' Göttingá-
ban tanult 's Bécsben Ujságokat írt 's tavaly Deb-
reczenben német nyelvet tanító Prof. Császár, ki-
mondják világosan, hogy Bürger nem érdemes reá,
hogy Poétai nevet viseljen, 's olly verseket mint a'
Bürger legjobb versei, akármelly Bursch tud önteni.
— Gyarapodjék osztán az Izlés Debreczenben, mikor
Szent Györgyi is így szöll. Epistoládat még nem lát-
ta; úgy akarom, hogy együtt lássa a' német fordí-
tással. De sokkal inkább becsüllek, mint hogy ki ne
merjem mondani, hogy Superintendensednek írt Ódá-
dat nem goutírozta. A' Tokaj nectárját sem az nem
izleli a' ki bort soha nem ivott, sem az nem a' ki
slivoviczához szokott. De azért a' Tokaji nectár ne-
ctár.

Csehy Kanizsáról egy fürt hajával ajándékoza meg. Ez *édeskés*-nek (süszlicht) fogna tetszethni némely előtt. De, édes barátom, gondold-meg, mi az illy ereklje olykor, midőn egyikünket vagy másikat elragadta a' halál. Bírom képedet: hadd bírom, kérlek, nagyon kérlek, egy csomócska hajadat is! Te tudod, barátom, hogy szeretlek, te tudod, hogy hajad becses lesz előttem. Zárd azt az első leveledbe, a' melyet hozzám eresztetni fogsz.

Csehyt arra kértem, hogy Zerinvárának dőlédékjei közt tépjen nekem egy szép formájú csemét, (füvet, falevelet,) 's nyomtassa egy könyvbe, 's küldje kezemhez. *Locus, quem calcat, sacer est.* — —

Budán egy ifjú *Fodor* Ur jött látogatásomra 1795ben. Annak az anyja testvére volt Hajnóczynak. Ismered e azt? Vagy e néha vele? Kérlek, ha vele leszesz, köszönts névemmel, 's kérd, hogy megöletett bátyjának valamely irását, ha csak három sor lesz is az, számomra adja néked, hogy *Autographumaim* gyűjteményébe tehessem. Nem bírom néki semmi betűjét, nem semmijét egyebet, hanem egy *Reutlingeni* kiadású énekes könyvét, mely a' Német *Classicusok'* collectiójában *Klopstocknak* munkái közé tartozott, 's Budán elkótyavetyéztett. — Hát mátkájából mi leve? Él e? férjhez méne e? —

Verseid még sincsenek kezemnél; Epistoláid explárjai eránt irtam Prof. Fabri Urnak, hogy 200 német textust és portrét küldjön által néked akár Győr akár Soprony felé; — irtam a' mi szerencsétlen Némethünknek is; 's az sem felel; talán ismét szenved. Sürgessd magad is a' magadéit, édes barátom. Néked azon a' földön számosbb Ismerőid lehetnek.

Kicsoda Fábchich József Győrben? Pap e? (Annak kell lenni.) Professor e? (úgy tetszik, hogy az *volt*) Egy originalis ember. Nem a' mi tónusunkkal bír: de bizony sokra el lehet mondani: tout comme chez nous! Levelei meg érdemlik a' megtartást csak originalitása miatt is. Képzelj egy franciscanus testben 's ruhában egy jót látó és szerető lelket, a' Göttinga fiai sem lehetnek szivesbb barátjai a' hazai nyelvnek, mint ez a' lour d'Öreg. És jól beszél, ha bilingvis levelének fele deák sorokkal van is elhintve. Megnevettellek holmijével az utolsó leveléből.

„Pindarusom alkalmatosságával megösmerekedt velem Nagy János; volt Győr vmegyei szolgabíró Ur, Vestras, mintegy 42 eszt. tam facilis etiam in Originalibus poeta hungaricis, ut 80, 100 versus in continuo tersos fundat. Az múlt esztendőben 1805 Virgiliusnak egész Eneását lefordította. Sétálási óráinkban, (ego quotidie bis socratice) ezekről mulatjuk magunkat, ki mennyit dolgozott; de

ezigánkodtam előtte, semmit se szólván közben az Buc- és Georgicumról: most már sine ulla circuitio-
ne rá parancsoltam, ez kettőt is hogy elvégezze. —
— Én sexta cui novies iam circumvolvitur aetas, ha
Euripidest elvégezhetem — — — — — ha egy-
nehány Század után támad valamely Magyar Tár-
saság és Teatrom. Tartsák magoknak hogy mást ne
mondjak a' mostani Diétai végezést, hogy szabad
legyen Instantiáinkat Deákul és Magyarul beadni.
Talán koldusokká, nem magyarokká akarták tenni
hazánkfiat? stb. — — —

„*In folio non ex ambitione scribo, sed facilita-
te non pulverizandi*“ (Boldog isten, ha ezt Heyne
meglátná!)

Hidd-el, édes barátom, nevetek, de a' mellett
szeretem ezt a' jó embert; és örvendek Originalitá-
sán. Sokért nem adnám ki kezeimből leveleit. Ha-
talmatlan az isten teremteni Ábrahámnak fiaikat kövekből
is; osztán ruptus est paries integerrimus. Élj sze-
rencsésen, és szeress.

tisztelőd Kazinczy Ferencz.

XXV.

Kázmérti April 29d. 1806.

Kedves édes barátom!

Ez este, már alkonyodáskor, megérkeztek szekereim Ér-Semlyénből, 's a' többek közt elhozták verseidnek nagy becsű csomóját is. Az Ipam holnap reggel Újhelybe megyen, 's postanap lévén, általa küldöm be ezen leveleimet. Megbocsáss, hogy rövid; legalább az eránt vala illő megnyugtató, hogy verseid kezemben vannak. Mennyire kevélykedem azon szerencsén, hogy én leszek kiadójak, azt már akkor érzette szép szived, midőn benned ez a' gondolat támadt. Te nekem szabadságot adsz kényem szerint változtatni benne mindent a' mit változtatni-valónak itélek. Köszönöm hozzám való baráti bizodalmat, 's ígérem, hogy meg fogom érdemlenni. De engedd meg, hogy ezen ígéretem mellé azt a' fogadást is tessek, hogy híred 's javallásod nélkül eggy szó sem lesz megváltoztatva. Nagyfigyelemmel, nagy-gonddal fogok mindent megfontolni. Te pedig nem vonod-meg gyermekeidtól az utolsó atyai gon-

doskodást. Azok csak úgy lesznek méltók tiéidnek neveztetni, ha egészen tiéd maradnak.

Kéresztül futottam rajtok, hogy legalább azt tudhassam, hogy miből állanak. Az énekeket, ódákat stb elsőnek van kedvem tenni, 's ezek közt ismét talán a' Bölcseséghez való Hymnust az elsőnek. Úgy következnének osztán a' Mesék, Moralis darabok, Epistolák stb Hogy biztos lépéssel léphessek, szeretném, ha mind azon darabjaidnak, a' mellyeket Schiller, Matthisson 's mások után írtál, *nekem magamnak* megsugnád, kik légyenek Origináljaik. Tudom én, hogy azok nem *fordítások*, legalább nem *szoros fordítások*: de látni való, hogy némelly daraboknak írása alatt a' Külföldieknek valamelly kedvelt dalával tölt vala el lelked. Illyen az általam olly igen szeretett *szerezzim édes honja* etc. Matthisson után. A' ki a' németet ismeri, látja a' hasonlóságot: de a' ki a' Tiédet a' némettel öszveveti, látja hogy a' Tiéd nem fordítás. — Miért pirúljak megvallani, hogy némelly darabjaidnak origináljára nem emlékezem? Illyen a' Bölcseséghez írt Hymnus is.

Meg nem foghatom, mi lelte Epistoládnak Fábri Úrhoz küldött nyomtatványait. Fábri nem felel, Németh nem tudósít. Schindelmayer azt írja, hogy a' Német textust még Octoberben leküldözte Fábri Urhoz. A' Debr. vásárból ma kaptam két csomó

könyvet, 's azok közt nincs-meg az Epistola, pedig meghagytam, hogy ha azt Kis István árulni fogja ott, küldjenek egy nyomtatványt belőle. A' kép hozzá még 1804ben kész volt Johnnál. A' magyar textus tavaly Májusban, a' német Septberben készült-el, mintha megesküdt volna minden, hogy hátrálni fogja szándékomat. Nem tudok magamon segíteni. Némethet meg kellene kímélnem, mert beteg; Fábri Urnak nem merek írni, minthogy nem felelt. Ha tudsz valamit felőle, ha Posonyban van olly Ismerősöd, a' kire ezt a' dolgot bizhatnád, kérlek tedd-meg a' rendelést, hogy a' nyomtatványok közzül 200 német textust ugyan annyi képpel, a' több nyomtatványt pedig magyart és németet egyetemben, a' képpel és a' kép réztáblájával küldjék Kis István Pesti Compactorhoz.

Márton József Urnak applicáltatásán, képzelem, mint örvendesz. Melly váratlan dolgok történtek! Nagy epocha a' miket értünk, és valóban most kár volna *halni*, mert az Aeacus' lakjába nem jár újság.

Csereynek ma írtam utolsó postával vett levelére. Közlötte velem hozzád írt válaszát. — Pályairásodat nyughatatlanul várom. Meg lesz téve a' rendelés, hogy vehessem mihelyt kijő. E' napokban olvasám Wielandnak Supplem. 6dik darabját. Azt minden Philologusnak ismerni kellene. — Verseghinek Német nyelven írt Gramm. 's Tiszta Magyarsága asztalomon hever. Nem állhatom-ki a' kint, hogy vé-

gig olvassam. 'S a' Révaival való czivakodás neki nem szolgál becsületére. Sajnálva mondom azt, mert szeretem az embert. Más *szabadon és bátran* sőt a' hol helye van *élesen* kimondani az *igazságot*, más *szurkálva* szóllani. Az elsőt cselekedni szent kötelesség: a' másikat nem szabad soha. Én részemről kész vagyok mindég az elsőre, 's útalom a' Wieland módját, melly a' mint ő mondja Sokratesnek és Cicerónak is módja volt. Az academia kételkedő hangjában sokszor több kevélység van, mint abban a' bátorságban, mellyet ők Unbescheidenheitnek neveznek: Minden a' poco piu és poco meno-tól függ.

Élj szerencsésen, kedves barátom! Szemeid gyengélkednek e? Legyen gondod reájok, és ne vessd-meg Csereynknek tanácsát. Öllelek tisztelettel elegy szeretettel!

hív barátod
Kazinczy Ferencz.

Ne felejtse-d-el, kérlek, megírni első leveledben, ha vetted e azon leveletem, mellyben Döbrenteinek is irtam általad.

XXVI.

Széphalom, Jun. 16d. 1806.

'Tisztelt kedves barátom!

Némethnének bizonyosan közlötte veled hozzája írt leveletem. Tudod tehát eddig, hogy a' mi kedves barátunk halálának híre hozzám is elhatott. Még csak a' Posonyi Újságnak 30d. májusi darabjából tudom azt, hol neve a' nevezetes mogholtaké között áll. E' szerint Németh kiméne az életből a' nélkül hogy én őtet láthattam volna! Nem szükség mondanom, hogy azt mennyire fájlalom. Barátságunk alig nevedkedhetett volna az egymás-látása által: de a' láthatás olly öröme az életnek a' mellyel mintegy egész birtokba fogjuk az addig csak félig birtakat. Szegény Németh, olly korán ragadtatni-ki hitvesének karjai közzül, kit levelei egészen méltónak festettek az ő becsülésére! szeretetére! megfosztatni attól az örömtől, hogy gyermekét a' maga nevéhez érdemessé képzhesse!'s pályájának csak közepéig hathatni! Az ő panasza tehát előérzése vala a' halálnak, 's nem hiú megrettenés. Nyugodjanak csendesen hamvai, 's emlékezete maradjon

szent közöttünk. Édes Barátom, őtet senki sem ismerte úgy mint Te. Ird-meg életét, 's tedd-bé akár a' magad Irásodba, akár a' Kultsár Hazai Tudósításaiba. Az Austriai Annalisokba, úgy vélem, maga iktatta-bé notitiáját; legalább azt mutatja a' Te notitiád, mert ott reá ismertem az ő tollára. De ott nincs halálíg víve a' tudósítás, 's magyar olvasók nem ismerik belőle.

Aristippnak szerencséje felől (a' szót a' francia értelemben vévén) nincs okunk gondoskodni; Laczink leveléből tudom, hogy néki valamely nőtelen igen tehetős Onkelje vagy Cousinje van, 's az a' gyermeket ex asse heres-nek teszi. Sem nevelése eránt nem aggódok; Ásbóth testvére az anyjának, Te pedig, édes széplelkü barátom, a' gyermeknek atyja vagy, 's közel lakol hozzá. Légyetek szemmel a' gyermekre, hogy ne csak semmit el ne múlásson magáévá tenni, sem meg ne vonuljon. Szeretném, ha nékem megírnád, a' gyermek melly nap lett, hogy jegyzőkönyvembe írhasam, 's mindég tudhasam, mennyi korú. Most még gyenge; nyelveket kell vele tanútatni és semmit egyebet. Szent Györgyitől tudom, hogy az anyja is sok ismeretekkel bír. Rajta légyetek, hogy a' gyermek hamis intézetet ne kapjon, melly az asszonyi kezek között megtörténhetik, noha nincs okom, ezt Némethnénel rettegni. — Én Aristipttól távol élek 's értte nem tehetek semmit. De gyönyörködni fogok előmenetelén, 's

leveleim az atyjára fogják emlékeztetni. *αει αριστε-
ρειν και υπειροχον εμμεναι αλλων, μηδε γενοσ πατερων
αισχυμεν.*

Döbrenteinek Májusban irt levelét vevém e' napokban. Szeretem azt az embert. Szive meleg; az pedig nagy ajándéka az égnek. Úgy látszik, hogy vére kelleténél hevesebb. De arról tézsen az idő és a' tapasztalás. Báróczy felől elragadtatva szóll, 's azt gyönyörködve értem.

Én Mártiusban örökre elhagytam Érsemtyént, 's Jún. 10dikén ide költöztem Kázmérből. Széphalomi Sáros Patakhoz 3, Sátor-alja-Újhelyhez és Borsihoz pedig egy órányira fekszik, Abaujban ugyan, de csak ötszáz ölnyire sincs házam Zemplénynek széléhez. Sáros-Pataknak nem csak a' Collegiuma, hanem a' Rákóczyak vára és hajdani legfényesebb lakozások is adtak nevet; Újhely (mellynek epithetuma a' Sátor-alja, minthogy Sátor forma hegy alatt fekszik) Zemplény vármegyének gyűléseket tartó városa, és arról nevezetes, hogy a' magyar Hazában itt predikáltatott legelőbb a' Luther új és egyszersmind ó tudománya. Borsiban Zrinyi Ilona szült egy nagy fiat (II. Rákóczy Ferenczet).

(Itt következik a' széphalmi lak és vidéke' abrosza szabad kézzel rajzolva.)

Széphalom mintegy 20 házból álló praedium. Halmán napkelet felé áll ide rajzolt házam, 150 ölnyire az ország' utjához; a' közt semmi fa nem lepi el,

hogy a' kinézés szabadon maradjon. Látom tehát Ujhelynek tornyát, Borsinak omladékát, a' két Toronyát, Hosszú-Lázt, Csörgőt, Legényének és Lasztócznak parton épült Kastélyait (mellynek utóbbika a' Kazinczy Péteré), Mihályit és a' két Regmeczet. Kázmér 2 óra hozzám, de elfogják a' hegyek. Nyugot felé pitvaram ajtajából sivatag, erdős, de szép formájú nagy hegyeket látok. Bérczek nincs meszebb hozzám 1½ órányinál, szőlőm pedig egy fertálynyinál. Toronya még egy része a' nectárt termő Hegyaljának. Szép szőlejú hegyei előtttem a' szerint nyulnak-el, mint egy lefelé tartott *szellőztető* (Fächer; eventail), 's közttem és Toronya közt egy órányira a' legszebb rétség, azután pedig szép mivelésű földek fekszenek, 's Legényétől, Csörgőn keresztül Ujhelyig megyen a' Chaussée. Látok minden szekeret, üveg által pedig sokszor ki is ismerhetem. A' birtok kicsiny de szép. Horácznak szavai: *Hoc erat in votis modus agri non ita magnus* etc. egészen ezt a' kis birtokot festi. Tibur és Praeneste nem lehetett szebb. Feleségem 's Phigie még Kármért vagynak. Magam azért vagyok itt, hogy e' nyaran lakhatóvá tégyem házamat. Az épület, úgy a' mint ide festém, áll zszindely és boltozat alatt, de az ablakok és ajtók 1794 olta felveretlenül állottak. Ha a' szerencsétlen történet Budára, Brünnbe, Kufsteinba 's Munkácsra nem vitt volna, régen

itt fogtam volna lakni már. De úgy Sophie nem volt volna enyém! bizonyosan nem volt volna! és így jól van minden. Áldom azt, a' ki kigyókon és sárkányokon 's a pokolnak minden ijedelmein vitt keresztül, 's most jutalmaz. — Ezen kis hézag papiroson még azt hagyd mondanom, hogy Fizsi már el van választva az anyja emlőjétől; ép, kövér, egészséges, igen szép, sőt éppen bájoló képű gyermek.

XXVII.

. Széphalom, Junius 20d. 1806.

Tisztelt, szeretett barátom!

Tegnap érkezett leveled szorosban csatla szivedhez. — Németnek halála felől írt levelem eddig meghaladta Pestet, és-míg ez hozzád ér, talán választ is kap Tóled. Ird-meg, kérlek, mint nézte a' közelítő halált, 's hitvesétől, Arisztippjától, tóled, 's más kedveseitől való elválását. A' hosszas betegeskedés végre a' legelevenebb heroismust is elgyengitheti, 's nem következik, hogy a' ki nem csendesen hal-meg, az nem gondolkozott józanon. Midőn a' Leuktrai 's Mantineai Herós a' nagy csata' napján egy vitéze eránt tudakozódott 's azt a' feleletet kapta, hogy éppen most hala-meg, egy *új Franke*' szájába illő elmésséggel e' szókra fakadt: *Hogyan juthat valakinek eszébe, most halni-meg!*— Legalább ezen néző pontból tekintvén a' dolgot, nem mondhatjuk hogy mind gyáva az, a' ki bátran és készen nem vész, ha meg kell lenni. Lucrétz is csak akkor kívánta, hogy kész légyen valaki felkelni az

ebéd mellől, mikor eleget evett már. Én azt nem nevezhetem sem telhetetlennek, sem elmétlennek, a' ki az asztal mellől, hol barátjai édes örömmel éledve ezt éneklik: *Te, virág, koszorút nyújts,* stbb. egy kevés kedvetlenséggel kél-fel, legalább azt érezteti, hogy szeretett volna köztök még tovább múlatni. — Úgy tartom, Haynóczynak és Óznek sokkal könnyebb volt vagy lehetett a' halál, mint a' szegény Némethnek. Értesz, és így minek magyarázzak?

Az ő elvesztése által az én életem sok örömetől van megfosztva. Pirulás nélkül vallom-meg, hogy benne magamat is szerettem, mert azt vethetem ezen vallástétem mellé, hogy magam mellett szerettem őtet is. Ismertem érdemeit mind szívének, mind fejének, 's láttam hogy a' kettő között egyesség és öszveillés van. Bár csak notitiáját olvashatnánk Kultsárnak valamely levelében, vagy a' Te munkáid között. Kérlek, édes barátom, ne hagyj elveszni emlékezetét. Az olyanok követésre gyulasztják az Ifjabbakat, 's mit nem nyersz általa, ha csak Arisztippet riasztgatod is fel néha általa álmából! — —

Hogy pályairásod Előbeszédében rólam emlékezni méltóztattál, és barátsággal, dicsérettel emlékeztél, az, hidd-el nekem, hidd-el mondom, kedvesebb nekem, mintha koszorút nyernék én is valamely Brabenták' kezéből. Ezek nem mindég a' legérdemesebbnek nyújtják azt: de a' ki felől Kis így

szóll, az azt a' gyanút támasztja maga felől, hogy Kis jobban ismeri mint a' Publicum, és ha mind az, a' miből a' Publicum ismeri, kevés figyelmet érdemel is, az emberke nincs érdem nélkül. Erőlködtem elfojtani öröömöt, (mert igaza van az én megholt Szent Györgyimnek, kitől ezt tanulám: *ἡδίστον ἀκωσμά ἐπαινος*: de a' Cicero szavaként a' *laus viri laudati*)'s úgy néztem a' dicséretet, mint-ha az barátomnak, nem magamnak adattatnék. Osz-tán legalább ázt hirdeti, a' mivel én mindaddig kevélykedni fogok, míg erő lesz agyvelőmben becsülni tudni a' Kiseket, hogy Te engemet szerettél. — Légyen tehát, édes barátom, élj szabadságoddal és a' legszebb jusaival a' barátságna, leveleim' cikkeleyeit rekessz munkád' toldalékjába. De minthogy én azt igen sietve 's jegyzéseim' segédje nélkül írtam, és így félhetek, hogy holmit vagy hibásan, vagy csonkán írtam, engedd-meg, hogy minekelötte ki-nyomtattatik, megolvashassam. Ki tudja, nem kíván e a' dolog valamelly változtatást, bővítést? Érzem mivel tartozom magamnak is, egygy illy barátomnak is, a' Publicumnak is.

Ma irok Bécsbe is, hogy hozzák helyre annak a' rendetlen Schindelmayernek hibáját. Ime csak most tudom-meg, min akadt-el a' munka.

A' mi kedves Nagy-Prépostunk' megdicsőítésé-nek örvendek tiszta szivemből. Annak érzése, hogy *jót tettünk*, szebb még a' Kis által nyújtott koszo-

rúnál is. De abban ismét új édesség vagyon, midőn az említett boldogító érzésen felyül azt látjuk, hogy a' kötelesség szent teljesítése által nyerjük az illy koszorút.

Nekem is jutott e' szerencse!

Nekem is jutalmamúl! —

Élj szerencsésen, kedves barátom. Örvendve értem leveledből, hogy szemeid gyengék ugyan, de nem fáznak. A' Homér, Osszián, Milton sorsától ójjanak meg az Istenek: dicsőségekben pedig adjanak igen nagy részt.

örökös tisztelőd

Kazinczy Ferencz.

XXVIII.

Széphalom 24d. Aug. 1806.

Édes barátom!

Öszve, öszve vagyok rontva! Csak még egy csapást, csak egyet még, 's végig lesz szenvedve szenvedésem. Oh barátom, hadd sírjam-ki magamat karjaid között, hadd panaszoljam-el neked is, mi-ért: Phigie nincs többé! Eggy gyilkos hurut 's az azzal egygyütt járó hideglelés, 's másod rendbeli fogainak ütközések eloltották ephéméra-életét. —

Nem, édesem, nem vétkes béketlenség az, a' mi én belőlem sír. Érzem veszteségem' becsét. Háládatlan a' Gondviselés eránt, a' ki illy adomány' elvesztét mély kesergés nélkül keseregheti.

Úgy jártam mint Niobe. Kevélykedtem a' gyermekben, 's eggy bosszús Isten nékem szegezte minden nyilait.

Pusztá előttem ismét a' világ! el van oltva az a' remény, hogy ha én sirba szállok, lesz valaki, a' ki Sôphiet az én szent szeretetemre, barátságomra,

hűségemre, 's háládatos tiszteletemre emlékeztethesse.

Az orvos látta, hogy a' csapás alatt öszve fogok roskadni, 's hányatóval éltetett. Valóban nem is tudom, üres lett volna e rettegeése, ha a' bajt meg nem előzte volna. Ötöd napig érzettem főm' hátuljában azt a' fájdalmat, mellyet ott 1804ben a' guta megsujtása csinált.

Szegény anyja még többet szenved nálamnál. A' szoptatás' gondjai, és azolta is az a' mértéket és határt nem ismerő anyai gyengeség, melly nem hagyta soha aludni, egészen elfonnyasztották. Az atyja a' kiszáradástól félti. — Azt én kiállani nem fogom.

Az forog mindég szemem előtt, a' mit Geszner mond az első atyák felől, midőn őket az úr' angyala a' Paradicsomból kiűzte. Éppen az a' mértéke a' fájdalomnak, éppen az a' szent szerelem tart engem és Sophiet öszvefont karokkal, 's ez elhaló nyögéssel kérdi tőlem, hogy mi lesz immár ő belőle, ha tőlem elmarad.

Sophie nem a' közönséges új tónusú asszonykák seregébe való. Ő nem tudja mi az affektátzio, ő merő természet leánya; olvasott, de az ő szájából 's tollából nem hallani a' Románok phrázisait, 's azokat a' tanúlt sentimentalis édességeket, mellyekkel mások figyelmet igyekeznek vonni magokra; ő csak azt mondja, a' mit érez. — A' gyermek noha csak esztendőse és tíz napos volt, nagy hajlandóságot mu-

tatott a' képek eránt. Guido Réni-nek egy Amorja , 3 lábnyi magasságú vásznan, legkedveltebb tárgya volt, mint ő maga a' legérdemesebb Psycheje a' kis istennek. A' gyermek ezt a' képet mindég *csecs* kiáltással mutogatta, melly az ő gyermeki nyelvében annyi vala, valamint a' *bava* is, mint *szép*. Elhánnya csörgetyűjét 's bábjait, 's kinyitott ujjal mutatott a' falon függő olajos festésekre, 's illykor mindég *bava* 's *csecs* vala szava, 's rázogatta kised fejét. — Oh barátom, monda Sophie, enyhülni kezdvén a' fájdalom' kinjai, képzelem, hogy az az angyal-gyermek, ha most a' csillagok között felszáll, mint nyujtja-ki feléjük kezét, 's mint kiáltja rájuk : *csecs* ! — A' fájdalom képe 's kifejezése angyali lelkü anyjában nem kevesebbé naiv mint a' legnaivabb gyermekben volt a' *bava* 's *csecs* kiáltozása. — — De eltépem magamat ezekből az édes kínokból!

Megholt 18d. Aug. Kázmért. — Még akkor nap irtam a' Kassai Püspöknek, hogy kertemnek azt az egy nyomát, a' hová a' gyermek temettetni fog, engedje felszenteltetni, 's megengedte. Ott fekszik, itt Széphalmon, sírban, nem kriptában. Jobbja 's balja mellett én és Sophie fogunk fekünni. Harang és ének nélkül tettük földbe. A' Plébánus csak halkal végzette-el a' mit tőle tiszte kívánt.

Némethnek halála eránt irt leveledet, mellyet emlitesz, nem vettem. Kérlek keressd-ki azon levelemet, mellyet hozzád az ő halála eránt én irtam, 's szedd öszve emlékezetedből ideáidat, mellyek leveledben állottak, 's irassd-meg újra. Képzelem miiket vesztettem-el azon levél elvesztével. Szent Györgyinek irt verseid igen szépek. Szép benne nem csak az érzés, hanem a' kifejezés és beszéd is.

Nagynak levelére felelni fogok, mihelyt fájdalmam tágulni fog. Tudom hogy fog, különben angyalom' tetemeit ide nem hoztam volna által. De míg fog, édes barátom; míg önnként fog, hadd folyjanak szabadon könnyeim. A' Stóá' apathiája nekem bölcseségem soha nem lesz. Nem szégyenlem, hogy atya vagyok, hogy ember vagyok. —

Élj szerencsésen! — Oh barátom, ha a' te Sophied ellenébe jött volna Phigienek! ha néki azt mondotta volna, hogy ő néked leányod!

szül. 8d. Aug. 1805 } Nagy Kázmértt.
 megholt 18d. Aug. 1806 }
 eltemettetett 21d. Aug. Széphalmon.

XXIX.

Széphalom Octob. 9d. 1806.

Igen becses barátom!

Juliusnak 19dikén irt leveledet tegnap vettem. Elfelejtetted a' levél' borítékjára felírni Ujhelyt, 's a' Kassai 's Kassa és Ujhely közt fekvő posták expeditorjaik restellették a' minden postanap kezekben lévő ujságlevelek' borítékjairól megtanúlni, hogy azt merre kell útjába igazítaniok. Rosszúl vagyok, de nem tartóztatlak a' válasszal.

Megolvastam azokat, a' miket leveleimből kiszedegettél, 's pályairásod mellé tenni készülsz. — Ragaszd munkád mellé a' mint áll; a' ki olvasni fogja, látni fogja, hogy siető tollból folyt 's indulgentiával fogja venni.

Csereinek tegnap vett leveléből értem, hogy ötöt Európai Utazásaiddal megtisztelni szándékozol. Érzi annak egész becsét.

Nagy Józsefnek tiszteletére irt versedben egész lelkedet kiismertem. Igen szép! — Feleltem néki

minapi levelére, 's megirtam, hogy tellyesítve lesz kívánsága.

A' Némethet illető czikkelyt leveledben szent elragadtatások közt olvastam. Éljen barátságunk túl a' síron is, 's a' megholt' emlékezte viritson hervadhatatlanúl az élők között. Nem halunk-el egészen, barátom, 's emlékezetünk a' Jót, mellyet szolgálunk, holtunk után is fogja gyarapítani.

Ha Fizsi életben maradt volna, úgy fogta volna nézni gyermekeidet mint testvérjeit. Feleségem nincs abban az állapotban, a' mellyben ötet, néki és magának vigasztalásul, látni ohajtanám; de ha az Isten még megadja azt az örömet, hogy magamat atyának neveztetni hallhassam, a' Sophie' kebelének gyermeke korán fogja annak a' barátomnak nevét ismerni, a' kit szívem a' legszentebb érzéseivel szeretett.

Képemnek még sem akadtam nyomába; de végre csak reá akadnak. — Fábchich maga küldé meg verseit Kultsárnak a' Phigie' halálára — Néked talán megküldöttem volt azon versemet, melly a' Phigie' sirja körül fog állani, a' Canova' Psychéjének, vagy az Amor és Psyche görög statuájának öntetvénye alatt. De talán a' még el nem készült verset küldöttem meg, ha megküldöttem. Vedd hát itt újabban :

Téged nyájas anyád' karjáról Amor ölelt-le,
Isteni szép Jegyesed isteni szép Jegyesét.
Most az Olympus' örömtájékai fognak-el immár:
Jaj, de szüléidnek szívek örökre sebes.
Nézz szerelemmel alá rájok, 's mondd: Él Fizsi, 's téged
Kedves atyám, 's téged, nyájas anyácska, szeret.

XXX.

Széphalom. Novemb. 11d. 1806.

Édes barátom!

Ma ülöm házasságba lépésem' második innepét 's azzal szentelem emlékezetét, hogy annak a' széplelkü férfiúnak irom rajta leveletem, a' ki azt utól érhetetlen szépségü dala által elfelejthetlenné tette. Melly boldog voltam ezen két esztendő olta, édes barátom! 's nem mondhatnám-e el, hogy a' sorsnak minden csapdosásai mellett, mellyekkel néha még most is sujt, szerencsém felzavarhatatlan volt, ha a' lyányomat el nem vesztettem volna! — Néked, édes barátom, elég szived volt, érzeni, hogy kesergésem nem békétlenség volt, hanem veszteségem' nagyságának tökéletes érzése, 's részvételed irt csepegett sebeimbe. Hogy verseim tetszettek, annak szívcsen örvendek; a' te javallásod nékem több mint az egész Publicumé; hidd ezt a' szónak tellyes értelmében.

Werke des Geists und der Kunst sind für den
Pöbel nicht da.

azt mondja Göthe.—Az utolsó sor mindég édes-kese-
rű könnyeket facsar-ki szememből. — —

Bár csak Európai Útazásidban Brydonnak az útazásait lehetne olvasnunk. Én annak csak az Aetnáját ismerem 's lefordítottam. Egyveleg írásaimnak 4dik kötetében fog állani. Az ám a' festés!

Midőn Yoricknak Érzékeny Útazásaiba fogtam, így tettem a' könyv' czimjét: Yoricknak Érzékeny Útazásai Francia és Olasz Országokban. Az a' való szörnyü szó, 's látszik hogy Gyöngyösi is elmerte kerülni, még pedig abban a' strophájában, melyet én ugyan legszebbnek tartok:

A' mint szöke vize lefoly a' Dunának,
Nagy jajja hallatik egy árva Nymphának,
Gondolnád azt lenni Dido' siralmának,
Töle elválásán Anchyses' fijának.

Ÿ. 1. Dictio poetica. Invenies etiam disiecti membra poetae.

Ÿ. 2. pugnat contra Dr. Szent Györgyi, asserentem quod in sermone hungarico quod non possit efferri per infinitivum.

Ÿ. 3. Töle elválásán. Elisit való.

XXXI.

Széphalom Xbernek 24d. 1806.

Édes barátom!

Sopronyból irt leveledet a' legkeserűbb-édes érzések között olvastam. Szivem mind érzette atyai szívednek megrettenését, gondjait, 's végre örömét, Lajosod' rosszúl-létének hallására, 's azután, midőn gyógyulni láttad. Oh barátom, a' Te szintelen modestiád mintegy mentegetni látszik szived' kiömlését's azon gyengeségedet, hogy fiadnak képét festvén, őtet szeretetre igen is méltónak festetted. Ha tudnád, hogy én a' természetnek ezen szép szavában gyönyörködtem leginkább! én, kit a' természet csak férjnek, csak atyának teremtett! Elhiszem én, és nagy gyönyörüséget lelek annak hihetésében, hogy a' Te Lajosod eggy gyönyörü gyermek, és hogy úgy indul, hogy a' történetet, Tőled való származtatásáért meg ne piritssa. De — szólj igazat, barátom, — ha Lajos nem volna is Lajos, ha Phigie nem volt volna is Phigie, nem fogtuk volna e ezt én, azt Te, a' legszentebb elgyengüléssel nézni?

Még mindég lelkem előtt lebeg a' mit valaha Rousseauból olvastam: Jaj annak az atyának, a' ki gyermekét azért szereti, mert az szép, jó stb; az szereti igazán gyermekét, a' ki nem keres okokat arra hogy gyermekét szeresse, és még is szereti. 'S gondolnám, hogy ámbár hideg vérrel is számot tudunk adni magunknak azért, hogy gyermekeinkben gyönyörűséget leltünk 's mások irigykedve nézhettek reánk: mind én mind Te, ugyan azon gyengéded atyák fogtunk volna lenni, ha kedveseink fél annyi kedvességgel birtak volna is. Az én örömeim oda vannak. Adja az ég, hogy a' Tiéid soha el ne hervadjanak, sőt hogy a' gyümölcsözés a' bimbókra 's virágokra fakadás' reményeit meg ne hazudtolja! Engedje az ég, hogy mind Te mind én Lajosodnak dicsóságát még láthassuk. Csókolom a' szép gyermeket, a' Gráziák' kis nevendékét! — Ne felejtse megírni nekem, melly esztendőben 's melly nap született.

Levelledel együtt jöve Csereinek az a' levele, mellyben Epitaphiumodat, vagy inkább azon verseket, mellyeket Cserei a' Phigie Cenotaphiumára metszteni fog, megküldé. Sirva szaladtam Sophiehez, 's elborítottam csókjaimmal, 's a' Phigie' árnyéka, ha valaha, ekkor lebegett körülünk. Melly szép gondolat! 's annál szebb, hogy Cserei azon complimentben, mellyet nekem tesz, Kist is hozzánk csatlotta! —

Csehyre egy kötődésem nagyon rá rezzentett. Midőn a' francziák Jénától még távolka voltak, azt írta nekem, hogy az a' sereg, mellynek tisztjei munkákat irnak a' taktikáról, meg fogják, bizonyosan meg fogják a' francia dölyföt alázni, és hogy ő örvendő nézi, hogy az a' Corsicai kis fiú stb. Még nem ért jól kezembe a' levél, midőn jó második levele, hogy Mürát megszaladt, és a' francziák dühökben, szégyeltekben rabolnak! pusztítanak! Jó egy harmadik levele, 's abban elragadtatással hozza elő egykori tanítójának, Hannulíknak leveléből azon sorokat, hol ez az *imbellis populusok* ellen fakad ki, hogy a' Corsicanus előtt megszaladtak. — Sajnálván, hogy egy oly tiszteletet 's szeretetet érdemlő ember, mint Cs. olly gyengeséget enged magának, mint az, hogy Napoleont megvetéssel Corsicanus kis fiúnak nevezi, persifflirozáshoz nyultam, de szent barátság' kimelésével 's epe nélkül. — Ő ezen megrezzent, és egy nagy gonddal készült apologiát írt maga mellett, mellyet hihető azon alávaló brochürökből veve, a' mellyeknek kinyomtatásokért a' Nürnbergi Palm halállal fizetett, és a' mellyeknek olvasását én elveszett időnek tartom. Hosszas mentegőtözésére 's Napoleon ellen tett vádjaira nem lehetett a' barátság' megsértése nélkül hallgatnom, kivált midőn Cs. ollyast mondott valamit, hogy a' barátságnak gyönyörüségére van együtt találkozni a' gondolkozásban, és így fájdmára is, látni, hogy

különböznek. Azt irtam tehát, hogy én azt szükségesnek nem látom, hogy a' barátok mindenben egy úton járjanak, 's azt vettem mellé, hogy nekem mindegy, akár félistennek akár ördögnek tartassék Napoleon; azonban az csak tagadhatatlan, hogy ő általa a' gondviseles nagy dolgokat viszen véghez. Légyen ő áldás, légyen ő flagellum Dei, annyi csakugyan igaz, hogy ő n a g y (nagyobb és jobb, még pedig mindég jobb és tisztább volt, mint Caesar); már pedig a' Stoicus' állítása nem szenved kétséget, hogy a' nagy és eszes ember, jó ember is egyszersmind, és ellenkezőképen a' rossz ember egyszersmind kicsiny ember is. Vádoltatik holmivel. Kérdés: igaz e a' vád? De ha igaz is, nincsen e a' napban is folt? némelly hiba nem úgy szükséges e a' nagy karakterre, mint a' méreg az orvos szerekre? 's igazságtalan e mindég, a' mi annak látszik? az egyenes ember nem lesz e düpje a' rosszaknak, ha velek egyenesen bán? 's az uralkodás Aristidesi módokon vitethetik e mindég? 's nem igaz e, a' mit Demosthenes mondott: szükség ugyan, hogy az a' mód, mellyel a' hazát védjük, igaz legyen, de az is szükség, hogy az igazság a' haza' felén álljon. 'S azzal rekesztettem bé leveletem, hogy Sokrates, kinek barátjai egy nehéz értelmű munkát vittek, hogy olvasná meg 's adná róla ítéletét, ezt felelte nekik: „A' mit benne értettem, jó és igen szép; 's innen azt húzom ki, hogy az is igen jó és igen szép leend, a' mit benne

nem értettem. — Mit fog erre Cs. mondani, nem tudom; azt tudom, hogy az αυτοπτης D...n, midőn ezt mondottam nekik Kant felől, meg nem illetődtek általa, 's Kantot, a' nem-ismertet, továbbá is perse-quáltak.

Klopstocki érzéssel nézem Lengyel Országnak munkába vett helyreállítását, 's elszomorodom, hogy a' német nemzet' egy corpora lett oda. A' Pruszsuson ki van öntve a' bosszulás' pohara, hogy bennünket a' maga külön haszna miatt megcsalván, a' német nemzet' elsemmülését okozta. Egyéberánt az emberiségre áradandó jó, hogy valaha bé fog záratatni Jánus' temploma, és hogy a' vallások nem remélt pontig közelitenek majd egymás felé, örömmel tölti el szívemet. En tisztelem Luthert és társait; nagy szerencsének tartom, hogy protestáns vagyok; de azt is értem, hogy egy Stolberg — a' poeta! a' Görögök' kedvellője! az Italia' bejárója! — pápistává mint tud lenni. Csak azt nem értem, hogy az Ilias' és Plató' fordítója Augustinust fordítgatja.

XXXII.

Széphalom, febr. 2d. 1807.

Igen kedves barátom!

Ocsovszky úr — örömmel irom ezt — reá akadt **Junker**nél a' John által metszett réztáblára, mellynek nyomtatványai Epistolád előtt fognak állani. Tegnap vett levelében tesz egy projectumot a' kép' lenyomatása eránt a' szerint, a' hogy azt Junker tanácsolja, 's én ma irok néki, hogy fogadja szavát, 's a' képeket szállítsa-le Pozsonyba Wéberhez, kit megkértem, hogy a' könyvkötő munkáját fizesse ki. — — —

Borodat egy ládácskába csináltattam-be 's úgy veszed. Féltém, hogy különben a' vivő megszivja, melly nálok szokásban vagon. A' bor isteni ital, de még ifjú. Csak Hercules tépte-el már a' bölcsőben a' kigyókat. Ennek érni kell. Májusban azonban már érzeni fogod hogy van tüze.

A' tegnapi postával vettem Kultsárnak azon két levelét, mellyben a' K. I. és F. M. urakat illető feleletem áll. F. Mt. nagy megvetéssel illetem, a' mint

tegnapi elolvasásom alatt látám, (mert párban nem vala meg nálam a' Kultsárnak küldött Replica) de zavaros feje 's a' Virgilből tett marha citatio, 's az a' kis hazugságocska, a' mit Kultsár soknak látott annak nevezni — ('s köszönöm neki hogy a' szót csak vonásokkal jegyzette-ki)—nem érdemelnek egyebet. F.M.nak souffleurje volt Debreczenben. Szeretném látni mit mond mind maga, mind a' souffleur, midőn a' Pipa Czéh-et Publicummá téve látja. Az az arrogáns tónus talán alább hágy valamit, 's az ifjúság 's némelly jó fej, a' kit a' Tudósok ott nyomnak, örvendeni fog, hogy valaki ostort mert mutatni az imádott, vagy csak magokat imádtatni akaró Nagyoknak. — A' világot a' szörnyetegektől kipusztítgatni kedvetlen dolog: de nem szereti eléggé az igazságot, a' ki ezen kedvetlen dologra is nem kész, a' hol azt reményli, hogy hasznos lesz szóllása. Gyűléseinken így látni sok Bölcsét hogy hallgat 's fejet csóvál, midőn némelly fő, jó de talán heves, felkél és valami rendkívül valót mer; 's azzal hizelkedik magának (mint Tacitus mondja a' Nero alatt élők felől, hogy nálok ignavia pro sapientia ducebatur) hogy az ő hallgatása bölcseségből ered. Jól teszi, a' ki csendesen megyen elébb tovább a' maga útján, 's nem igyekszik mindent a' mi görbe egyenessé tenni: de valóban szomorú volna az ember élete ezen szép és jó világon, ha minden csak azt cselekedné. A' jónak heves fejű védelmezőkre is

van szüksége, 's csak arra kell vigyázni, hogy a' modus tartassék meg.

Szeretném, ha Epistolád recensióját valaki a' szomszéd predikátorok közzül akár a' bécsi Annaliskok' kiadójának, akár Rumynak Teschenbe megküldené, de igen bőven elő adván annak érdemeit. Én nálánál nem ismerek szebb magyar munkát, 's ohajtanám hogy a' külföld lássa, mint halad elő a' magyar genie is 's a' Kisé mint mérkezik öszve a' Schillerével. Örök kár, hogy azt Schiller nem olvashatá, 's a' maga lelkét a' Tiédben nem szemlélheté, nagy és nemes szívű halhatatlan Férfi!

'S Góthe a' francziák ágyújinak ropogása alatt esketteté magához azt a' személyt, a' kit szeretett! Minden élő íróji közt az annihilált római birodalomnak ő az, a' kit én leginkább szeretek; inkább mint Wielandot, noha ennek ismerem több érdemeit: 's örvendek hogy a' nagy ember elfelejtkezett az udvari görgről, és azt a' személyt, a' kit anyává tett, feleségévé, azokat a' teremtéseket, a' kiket nemzett, gyermekeivé is tette, 's-így a' természet' szent szabásai eránt tiszteletet mutatott. Az az ő originalitásaihoz tartozik, hogy a' lépést akkor tette, solennizálta. Én nem voltam soha abban az esetben; de ha abban voltam volna, elég erőm volt volna bravirozni az ostobák' vélekedését, azt feltévén, hogy a' személy érdemes volt volna választásomra. Sok napokig ennek hallása után csak Góthe' szép lépése tar-

totta foglalatosságban lelkemet. — Miért nem adott nékem az a' szép sors, hogy őtet láthattam volna! — Élj szerencsésen édes barátom; a' gondviselés őrizze életedet, szemed' erejét, 's mind azt, a' mi neked kedves.

Midőn ezen levelemet olvasnám, nyílik az ajtó, 's az én kedves Sophiem lyányi szép növésében belép, 's kiterjesztett karral szalad felém, 's öszve ölel. Nem szóllottam semmit, de szemeim elnedvedtek. Was weinst denn du? kérdé Sophie. — Den Kis zum Freund, dich zum Weibe, Sophie! felelék. — Boldogabb volt e Gessner a' maga kedvese' birtokában, mint én volnék, ha Phigie élne, kit gyakran, igen gyakran siratok?

XXXIII.

Széphalom April. 9d. 1807.

Nagy tekintetü barátom!

Hagyd azon kezdenem leveletem, a' mi a' legszivesebb örömmel tölt el, és a' mit Te, boldog férj és boldog atya, bizonyosan meleg részvétellel fogsz tőlem érteni. — Sophie anya lesz Decemberben! Ez most minden örömöm, minden gondolatom! — — Gyermekeidnek megmaradásokon, felgyógyulásokon baráti örömmel örvendek; sőt hazafiúival is! Lajosban eggy második Kist fogott volna elveszteni a' Hazza. Bizonyosan azt! Azt hagyja reményleni a' mit felőle tudok; azt hagyják a' te gondjaid is. — Hogy születése' napját megirtad, köszönöm. Már bé van írva jegyzőkönyvembe.

Gyönyörködve olvasám azon cikkelyét levelednek, mellyben azt irod, hogy érzéseid az emberek legnagyobbika eránt az enyémeikkel megegyeznek. De légyen szabad tudakoznom, mit tészen kifejezessed: „Az Erasmusok mellett szükségesek a' Lutherrek is; 's az utólsók az én szemem előtt abban a'

a' mértékben nagyobb emberek az elsőknél, a' melly mértékben Góthe nagyobb Wielandnál.“ — Annyi-
val inkább vágyok ezen szavaidat érteni, minthogy
én Góthét Klopstockkal együtt minden német Irók-
nak elejekbe teszem — talán csak vak érzésből,
mert ki meri azt tagadni, hogy Wieland correctu-
sabb, eruditusabb, 's több nemekben nagyobb a'
két elsőnél? de Góthét mint embert, mint világitót,
kevés, igen kevés mértékben ismerem. — Neked
irtam e minap, mert bizonyosan irtam valakinek,
hogy Góthe a' Weimarba közelítő francziák ágyu-
durrogások alatt eskettette magát öszve házi barát-
néjával? Pedig ő nem volt a' legmelegebb barátja a'
francziáknak sem az ujjászületés oltá, sem az ujjá-
születés előtt. — Nem szeretem az olly lépést, a'
melly által valaki örökös collisiókba jó a' praejudi-
ciumokkal, mert azok még a' jó és erős embereket
is elgázolják; az pedig kár: de ha egy koszorús
Hercules kél elő, 's bátran teszi meg a' vaksik bot-
ránköztatására a' mit az ész sugall, már azt felvi-
dulva nézem, 's tiz Peant kiáltok neki. — Mindég
igaz marad, a' mit Góthe Clavigóban mondat Car-
losszal, hogy a' nagy emberek abban különböznek
a' mindennapi emberektől, hogy nekik kötelességeik
is különböznek azokétól.

Sokat irsz — igen sokat! és még is ír e va-
laki jobban, gondosabban, ékeesebben?
— Schillerből lefordított éneked a' legszebb kis da-

rab. Fogadom, hogy tizezer olvasója közt nem lesz kettő, a' ki annak becsét úgy érezze mint én. Pagina turgescat! az ugyan nem vet füstöt soha, soha! 's elmondhatom, hogy maradékim kevélykedve fogják emlegetni, hogy atyjok Kissel, Daykával, Virággal barátságban élt.

Ird meg, mint tetszett Schwaldopler. Sőt engedj egy kérést: Ha valamit találsz, a' mi felől gondolhatod, hogy annak tudása kedves lesz nekem, tudassd azt velem úgy, mint én tudattam veled Schwaldopler. Falun lakom; nem vagyok senkivel tudományos szövetségben; jól fog esni útmutatásod.

χαίρε!

XXXIV.

Széphalom, April 29d. 1807.

Kedves barátom!

A' Recensio' dolgozása miatt verseidnek csomóját kikerestem volt, 's 25dikben nem tettem vissza helyére; — asztalomon maradt. Mintegy ötöd napja, hogy a' Sógorasszonyom, ki májusban menyecske lesz 's Mehádia és Temesvár tájékára fog lemenni, szülője 's testvéri között akarván felosztani itt múlathatása' idejét, nálunk múlat. Sophie a' Süsie öltözködő szobájába ment által, én pedig verseid' csomóját forgattam leskelődő szemekkel, hogy hol akadhatnék valamire, a' mit helyéről kimozdítani lehetne, 's (a' mit már olly sokszor cselekedtem) azt lesvén-ki, hogy azok micsoda új behatást tesznek reám. Elébb-tovább forgatván a' darabokat, mert én minden darabot külön levélre írtam, hogy majd mikor a' rendet csináljuk, baj nélkül lehessen őket elébb hátrább tennünk) a' *Valláscsúfolók ellen* írt darabot olvasám. Túl valék a' felén, midőn a' két testvér kiált. Belépék hozzájok. — Mi lelt téged

most? kérdé Sophie. — „Engem?“ felelék; — „imádkoztam.“ — Te imádkoztál? kérdé Sophie. — „Igen!“ mondám; „az én módom szerint!“ — Mind a' két testvér hallgatott; mert Sophie, a' ki sok ízben látta már, melly szives megilletődéssel nézem az ő imádkozását, 's emlékezik, hogy sok ízben kértem már, hogy imádságát olvasná előttem fenn szóval, 's ollykor többnyire elragadtatva ezt kiáltom-fel az imádság közben: oh schön! o göttlich, göttlich! — Sophie, mondom, többé az én NEM IMÁDKOZÁSOMON meg nem botránkozik: de az Süssienek nem fér a' fejébe, 's azt mondja hogy az a' vonás az én karakteremben önéki *megfoghatatlan*. Hijába mondom neki, mit mondott IV. Henrich — hijába mondom, hogy én Protestans vagyok, és nekem az az imádságom, hogy az Isten magassága 's az én ő eránta való relatióm felől meleg szívvel elmélkedem, hogy mind az örömeim közt mind a' csapásokban őréája háládatossággal vagy bizodalommal tekintek-fel; — hijába mondom, hogy a' nyomtatott imádságok' elmondogatása nem elmélkedő fejnek való, mert mechanismussá válik, 's nem illik a' léleknek individualis Stimmungjához. Ők egyebet láttak 's tanultak, 's így osztán egyébképen gondolkoznak. Csendesség volt sok ideig; én pedig elhevülve jártam fel 's alá, beszéltem nekik, mik vannak az említett darabokban, 's a' két imádkozni szerető testvér gontirozta a' mit halla. Kijöttek az én szobámba, 's Sophie ver-

seid' csomóját forgatá. Szemembe tűnt ez a' dalod: **N**incs palotám, 's aranyom sincs etc. Fenn szóval olvasta végig, 's egy hangot sem mondott rá, de hirtelen megfordította a' levelet 's újra olvasta el egész végig. Én csendesen néztem, 's kémleltem, mik forognak lelkében. Harmadikszor fordítván élő a' papirosat, hajlékony 's ezüsttisztaságú szavával végig mondta az egész dalt, 's Süsie a' ki sokkal kevésbbé tud magyarul mint hogy azt megérthette volna, kért, hogy neki sorról sorra magyarázzam a' stróphákat. Tizeneggy óraker útnak indúltunk, 's Sophie még az úton is eldallá a' dal' nem szavait, hanem csak hangjait, (a' dal szavait könyvnélkül nem tudván) 's ez jelensége, hogy lelke még mindig a' dal' szép habjain lebegett. Óhajtottam volna, édes barátom, hogy Te ezt az egész scénát végig láthassd, 's vedd jutalmát érdemeidnek annak érzésében, hogy az a' jó, mellyet hintesz, gyümölcsöket terem.

A' nap késő estig gyönyörűségek 's ritka örömek alatt méne-el. Hadd fesse-m-le annak elfolytát azzal a' fecsegéssel, a' mellyre a' barátság felszabadit. — Mind én mind a' feleségem érezzük, hogy a' pater és mater familias atyja és anyja a' római értelemben veendő *familiának* (c s e l é d s é g n e k), 's mi ezen az egész tájon szokatlan szelidséggel bánunk velek, sőt mindennel; — a' szenvedhetetlen embert vagy bé nem fogadjuk vagy elcsapjuk, — a'

csak hibást eltűrjük, 's botlásaik eránt vakok vagyunk. Szitkof, alázó pirongásokat tőlünk senki nem hall; botot három esztő alatt egyszer engedek magamnak, mert haszontalan, a' nélkül az emberek nem akarnak vagy nem tudnak ellenni. Ez a' szelid mód talán nem bonhommie bennünk, hanem csak okosság vagy fortély, 's tulajdon nyugodalmunk' szerete-
te — mert a' ki szitkozódik, mást bánt, az magának is bajt csinál. Ennek hire van az egész tájon, 's szerencsésnek tartja magát minden, a' ki nálunk befogadtatik, kivált hogy a' szomszédok tatárkor-
báccsal lebegnek sklávjaik hátok felett. A' Bányácski, Mikóházi Orosz pap tudakozódik, hogy az egyyk, a' ki nem ismért, meg nem tudja fogni, hogy egy vasat hordott — ember, hogy lehet jó ember, 's micsoda contradictio van abban, hogy nincs h üte, és még is az ő tavalyi izenete, hogy az Orosz templom szükségére valami materiálét adjak, olly váratlanul fogadtatott, hogy azt nem csak önnként adtam, hanem az adást még egy galant czédulával tettem kedvesebbé; mint ezelőtt tizenöt esztendővel nem tudta megfogni egy vallásos, 's a' Wesselényi Miklósné szava szerint Templomba járó istenfélő gaz ember, hogy én nem hiszek semmit, és még is a' Messziást fordítom. — Megengedj kicsavarodásimnak. — Ez az Orosz Batykó, a' Bányácski, két hét oltá sok izenetek 's holmi apró kedveskedések által (rákfogatással etc.) kéregetett, hogy az ő husvétjek

első napján *aláznánk meg* hozzá magunkat. Sem ő nem volt soha nálunk, sem mi nem soha nála, és így meg nem foghatánk, mit akar: de a' szives hívást — akármilyen legyen benne a' cél, el nem fogadni nem illvén humanitást profiteáló emberhez, megérkeztünk. Azonban az ő nagy péntekjék estvéjén a' napam azt parancsolá, hogy vasárnap ötöt és Süssit, hétfőn pedig a' Sógoromat várjuk ebédre, és így kényszerülünk valánk megizenni, hogy nem mehetünk. Tegnap előtt ismét jött egy posta, hogy hát kedden jelenjünk meg. Megigérttem és általmentünk; Sophie 's Susie félvén hogy ott valami váratlan eshetik, én pedig örülve, hogy új karakterű 's módú emberek közzé léphetek. Bányácska ide csak fél óra; az idő tiszta volt, elég meleg és csendes, és így általsétálánk. Az ősz szakálú magas szál öreg eleinkbe jött és úgy fogadott, mint ha a' Püspökje voltam volna. A' felesége még az én kezemet is megcsókolta volna, ha észre nem vettem volna idejében mit akar; 's előle az én anyagi szívű barátném is elkapta a' magáét, 's megcsókolta érte. A' házban két Piarista állott, (Ujhelyi Rhet. és Poes. Professorok) és az Ujhelyi volt Orosz Pap' Gyulai Rgtjebeli Hadnagy fia, egy igen szép növésű 's módú igen ifjú ember. Peczkesen kezdett menni minden, a' Piaristák le nem mertek ülni, a' Hadnagy tánczmesteri attitűdökben állogatott; a' szakalos Batykó ki 's be ment, öszvetette a' két kezét, fel sóhajtott az egekre: Domine

Spectabilis, pro quanta ego felicitate assumo, quod Dyra et Illustrissima Domina Comitissa ad me miserum Parochum Bányácskensem semet exhumiliare dignata fuerit. Ez a' scéna alig múlt-el, imhol jó a' Papné, 's mondja nekem a' maga Viszoczi Urodzenijét és a' miben szegény nagy megtiszteltetést és szerencsését lelte welkomozsnu Grofku a' welkomozsnu comtesszu-jait etc. Képzelheted hogy úgy ültem ott mint a' szenen, 's pirultam. Szabadabb tónusba kezdtem volna ereszkedni: de az nem ment. A' professorokhoz fordultam; az egyik peczkes tiszteletben állott 's hallgatott, a' másik, eggy igen ifjú mise-mondó Pap, a' fűféig pirúlt ha rá néztem is. A' Hadnagy akart volna, de nem sült-el. Végre én a' fiatal Sacrificulushoz fordultam, 's mondám neki, ha ő e az, a' ki Hadnagy volt az Insurrectionál 's Pappá lett? A' Pap elpirúlt 's igennel felelt. Légyen szabad kérdenem az urat, mondám, katonának hogy jöhet kedve Pappá lenni? — szegény nagyot sóhajtott 's elnémúlt. — A' háború hozódott-elő, a' Diéta, a' Palatinus, (a' kinek nevét az én szám csak elragadtatott örömmel szokta nevezni,) 's a' Hadnagy beszédnek eredett, 's így végre a' két Prof. is. — A' nagyobbik tiszta-fejű, szép gondolkozású ember, a' másik még csak kezdő, 's minekelőtte gondolám, olly kedves circulusom támadt, hogy áldani kezdtem a' napot, melly oda vezetett. „Uram, monda ez, az emberek' legnagyobbikáról lévén négy szem közt a'

szó, már majd megölt a' bosszúság és elkeseredés, hogy mindent úgy láttam szólnani mint a' marhát, végre az Ipad hozzánk jó; no mondám, végre végre van egy ember, a' kinek még helyén az esze, 's felvidúltam. „Hasznát fogom venni ezen szomszédságnak. — A' Batykó kitett magáért; három hitebeli musicus érkezett Ujhelyből, 's azok elkezdtek venni a' hegedűt 's fújni a' clarinetet, míg az asztalt megterítették, és énbelém is két findza arábiai levet töltöttek, mellyel én és Sophie nem élünk. Csak nem fel hozták az ebédet, mikor látom, hogy nyakra főre bezárják az udvar kapuját. 'S egy 40 esztős szakálatlan Batykó bedugá a' fejét az ablakon, 's kiált, hogy a' gazda kinyitassa mingyárt a' kaput, különben ő reverendájával tesz egy bakfittyet az asztal közepére. Nagy lón a' nevetés. Tudakoztam, ki az? 's azt mondák, hogy a' legkedvesebb barátja a' Papnak, egy irtóztató jó kedvű ember. Én a' bouffonokat éppen úgy nem szenvedhetem mint Sophie nem a' részeget. De kéntelen voltam nevetni a' rossz játékhoz. Az ember belépett, megtette az Orosz reverentziát, 's elfogta hirtelen az egész placzot, felaggatta a' reverendát, 's lármázott, parancsolgatott, mint az eszeveszett. Az asztalnál egynehány döfést tett a' Latinusokon 's rám vicsořitotta titkon a' szemét 's fogát, mintha kérdeni akarta volna, ha megadta e nekik? — A' két Latinus az *ollyan* döfést *nem érzette*. Orosz módra volt überladolva

az asztal, három annyin is jól lakhatánk vala, 's az étkek jól voltak főzve. Az Orosz Pap megtöltötte tokajival poharamat, 's az én egészségemért itt az oda feljebb már festett attitűdben. Én viszonoztam, 's két pillantat múlva a' Királyért, a' Diétáért és annak kedves Elölülőjéért ittám. A' bouffon Orosz Pap egy más Pap társával és maga a' gazda egy Orosz szent asztali éneket kezdte elordítani. Nem mondhatom ki, melly igen édes behatást tett az réám. Az éjjel juta eszembe, hogy az olyan, mint a' Yorick érzékeny leveleiben a' *Gratiás*'-táncza. Asztal után a' bouffon elő vette Süsiet, 's úgy megtánczolt vele mint egy verbungos; verte a' esismája szárát, kiáltott a' táncznak, 's haragudt, ha valaki tánczosnéját ki akarta kapni kezéből. Én reszkettem, hogy Sophie is rá kerül a' sorra. A' vendégek megsejtven hogy *anya*, megkémélték: de a' Gazda csak sovárgott, hogy bár csak neki az a' szerencséje lehetne, hogy a' „Nagyságos Grófnéval“ tánczolhatna. — Édes barátom, melly rendes dolog; micsoda rendesek az emberek ideáji! Sophie Isten tudja mi volt az ő szemeikben a' *Gróf* bűz miatt. Sophienak valaki megsugta mit mondott a' Gazda, 's mondta valakinek, hogy adja őtet a' Gazda kezébe. Meglett az is. — A' táncz után, melly nem volt egymást sorban űző tánczolás, hanem csak felszessenése a' jó kedvnek, a' bouffon Sophiehoz vonakodott, hogy nézze meg a' templomot. Az ugyan nem éppen a' legszebb:

de a' harang igen szép szavú, „majd meg vonom én!” — Sophie elijedt, hogy mi lesz, ha a' nép feltoldúl? — Hadd toldúljon, ha akar; ha oda toldúl, előugrom 's mondok nekik valami rövid....ságot? — Sophie, képzelheted, micsoda szemeket tett, 's előkiáltván az idősbb Professzort, Susiet a' Hadnagy vezetésére hagyta. A' fiatal Prof. is Sophie mellé akara menni, de Sophie, azt híven hogy az ért tréfát, ezt mondá neki: Nem, nem! bleiben Sie nur; ich habe schon meinen Liebhaber. A' kis Pap elpirúlt 's elmaradt. Sophie nem tudta jóvá tenni a' hibát, én nem voltam ott, 's nem tudom mint lett vége. A' Templomban a' szentekszentjéhez mentek. Én rettegtem, hogy Sophie v. Susie tiltott helyre találnak lépni, de a' jó Batykók azon való örömökben, hogy nálok valánk, talán még azt is megengedték volna hogy etc.... — Késő estve gyakorolánk haza, 's alig tudtuk eltiltani a' Papot, hogy bé ne fogassa lovait.

Ez a' napom nékem felejthetetlen napom lesz, és a' két Piaristának barátjává tett. Szeretem gazdánkat is, sőt a' bouffont is szeretem. Ez engem i r t ó z t a t ó f u d ó s e m b e r n e k tart, mert a' Papok nőtelen-ségéről beszélvén ő, 's elakadván a' Colomannus és Calixtus neveikben, kik helyett szemtelen bátorsággal más neveket mondott volt, én érezhetetlenképpen akarám útha igazítani, de ő azt csudálkozva érzette, és meg nem tudta fogni, hogy ismét elakad-

ván a' Gregor. VII. familiai nevében, én mondtam-ki itt is a' mit ő ki nem tudá syllabizálni. Sorba járta a' Papokat, de vigyáztván, hogy azt én észre ne vegyem, 's azt sugdosta nekik, hogy én portentum scientiarum vagyok, és több eszem van magannak mint az egész vgyebelieknek. — Nevetsz? — Én nem nevetek! — Barátom, nem ollgak vagyunk e mint ez az Orosz Pap, mikor mást csudálunk? Bizonyosan. Minden tudásunk ringy rongy; és noha Wieland bizonyosan többet tud, mint ez az Orosz Pap és az ő általa úgy nevezett portentum scientiarum is, még is alkalmasint Orosz Batykói forma ember az, a' ki magát Wielandot is úgy nézi mint ez az ember nézett engemet. — De élj szerencsésen.

Recensio. Ez a' szép ének K. J. N. D. Ev. Pr. urnak nevét halhatatlanná fogná tenni, ha az a' Múza, kinek szolgálatjában áll, egyéb szép és sok munkájiért már régen meg nem füzte volna az elvirithatatlan koszorút. Az ének plápuma igen bölcsen van elrendelve, a' gondolat elejétől fogva mind végiglen hathatós és teljes erővel; az ideák újak, csillogók; a' kifejezések igazak és kényesen vannak válogatva; a' vers könnyű és kellemes folyamatú; mindenünne soknemű tudomány, kivált mythologiai, 's a' görög Classicusokkal való szoros ismeretség

tündöklik; 's rajta az életnek legjózanabb philosophiája ömlött-el. De leginkább azt a' kifogni nem tudó ubértást lehet csudálni; melly tárgyat, mellynek érzésétől elmelegetett, új meg új képekben 's gondolatokban adja elő. A' vers nem a' személyt magasztalja, nyavalyás alkalmatossági versezeteinknek szokások szerint, hanem a' dolgot; a' páros élet boldogságait festi, és a' hol magasztal, ott nem a' hideg hízeltetés, hanem a' barátság' forró szava szóll. A' hely nem engedi, hogy az ének legszebb strópháját ki írjuk: legyen elég csak a' geniális berekesztést említenünk:

Melly változás! etc. — Válasszon vezérnek.

Szerencsés gondolat vala az éneket németre is lefordítani és a' m. textussal szembe lenyomatni, hogy a' német Criticusok, kik literaturánkat csak salakos művekből ösmerik (Lássd Annal. der Liter. des oesterr. Kaiserthumes, ez idén a' martiusi csomóban) annak szerencsés előmenetele felől igazábban ítélhessenek. A' Recensens ohajtotta volna, hogy ezt Schiller, kinek geniusa egész erejében megülte a' mi Poetánkat, ezen ének költése alatt olvashatta volna, 's láthatná, hogy az ő példája köztünk mit szült.

A' kép olly szép munka, a' millyet John tól, kit Németország úgy néz mint első rendü művészt a' maga nemében, 's Kiningernek ecsetjétől várni lehetett. A' mennyire tudunk lehet, ez első ma-

gyarnak képe mellyet ő metszett. A' bal oldalt egy szépen vetett posztózat fedi, hihető; hogy a' mente sok pikkelyei által okozható monotonia kerül-tessék-el. A' felhőkben villám lobban-fel 's elvész a' mélységben. A' név és ez a' Terentiusból vett mon-dás: placere bonis quam plurimis! Junker Pozsonyi Hazánkfijának vésése. —

Eddig van és ebből áll a' Recensio. Új levélre terjedvén ez, még tovább lehet veled szólanom, 's hasznomra fordítom az ürességet. —

Azt fogod tudni akarni, hogy Sophienak a' fe-jében mennyi fény van? — 8 esztős korában ment a' Bécsi Klastromba, 's 16 korában jött vissza, 's már ott bizonyos institutiók alatt olyanokat mondott minden Naseweis-ság nélkül, hogy az apáczák nagy haraggal azzal rettentették: die heurathet zuletzt einen Ketzer, und verdient nichts bessers. Ő dog-máról soha nem gondolkozik, mert — „az nem fer az ember fejébe“ — reggel és estve, igen ritka ese-tekét kivéven, imádkozik; a' Pápista Religiót szere-ti, mert az neki Religiója, ahhoz szokott, 's nem látja miért ne kelljen 's lehessen azt szeretni; azok ugyan a' kik azt hitték, hogy a' Kalvinéra vezetem, nagyon megcsalatkoztak benne, azt ő tenni soha nem fogja. A' Religió neki Angelegenheit des Herzens und angewöhnte Nahrung. Nem töri magát holmin,

de ha szó esik valamiről, józanon itéi; 's mondd-meg, kell e *több*? Az imádságos könyve illy czím alatt jött ki: Gebethbuch in der Sprache des Herzens. Én szebbet, okosabb calculussal írottat nem ismerek. Írója arra calculált, hogy az emberek, imádkozván, elbandzsalodnak (sich zerstreuen), 's rövid punctumocskákból, paragrafoeszkákból rhapsodisch állanak benne a' könyörgések, hogy az elszóródni kezdő eszmélet minden nyomon magához térhessen. Az érzés benne igaz és tiszta, a' kifejezés nemes. Ha én már ágyban vagyok 's Sophienak kedve jó imádságát fenn szóval mondani, *hogy az ő érzései nékem is érzéseim legyenek*, a' mint irám, sokszor explosiókra lobbanok. Szebb könyörgéseket nem ismerek, és azokra a' kik az illy könyvekben übermenschlich bölcsek akarnak lenni, azt mondok, a' mit Csokonai monda hypochondriából 's *muow-Benedek-Mihályságból* ennek hosszú és si diis placet bölc Catechismusára: *hogy ő eum ratione in sa nit*, mert positiva vallást *pápista módra kell tanítani*. — Más megértene e ezt olvasván, nem tudom: de te meg fogsz. A' Religió szent és tiszteletes dolog. De a' Religiót nem *eltanulva*, hanem *keresve* kell szerzeni. Mentsen-meg engem attól az Isten, hogy én Sophienak olly dolgokat verjek a' fejébe, a' mellyek nem *az ő lelkében* támadtak.

Ezen levelemnek 6dik lapján a' bouffon papnak egy kifejezésére V írág Benedeknek egy szá-

va jut eszembe. Kettőn valánk, 's a' vgye dolgairól folyt a' beszéd. „Barátom!“ úgy monda ez a' szép-lelkü elsüllyedt nagy férfi: „azok a' *Judliumok!* — A' lehangosb kaczajra fakadtam 's csaknem eldőltem a' széken. De ő elsüllyedéséből fel nem ébredt és alig vette észre hogy én nevetek! — Az illy Anekdotok megérdemlik, hogy soha se felejtessenek-el.

Bizony az én életemnek nagy szerencséje az, hogy engem Dayka, Virág és Kis szeretett! mit adnék érte, ha titeket barátim a' gondviselés szomszédomba hozott 's házi boldogságomnak tanújivá tett volna! Valamikor verseidet, valamikor leveleidet olvasom, valamikor rólad emlékezem, nagynak érzem magamat és szégyenlem hogy olly sokszor érdemtelen vagyok hozzád és ő hozzájuk! Engedjen addig élni az ég, míg annyi érdemet tehetek, a' mennyi elég lesz arra, hogy a' maradék engem a' 'Ti barátságokra méltónak tarthat; míg azt fogom érdemelhetni, hogy azt mondhassák ők: méltó vala azon szent koszorúban állani! Daykát soha szívem elfelejteni nem fogja. Melly munkákat nyújtott volna ha együtt élne velünk 's Kisnek 's Virágnak példája, szeretete tüzelné! — Élj szerencsésen! és szeress!

XXXV.

(Eleje hibázik).

Mostan pedig hadd szóllok már verseidről: —

Édes barátom, ha dicsérlek, nem mondok semmi újat. Tehát nem dicsérlek. De ki tiltja-meg énnekem azt, hogy örömeimet fessek? avagy csak akkor magasztalom é verseidet, mikor Tehozzád szóllok. Sok ízben kaptam már elő Musarionodat. A' németet 1777 oltá ismerem, 's belőle nehéz emlékezetem mellett is igen sokat tudok könyv nélkül. Gyakorta eszembe jut a' németnek valamely szép passzázsa. Előkapom a' magyart 's olvasom, 's — csudállak. Ilyen az, a' harmadik könyvnek éppen végében, a' hol az számláltatik-elő, hogy Phaniás *melly* új bölcseséget tanult. Mesteri kézzel dolgoztál rajta: Azt fogja vallani az Irigység is. A' *θραύ σταντον* elmaradt, és ott egy kis változtatás, sőt talán vagy üresség vagy homály esett: de így is bizvást megállhat. —

Schillernek verseit ha tíz explban bírtam volna is, mind elfogták volna szedni az asszonyka barátéim. Sok csak a' Kampf és a' Resignatio miatt szereti őtet. — Az Ideálokat tehát Schillerrel magá-

val öszve nem vethettem volna, de szerencsére velem van Pölitz, 's ő azt a' II. kötetben kiírta. Kimondhatatlanul szép a' Tied is. Nincs egyéb hijok énekeidnek, hanem hogy azokat nem irtad a' *Ráday nemében*, melly magyarban olly nehéz, hogy alig vetemedhetik reá az ember. Már Wieland megmondotta, hogy alig lehet fatálisabb munka, mint németben *reimolni*, mert kevés *reimja* van. Ugyan mit kell úgy mondani a' magyar homoeoteleütonos versekről, hanemha ex una eademque orationis parte vesszük őket. De mit érhet az ollyan vers, a' melly *lelkemnek*, *testemnek*, *nyelvemnek*, *beszédemnek* vagy *ejtetem*, *vetetem*, *vitetem*, *nyerettem*-ekből áll. Hogy tehát Te csak reimolsz és nem scandálsz is, az valóban könnyen elengedhető vétek. Ki írhatna két kötet verseket úgy mint a' hogy a' *szerettim' édes honja* írva van? Egész életed sem volt volna arra elég, ha addig élnél is talán, míg Mathusálem. — Letévén tehát arról a' kívánságról, a' mellyet itten tenni nem lehet és nem kell, dataidnak egyéb érdemeit fontolgatom. Az Ideálok ki vannak merítve. Szépek mind magyarban, mind németben. Én verseidet most tisztázom tulajdon kezemmel. Midőn kész leszek a' munkával, leküldöm hozzád az én kézírásomat, hogy tekintsd meg. Mind ki jegyzem a' mit benne változtatok és külön papírosra fel lesznek téve okaim. Rajtaq fog állani, hogy a' mi nem illik a' te saját gondolkodásod-

hoz, izlésedhez, módodhoz, azt miad repudiáld; én pedig ígérem, hogy nem fogom soha elfelejteni, KISnek melly tekintet competál.

Az Ideálok' első 4. soraiban változás látszott kívántatni. Nézzd, mint projectálok azt.

Ti hát elszállatok előlem,

Ifjonti képzelődések?

'S örökre búcsút vesztek tőlem.

Szép bánat, édes nyögések?

Az utolsó sorral még nem vagyok megelégedve. Nem azt teszi a' mit a' Schilleré: de szeretném, hogy te el ne hadd az ő Schmerzen u. Freudenjeit.

A' Hát *csak* elszállottak *mellőlem* sorban az elvont szók nem tetszettek nékem jóknak. A' *mellőlem*-nél azért jobb az *előlem*, mert azt festi, hogy a' képzelődés, mint valamelly *Lépe* (Schmetterling) *előttem*, és nem *mellettem*, lepdesett, én gyermeki örömmel szaladgáltam *utánna*, 's ő egyszer eltűnt. Das *csak* ist matt, u. mahlt ohngefähr die Idee, als hätte ich *vor a us g e s e h e n*, dass sie schwinden würden. Ihr seydt also doch nur (*csakugyan*) verschwunden.—*Ifjúi* képzelődések inkább Phantasien dess *Jünglings*, mint der *Jugend*. Az *ifjonti* nekem jobbnak látszana. — Te lásd, édes barátom, ha igazságom van e, vagy megcsal a' félszegség (Einseitigkeit) és az hogy *magam* kötöttem-e' szókhoz ezen ideákat, de más előtt azok ismértenek.

Még azon darabjaidnál is, mellyeknek *fond*-ját másból vetted, nem *lehet* (a' mint írod) feltenni hogy az *fordítás*, mert valóban nem *fordítás*. Az e a' Matthissonból vett *Hajósdal*. Bizonyosan nem az! Midőn én arra kértelek, hogy írd-meg, melly darabjaidat ki után fordítottad, tudtam én azt a' mit itt mondok: de a' kérdést egyedül magamért tettem.

Sebes és ritka írásom ismét eltöltötte ezt a' papirosat is, pedig még sok beszélni valóm volna. És így abba hagyom ezt. — Mit ítélsz Kultsárnak Jelentése felől? Én gyönyörködve nézem és igen sokat várok. Hálá légyen érte az Egeknek, lesz tehát egy ujságunk, melly által literaturánk' productumai a' publicum előtt megismértetnek, a' munkák recenseáltatván, felverettetnek Iróink álmodásokból, 's több figyelemmel fogják írni munkáikat etc. Himfynek verseit én fogom recenseálni. Az a' ki a' Zeitschriftben szökött felölök, épen hamisan látta, a' mit csudálni *akart*; olyat is látott a' *csudálást megérdemlő munkán*, a' mi ott *éppen nem volt*; — az Annálisok' Recensora már igazabban fogta, de még sem felelt meg várakozásomnak. Nekem is maradt spicilegiumom!

Barátom! A' Németh' halála engem készületlenül ért, és nagyon meglepett: pedig panaszos levelei után megtörténhetők nézhettem. — Boldog, a' kinek ideje maradt, imperare domui suae, és bot-

lásait, mellyeket még a' legszemesebb is tehet és tesz, helyre hozni. Élünk az idővel. Legyen az fő gondunk, hogy nevünket tehessük tiszteletessé a' maradék előtt és az által még azoknak szíveikben is, a' kik bennünket nem láthattak, támasszuk-fel a' virtus' szeretetét. Mellyikünkre jó már a' sör? ezt kérдем KISTől én is, mint Klopstock, dőlni, elhullni látván az ő Szerettjeit. *Wie's Gott will!* barátom; minden *lesz, él, 's volt*; ez a' rendi a' természetnek. De esküdjünk, édes barátom, hogy a' halál nem tépi-el lánczunkat, és hogy gyermekeink egymást úgy fogják nézni mint testvérek, 's az a' ki hátra marad, atyja lesz az árvának. Esküdjük ezt, édes barátom! 's ha engem kap ki a' halál elébb mint téged, légy szemmel gyermekem eránt, 's még a' Pannon földről is intézgesd nevelését, 's lehelld belé a' Szépnek, Jónak, Igaznak 's a' Hazának szeretetét; lehelld belé a' Gonosz-nak — tudod, a' szó mit tesz, — elhalhatatlan gyűlöletét! Élj szerencsésen, édes barátom! Ha én szállok elébb a' sírba, emlékezz-meg mire kértelek. Ha Te szünsz-meg elébb lenni nálamnál, nem felejttem-el, mit ígértem.

örökös híved

Kazinczy Ferencz.

Némethnek képét verseid második kötete elibe akarom metszteni. Reménylem, kedvesen veszed ezt a' jelentést.

XXXVI.

Széphalom, Májusnak 29d. 1807.

Kedves barátom!

Tonnácska Tokajid holnap indul a' Pestre lemenő Újhelyi Kereskedők által. Az ide zárt czédulából meg fogod érteni, hol kell kerestetned. Bizzd jó emberre általvételet, és hagyd-meg neki, hogy meg tekintse, ha a' peesét feltörve nincs e. A' legjobb izü bor, és esupa olaj 's aróma: de még tüze meg nem jött. Vonassd-le mingyárt üvegekre, pantoffelholz dugacsokkal dugdossd és fojtsd be, 's azután a' nyílását fél szurok és fél colophonium enyvbe mártsd-bé, hogy semmi levegő ne férhessen hozzá vagy inkább a' bor' mennyei szesze ki ne gőzölöghessen. Jó lesz pedig pinczédbbe levinni 's ott a' homokba úgy tenni le, hogy a' bészurkozott nyílással legyen lefelé 's felfelé fenékkal.

A' pantofflifa dugacsokat elébb meleg, sőt forró vizbe meg kell puhítani, és úgy kell bekalapácsolni a' palaczkokba.

Harmad nap előtt kaptam egy csomócska könyvet Pestről. Benne vala Schillernek tavaly kiadott két kötet versezete, benne a' Baggesen Parthenáisa, benne a' Gr. Teleki Esdeklése etc. Schiller nélkül lévén eddig, (mert a' kikölcsönözés egynéhány expláromtól megfosztott) verseid mstumát kedvem jött fenn tartóztatni, hogy Schillerrel összevevethessem. — A' Parthenais annyira elfogott, hogy csaknem neki ayújtám a' Góthe Hermannja előtt a' koszorút, eligézve a' költemény Homéru sisága által. De az eszmélet' órájiban magamhoz tértem. Érzettem annak homerusi affectatio nélkül való tisztánagságát, 's reménylem jobban fogom, ha majd általesem olvasásán, mert még eddig csak a' 3. első éneken mentem keresztül. — Hát Telekinek Esdekléseiről mit mondjak? — Lourd! lourd! lourd! — Magam hajtogatám öszve a' könyv árkusait 's holmi benne szembe ötlött. Láttam nevemet is. De az engem el nem szédít. Miként eshetik-meg, hogy qui s' avise d'écrire sur la langue et la littérature hongraise, olly képzelhetetlenül járatlan légyen Izraelben. És ha érzi, hogy járatlan, hogy a' tüzes gutában nem olvastatja-meg Mstumát ahhoz értékkel minekelötte kiadja? — Ugyan örvendek, hogy az én Nagy Josef barátunknak kérésére kezdett munkámat el nem végezhetém. Újra öntöm azt, és ezeket az eretnkségeket, a' mellyeket Teleki terjeszt-el, refellálom a' nélkül, hogy ötöt vagy mást

akárkit citáljak. Bár csak a' Te pályáírásod jelenne meg valaha, hogy az lenne vezérlő barátom 's tanítóm. A' munka nem olly könnyü a' millyennek első pillantattal látszik, mert nincs elkészítve az útja.

Ismered a' Hazai Tudósítások eránt való buzgóságomat. Meg lévén győzve, hogy a' periodicus munkák legalkalmasabbak arra, hogy a' csak tanító vagy tanuló fejek közt forgó ideákat a' tanulatlanok közt is folyamatba hozhassák, én minden erőmet az efféléknek áldozom. Most Boldogrétinek felelek a' *Debreczeni*-nek nevezett ő és ű figurák eránt, 's megszakadás nélkül folytatom orthographia aphorismusaimat a' *cz* és *cs* védelmére, melly minden bizonnyal igazabb és jobb mint a' *ts* és *tz*.

Élj szerencsésen édes barátom! Vetted e levelemet, mellyben a' Bányácskai Orosz Papnál töltött napomat festette? — Még sok mondani 's sugni való van, de nem múlasztom el a' postát. — Ha Döbrentei Gábor megjő, idévedd hazájában a' megérkezőt, 's mondjad neki, hogy két nagy házaknál tettem elfogadása eránt jelentést: az egyik még nem felelt; a' másik igen, de úgy, hogy kimondta, hogy nevelőre nincs szüksége. Csókolom Lajosodot. Élj szerencsésen.

Epistolád eránt Institoris nem ir, pedig már régen ott kell lenni az explároknak. Haykul ismét megcsala.

30. Maji. — Ime jó a' Döbrentei Gábor eránt várt válasz. Add tudtára; kérlek, mihelytt az atyjához megérkezik: Gróf Gyulai Ferenczné (eggykor már *csaknem mátkám*) most 4dik Martz. oltá özvegy, örömet látná, ha 7 esztendő's fija nevelését által venni akarná. Tanítani fogja ezenkívül-eggy 14. esztendő's lánykáját, ki szép mint eggy Angyal, és eggy másikat, a' ki 8 esztendő's. Erdélyben lakik. Kálvinista. Azt kívánja tudni, hogy micsoða conditiók alatt resolválja magát hozzá. Döbrentei tehát írjon nekem mingyárt; levelét in originali küldömmeg Gyulainénak.

30. Maji. Postanap, 's ismét nincs levél sem Institoristól, sem Haykultól. Epistolád eránt Tomka László Pesti Prókátorhoz írok, hogy Sógorával Szemere Pállal tekintesse-meg Institorist 's írja-meg, ott vannak e már az Epistola expljai, Haykult pedig Agens Sok ur által szállítatom meg, azt bizván reá, hogy panaszomat indítsa-el a' Magistratus előtt. — Az éjjel 1 óráig olvasgattam Telekit. Valóban sok jót mond, ha nem jól mondja is. De nevet-hetem azt a' scepticismust, melly félenkebben hiszen mint az *academicusok egész iskolája*. Csak olvassd meg a' 13. §t. „valamint akár melly nemű gondolatimat is *soha* bizonyosoknak állítani nem mertem!“ Ultra quam satis est virtutem petit ipsam. Ez nagy Bescheidenheit. Mindenütt a' sok *talám*. — Hát az a' minden lapon előforduló epithétum „e'

mi szegény magyar nemzetünk.“ Azonban a' szegény nemzet sok helytt ismét *dicső* nemzet is. Én sem egyiknek nem vallom és hiszem, sem a' másiknak. Hát S. 37. hogy' tetszik néked ez: ezek *közzé* a' nemű szók *közzé*; pag. 56. lin. 14. 15. idem stb. — Pag. 38. nem tudja hogy a' *rozs, széna, bükk, cser* ezekből jönnek *roggen, seno, buchen, cerris*. — A' német metrumot sőt még a' magyart sem érzi füle etc. etc. Ezen jegyzések, apróságok, de tegnapi olvasásom alatt csak az effélékre tettem ólmossal jegyet. Az ő atyjának, Gróf Teleki Józsefnek, Eszther testvérenek halálára irt versezetje vallyon micsoda, ha benne nem a' könnyü és valóban szép folyamató versificatiót tekintjük, hanem úgy nézzük mint aesthetikai compositiót? A' lélek halhatatlanságáról beszél benne, a' Király és Jobbágy közt való relatióról etc. — 's ha a' Lucanus költeménye nem egyéb, hanem Versifizirte Zeitung, hát ez az admirált Naenia micsoda? Nem tehetek róla, édes barátom, de én azt hiszem és vallom, hogy a' Kis János Epistolája K. Fhez az ő öszvekelésére a' triumfusa a' magyar éneknek. Ezzel a' nevezettel szoktam felőle minden előtt szólni, a' ki méltó hogy előtte róla szólljak. Én a' Te énekedet eddig nagy titokban tartottam. De a' mint látom, szerte széljel ismeretes az Országban. Miklós öcsém azt beszéli, hogy néki azt a' Pesti Plébánus Schreyer vitte-meg nyomtatásban. Hogyan jutott hozzá Schreyer nem

tudom. Ugyan nézzük meg, melly béhatást fog az Magyarjainkra tenni.

Quod Phoebum decuit quem non decet? Hadd közöljem veled tehát két epigrammámat. Esküszöm, hogy ámbár még 1805ben írtam egygy álmatlanúl töltött éjjel, sem senkinek el nem mondtam, sem papirosra nem írtam-le; mert a' poetis quidlibet audenti potestas és a' desipere in loco nem arra való, hogy más általa megbántattassék; pedig a' papiros fenn maradhat és kárt tehet. Olvassd-el, neved egyet rajta, 's vessd azonnal tűzbe. — A' copertára from az epigrammát.

(Az nincsen meg többé. *A' kiadók*).

XXXVII.

Széphalom Juniusnak Ódikán 1807.

Lelkem jobb fele!

Ma vevém szomorú leveledet Lydidnek elveszte felől, 's ennek hallására felszakadoztak sebeim. Azt érzed Te most a' mit én érzettem tavaly; és ha az én fájdalom nagyobbnak látszhatott az által, hogy én úgy hagytam mint a' megszedett szőlőtő: a' Te fájdalomod viszont abban nagyobb, hogy Te nem egy szótalan csecsemőt vesztettél mint én, hanem egy olyan teremtest, a' ki Téged immár a' legszebb reményekre éleszthetett. Osztán Téged ez az új csapás Sophiednak elvesztésére emlékeztete, 's egy gyermekedet látván kiterítve, kettőnek oda létét érzéd. Ne szégyeld, Barátom, atyai bánatodat, az egyike a' természet' legszentebb érzésinek. Az a' nyavalyás philosophia, melly annak elfojtásán igyekszik, az Istenség eránt tartozó háladatosságának megcsonkítását célozza; de minthogy az a' mi eszelősködésünk által meg nem bántathatik, nem

egyéb, hanem legfeljebb is *eszélösködés*, és ha emberiben akarunk róla itélni, csak a' magával nem bíró fájdalomnak fortélyoskodása, úgymint a' melly a' vesztesség' becsét tulajdon szemeinkben lejjebb szállítani vagy inkább szemeinket a' már vissza nem nyerhető kincs kínos szemlélésétől más tárgyra vonni akarná. Az igazi philosophia, azaz a' legszentebb vallás, azt tanítja, hogy annak meg *kellott* lenni. Miért *kellott* meglenni, azt meg nem fogjuk. De az az isteni, az a' szép hit, hogy egy jó atya' fiai vagyunk, édes irt csepegtet sebünkbe, 's fenn tart, hogy bánatunkban el ne süllyedjünk. Oh Náthánt, Náthánt ilyenkor, ott a' hol azt beszéli, hogy az ő hét gyermeke hogy lett oda egy pillantásban, hogy kínjai közt mint fetrengett, és az, a' kit elménk meg nem foghat, de szívünk szerethet, mint ada néki pótolékot Rechában. Hidd-el, édes barátom, hogy az ilyen, 's az ehhez hasonló darabok a' Messziásban a' legöldöklőbb kinok közt is nagy vigasztalást adnak a' szenvedő szívnek. Így egyeztetni a' Művész a' legrettenetesebbet az édessel, 's nem azt csinálja e a' mit az Istenség Felkentjének cselekedni illik? — Melly megtévedése az az újabb időknek, hogy ezek a' Brodtwissenschaftokat tartják az igazi tudománynak, 's a' Poétát 's Művészt kaczagják! Mellyike az azoknak a' tisztelt bölcseségeknek, a' melly illy jóltévdő erővel bírna? Schiller van lelkem

előtt: az *Igazság* nem ez élet' osztályrésze: ennek birtoka a' kedves *állatás*.

'S kinek van, Édesem, több jusa ezen vigasztalást venni mint néked, ki mint Papja a' Vallásnak és Poétája az Istenségnek ezeket fanításaidal 's verseiddel 's életed' példájával olly sokaknak nyújtod? — Szálljon reád ez a' vigasztaló lélek, édes barátom, és töltsön-el mint Választottját egész kegyelmével, 's bánatodban adjon néked mennyei ihletéseket.

Azonban Te nem csak vigasztalást, hanem pótolékot is érdemlešz. Náthán Rechát kapott: kapj Te nem idegen Rechát, hanem egyget Hitvesed' kebeléből, 's az légyen lelki és testi erődnek teremtése, 's adja-meg néked azt az örömet, mellyet két testvére elvett, kettős mértékben.

Az életnek nincs nagyobb kinja, vesztesége, mint az elszakadás. Ennek rettegetése elmérgesíti örömeinket. Az én életemnek is vannak terhei: de a' szeretetre legméltóbb teremtés' karjai között, a' kiben meg nem csaltam magamat, midőn felőle Gr. Teleki Sámuelnek azt irtam, hogy ő Seneca nélkül is tudja hogy non secundum similitudinem sed secundum rationem kell élni, — ennek az asszonyi bolondságok nélkül való teremtésnek karjai között minden keserítéseket 's onnan származó bajaimat eltűrném: de mikor a' Damoclesi tőr felé vetem szememet, melly fejem felett csügg, 's azzal rettegetet, hogy

ötet és azt a' mit szive alatt hord most, *elveszthetem* — akkor oda vagyok! —

Hogy et ne felejtsem, itt mondom-el: Borod eddig Pesten van. Gebhard Specereyhaendlernél kerestessd és véteszd által azon pecsétes Anweisngom mellett, mellyet néked e' napokban küldöttem. Csak arra kérlek, hogy emberséges emberre bizzd az általvételt. Ezer példák vannak, hogy a' bort kiitták 's vízzel keverték-fel. A' tavalyi borok igen jók és igen olajosok. Az ég' harmatján kívül nincs benne *egy cseppnyi víz* is. Azt *én* küldöttem *Kisnek*.

Institóris ma küldö postán hozzám egygy explt Epistoládból. Már tehát valaha ennyi sok firkálás után elértem azt, hogy a' kép alatt láthatám a' metszett irást, 's nyomtatásban a' német textust! Be másként esett-ki minden a' mint vártam. A' gaz nyomtató nem a' magyar textus 1805dikbeli nyomtatásához nyomtatta a' német fordítás lapjait a' mint azt hagytam és igen bőv és világos magyarázat mellett rendeltem, hanem újra nyomtatta a' magyar originált 's melléje a' német fordítást. Ám légyen, úgy csak 20 fntot vont volna rajtam ok nélkül. De a' rossz ember most olly rossz papiroöst vett hozzá, a' mi mindent elmocskol. Ha tudtam volna, más be-tükkel hagytam volna nyomtatni, mert ez nagyon el-

kopott. Hát a' réz nyomtatója! A' Johnnak fizetett 180 frn felül a' papirosért, lenyomásért és a' Junker betüiért mintegy 97 ft fizettem. Ha nem választottam volna Junkert és a' legjobb Réznyomtatót, féltényibe sem került volna 's az a' nyomtatvány mely a' ma kapott explban áll, olly rossz, hogy azt a' Budaiak sem nyomtatták volna tisztátlanabban. 'S úgy tetszik, hogy úgy bánának a' rézzel is, hogy az többé hasznavehetetlenné lett, szerencsémre 3 nyomtatványom van még *avant la lettre*. — Valamit olylat akartam nyújtani, a' mit Hazánk még nem látott, három annyit fizettem mint illet, 's ime oda minden! —

Az elmúlt postával *Sok Agens Urat* arra kértem, hogy Haykult adja-bé a' Bécsi Magistratusnál két eszdő olta üzött istentelen csalogatásiért. Nem dolgozik, 's egy holnapról másra vonogat.

A' *Gebetbuch in der Sprache des Herzens* Prágában jött-ki 1803. bei Haase und Widtmann, neue viel vermehrte Auflage. Irj Bécsbe, bizonyosan megkapod. Haase egyike a' híres bécsi tolvajoknak (*Nachdrucker*) 's az illyen mindenütt árultatja portékájit. Hidd el, örülni fogsz vásárlásodnak. Szebb imádságos könyvet, és okosabbat — rövid *§okból* áll, arra calculálván, hogy az elandalodott elme minden nyomon magához térhessen — nem ismerék. Ajánlom Schwaldoplert is. — Én most *Parthenaist* olvasom. Az egészen Homérus, legalább a' *Manier-*

ban. Német szókkal ír görögül, 's képzeled, melly öröm az nekem. — Most kaptam-meg Ratschkynak újabb verseit is 's elborzadtam. Így jár az a' kinek szívéhez romlás fér. Melly ember volt az valaha Most is az ő a' ki volt: de ajaki profanálva vannak, 's az Isten eltolta magától. Eggy levelemben képét fogom festeni. — Örülök hogy a' Bányácskai Orosz Pap ebédje interesszált. Az igen szép napom volt reggel olta estiglen. Man musz die *Poesie des Lebens* sich eigen machen, 's életünk legyen ének, 's mingyárt boldogok vagyunk. Szegény Öreg minap itt ebédele a' feleségem Kálvinistává lett Onkeljével Gróf Török Jóseffel. Rendes volt hallanom mint kaptak öszve de Primatu S. Petri. Sophie gonoszúl kaczagott engem titkon, hogy én micsoda ábrázatokat metszettem a' két ellenkező felett. — Élj szerencsésen és szeress. —

XXXVIII.

Széphalom, Júl. 19d. 1807.

Nagy Férfi, igen kedves barátom!

Tegnap vala szerencsém venni Júniusnak 28dikán írt leveledet. Eggyütt érkezett az hozzám a' Bécsi Annalisok Juliusi darabjával, mellyben a' Rummy által lefordított Aufsatzom a' magyar versificationnak négy nemei felől előfordúl. Abban én Virágról és Kisről meleg szívvel tettem emlékezetet, 's örvendtettem, hogy a' mit Grüber vétkesen mondott Virág felől, helyre hozhattam. (Grüber azt írta a' Hymnus an Pallas Athene jegyzéseiben, hogy Virág csak *igyekszik utól érni a' Batsányi' repülését* — én pedig itt azt mondom felőle, hogy Virág az Erdősi nemű versificatió' Nagyjai között úgy ragyog, mint első rendű csillagzat, még pedig *társ nélkül.*) Elképzelheted tehát, kedves barátom, hogy a' tegnapi nap a' Te leveled 's ezen szakasz Anná-
lis által, az az annak érzésében hogy két nagy ember' tiszteletében magamat megdicsőíthettem, nékem melly napot csinált. Nékem abban áll minden ambi-

tióm, a' mit Junker vésett képem alá: *placere bonis!* 's minden szép tett' elkövetésében az ad akkor, midőn lelkem csüggedni kezd, új erőt. Ezen levelemnek vége felé meglátod, hogy javallásodra e' napokban érdemes valék. Szerettem volna ha láthatnál 's hallhatnál volna.

Csereinek másképpen ne írj, kérlek, hanem a' második személyben. Ne disputáljuk senkinek azt a' fényt, mellyet nekik a' vak sors adott: de légyen távol tőlünk az az alacsonyág, hogy mind a' mellett feléjük bátortalan lépéssel közelítsünk. Érezzük mind a' magunk nemességét mind az övéket. Az a' bátortalan közelítés csak azokat a' tökkolopokat illeti, a' kiknek nagy okok van a' születés' fényessége vagy erszények' gazdagsága miatt tartani jobbaknak magokat nálunknál, kiknek nem az a' fény, hanem egy *jobb* jutott. Én ha valamiben e' világon, ebben igen taktfest vagyok; nem imádom Isteneket, de sansculott sem vagyok. Cserei tudja, hogy ő egy lineában áll a' Magnásokkal 's testvére Wesselényi-eknek: de nem állítja ragadományak hogy Kisnek barátja. Fájna néki bizatlanságod, és ámbár a' *Tézis* csak levelek' stylusa, ő tégedet még is csupa Excellenzek közt is így fogna szállítani, így kívánna Tőled szállítatni. Ő nem Weimári Herczeg, hanem csak egy gazdag Magyar Nemes. Nem érne e' tehát ő azt a' szépet, a' mellyet a' Weimári

Herczeg érzett, midőn a' még azelőtt kevéssel *csak diákocská* Göthét a' benne lakó Isten miatt duzzolta? — Olly sok eset van, édes barátom, a' hol még a' legjobbak is kénytelenek a' világ' esztelenségeit *mitmacholni*: melly öröm, midőn valamelly elégséges ok adja elő magát bravirozni ezeket az esztelenségeket!

XXXIX.

Széphalom, Júl. 19d. 1807.

Azt, a' mi itt következik, csak az érti-meg 's csak az mentheti-ki; a' ki B....t ismeri; noha azt lehetne kérdenie, hogy B. miképpen nyerhette-meg tehát a' Gabriéla' szerelmét; 's mint tudta magát Bécsi barátjainak circulusaikban megszenvedtetni. Megvallom, hogy ez megmagyarázhatatlan titok előttem. Báróczytól tudom, hogy Somsich neki, midőn, kiszabadulván, Bécsbe vette magát, szállást, asztalt, pénzt adott, de nem sok idő múlva m... embernek szidogatta mind szembe, mind úton 's útfélen.—Grúber egy Hymnust írt an Pallas Athene; 's a' melléje ragasztott Jegyzésekben azt mondja B. felől, hogy *Magyar Országának fenntebb repületű Poetája nincsen*; (csak hogy azt a' *fenn-repülést* egyedül az ismeri, a' ki azokat az isteni ódákat magának B.nak szájából *declamáltatni* hallotta, mert hiszen ki, még eddig ugyan, nem jöttek) és hogy Virág Benedek *csak igyekszik B...t utól-érni*. — Somsics egy deák ódát írt: *Ad arma, cives,*

nobile fortium sanguen virorum, stb 's B. elég szemtelenséggel birt ezt az ódát úgy mutatni-be, mint maga munkáját, mellyre Somsics, a' ki neki még akkor barátja volt, könnyen reá állott, hogy B. szerencséjét tehesse. Tette is, mert Bthecarius Johann v. Müller, a' nagy Historicus, az ódát nem győzte csudálni, megküldötte Wielandnak, 's B.nak holnaponként tizenöt ft ajándékpénzt rendelt. B. jól tette volna, ha elhallgatott volna ezután, de viszke-
tegsége elragadta, 's arra vitte, hogy Woltmann-
hoz Müller felől egyy elegiát írjon, és egyy másat *Mantua* nevezet alatt. A' Bécsiek meg nem tud-
ták fogni, hogy az *Ad arma cives!* írója hogyan le-
het illy hasonlatlan magához. Eddig talán elnémitot-
ta a' deák lantot.

Azután a' német lantot kezdette pengetni. 1803-
ban Debreczenben vala, 's a' Herder' *Adrasteájából*
egy hosszu Ódát mutata Csokonainak, 's azt mon-
dotta neki, hogy azt ő költötte; 's tudni kívánta a'
Cs... ítéletét az óda felől. Cs. azt felelte, hogy 48
stróphájú óda nem birhat egyenlő tűzzel; 's B... ne-
hezen vette a' megjegyzést, 's kevélyen-pittyedt
ajakkal azt felelte neki, hogy az Herdernek 's a'
Bécsieknek tetszett. Ha a' deák ódát Somsics írta,
ezt talán Gabriéla sugallotta a' barátjának. Erre czé-
loz az itt következő két Epigramma, mellyet a' mai
napig, noha *secundum premitur in annum*, Kis Já-
noson kívül senki nem olvasott. Ide írom még is;

's kérem azt, a' ki talán csak halálom után olvassa, hogy gondolja-meg, hogy poetice sok szabad, a' mi nem moraliter; és hogy én itt csak azt cselekedtem, a' mit Schiller cselekedett kevéssel ezelőtt a' német földön.

N° 1.

In nuptias Joannis B. et Gabrielae Baumberg stb.

Tíz a' Múza — „*Kilencz!*“ — De ne hát! Gabriéla is
ihlet,

'S Bécs fülel a' jövevény Pindarus' énekire,
'S nézzd, Adrastea száll az egen, 's harsogja B...nyit! —
Grüber Uram, már most értelek én is: örülj.

N° 2.

Phoebusa Somsics volt eddig, de megúnta segédét.

'S mit vona rá ragyogó Istene? — Vastag homályt!
Most egy vénhedt Szüz leve sugdallója stb.

XL.

Széphalom, Jul. 22d. 1807.

Édes barátom!

Olly szándékkal lévén, hogy verseidnek csomóját az Augustusi vásárra Pestre szállíthassam, utolsó leveled' vétele olta, mindég azokat olvasgatom, 's holmi jegyzéseket írogatok melléjek. Szeretném ha ezen munka alatt látatlanúl láthatnál. Több a' te érdemed mint hogy nékem hízkelkednem kellessék, 's szentebb a' mi barátságunk mint hogy azt lehessen: de az én örömöm olyan, hogy azt, a' ki nem ismér, hízkeledésnek vehetné. Örvendj, édes barátom! Ha *én* olvasom örömmel, — én, néked *barátod* — nem fogja e minden olvasód tisztelettel forgatni, 's nem némúl e meg irigyed? Mert azt várom szivedtől, hogy azt felőlem felledd, hogy én a' te hibáidat gonoszabb szemmel lesem-ki, mint leggonoszabb ellenséged fogja. Kaczagtam *ravaszágodon*, midőn tegnap éppen a' Gyöngyösihez írt verset vettem ismét elő. Könnyebben ugyan maga Gyöngyösi sem szedte homoeoteleutonjait — ah, hogy nekünk magyaroknak ez a' szavunk sincs! — mint

Te. De lesznek még is, a' mik ráspolyt kívánnak —
 quas aut incuria fudit, aut humana parum cavit na-
 tura! — Illyenek azok a' rimáid, mellyek megegy-
 gyeznek ugyan a' *betűkben*, de nem a' *hangban*;
 pedig Voltaire szerint nem a' *szem kedvéért* kell ri-
 mázni, hanem a' *fül kedvéért*. Nem jó tehát *szűzek*
 (—∪) és *tűzek* (∪∪), *futunk* (∪—) *útunk* (——).

Változást tettem ezen sorodban is: De miképp
 fáj szívek mi k o r e z e r e k e t (∪∪∪∪): az utolsó
 hemistichiumban hat rövid syllaba! Ez a' numerust
 elrútítja. A' *midőn pro mikor* egy hosszú syllabát
 vetvén hozzá, jóvá tette a' sort.

Ezzel nyargalni kezd,
 Feljebb alább lót-*fut*!
 Sokszor a' Szamárhoz
 Kerengve vissza *jut*,
 Gunyolja, megint fut
 Gyorsabban a' nyilnál etc.

Három ízben van a' sor vagy hemist. végén U t vég-
 zés. — Megváltoztattam. Olvassd: *Gunyolja, fut*
megint etc. — Ha nem jobb e?

De az én fületem leginkább botránkoztatja-meg
 e' részben, *midőn négy*, sokszor éppen 6 sorban
 egy hangra megyen-ki a' vég szó. Így a' *Fanni-*
hoz írt levélben:

elméssége		'S a' Szamár és Agárban :
érzékenysége,		biztában,
tele,		útjában,
éjjele,		dolgában,
mese,		szaporábban. *)
kedvese,		

*) Dolgában és szaporábban sem a' legtisztább rima : de csakugyan ezerszer szenvedhetőbb mint
szűzek — U
és tűzek U U

Ezen sorod : Vallyon mellyik járt már köztök szaporábban? így változott-el : Közzülök mellyik járt vallyon szaporábban? Mert én azt tartom, hogy hibás szóllás *közztők* mellyik járt szap... és hogy oda *közzülök* kell.

Élsz olly szókkal is, mellyeket nem szenvedhetek : finom elme (az az *mivelt*) — nóta az az dal.

Efféle jegyzések azok, a' mellyeket tőlem várhatsz, és még az, hogy Zéliádon 's Meséiden nagyon megtetszik a' *sietés*: ellenben Musárionodon, Teleki Domonkosodon, Gyöngyösiden etc. a' legclassicusabb szorgalom.

Horátrból fordított két Satyrád is kimondhatatlanúl szép. Rajta van az Originál elegentiája. — Nem állhatom-meg hogy kérjelek, forditanád-le még melléjek a' : *Quinque dies tibi pollicitus-t* stb és ezt : *Villice silvarum*. Mind a' kettő megérdemli, hogy Te szállaltassd-meg magyarul.

Csomóddal együtt *critica* jegyzéseimet is megkapod; csak hogy verseidnek egy részét egy igen

derék Kisassznak ajándékozván, Copiámat az Originállal öszve nem vethetem, 's nem tudom mi benne a' változtatás. —

Ugyan, édes barátom, nem volna e kedved, a' Zélia mellé még egy Heróidot írni? Fordítanád-le még a' Colardeau Heloizát! Az Daykának talán minden munkáji közt a' legselejtesebb. Ha Heloizt, Abelárdot, klastromot emlegetsz, nem nyered-meg soha a' Censúra engedelmét kiadására. Én — a' Censurának beküldött Mstumomban, Heloizt Cleliának, Abeillárt Gallusnak neveztem el,'s az Apáczából egy Római Veszta-Papnéját csináltam. Az Antik izlés ellen van ugyan Cléliát így epedő sentimentalissággal szólaltatni-meg: de azt minden eszes olvasó meg fogná érteni, a' nem-eszes pedig nem tudja, hogy az ellenkezik az Antik izléssel. Te, a' ki Musáriont oly szépen fordítád, mit fognál a' Colardeau Heloizával cselekedni? és melly becset adna az *némelly* olvasó előtt verseid gyűjteményének? Kérlek, tudósíts, várhatom e ezt tőled. Azért verseid' csomóját Augustusban megkapod.

Ma hozá-ki cselédem az Ujhelyi postáról a' Hazai Tudósításoknak azt a' darabját, mellyben koszorút nyert irásodnak megjelenése hirdettetik. — Azon-

nal írtam Pestre, hogy küldjék. Nem lesz nyugtom, míg meg nem kapom.

Haykul még is kínoz. Nem is szóllok róla, mert epém kifakad. —

Mig én e' napokban majd a' Bécsi Annálisokkal, majd a' te verseiddel, majd a' Sartóri Naturwunderjeivel foglalatoskodtam, író asztalkámnak, melyet a' melegség miatt bevont zöld kárpitom miatt éppen az ablakomba vontam, a' tulsó részén Sophie majd kötött és varrt, majd olvasott. Mad. de Genlisnak *Adelheid und Theodor* nevű munkáját olvassatta, egygy olly könyvet, melyet még leánykorában kapott-meg, 's most nem tudom hanyadikszor olvassa. — Édes barátom! Nőtelen koromban egygy nem éppen szerencsés hymenű Correspondensem nékem azt a' tanácsot adta, hogy addig dolgozzam, míg feleségem nem lesz, mert azután minden pillantásban meg leszek háboritva. Hogy én annyira nem élek nem nem-éppen szerencsés hymenben, hogy inkább az ellenkezővel lehet Isten és világ előtt dicsekednem, azt Te nékem könnyen hiszed: de valóban ezen Correspondensemnek igaza volt. Nekem nagy szerencsétlenségem, hogy ott, a' hol körültem mozognak, dolgozni nem tudok. Nevetnél, mint járok, midőn ez az angyali lelkü teremtés, nem gondolván vele, akár jó alkalmas pillantásban akár nem,

mint kezdi-el olvasni a' mi lelkét nagyobbban megillette, vagy mihelytt ablakom alatt gyöngy tyúkjá, vagy gór csirkéjinek egész nagy serege csak egy hangot ad is, hogy szökik-fel, 's mint hint nekik morzsalékot, 's székemet mint mozdítja-ki, mert azok az ő gyermekei. Illyenkor sokszor rám száll a' gonosz lélek, 's ki akarok fakadni: de ha a' Goliáth leterítője' hárfája Sault megnyugtathatta: mit gondolsz, mit tehet az én életem Angyalának csak egy tekintete is? Duzzadságom mosolygássá vál, 's sírok örömben 's áldom az Istent, kinek mindenhatósága az asszonyi lélek' szépségét tudta alkotni. Das ist wahr, ich habe einen Mann erhalten, der den ganzen Tag liest oder schreibt und bey dem man das Reden vergessen könnte. — Most midőn ezt írom, kimegy ezzel a' szókkal: Bis ich wiederkomm, ist dir zu schreiben erlaubt: aber dann bitte ich, dass mir die Schreiberey aufhört. — Tegnap este midőn már külön ágyába lefeküdt, és még mindég a' Paedagogicus Adelhaid und Theodor felől folya a' szó, *Telemach* felől tudakozódott, melly ott magasztaltatik. Ő Telemachot nem olvasta soha. Elmondtam neki a' könyv érdemét, mellyet én ugyan mindenkor nagyon ismertem. Sophie nem az a' teremtés, a' ki mindég könyvben ül 's könyvből paradíroz: de a' nevelésről írt munkákat igen szereti, 's fedd, hogy ezt vele *együtt nem olvasom*. Megígértem neki, mihelytt időt nyerek. — Sokszor azt

mondom, a' mit Odoardo Galotti mond: a' természet az asszonyt akarta remekjévé csinálni. Ők bennünket megszégyenítenek. Oh az az *ő tisztaságok!* az az ő természeti *jóvoltok!* Áldjuk az Istent, édes barátom, a' kiknek illy életet-boldogító asszonyok jutottak. — Szerencsynének éppen most veszem levelét. Rendes! eggy szó sincs Döbrenteiről. Félek, hogy megcsalatik reményében ha arra vár, hogy dolga valaha eldőljön. Erdély, a' hol Gyulainé lakik, messze van, 's a' posták későn járnak. — Őllek a' szíves tisztelet 's legszentebb barátság érzései közt.

örökös híved

Kazinczy Ferencz.

Elfelejtém a' nagyját: a' *vers enjambés*, midőn a' sornak végső szaván el nincs végezve az értelem, hanem a' következő sorba megyen által, 's gyakorlta ott az első szó után leljük a' commát, fatalis dolog. Sok helytt allivi atrum transverso calamo signum.

XLI.

KIS JÁNOS BARÁTJÁNAK K. F.

Édes barátom!

Holnap után reggel indulok Ér-Semlyénbe az Anyámhoz, vigasztalni az Öcsémnek, Davidovics Rtjebeli Oberster Kazinczy Lászlónak, Júl. 16-dikén történt halálán támadt szomorúságát. Vigasztalni és — örvideni rajta! Örvideni, mert a' rák belé esvén craniumába, gyógyíthatatlanná tette nyavalyáját. Bécsben feküdt eszt. oltá. — Ott lévén, bé futok a' Debr. vásárra, 's verseidnek csomóját által adom Kisnek vagy Institórisnak, de a' lepecsételt borítékra még egy mást vonván, Kulcsárnak adresszálom, hogy ez a' két Könyváros fel ne bontsa vagy kezek közt el ne vesszen. — Borodat vetted e Gebhárdtól? 's millyennek lelted? Cserei a' magáét vette, még pedig fel nem bontott pecsét alatt. Bár a' tiéd is úgy jutott volna el hozzád. — Ezen levelet küldd, kérlek, Döbrenteinek kezébe. Nem tudtam, hová írjak magának. — Hát a' te sebed' tüze enyhül e? Én ezen holnapban fogom a' szegény lyá-

nyom eltüntének első esztdei ünnepét pompa nélkül, láрма nélkül ülni. A' kesergés bizony nem affectatio!

Oh ha neked egyy tegnap vett levelet mutat-hatnék! Egyy öreg ember, megírom a' nevét ha majd azt írod, hogy ezen leveletem vetted — nékem egyy nagy pakétot küldé Májusban 's az csak tegnap érke-ze hozzám. Felbontom, 's sok holmi közt négy in folio illuminált rézre akadok, a' két első két Bécsi impestált femme publique feje eléve a' fene által, a' 3dik egyy fene ette mentula, a' 4dik hasonló cun-nus. Orvosi 's morális czélből adta-ki a' kiadó: ez pedig *nevetközés* tárgyának tette. Nem mondhatom ki, melly undorodás fogott-el. Iszonyodott a' szemem: de még inkább morális érzésem. 'S ha tudnád, ki küldötte ezt! — Bár csak az Isten azt az örömet engedné nekem, hogy láthatnálak, hadd beszélnék neked holmit a' mit csudálkozva 's örömmel hallhat-nál. Elj szerencsésen. Széphalom, d. 3. Aug. 1807.

XLII.

Széphalom. Aug. 24d. 1807.

Kedves barátom!

Verseidnek első Kötetét a' Debreczeni vásárban Kis Istvánnak egy Kultsár István Úrhoz adresszált levelemben általadtam. A' külső borítékon nem áll a' Te neved, és így Kis István nem tudhatja, hogy abban néked viszen valamit. Ezen fortéllyal azért éltem, mert ismerem az embert. Valaki éppen az én jelenlétemben tett kérdést nála Révainak hátra hagyott munkáji eránt, 's annak azt felelte, hogy azok talán soha sem látnak napfényt, mert a' Ms. nem könyvárosnak, hanem — — és — — nak jutott kezek közzé, 's minthogy mindenike *nyerekedni akar*, talán örökre elhalad a' kiadás. Nem szóllottam semmit. — Hogy esett az, édes barátom, hogy Hieró a' Te Flórád' harmadik darabját teszi? akaratoddal e? vagy Kis Istvánnak kalmári speculatiójából? Megvettem a' könyvet, de minekelőtte elolvastam, sőt csak meg is tekintettem volna, elajándékozám. Ugyan ezt tevém a' Himfy Regéivel, de ezeket elébb

megolvasám. Nincs benne semmi *Compositio*. Úgy tetszik, hogy a' sok nyomorúlt Rittergeschichté-
ket lopdosta-meg, 's egyből is másból is kiszedvén
holmit, a' sok rosszakból egy új rosszat gyártott
minden mesterség nélkül. Velut aegri somnia! 'S
milyen benne maga a' vers is! *Eggy* metrum az
egész könyvben, holott minden darab mást 's meg
mást kívánt — holott már a' dedicatiókat is más
versnemben ('s másban a' költeményben előforduló
énekeket is) kellett volna írni! Én az egész mun-
kában nem leltem többet egy strófánál, a' mellyet
kedvem volt volna újra elolvasni, az bal kéz felől áll,
alól, a' könyv' közepe' táján, 's az az értelme: hogy
az életben nincs kedvesebb szak, mint a' midőn ál-
maink teljesezésre kezdenek érni. A' dictió nem ca-
stigált, a' grammatica öszve meg öszve van benne
gázolva, 's már ez nem csak Kisfaludyra vet foltot,
hanem Takácsra is. Valóban Takács, a' ki maga is
Poéta, jó szolgálatot tett volna a' mi Himfynknek,
ha ezt az egész könyvet, míg még kézírásban volt,
tűzbe vetette volna. Annál bátrabban mondom-ki
előtted ítéletemet, mert annak a' Poétának is az az
értelme felőle, a' kit én úgy is mint Írót, úgy is! mint
Embert olly formán szeretek mint Tégedet. — Kér-
lek, engedd tudnom, mit ítélsz Te a' Regék felől!

Pályairásod felől azt mondá Kis István, hogy
az még ki nem jött, ámbár Kultsár által már annun-

ciálva van. Sajnálom, mert az vala feltételem, hogy Debreczenbe érvén egyenesen a' vásárba megyek szekeremmél, hogy azt mingyárt megkaphassam. Ezen szándékomban egy ablakból esett reám-kiáltás meggátlott, de csakugyan Kis Istvánhoz mentem-ki legelőbb is. — A' Teleki László munkájából akkor már egy explárt sem lehetett kapni a' vásárban, mellyre szükségem nem is volt, minthogy a' könyv nálam megvan. — Kis Istvánnak a' padján a' sok semmit-nem ígérő új darabok közt megláttam a' 3dik Versegi o m a s t y x o t, a' Boldogrégi Vig László munkáját (czimjét ide nem írhatom, mert a' könyvkötőnél van, hogy egyformán köttetessék a' Kardos Adorján és elsőbb társa munkájival) 's azonnal megvettem. Képzelheted mint lettem oda, midőn mingyárt az első árkusban Révaihoz irt leveletem, a' 41dik lapon pedig két más leveleim' töredékjeit hirem nélkül lenyomtatva lelem. Ez egy kevéské több mint a' mi jó emberek közt szabadnak tartathatik. De ha megvan, megvan! Meg sem álmodtam hogy valaha ez történhessék. Ha fáj, köszönje a' jó Versegi magának. Ő ingerlette Révait 's tanítványait 's nem panaszkodhatik, hogy úgy feleltek neki, a' hogy nem illett ugyan, de érdemlette.

Verseidnek második kötetét már indíthatom, 's fogom is első alkalmatossággal. Megírom ki általmegyen. Hát a' bort vetted e már? 's nem rontot-

ták e meg? — Kérlek tudósíts eránta. En negyed nappal ezelőtt adtam-el boraimat egyy lengyelnek. Ez, midőn az alku megesett, akkor vallotta-meg, hogy ez idén jobb bort nem kóstolt, csak hogy nem erős, de azon fel nem akad, mert az egész tavalyi termésnek az a' baja.

Az a' nagy *Poéta-barátom*, a' ki a' Regéket (a' mint feljebb írák) nem szereti, azt írja, hogy házasságomra irt versedet megolvasta. „Bizony szép munka, úgymond: azonban egyy illy szép munkának más exordiumot szerettem volna.“ — Részemről mondhatom, hogy én még az exordiumában sem lelek semmi kitörleni 's változtatni valót, és elláttam, hogy azt húsz esztendő múlva is mindég új örömmel fogom olvasni. —

Szent Györgyinéél mintegy másfél órát töltöttem. Örömem volt látni, hogy mind ő maga, mind az a' széplelkű Asszony, mind két leánya, 's még soha nem látott kis fiújok örvendetes állapotban vannak. Tégedet elő nem hozánk, melly nem hidegségből esett, hanem az időnek rövidsége miatt. Egyy szeretetre méltó jó ember.

Báró V.. Miklós felől tegnap előtt ért hozzánk az irtóztató hír. Éppen az Ujhelyi Gyűlésben voltam, midőn Báró Luzénszky az Ország Gyűlésén lévő Absensétől ezen dologban levelet kapott, 's közel ülven Luzénszkyhoz, ez nékem is ide engedé a' leve-

let hogy megolvashassam. Az ebédnél osztán olvashatánk már a' Katonasághoz érkezett parancsolatot is, mellyben Ő Felsége Károly Herczegnek azt parancsolja, hogy V..t a' Generalisok' számokból töröltesse-ki 's a' Generálisi diplomát tőle vétesse vissza. Olvastuk azon Irást is, mellyet a' Circularis Sessiók írtak a' Judex Curiaehez, hogy egy Dietára Regális által hívott Magyar a' Dietális Sessióban elmondott beszéd és így nem katonai hiba miatt katonai szolgálatjától fosztatván meg, a' Judex Curiae, távol lévén a' Palatinus, tartson mingyárt Diaetalis Sessiót; mellyre a' Judex Curiae azonnal Bécsbe utazott Ő Felségéhez és a' Palatínushoz. — Én alig szerettem 's tiszteltem iskolai esztendeim óta valakit ezen B. V.. Miklósnál még inkább, 's nem voltam soha egy fertálynyi ideig is vele, hogy tőle sokat ne tanultam volna. — Szerencsétlen eset, hogy V..val ez történt, hogy V.. az Udvar kegyelmét eljátszodta.

Nékem az enyéimek meghagyták hogy a' testvér öcsémnek halálát az Ujságokban adjam hírül a' Publicumnak. Olvassd-meg jól, és ha rajta egy bizonyos helyett megakadsz, fontold-meg, mi indíthatott engem azt írni. Ifjú korában gondolkozásunk egy volt: miolta ismét élek, soha egyyüvé nem férheténk. Azt hitte hogy a' thrónus és a' haza bátorsága nem állhat-fenn, a' hol gondolkoznak. Ret-

tenetes katona ember lett szegényből. Mind a' mellett el nem felejttem ,melly szeretetre méltó volt valaha. Feleségem köszönt. November közelít , vastagodik. — Élj szerencsésen életednek boldogítójival , kik nekem eggyről eggyig barátim , kedveseim.

örök tisztelőd

Kazinczy Ferencz.

Döbrentei nem felel. Hová kell neki írni? mely postáról veszi leveleit?

XLIII.

Széphalom, Septbr. 15d. 1807.

Antistes mihi millibus trecentis!! —

Végre ime veszem leveledet! — örvendek, hogy a' bor kezében vagy, és hogy a' pecsét épen találtatott. Jó bor, és szűz: de még ifjú. Tűzet nem gyúlaszt: de orvosi erővel bírni fog. Olaja 's aromája elég van. Bár 'Te is azt mondhasd róla, a' mit én mondok verseid felől — hogy soha sem tudtam még új gyönyörűség nélkül elővenni. Pedig én nem úgy bánok azokkal mint Rousseaunak Julieje a' kávéval; az nagy kedvességgel hörbölte az Arabiai italt, 's hogy csömört ne kapjon tőle, minél ritkábban élt vele. — Tudod e te azt, édes barátom, hogy én semmi itallal nem élek vízen kívül? noha, ha vig társaságba jutok, kiteszek a' legtorkosabbal is. 'S ezen dicsekedés mellé még azt kell tennem, hogy nem játszom semmi játékot, nem dohányozom, 's Tatai szerencsétlenségemig, hol, a' mint tudod, orrom' nyerge bétört, és ez által lélegző csatornáim megszűkültek, nem is tobákoltam. Azolta sárgával

élek, feketével nem. — 'S mind ezen dicsekedés a' feleségemre is illik; ő sem tudja, nékem mind szerencsémre mind nagy örömömre, mi gyönyörűség lehet a' pagát' kergetésében. En ugyan mikor a' sok Tarokleveleket látom meg némelly kézben, inkább eliszonyodom tőle, mint iskolai esztendeimben a' legnehezebb $a + b - c$ -től.

Horáczból fordított versed véghetetlenül szép. Ha nyomtatva láttam volna is valamelly Almanachban, rá esküdtem volna, hogy az a' te munkád. 'S nem csak igen szépen, hanem igen hiven is van fordítva. Egyedül az utolsó sor *új-ízlésű*, — még pedig *franczia ízlésű* benne. Horácz eggyyszerűbben végzi a' magáét; itt az antithése érezteti magát. — Új módú versezetben lévén fordítva, kár volna megváltoztatni. — De az én leskelődő lelkem csakugyan talált valami változtatni valót: a' *foghagyma* párhagymává fog változni. Tudod, hogy Horácz, mint Göthe, nem szenvedhette a' *foghagymát*. Parentis olim si quis impia manu senile guttur fregerit, Edat cicutis allium nocentius. — Göthe's neuere Schriften: Siebenter Band, Berlin, 1800. S. 288. Wenige sind mir jedoch wie Gift und Schlange zuwider; Viere: Rauch des Tobacks, Wanzen und Knoblauch und † — Érezzd, mint kevélykedem Gronoviusi mikrologiámmal! —

Látom mint borzadtál-el minapi levelem' olvasása alatt a' tudvalevő rezek' paragrafján. Nagy

romlottságig süllyedt az emberi nem! Boldog a' kit a' Grátziák vezérlenek. Hát még akkor mit mondanál, ha tudnád, hogy azt az irtóztatóságot nekem ki küldötte. Mihelyt ezen levelemre válaszolsz, meg sugom. Most azért nem mondom, mert ez a' levél elveszhet. Akkor csak a' nevet fogod lelteni levelemben. —

Hogy verseidre tett jegyzéseimet barátságos szívvvel fogod venni, én arról nem kételkedtem. Ismerem szereteted' nagyságát, 's lelkem, ha valamiben, ebben tisztán bánt. Hogy meseid' számát is szaporítsd, azt többé szükségesnek nem látom. Keverjük-el ezt az egynehányat Vegyes költeményeid közt, úgy hogy ne álljanak együtt, 's vége lesz mingyárt azon aggodásnak, hogy számok kevés. — Ér-Semlyénben lévő könyveim közzül felhozám Boileaut, hogy megtekintsem azt a' Satirát, mellyet Te Teleki Domokosra alkalmaztattál. Versedben igen kelvetlen érzést támaszta bennem az, midőn a' *ragyogó születésűeknek a' szegénységet* emlegeted. Ime azt cselekszi Boileau is. Bientôt, pour subsister, la noblesse sans bien Trouva l'art d'emprunter et de ne rendre rien etc. Az, a' ki a' maga *nemességében, titulusában* valamit keres, szint olyan ostoba mint a' ki *pénzében* fújja fel magát. Az egyiket a' másika által piritani el, nem illik philosophushoz. Szeretném tehát, ha azt az egész űt onnan elszakasztanád. Ha az ott marad, sok ártatlan derék ember fog *megpirúlni*, 's sok semmire kellő

ember azoknak, a' kiknek neve ott megtiszteltetett, fulánk gyanánt fogja azt előhozni.

Verseidnek első csomóját tulajdon magának Kis Jánosnak *) adtam által a' Debreczeni vásárban. Azok a' te névedre voltak adresszálva 's egy más boríték alatt állottak, mellyen csak a' Kultsár neve volt. Hihető, hogy a' pakét még most is Kultsárnál hever. Az ember nagyon el van foglalva. Pedig az újságírás magának nem sok dolgot ál, azt jól látjuk a' kik olvassuk. Mielta leveleit irogatja, nekem válaszképpen sem irt csak egy sort is, 's többnyire teljesítés nélkül maradtak minden kéréseim. — Pályairásodat sokszor sürgettem már, és még sem láttam. A' Debreczeni Octoberi vásárban megkapom bizonyosan. Gróf Teleki József, a' ki tegnap egy hete ebédele nálam, azt mondja, hogy ő már olvasta minekelőtte Pestről ferdőbe jött. Nem csudálom, mert ő a' mi kedves Prónay Sándorunkkal vala e' tájon, ő pedig, tudom, a' nélkül most fekünni sem megyen. Ítéletemet azzal a' szabadsággal fogod érteni, a' mellyet én merek egy olly széplelkű férfinak mondani mint Te vagy; az az: azzal, a' melly szent kötelessége a' barátságnak. Valamint magasztalásom nem hizelkedés, úgy gáncsom nem gúny. Ezt a' barát érzi, 's csudálom, hogy még Nagy József is el találá felejteni. Azonban ennek magyarázat kell. Nem hiszem, hogy ezt a' magyarázatot,

*) Értsd K. Istvánnak, a' könyvkereskedőnek. *Kiad.*

Versegi eránt elébb vagy utóbb a' Publicum előtt is meg ne tegyem: megengedsz tehát, hogy azt itt cselekedetem mentségéül néked magyarázom, a' ki ezen nyilatkoztatásra azon barátságoddal, mellyel Szombathelyen védelmemre keltél, just szerzettél.

Versegi még 1794 előtt egy Proludium in institutiones linguae hungaricae nevű munkát írt. Grammaticuskodott azon felyül egyéb írásaiban is. Egyszer pedig egy Satirát írt, és azt *ki is nyomtatatá*, mellyben *meg nem nevez* senkit, de *ki találhatónak festvén*, széltében öszve gázol másokat. Nékt szabadosnak tetszik az illy cselekedet; neki *személyt* bántani nem rútnak, rútnak csak azt tartja, ha *név* bántattatik. — A' bohó ember! —

Révai Magyar Nyelv Professorának tétetik. Kötelessége lévén hogy a' nyelvbéli megtévedéseket kimutassa, szöll VerseGINEK botlásai felől is, de *bántás nélkül*. — Versegi kiszabadúl, 's még nem is tudván talán, hogy Révai mit írt, Révait meglátogatja. A' legszivesebben fogadtatik. Hihető, csak hamar azután Révaival is úgy láttatta fogságában dolgozott darabjait, mint Virággal. (Mert hogy Virággal láttatta, azt én Virágnak leveleiből tudom.) Öszve kaptak. A' perben Révainak volt igazza. Csak tekints a' Versegi írásaiba, 's meglátod ironstrumait. — *Móta* nála annyi, mint *miolta*; hihető azért, mert a' *miért* így is pronuciáltatik *mért*; (De ha VerseGINEK füle volna, tudná, hogy az a' *mért*

igazán *mjér t*) — és azért mert az *l* betű a' vocalis és *t* betű között a' paraszt beszédben hosszú *ó*-vá változik, p. o. *póltol*ni, paraszt ajakkal *pótol*ni, *foltoz*ni = *fótoz*ni, *kiált* = *kiát*. — Még magok között folya csak a' per, 's Révai róla nem szólt senkinek, midőn Versegi dobra üté, 's Grammaticájában 's Tiszta Magyarságában Révait kefélni kezdé. Ismerni kellett Révait. Ő a' legszelidebb volt míg nem bántatott. De ha bántatott, nem bírt többé magával. Tanítványai, *Miklósf*i és *Kardos Adorján*, a' Révai által tett plánum szerint igen vastag pennával költek-ki Versegi ellen. Nem lehetetlen — legalább a' Hazai Tudósítások egyik levele szerint után azt gyanítom, — hogy ezen nevek alatt maga Révai lappangott. Ott Verseginek derekasan visszaadák a' gorombáskodást. Azt én jónak nem tartom: de jó, nem jó, ha érdemlette a' szegény Versegi, köszönje magának. — Látom leveledből, hogy ezen írásokat Te nem ismered, és így kiírok valamit:

Kardos Adorján ezen czimű munkájának: Versegi Ferencznek megcsalatkozott illetlen mocskolódásai a' tiszta magyarságban. Pest, 1806. a' 24dik oldalon ezt írja:

„Nyilván vagyon, kit mond itt KOSnak a' kevély ellenkező (Versegi): a' Nyáj vezetőt (Révait). Ez a' jó Hazafi kész az illy csapásokra; előre látta, hogy így bánnak még vele etc etc. Ha már ennyire bocsátkozott (Versegi), *szamarat* is emleget-

hetett volna, mert ez is a' *nyájjal jár* 's a' legelés közben sokszor *elől czammog*. Igen is, a' *szamarat* a' *kos* helyett nagyobb csúfságúl tehette volna egy *ostoba nyáj vezérének*; és mivel jól tud furcsálkodni, egyéb okát is adhatta volna: mert alkalmasabb arra kitetsző nagy testével, a' megtömetett iszákokkal, 's kiváltképpen jelt-adó hangos ordításával. (Versegi nagy test, képe tele van pustulákkal, 's basszus szava van). —

Effélék vannak a' Miklósfi 's Kardos Adorján munkájában. Versegi megsejditette ezeket, mikor vagy kijött a' könyv a' sajtó alól, vagy csak még nyomtattatott. Elijed, 's ismeretes kinyilatkoztatását a' Kultsár leveleibe iktatja. Révai, vagy Révainak tudtával a' Tanítványai, nem elégedtek-meg azzal a' mit neki már adtak, hanem Kultsárnak leveleibe egy *Gegen Aüsserungot* tétettek. Én, mi történt nem tudtam; most említem, hogy a' Miklósfi és Kardos munkáit későbbben vettem. Él lévén csömörölve Verseginek Rikótija, Grammatikája 's Tiszta Magyarsága által, 's azt látván, hogy Révai mond a' nyelv' dolgában igazat, azt a' levelet irtam neki, a' mellyet íme a' Boldogréti Vig László munkájának 15dik lapjáról azért irok-ki néked, hogy addig is míg a' könyveket megvétetheted, tudd, mi a' vád. — Révai vévén a' levelet, hírem 's engedelmem nélkül a' Vig László munkájába belé nyomtatta. Ezt én soha nem tudtam mindaddig, míg most egy holnapja

Debreczenben a' könyvet Kis Istvánnak padján megpillantván, megvettem, 's machinalement forgatván, szavaimra rá ismértem. Révai nékem soha többé nem írt.

Vig László a' munka Praefatiójában a' Versegi kinyilatkoztatása felől szólván, ezt mondja: „Tanítónknak többen is megírták ime' cselekedeten méltán buzgódo' érzéseket. Ezek közt legnevezetesebb a' Széphalmi jó barátnak levele; mellyet mi ugyan azért nem hagyhatunk homályban, mert nekünk is igazságos védelmünkre, a' gyengébbeknek is bátorosabb eligazulásokra, hathatósan szolgál etc.

III §. A' Széphalmi jó barátnak levele Révai Miklóshoz. August. 5d. 1806.

Az én barátságom Versegi eránt nem szenved kérdést, szégyenleném, ha hazugnak kellene találatnom, hogy eránta szeretetet mutattam. De én csak a' jó embert, a' munkás embert, a' szerencsétlent szerettem benne. Különben őtet mindég kellem nélkül szükölködőnek, rögös beszédű Irónak néztem; most pedig azon felül egyg tökéletesen megromlott fejű Grammaticusnak nézem. Valóban épen nem kisebb mértékben megromlott fejűnek, mint a' millyennek, kedves barátom, ő néz tégedet és másokkal együtt engemet is. Az a' Grammatica is olly tudomány tehát, mint egy bizonyos más, a' mellyben megbomol a' jó fő is, ha a' természet igen nagy mér-

tékével nem áldotta-meg a' józanságnak. Ki beszél úgy mint ő akarja hogy beszéljünk? 's nyer e valamit a' beszéd az által, ha az illy Grammaticust, Stílistát és Poetát fogjuk követni? kivéven egy két dalát — egyet kettőt 50 között, — én nem tudtam soha szépnek, nem, csak olvashatónak is, lelki semmi mivét sem prózában sem versben, — 's prózában még inkább nem mint versben. — Azt hittem, hogy a' 8 esztdei elmélkedés magához hozta, 's elremültem midőn leveléből irtóztató eretnekségeit láttam.

Olvastam azután Rikótiját, olvastam Grammaticáját, olvastam Tiszta Magyarását. — Mit mondok? Nem olvastám! Vissza inkább a' foglyukakba, mint Philoxénus a' Dionysiusnak rossz versei elől, hogy sem azokat végig olvassam. Rikótinál, mondóm, soha izetlenebb könyv kezembe nem került. Meg nem foghatnám, hogy az az ember a' ki Sulzert tette stúdiumául, 's belőle annyit beszél, hogyan tudott olyat írni, ha nem tudnám, hogy ő nem annyira példák által igyekezett gyúlasztani lelkét 's izlését képzeni, mint a' sovány törvények által. Grammaticája 's Tiszta Msága pedig, mellyekkel úgy hitte hogy örök Státorjává tette magát Nyelvünknek, elakasztotta számban a' szót. Az illy Grammaticushoz illett így itélni a' nemzetnek legtanultabb 's leggondosabb Grammaticusáról; az ő ismeretes modestiájához illett azt írni ennek munkájáról, hogy ez (Révai) annak második

darabjával fe ny e g e t ő z i k. Szántam ötet, pirúltam érette, 's előre láttam, mint fog járni.

Mit irtak ellene tanítványaid, a' mi annyira leverte, hogy kínjában a' Publicum szánakodásáért esdeklett, 's a' pálya fővenyéből szelidséget kezdte predikállani, 's mint fe k e t i t e t e t t ő, azt én nem tudom. Nem láttam semmi *feketítő* írást. Azt tudom, hogy magát eléggé megfeketítette. Nevetségessé tette magát azzal a' maga kinyilatkoztatásával és olyanná, a' kit senki nem szán. Tegyük-fel, hogy bántatott. Nem tanulhatta e meg Epictétől és Senecától, 's Epictét és Seneca nélkül is, hogy csak az a' bántás, a' mellyet bántásnak veszünk? 'S nem látta e, hogy a' darázsokat ő bolygatta? 'S annyira járatlannak akarja e magát tartani a' maga tudományában, hogy ne tudja, hogy midőn a' Grammaticus bántatik a' maga képtelen állításaiért 's az Író a' vétkes példákért; akkor a' mesterség barátjai nem a' személyt, hanem a' képtelen törvényt 's a' vétkes példákat bántják? 'S melly homlokkal veszi ő balúl maga ellen, a' mit mások ellen maga követett? — Ugy de ingerelve, kényszerítve volt reá. Ugy de nem nevezte-meg Ellenkezőjít. A' szerint bánt mint az Angliai Parlamentom' szószólója. Hah! parlamentáris modestiájú ember! — Az a' Férjfi (Révai), a' kit ő meg nem nevezve bántott, azt mit ő ellene mondott, deakúl mondotta, és így Római szabadsággal 's móddal azt a' mit mondott, bizvást mondhatta:

ő (Versegi) az új népeknek nyelveken irt; miért nem követte tehát ezeknek kevésbé szabad módjokat?— Igaza vagyon a' Moralistának: Nincs olly tettetés, a' melly tettetés maradjon örökké. Az álorcza lehullott, 's látjuk a' képét, melly alatta volt rejtetekben.

Tanítványid igen helyesen feleltek az ő maga kinyilatkoztatására. De itt nem elég Versegit megszegyeníteni. Hagyjuk e' kedvetlen dolgot önmagára. Itt az ő eretnekségeit kell megczáfolni; mert a' te csak Tudós Olvasóknak kezeikbe illő bővebb Grammaticádat kevesen ismerik 's ismerhetik. Soha én senkit harczra buzdítani nem fogok. Véghetetlenül szégyenleném gyengeségemet, ha személyes bántásokra tudnék vetemedni. De valóban azt a' gyengeségemet is szégyenleném, ha a' gáncsnak hiú félelme annak hívésére szédithetne, hogy az igazságot annak vagy nem-értője vagy átalkodott megtámadója ellen szabadon, meleg szívvvel, 's ha kell még élesen is, csak ne dühvel, kimondani ne merjem. 'S e' szerint egy kérést tészek elődbe: nyerd-meg Kultsár Urnak engedelmét, hogy újságleveleiben Grammaticai czikkelyeknek adjon helyt, 's Iróinknak megtévedéseket vezérelj a' törvény alá, hogy a' tanulatlanabb sereget el ne ámíthassák.

Én sem maradok felelet nélkül annak a' Philologusnak, a' ki el nem hitethette magával, hogy a' *Christianustól* jöhessen a' *keresztyén*; és a' ki azt

állította, hogy a' *hereszt* név eredeti szavunk, mint a' g e r e z d, melynek amaz, az ő ítélete szerint, analoguma! — annak, a' ki, azt állítván hogy a' *tyán* végződés nem magyar, a' borostyánt és gyertyánt borostánynak és gyertánynak fogja olvastatni, mint társával Szabó Dáviddal, Istványnak az Istvánt! — a' ki nem akarja tudni, mit ér a' Régieknek bizonyosságok, 's Herdernek szavait felfogván, behúnyja szemét az igeszóknak suffixumaikra, 's tagadja, hogy azok pronomenek, egyedül azért, hogy az Y-né maradhasson az uraság. A' hysterosz proterosz ember! — De én hallgatni fogok, míg a' per köztettek véget nem ér, hogy a' Publicum figyelme fel ne osztassék.

Te azonban láss ügyed' védelméhez, 's azt tedd, a' mit a' nemes harczoló, csak birtokát, csak az ártatlanságot, az igazságot védi, 's megkíméli az embert az ellenségben is. Elj szerencsésen! Dicsőítessék-meg küszdésedben is a' Haza, a' Virtus és az Igazság. —

Ez az a' levél, édes barátom. — Nem jól esett hogy hírem nélkül Révai vagy. tanítványai kiadták; megkellett volna nekik engemet éránta szállítani. De meg van. Már most az a' kérdés, hogy nekem hibául lehet-e azt vennem, hogy barát barátnak ezt írtam? Meg van e bántva Versegi vagy inkább az

igazság? Követtem e illetlenséget? tüzeltem e Versegi ellen Révait? — Ezt a' mi tisztelt barátunk mind nem vette tekintetbe, csak azt vette, hogy kár hogy a' levél ott áll.

Én nem tartom rossznak a' penna csatát, 's minthogy meg van, ám legyen. Azt szégyelném, ha Verseginek személyét bántottam volna, noha tudom, hogy néki fájt hogy Rikótija, Grammaticája, 's Tiszta Magyarsága felől olly megvetéssel szóllottam. Ha már akkor olvastam volna Aglájáját, arról is azt mondtam volna. Versegi egy mechant ecrivain, pedig azt — éppen ezt a' francia két szót — igen szereti másra ruházni.

Nagyon sajnálom, hogy Himfyt arról kell ismernem, a' mit Döbrenteinek monda. — Regéji rosszak! — De a' mellett jó és mivel ember maradhatott vala. Szerencsétlen gyermekei Prometheusnak, kik mindenben, mindenben a' vallásra tudnak tekintgetni. Mit várjunk a' nem-poeták tól, ha ők is eszelősködnek! O barátom, sok illyet tudnék neked sugni. Tíz napja, hogy külső országról egy láda könyvet kaptam. Maculatúra helyett az 1805-dikbeli ujságlevelek voltak a' könyvek sorai közöttéve. Éppen tegnap futottam végig ezeken. Nevezetes az, a' mit Napoleon a' maga Schönbrunni szobájában az ott álló Maria Theresia büszkje eránt mondott. Azt az Országban kevés tudja. Ha egykor üres hely lesz levelemben, kifrom neked. De az

nem lehet másképp. A' világosság örök harcban áll a' setétséggel. Nem bölcs a' ki azon felakad.

Kaczagást 's hahotát érdemlő dolog azt tekingetni, hogy mellyik vallásbeli Test szolgálta inkább literaturánkat, 's többet mint csak kaczagást és hahotát, midőn annál fogva osztán kabalákat csinálnak némellyek. Nekem soha sem juthatott volna eszembe, azt vizsgálgatni. De szó lévén egyszer róla, csak kimondom, hogy én azokkal tartok, a' kik itt a' Pápistáknak adják az elsőséget. Felekezeted Rajtad kívül alig nevezhet egyyet kettőt. Ves-sük tehát öszve a' Kalvínistát a' Pápistával. Kít nevezünk mi akkor, mikor ők Virágot és Daykát, 's Rajnist és Révait mutathatnak? Révait pedig nem csak úgy mint Grammaticust, hanem úgy is mint Poetát. Mert valóban azon darabjain, mellyek Régiségében egy helytt például vannak előhozva, igen sok csíny látszik. Kít nevezhetünk akármelly nemében a' Literatúrának. Bessenyei Pápistává *lett* ember. Péczeli egyy tiszteletet érdemlő ember volt; de hiszen az volt az ő Originalja a' Németek között, Gotsched is, der fadeeste, wässrigste, geschmackloseste aller Dichter. Horvát Adámot? csudálom, irigylem diarrhoeáját, de régen megjöttem én azon tévedésemből, hogy versnek 's poemának tartsam a' mi csak rimára szedett csinatlan próza. Én Báróczin kívül Kálvinistát alig tudok nevezni. Mert Csokonai sem arra valo, hogy az ő nevét ott emlitsük, a' hol a' Te

és a' Te társaid nevei említetnek. Még a' Brodwissenschaftokban is csak nézzd hogyan irnak. Nézzd a' sola salvifica Debreczen lakosait, Budait és Szent-Györgyit, kiknek írásaik Neked és Nekem bizonyosan abban a' mértékben hibások, mint nekik az a' Tiéd, mellyet világos szókkal declarála mind az egyik mind a' másik önnön magamnak. — Azon tehát, kedves barátom, ha a' Páristák felfújják magokat, ne akadjunk-fel, ha megbotránkozunk is. Superbia quaesita meritis. Valljuk-meg, hogy igazok van. De iszonyodjunk-el az esprit du corps-tól, 's vonjuk példánk által észre a' kik nem javíthatatlanok.

Szabó Dávid így írta valaha ezt: sein Rohr és er sagt es: *nádja, mondja*. Batsányi néki került, 's azt sugta néki, hogy Jesuitának véték Protestans módra írni azt, holott Pázmán Péter így írta: *nádgya, mondgya*, 's Szabó Dávid engedett a' fontos oknak. Mit mondasz erre? Nem szomorodol e el az emberek' sorsán? Nem utálsz e az illyes Apostolokat?

Révainak perló írásait 's Grammaticáját én excerpálni fogom, hogy előforduló kétségeimben ő legyen a' kalauzom. Nem esküszöm én neki szavaira 's zászlója alá. Hiszen az *ő* és *ű* eránt világosan elpártoltam tőle, 's nem ts-vel hanem cs-vel 's cz-vel élek a' hol nincs forradás. De bizony ő nyelvünknek a' Státorja, ő a' Magyarok Adelungja.

Verseginek Aglájája éppen szemem elibe akadt, és így kiírok neked belőle egy darabot, melyet Batsányira nem *faragott*, hanem *kalapált*. Farag-
ni lehet szépen is. Más az, mikor valaki, meglévén szállva a' csintalanság' gonosz lelke által, egy kis grande peccato, ma bellissima invenzione-re vete-
medik: más mikor *hideg vérrel* követ-el alacsony-
ságot, 's azt az idétlen szüleményt osztán még ver-
sei közzé is felveszi. Melly szívet mutat az illy cse-
lekedet? —

Imhol lap 110. szóról szóra, betűről betűre.

EGY GOROMBA POÉTÁRA.

Ob das wahr ist? ob das wahr scheinen kann?	}	Szabad dühökkel ostromolta Sok régi bárdus honnya' népeit; Azért nevezte a' gorombát Bárdusnak ó Romában a' deák. *)	}	*) in dem alten (a' régi) Rom derLatei- ner!
--	---	---	---	--

Te türhetetlen büszkeséggel

Megmardosod legjobb barátidot.

Tiéd tehát a' zöld borostyány;

Te vagy bizonynal a' mi bárdusunk.

'S micsoda koszorút ítélsz az illy Poétának? micsoda
koszorút az illy moralitású embernek?

Nem hallgathatom-el szives megilletődésemet azon sorodon, hogy még gyakorta hallják füleid kedves megholtodnak utolsó szavait. Szemem könyűvel tölt-el olvasására. Azon emlékezetek elfojtására vagy inkább felédesítésére irtam én ezt éppen ma eszten-deje:

Él Phigie, 's téged

Kedves atyám, 's téged nyújtas anyácska, szeret!
 's úgy veszem észre, hogy természet' hangja, mert nem csak Neked, hanem Ruminak is szívéhez szólott. — Az Isten adjon értte poltolékot, mint nekem adott. Már csak két holnap van hátra, sőt annyi sincs! — Óllemek szent érzésekkel! —

• XLIV.

Széphalom, Octob. 7d. 1807.

Páratlan férfi, páratlan barátom!

Minden leveleid megpillantása örömmel tölt-el, és akármelley csomó érkezik is, Sophienak megjegyzése szerint, mindég a' Tied az, a' mellyet legelőbb török-fel: de ez a' mai, melly azt mondja, hogy verseidnek első kötete el nem veszett az úton, rendkívül örvendeztet. Csaknem babonás rettegésben voltam, hogy elvesztek. Most értem, mit tett ez a' félelem; csak annak képzelése volt, hogy mit vesztett volna a' Publicum, ha az a' kincs elveszett volna. — Én sem tartom *általában meg nem szenvedhetőnek* a' más sorba általmenő értelmű verset, 's igazságod van annyiban, hogy ha ollyas még Oberonban

Tudod e, honnan jő ez a' magyar szóllás *lőhalálában*? mellyel utolsó leveledben élsz? Ez nem csak metaphora. Francziákkal társalkodván, ezt a' la háte magyarizáltuk, mint sok más franczia szót és szóllást.

is — 's bizvást hozzá teheted: Matthissonban és Schillerben — nem ritkán fordul-elő, nem látom, miért kellene nekünk őket szégyenleni. De Oberon nem Oberon, Schiller nem Schiller, Mathisson nem Mathisson, próbáld valamelly illetén sorodat az én ohajtásom szerint reducálni, 's vessd össze a' kettőt, 's mondd-meg, caeteris paribus mellyike szebb. Bizonyosan az, a' mellynek rimáján megnyughatik a' hang! Én sokszor csudálkoztam azon, hogy Schiller, és — az efféle csinosításokban még inkább Matthisson; kinél, tudtomra ugyan, a' végső gyalút egy német költő sem adta-meg inkább munkájának, (úgy hogy azokra illik igazán a' factus ad unquam) mint szenvedhették meg azt, 's elhittem magamat, hogy az nem más okból esik, hanem azért, hogy a' monotoniából kiszökjenek, mint a' hogy a' Jámbusokat író Német nem mindég az 5dik syllabán teszi a' caesurát. Ezen tehát meg fogunk alkudhatni még a' barátság által nyújtandó olajág árnyékán kívül is.

Hogy verseid az én orthographiám szerint nyomtattassanak, azt — ha valaha, *itt* higj szent állításomnak — nem kívánom, sőt vele nem is hízelkedtem soha. Ámbár az efféle apróságok észrevehetetlenül annyira elfoglaltak mindnyájunkat, hogy e' cikkelyben a' különbözést el nem tűrhetjük, és ámbár nekem úgy látszik, hogy, kivéven holmi fellelte homályos dolgokat, részemen van az igazság:

én a' különbözés által meg nem bántattatom, csak valaki éppen olly képtelenségeket ne vitasson mint a' szerencsétlen Versegi. Te közelébb jársz hozzám mint Virág, és én még Virágot sem igyekeztem soha proselytusommá tenni.

Én annyira el vagyok fogva, én olly sokba kezdettem, és olly kevés tehetségem, értékem 's időm van realizálni gondolatimat, hogy időszaki irás kiadásáról nem gondoskodhatom. De azt repeső örömmel értem leveledből, hogy eggy ilyennek megjelenését reménylhetjük, és hogy azt TE vállalod magadra. Valami tőlem kitelhetik, azt mind kész vagyok egy illy szent szándéknak áldozni. Gyönyörűséggel sőt kevélykedve lészek egyik szorgalmatos Dolgosod. Te abban inkább fognál boldogulhatni mint én, ha én reá érnék is. Nem szóllok semmit tudományaidról, készülétedről, hogy szavaim úgy ne hangzanak mint compliment: csak azt említem, hogy itt nincs senki, a' ki velem kezét fogjon, néked pedig sok predikátor társaid lesznek olyanok, a' kik ha egyebet nem, némelly igen derék Recenziókat írhatnak, 's a' kül és belföldi Német Journáloknak reánk is tartozható Articulusait lefordíthatják. A' Schedius és Rumi 's Lübeck Zeit-Schriftjeiben sok van a' mit magyarul is kellene olvasni. Hát a' Bécsi Annálisokban, a' Hálai Literatur Zeitungban stb, a' Münchener Aurórában (melly már véget ért)! Én ezt az utolsót megszereztem és most tekintek belé, mi-

dón az Ipam által nyakamba csapott Processualis dolgok elcsömöröltetnek. Derék munka!

Elfelejtettem válaszolni minapi levelednek azon cikkelyére, hogy egy énekes könyv kidolgozásával tiszteltettél-meg, 's nevezetesen a' mit mellé vetett tollad 's szived, hogy örvidenél azon munkának, ha Muhamedánus kért volna is reá. Éljd boldogúl, 's szereteted légyen örökké tartó, mint az én szíves tiszteletem. Nézzd a' Couvertet belől.

Kazinczyd.

XLV.

Széphalom, Novbr. 4d. 1807.

Édes barátom!

Újhelyi szüretemnek az volt legnevezetesebb öröme, (mert az idén egy szem asszút sem szedék) hogy azt a' két legmagosbb hegyet, melly alatt a' szőlőm is, Újhely is fekszik, a' Magos-hegyet és a' Sátort, meghágtam és Pályatrasodat megolvastam. Heterogeneous két dolog; azt fogod mondani: én pedig azt mondom, hogy a' kettő igen jól illik eggyüvé — *emelt és kevélyé tett!* melly kinézés onnan Széphalomra is! 's azt mondhatni magamnak: ime az *enyém!* Azt mondhatni a' könyv olvasása alatt is minden elragadtatás alatt: 's ime ez a' *nagy ember* nékem *barátom!* — Csudáltalak, Kedves Férfi! csudáltalak, és sokat tanúltam a' munkából, igen sokat. Sokat vártam, mindent vártam, 's megpirítottad reményimet; többet adtál. Hát az a' csendes, nyúgodalmas, komoly folyamatja a' beszédnek, melly az én szökdellő, fel fellobbanó, nyugtalan stylusomat annyira megszegyeníti, hogy alig merek elő-

mászni rejtekimből! Seris nepotibus umbra! Ezt mondád Te egykor a' Himfy' petrarchai énekeiről: sokkal több okkal én ezt Terólad. Melly bírának kell vala azoknak lenni, a' kik a' jutalmat másnak ítélték volna, midőn ez közt és a' Pánczélé közt, melly legközelebb járónak vétetett, illy temérdek a' hégag. Ha concurráltam volna, azt mondanám erre az esetre is a' mit a' mostani Császárnak mondottam 1792ben Budán, Haynóczinak találván útjába tévedni, (ezt alább beszéllem-el, mert méltó a' tudásra) pedig én nem affectálok ott modestiát, a' hol úgy szólhatok — (ha ezt mondani nem véték) — mint Cátó szóllott magáról, 's azt tartom, hogy senkivel nem íteltetem-meg magamat ha azt mondom, hogy némelly levelem, Aufsatzom; versem ér annyit, sőt többet, mint p. o. a' Petrahai vagy Regmeczi Oskolamestéré. — Most csak ennyit könyvedről, mert még bé nem firkáltam széleit, a' mit csak az olly könyvekkel szoktam, a' mellyekből tanulnom kell. Ha bé lesz firkálva, közleni fogom veled gondolati-mat. Bár azt nyerhetné a' Publicum, hogy azt a' tárgyat Te dolgozsd-ki és ne más bővebben, újobban.

Mikor érek erre, nem tudom. Sophie egy hét alatt talán anya lesz, 's az Ipam 9 hét olta betegeskedvén, a' Napam ide nem jöhetett, és így Sophie ismét Kázmérett szüli-meg vagy *Emilt*, vagy—vagy *Eügeniet* vagy *Thaliet*. 'S így az ide amoda járás kiver abból a' nyugodalomból, a' mellyel olvasni 's

delegozni *kell*. Osztan most egy más bajom is van. Csak most kapám-meg a' könyvkötőtől Herdernek 24 darab munkáját a' Cotta kiadásából, Religion u. Theologie — Philosophie u. Geschichte — Poesie u. Kunst. Machinalement belé tekinték a' 3dik szakasz első darabjába: Fragmente zur deutschen Literatur. Ut vidi, ut perii! — Mint jártam, nem mondhatom el. Olvassd, 's tudni fogod. A' magam ideájira ismertem: de melly rend, melly fény, melly tudomány! — — Non multa, sed multum. Félre jó ideig minden dibdabság. Herdernek kell tennem magamat tanítványává.

Tegnap előtt estve, szintén mikor fekünni mennék, elővettem Ariadne-Liberát és der entfesselte Prometheus. Ezt a' két darabot most láttam először. (Brútusát első estve olvasám. Szép az is, de nem Ariadne 's Prometheus.) — Nem szóllok rólok. Olvassd, 's a' hol szíved dobogni fog, tudd, hogy az enyém is dobogott. — Herder nem volt kisebb mértékben Héros mint Hercules, a' szörnyetegek' pusztítója. — És még is ezek a' bölcsek Don Quixottnak nevezik azt, a' ki őtet követi. A' Haynóczi történetére térek:

II. Leopold engedett—'s 1791ben April. első napján B. Prónay Gábort és engemet hivatalainkból elmozdított azt adván okúl, hogy nem akarhatja, hogy Catholicus Oskolák Protestáns Tisztól igazgattassanak — — — — 's feltettem magamban, hogy

soha többé nem szolgálok, noha az illendő applicatio az elmozdító parancsolatban megígérve volt.

1792. egynehány nappal a' koronázás után Gróf Teleki József Excell. magához szollit. Édes Öcsém Uram, nekünk nagy panaszunk az, hogy az Udvar bennünket igen kevés számmal tesz hivatalokba. Öcsém Uramnak meg van ígérve, jelentse magát a' Budai Kamaránál Secretáriusságra. — Azt feleltem, hogy nem; az én plánom a' falusi lakás és házasság. — Ezen áldozattal nekünk tartozol. Viseld két 3 esztendeig, 's-akkor azt fogjuk mondhatni, hogy üresen hagyott széked minket illet. — Reá állék.—Igaznak találván a' Jézus Christus tanítását, hogy előre nem jó elkészülni; mert velünk van a' Lélek, régen megszoktam volt már, hogy mikor nagy helyre vagy nagy dologban szólok, előre el nem készülök; 's fel menék az Udvarhoz, hogy az Antichambreben forgatom majd mit kelletik mondanom. Gróf Széchenyi Ferencz egy ablakban álla B. Splényi Gábor Szabolcsi Fő Ispán és Generalissal, 's myops lévén, Splényitől tudakozta, kik vannak jelen. Hallván nevetem, nekem jó: Én most jövök Nápolyból. Majlandban is voltam. Ferdinand Fő Herczeg magyarul beszélt velem. Meghallván hogy Gesznernek Idylljei magyarul kijöttek, rám parancsolt, hogy küldném-meg neki. Kérlek, adj egy explt. nekem, 's nyomtattass elébe egy levelet a' Fő Herczeghez.— Azt feleltem, hogy az a' fordítás nem érdemli a' bé-

mutatást, most készül más; azzal szolgálni fogok. Ekkor az ajtón álló Kamarás kiáltja nevemet, 's én minden előre készülés nélkül fellépek. Ew. Maje-
staet! Ew. M. stb stb Vater hat mich von meinem Dienste stb aus dem Grunde entfernt, weil er un-
schicklich fand dass Cathol. Schulen stb stb ich war aber so glücklich, die Versicherung zu erhalten, dass ich mit erster Gelegenheit stb stb. Azt felelte, hogy a' hivatalok' osztogatásában nem szokott *vallásra*, hanem *érdemre* nézni. — Általlátom, mondám, az ok' bölcseségét, 's nem is egyéb tekintetből hoztam-elő vallásomat, mint hogy Ó Felségével tudattassam elmozdításom' okát: aber da ich das Glück habe mit meinem Monarchen zu sprechen, der viel zu gross ist, als dass er mich kennen könnte, so sehe ich mich aufgefordert Ihm zu sagen, ich habe nicht ohne Ruhm, wenigstens nicht ohne den Beyfall eines Swieten und Pászthori, gedient. — *Ő Fels.* So muss ich Ihnen nur sagen, die Stelle habe ich in petto vergeben; es erhielt sie Haynóczi. — Én erre elragadtatott örömmel: da gratulire ich Ew. Maj. zu der sehr glücklichen Wahl. Ew. M. haben dem Staate einen Mann erworben, wie er ihrer sehr wenige hat; und hätte ich gewusst, oder auch nur ahnden können, dass ich mit ihm concurrirte, so wäre ich sicher nicht aufgetreten. — Szavam, exaltált képem 's minden mozdulásom a' Fejedelmet megérdeklette. A' legszebb, legnemesebb melegséggel így felelt:

Um Ihnen zu zeigen wie sehr ich ihre Frdschftsgefühle u. diese schöne Resignation zu schätzen weiss, nennen Sie mir eine andere leere Stelle, und Sie haben sie. — Eljöttem tőle, egyenesen mentem a' Diaetalis Sessióba, 's Haynóczi éppen a' második tábla ajtajában öszve akad velem. Én tőlem hallotta-meg legelsőben, hogy azt a' helyet ő kapta-meg, meghallotta mit mondtam a' Csnak felőle, 's lelkeink még inkább öszve forrtanak. Talán ez nélkül nem hordottam volna vasat, noha Haynóczival már azelőtt is Té-gető (dutzoló) familiaritásban állottam.

Haynóczim emlékezete egygy isméretségre emlékeztet, melyet azon három hónap alatt csináltam fogságomban, melly alatt szabad volt látogatásokat is fogadnom. Mert éppen az a' kis leány, a' kiről szóllok, most már menyecske, sőt anya, ma vett levelében igen érzékeny oldalomról illetett.

Hirgeist Ferencz, a' B. Orczy László Kasznárjának fija, 19. esztős korában fogattatott-el, midőn még az Universitásnál tanult. A' szeretetre legmélőbb Ifjú, Jánosi szelidség volt lelkében. Ennek egygy 12. esztős húga, egygy igen szép képű 's növésű lyányka, feljárt Pestről, 's gyümölcsöt hordott a' bátyjának. Ninon, vagy a' mint én hívtam, Nini, Júniusnak első napjaiban (1795) a' szerencsétlen halálú Palatinushoz ment. A' csélédek nevettek egygyüségén, hogy gyermek kíván bébocsátatni. Sie müssen mich nicht für so gar sehr unwichtig hal-

ten, ich bin die Schwester des Staatsgefangenen Hirgeist. — A' cselédek elrémültek a' szóra, 's szaladtak a' Kamarás Urhoz, Gróf Eszterházy Józsefhez. — Was wollen Sie, mein Kind, beym Palatin? — Nichts als ihn um die Entlassung meines armen Bruders anflehn. — Tetszett a' gyermek naivetéje, nem akarta vigasztalás nélkül eleresztteni, 's méltónak tartotta hogy a' Pal. lássa a' szép scénát. — Bébocsátott. — A' gyermek első mozdulása térdreömlés volt. Schenken Sie mir meinen Bruder, Printz! — Das kann ich nicht; meine Haende sind gebunden. — Wohl! aber Ew. K. Hoheit können an Ihren Bruder den Kays. schreiben. Was sollte ein Br. einem Br. abschlagen, zumahl wenn er ihm so eine Bitte vorträgt? Ich bin arm, mein Vater ist nicht im Stande mir einen Lehrer zu halten. M. Br. war es mir. Er hat mich im Lesen, Schreiben, Rechnen, im Ungrischen unterrichtet; jetzt fing er an mich im Franz. zu üben, meine Stütze ist weg, u. ich bleibe zurück. — Ha-za menvén, nem szóllott senkinek. Eszterházy egynehány nap múlva beszéli Orczynak. Ez nem hiszi. Csenget. Jöjjön Hirgeist. Hallja, Hirgeist; a' maga leánya a' Palatinusnál volt? — Nem, Kegyelmes Uram! — De igen! — De nem! — De igen! — Menjen, szóljon vele. — Nini, man sagt, du warst beym Palatin? — Ja, Vater! — — — — —

B. Prónay Lászlónak Simon fija megesmerkedik a' gyermekkel. Szeretik egymást. A' fiú érde-

mesnek ismeri jobbára: de látja, hogy tisztelt atyja 's rokoni soha meg nem egyeznek. Esztendők múltak. Végre Bécsbe viszi a' leányt 's férje lesz in optima forma. Sok ideig titok volt a' történet, de Nini azt nékem, testvérénék, azonnal megírta. Cseléd leánya! nem nemes leány! Pápista leány! képzelheted a' Prónayakat 's a' kik a' házhoz tartoznak. Még Szerencsinének sem mertem soha mondani, noha tudom hogy tudja; sőt minap már szólla is róla. A' kik szégyellik megvallani, hogy a' mesal-liancebántja őket, a' *hitiben* akadnak-fel! Igaz, hogy collisióba jutni a' praejudiciumokkal bajos de szép is; 's voltam volna Prónay, én is könnyen azt cselekedtem volna. Ez a' derék Asszony, Nini, azt írja a' ma vett levelében, hogy 14. Aug. egy lyánya leve, 's Iphigénie-Sophie nevet visel, 's én vagyok keresztatyja! — Barátom, mint érdelek én ennyi megdicsőítést? —

Vay Ábrahám, Consil. Vay Jósefnek fija, azt beszél, hogy ez idén Pesten billiarozék egy idegen, soha nem látott Ifjúval. Ennek nyakából kiesik egy Portrait; (lácza elszakadt a' feszengésben) Vay oda hajlik, 's ki képét látja rajta? — Az *enyémét*. Másik oldalán nevem volt öszve vonva bélyeg formán. — Az enthusiasmus rosszul választott imádot tárgyát: de maga az enthusiasmus *jó dolog!* 's kevély vagyok, hogy bennem a' Jó imádtatik. —

— NB. Ez a' Vay Ábr. apja fija. Demosthenes is tánczolgatott. De a' mellett Demosthenes volt.

Verseid csomóját Novembernek 24dik napja táján viszi Pestre Institőrishoz az a' Zemplén vmegyei Követ, a' ki Gróf Dészöffy József barátunkat váltja fel. — Nekem az a' gondolatom jött, hogy a' Herder Paramythjeit versekbe kellene dolgoznom, noha Herder is csak prózában írta. Tagadhatatlan az, hogy poétai darabnak poétai lepelben illik megjeleni. Két napi munkám imhol van:

A' H A J N A L.

Tánczolva 's vig dalokkal ment elébe
Éósznak egy inneplő lyánysereg.
Te szép, te boldog Istenné, e' rózsalepelben,
e' meg nem hervadható Kor' tündöklésiben!
Te minden reggel Újúlva kelsz elő a' nem-hiú
Kény' és örök virágzat' ferdejéből!
Ez volt dalok. 'S a' nyájas Istenasszony
Keggyel tekinté a' magasztalókat,
'S midőn előjött a' Nap, méneit
Feléjek intézte, 's leszállt közöttök,
A' legszebb, ah de nem legboldogabb!
Könyük remegtek szép szemében, és
A' párafátyol, mellyet bánatjában
Lehúza a' földről, mint egy nedves felhő,
Széjljellapúlt a' rózsaaarcz előtt.

Értettem, úgy mond Éósz, gyermekek
 Magasztalástok' édes zengzeteit,
 'S im itt vagyok, hogy lássatok. Ha szép e?
 Itéljete: ha boldog e? kérdjétek
 Könyüimet, mellyekkel testvéremnek
 Flórának, ékes ültetéseit
 Öntözni szoktam. Gondolatlanúl
 És elvakítva csalfa fénye által
 Férjemnek a' vén Tithónt választám
 Kinek fagyos nyájaskodási közzül
 Sietve menni láttok minden reggel.
 Magának és nekem kinunkra, véget
 Nem-ismerő kor lett az ő fele,
 De ah ifjúság nélkül! 'S e' miatt
 Míg únalommal múlatok körülte,
 Szépségem sorvad és minden kecsem.
 Ez kerget engem olly korán rövid
 Munkámhoz, a' Setét' üzésihez.
 'S ha Phoebus osztán feljő, fénye közzé
 Igyekezem elrejtezni, hogy Gyötrömnek
 Alkalmatlan szerelme kedvesim'
 Vig társaságaikból el ne vonjon.
 Így múl keserves éltem. Végjétek
 Példát, leányok, gyászos estemen.
 Nem fény, nem bővség adja a' boldogságot.
 Csak az jut arra, a' ki bölcs az érdem'
 Becsére rá-ismerni, 's szive 's jobbja
 Magához illő férj' jutalma lesz.
 Ezt mondta Éósz 's eltűnt hirtelen.
 De a' leányok minden harmatcseppben
 Újúlni láták a' szent tünetet.
 Legboldogabbnak, mert legszebb vala

Már nem nevezték többé, 's oktatása
's példája után bölcsőbbek lettenek.

A Z A L V Á S.

Azon Tündérek' végig-láthatatlan
Legiója közt, a' mellyet Júpiter,
Hogy a' halandók' terhes él'teket
Szelid kezekkel édesítsenek,
Kedvezve, mint mindenkor, alkotott volt,
Setét alakkal feltűnt Hypnusz is,
A' gondfeloldó, bánatoszlátó!
Mint illek én e' gyászos arcuzattal
Testvéreimnek színes sergek közzé?
Mint lépjek így az Ámor' társai',
A' Vigaságok', Tréfák, 's Hűnyorok'
Ezer kecsekkel ékes Gyűléseikbe?
Talán hogy a' kiről aggása' sullyát
Elhengeritem, a' kit a' feledség'
Szelid kelyhéből ittatok, reám
Viszont hűséggel fog tekinteni:
Talán hogy a' megfáradott stb stb.

Élj szerencsésen kedves barátom! Az Istennek
légyen gondja életedre 's szived' örömeire.

tisztelőd: Kazinczy Ferencz.

XLVI.

Széphalom, Jan. 1. 1808.

Kedves barátom!

Rész szerént azért, mivel minden postanap vártam nevezetes levelem' válaszát Tőled, rész szerént házi bajlódásaim miatt is, mellyek gyakorta útra küldöttek, eddig haladt az az örvendetes tudósítás, hogy feleségem Decemb. 4dikén ismét anya lett 's egy egészséges, ép és nagy leánykát szült, kit osztán Decemb. 6dikán Generalis Báró Vay Miklós és özvegy Gróf Vandernáth Ferenczné, született Báró Splényi Petronella barátinknak keresztszüleségek alatt Eugenia Petronella Nicolaissa név alatt megkeresztelteténk. Generalis Báró Vayt ismered a' köz hirtől, 's talán leveleimből is. Ohajtánám hogy Vandernáthné is ismerd 's érezd, hogy őket választván a' gyermek' egykori tiszteletének tárgyául, melly lelkekhez csatlánk. Vandernáthné egy igen szép formájú özvegy, lelke pedig olyan, hogy társaságában a' legnagyobb gyönyörűséggel fognál mulatni. Szentül szerette igen fiatal korában

megholt férjét, 's a' fájdalom nevelte religiositását. Félre vonva a' világ' lármájától, két tiszteletre méltó 's mivelte lelkü leánytestvéreinek 's három kised gyermekeinek társaságokban éli napjait. Kázmérhoz Kassa felé annyira van Szilvás, hol lakik, mint Széphanom Kázmérhoz, 's az az egy ház, a' legkedvesebb helyünk, a' hová mehetünk, az egész tájékon, ez a' három tiszteletre méltó asszony és leány az, a' kit barátinknak ohajtunk. — Ámbár sok mondani valóm vagyon, hagyd kérlek, hogy rólok szállhassak.

Generalis Báró Splényi Gábor Generalis B. Orczy Lőrincznek leányát tartotta házasságban. Ha meg nem tévedek, tizenkét gyermek leve szereteteknek gyümölcse. Az Orczy leány hamarább holt-meg mint hogy legidősbb leánya Madeleine férjhez mehetett volna, 's az látván, hogy ha ő kilép a' házból, hat vagy talán hét leánytestvére vagy neveletlenül marad, vagy veszedelmes nevelést kap, 's bámuld heroismusát! — feltette magában, hogy magát nekik feláldozza, 's nem méne férjhez, ámbár kívántatott. A' Homéri leány! Madeleine tehát anyja leve a' többinek 's azt látja, hogy már, egyik testvérét kivéven, mindenik anya. Szilvástt lakik Petronelle mellett, a' ki ezen atyai, tizenkétfelé oszlott jószágot a' többitől megvette, 's Caton testvérek is velek van. Ez sokkal fiatalabb mint Madeleine; testre is kedves, de még kedvesebb mivelte lelkére. Erre a'

derék leányra azt a' jegyzést kell Sophiemnek magasztalására mondanom , hogy a' midőn ő tavaly leánya' halálán támadt bánatjában, elgyengülve a' szoptatásban, abba az elgyengülésbe süllyedt, hogy halála felől kelle gondolkoznia, kérni akará Catónt, hogy ha ő meghal, jöjjön hozzám férjhez 's engemet, hogy venném el Catónt. Látom, édes barátom, mint hatja meg szívedet ez a' beszéllés, 's nem öntöm szóba mind, a' mi mindannyiszor fog-el, valahányszor róla emlékezem. Melly lelkek! 's melly boldogság ilyeneknek lenni szövetségembe!

Sophie ismét szoptat. Nem engedte magát ezen szent kötelesség tellyesítésétől megfosztatni, melly egyszersmind szent öröm is. De most gond nélkül vagyok, mert kisdede csendes, egészséges és így kevesebb nyughatatlanságot csinál az anyjának. Szüntelen alszik, vagy szopik, 's ez a' két munkája a' vegetációnak meg is tetszik rajta: olyan a' gyermek mint a' gömböcz. Szája, szemöldöke 's szeme. szinte a' Phigieé 's lánya lévén az is, elképzelheted, milyen lesz örömöm, ha majd esztendő mulva a' gyermeket elhunyt nénje' maradványaival cifrázom-fel. Azt fogom hinni, hogy Phigie van vissza adva szerelmünknek. 'S ugyan azért ádtuk ennek az Eugenia nevet is, hogy ez a' hangok azonsága által őtet Phigienk testvérének kiáltsa.

Vaynak képét az *αρχι ανδρων* Vay' Patakon tanuló 18 esztendőös fija, Vay Ábrahám viselte, a' ke-

resztség actusa alatt. Azt mondják, hogy a' gyermek meg nem izelítette a' *Sal sapientiaet*, melly szájába nyomatott.

Mondd áldásodat reá, kedves barátom, tisztelt férjfija a' legszentebb religionak 's kívándd hogy a' gyermek éljen 's nevedjék mint a' virág, mellyet sem a' vétek dere, sem semini dögleletes fuvallat nem érdekel. — —

Mostan pedig fogjunk valaha dolgainkhoz:

1) A' Bécsi Annalisok tegnáp érkezett Decem-beri darabjában Epistolád lap 283. (a' legutolsó darabja a' Recensióknak) recenseálva van. Nekem ugy tetszik, hogy ezt Rumi irta. Láthatod, hogy a' Hazai Tudósításokban álló Recensio volt szeme előtt. Szerettem volna, ha olly Recensens adta volna róla ítéletét, a' ki amazt nem látta. Bár csak a' Hálai Liter. Zeitung szólana róla. Én megteszem a' rendelést, hogy oda egynehány exempl. vitettessék. Wielandnak, 's Góthének küldeni fogok a' velin exemplból.

2) Igen is, hogy számtalan példa van a' legondosabb Poetáknak írásaiban arra, hogy a' comma nem a' sor' végén hanem a' következő sornak első szavaira esett. De hogy minden bizonytal szebb, ha a' comma a' vers' végén áll, és hogy a' vers nem minden megválasztás nélkül szakadhat meg akár-melly részén a' dictionak, 's hogy a' pompás tónu-

sú versben inkább nem mint a' pajkos nonchalán-szüekben , az nem szenved kérdést.

3) Édes barátom , nem parancsolatiddal való nem gondolás , hanem a' sokféle baj cselekedte , hogy Journáloed planumának kidolgozásához hozzá nem foghattam. De az nem is szükség talán. A' Bava-riában 1804ben irni kezdett A u r ó r a Előbeszéde nekem felette tetszik. „*An die Leser. Was die Redaction dieser Zeitschrift über den Inhalt und Umfang derselben zu sagen hat, behielt sie sich bis zum Schlusse des ersten Jahrganges vor, und auch dann hofft sie nichts anders sagen zu müssen, als dass sie, was sie geleistet hat, auch hat leisten wollen. Ihr Gang wird dem Verständigen zeigen, wohin sie will, und er wird sich, wenn er ihres Sinnes ist, auch U n t e r w e g s ihr zugesellen, sollten auch sein Schild, und seine Heimath etwas näher oder ferner oder auch seitwärts liegen.*“ Ez az első §a az Aurora Előbeszédének.

A' Hebe jó név a' Románoknak, 's az asszonyi sziveket művelni akaró irásoknak. Csak Journáloednak eggy könnyen eltalálható nevet válassz.

Áldást az új esztendőre Magadnak , Boldogitód-nak és sziveitek 's szerelmetek gyermekeinek ! Ölel-lek tisztelettel 's barátsággal.

XLVII.

Széphalom, Januar 22. 1808.

Kedves barátom!

Ha barátságod változhatatlansága felől oly erős nem volna hitem, 's ha vétkesnek esmerném valamiben magamat, azt vélném, hogy hallgatásod elhülésnek a' munkája. Így az a' rettegés száll meg, hogy vagy betegeskedel, vagy valamely szerencsétlenség érte házadat. Fordítsa-el azt az ég rólad, és engedje nékem azt az örömet, hogy nem sokára új leveledből olvashassam, hogy rettegéseimnek mind egyike haszontalan volt.

Most újra olvasom verseidet. Szebb folyamatu ezen csomóban alig van, mint az a' kettő, melly itt megyen ugyan, de az első kötethez tartozik: 1) Némethünk' halálára Szentgyörgyinkhez itt versed, 2) Horatiusnak nem régiben küldött Satyrája. — A' *Zrínyi nemü* (nem scandalt Reimu) verseknek minden külsü szépségek a' Reim. Azoknak tehát nem lévén többjök ez *eggynél*, ezt az egyet *egészlen*

meg kell adni. Ellen és szünetlen nékem nem rossz cadentia (Reim) — de ez a' két verse Bessenyeinek:

A' természet itt csak maga írta *magát* (v-)

Nem igazította még mesterség *dolgát* (- -)

igen rossznak látszik: mert a' jambus ugrású elsőbb Reim szóval rosszul illik öszve a' spondeusi *dolgát*. A' hol verseidben ilyenekre akadtam, ürességet hagytam a' kézírásban vagy jegyet tettem mellé.

De semmi sem bántja fülemet jobban, mint az azon egy hangon végződő sok sorok. E' napokban olvasám a' Herdernek Poesie u. Kunst Abtheilungja valamely kötetében azt, a' mit az arabs poemákról ír, hogy ők egy egész tiz ezer versre is menő Epicumot ugyan azon hangon végződő sorokban irnak. Kivált Musarionodban vannak illy dormitatiók, ha azon verbunból, mellyet Horátz mond Homerról, szabad azt a' fertelmes substantivumot faragni. Az illyeket mind kijegyzettem. Légy figyelmes, midőn majd felolvastatod verseidet alumnusod által szemeidnek kiméllése miatt, hogy a' hol a' levelek margójin jegyzést lát akár veres krétával, akár tintával vont X-ecskét, ott álljon meg.

Tíz nap olta a' tavaly érkezett Hálai Lit. Zeitung darabjait olvasgatom. Abban (talán a' Febr. vagy az Aprilisi Heftben) Deninának la Clef des langues nevezetű philológiára tartozó munkája recenseáltatik. Hiszed e hogy elég patientiám van, azt az egész talán 40 paginányi recensiót kiírni?

Jenischnek előttünk esmeretes munkájával eggyüvé kötve recenseáltatott. Amazt nem láttam (t. i. a' Jenisch recensióját) de meg fogom olvasni, és kiírom azt is, hogy mindég kéznél legyen. Denina eránt pedig Geistingernek irtam Bécsbe, hogy küldje diligence szekeren, elunván felesztendőnként Pestről várni, 's néha tovább is a' mit kívánok. Kérnélek édes barátom, hogy azt a' könyvet Te is hozassd meg magadnak. Talán az kedvet nyújt néked koszorut nyert írásodnak újra dolgozására, melly oly munka, hogy minden triennium alatt újra meg újra kellene dolgoztatnia, a' szerént a' mint a' hozzá tartozó Materialék a' gondos Író olvasása, 's dolgozása közben gyűlnek. Cserépitől nagy örömmel értem, hogy Gróf Desöffy Pípsz a' Zemplényi Követ, ki mellett Cserépi patvarista volt a' Diaetán, a' Te munkádat azzal a' szertelen örömmel és csudálással olvasta, a' mellyet az valóban érdemel; 's úgy mondja Cserépi hogy az Pesten közönségesen nagy tekintetet vont magára.

Én a' Bécsi Annálisokat 1802 olta, és így kezdetek olta birtam. Szentgyörgyinek által küldöttem mind a' mi volt. Ő másnak adta által, és ez azt szülte, hogy most 22 ft. 30 xrt kelle fizetnem az elveszett darabok újjabb meg hozásáért. Ezek csak most jöttek kezemhez. NB. az 1805diki darabok egyenesen Debreczenbe mentek, 's ott elvesztek, minekelőtte láthatnám. Most vévén tehát ezeket, mikor

bele fáradtam a' Hálai A. L. Z. kiírásába, 's forgatásába, a' Bécsit vettem elő. A' kettő közt valamelyik egy Német Poétát ránczigál meg azért, hogy a' versek sorait nem commán, hanem olly szókon végzi, a' mellyeken azoknak nem kellene végződni. Ezen recensiót is kiírtam számodra, 's verseid csomójába teszem. Világosságára fog lenni azoknak, a' miket első köteted megküldésekor mondtam volt, mellyekre Te nékem Wielandból hozál apologizáló példákat. Én azt tartom, hogy az nem mindenütt szenvedhetetlen, de néhol az is. Hol az, hol nem az, azt az izlés választja meg.

Édes barátom, nem mondhatom elegendé, melly igen örvendek azon szérencsémnek, hogy Téged Deninával 's Herdernek 's ezen most említett Recenziónak soraival megismértettelek, 's arra kérlék, hogy ha olvasásod közt valamire akadsz, a' mit czéломra hasznosnak vélsz, méltóztassál viszont velem Te is tudatni.

Cserei Kammerherré leve. Ma irok neki eránta. Gratulálok, de, mondám, a' széplelkű Cserei felől azt hiszem, hogy ő felakasztván zsebje mellé azt az arany rojtocskát, úgy tészén, mintha nem is tudná, hogy az ott fityeg. Az ollyan sem jóvá nem teszi a' roszat, sem rosszá a' jót; et adesse et abesse potest. Az Erdély Cancellariususa mellyét is csillag ékesíti; mert az a' melly valóban ékes, nem egyedül a' csillagért, hanem magáért is. *Melly* nél-

kül az a' *csillag* csak az, a' minek Pfeffel nevezi :
ein Kleks.—Én igen nem szeretem az olyan em-
bereket, mint az én drága rokonom Rhédei Lajos ,
a' ki most is Leopold Keresztesévé leve. De azt is
a' Plátó szava szerint Diogenesi még kevé-
lyebb kevélységnek tartom, hogy Gr. Desőf-
fy József barátunk a' rojtocskát a' mente zsebje mellé
nem akasztatja, Magnás lévén, kikhél az *Sitte*.

XLVIII.

1808. Januar. 29d.

KIS JÁNOSNAK KAZINCZY FERENCZ

a' legszentebb barátság idvezlését.

Édes barátom! Verseidnek második kötete imhol megyen. Olvasd végig, és hézagjait pótolod ki. Azon jegyzések után, mellyeket az első kötet mellé tettem volt, kifogod találni, miért estek a' hézagok. Érzésem semmit sem néz kevésbbé megszenvedhetőnek, mint a' hól a' Reim két sornál több sorokra terjed ki, mellyeknek e' kötettedben sok példája van, — 's azt midőn az értelem nem áll meg a' sor' utólsó szaván, hanem által mégyen a' más sornak első szavára, vagy szavaira. Azt felelted, hogy erre Wielandban, a' ki igen nagy gonddal szokta kisimitani verseit, ezer meg ezer példa van, még pedig van legkényesbb izlésü munkájiban és legpompásbb járásu verseiben is, 's előhozod Oberonnak némelly sorait. Nem tagadom, 's engedd mondanom, hogy azt tudtam. De ám olvasd magad az olly szép modulatioju verseidet, mint a' Horátz VI satirájáé és

azon Epistoládé, mellyet Némethünk halálakor irtál Szentgyörgyinkhez, 's olvasd mingyárt utánok a' Hercules választását, 's légy önnön dolgodban bíró. Igen! ezt fogod mondani; de az olyan verseket irni igen bajos. Megvallom azt, és hidd el, most említett két darabodat, 's a' Gyöngyösihez irottat sokszor igen nagyon csudáltam; azok elakasztják a' szót minden versifexek' szájokban. De most nem arról vala a' szó, ha nehéz-e, hanem mellyik szép, mellyik nem szép. És még egyet: — Reimjaid nem mindenkor tiszták. Ezeket *várni, számlálni — rakni, adni, — vettem, nyertem*, fülem fel nem akad. Elszenvedhetem ezeket is: *ellen, szünetlen*. De már ezt *emelni, felni, tüze, szüze* szeretniém verseid közül kigyomlálni, mert valóságos gyomok. — A' scandált reimos versek, a' millyenek a' németeké, francziáké, 's t. a' nem épén tiszta reimokat inkább megszenvedik, mert a' metrum helyre üti ezt a' kis fogyatkozást. De a' magyar verseknek, ha Zrínyi nemén vannak irva, minden diszek a' Reim, ha ezt is csonkán adja neki a' Poéta, mondd, mi által üti helyre?

Muzariont gondosan elolvastam. Szerencsés általtétele a' németnek. Tudod — magam is emlékezem egyik levelemre, mellyben elragadtatva szóllék néked azon szép passage felől, a' melly már csaknem az utolsó soron áll a' 3dik könyvben, de még is jó vol-

na, ha paragraphusról paragraphusra olvasnád a' magyart a' némettel együtt. Hogy minden sor, minden szó annyit adjon a' fordítás' nyelvében, a' mennyit az Originálban adott — az csak nem lehetetlen. — De úgy tapasztaltam, hogy sok helytt veszett el holmi, még pedig nem a' Censurától való félelem miatt. Dayka is dolgozott Muzáricnon, a' német vers nemében. 1793ban fogott volt hozzá. Eggy sora sincs kezemnél, és azt gyanítom, hogy maga égette-el munkáját desperans tractata nitescere posse. 'S meg kell vallani, hogy ha csak annyi szerencsével fordította volna, mint Colardeaunak He-loizét fordította, kivált Alexandrinusaiban, jól tette, hogy megégette. — A' Te fordításodat ő is gyönyörűséggel olvasná. A' mennyire tudom, minden Verseid ezen két kötetben vannak, a' mellyeket nékem megküldél, vagy nyomtatásban találhattam.

Félek még is, hogy a' Festeticshez irt Epistola elmaradt. Ha el talált volna maradni, irj nékem mingyárt. Postán megküldöm, hogy már mind egygy móddal legyenek leirva.

Ha pompásan nem lesznek is nyomtatva, légy rajta, hogy legalább rút pápirosra 's rút betűkkel ne nyomtattassanak. Sopronyban Siesnél szépen jöhetnének ki. Ó a' Sopronyi Társaság munkájit szépen nyomtatta. De egy lapra nem kellene engedni egy versnek végét, és a' másiknak kezdetét. Mu-

tassa a' munkának külsője is, hogy az Grátziáknak hozott ajándék. —

Eggy lapra csak 22 sor menjen.

Képed és a' Németh' képe eránt, úgy a' rézre metszendő homloklap eránt, másszor.

XLIX.

Széphalom. Febr. 8d. 1808.

Kedves barátom!

Verseidnek második kötete Pesten van. Cserépi Károly ur vitte-le magával ezéltt 8 nappal. A' pakét Institorisnál fog recepisse mellett lepecsételve letéetni. Tégy tehát rendelést, hogy azonnal vehessd. Óhajtom, hogy lemásolásokban barátságomra ismerhess. Ha szabadságaim megnyerik e javallásodat, azt csendesen fogom nézni, mert a' mit tőlem várni lehetett, azt igyekeztem megtenni, 's az minden tekintetben elég. Ha valami darabjaid ezek közt még meg nem volnának, küldd bátran hozzám, 's lemásolom igen kész kedvvel sőt örömmel, hogy már legyenek mind egy orthographia szerint.

A' minap reá nem akadtam a' Bécsi Annalisokban azon Recenzióra, mellyben a' vers enjambé felől vala a' szó. Már feltaláltam. Imhol van ez:

Gedichte von Gabriele Batsányi, geb. Baumberg. Wien, 1805. Annalen der Literatur stb pag. 377.

— — Auch macht es in einem kleinen Kunstwerke, das der Idee nach so abgerundet u. vollendet ist, wahrlich keine gute Wirkung, wenn der Klang des Reimes zu oft den Sinn unterbricht, u. der Abschnitt oder Schluss des Satzes erst in die Mitte des folgenden Verses fällt; wie S. 64.

Sie lassen Qual u. Reu' uns finden;
Wir wollen sie *mit Eigensinn*
Verewigen; indessen schwinden
Sie und wir selbst, wie Träume, hin.“

En önnön érzésem után is ezt mondanám; annál bátrabban mondom most, hogy látom, hogy mások is így itélnek.

Ezen Recenzióban fordúl-elő Mad. Deshoulières-nek egy kis szép darabja is a' német fordításal. Kiirom azt.

C H A N S O N.

Ah! que je sens d'inquietude!
Que j'ai de mouvemens qui m'étoient inconnus!
Mes tranquilles plaisirs, qu'êtes vous devenus?
Te cherche en vain ma solitude.
D'où viennent ces chagrins, ces mortelles langueurs?
Qu'est ce qui fait couler mes pleurs
Avec tant d'amertume et tant de violence?
De tout ce que je fais mon coeur n'est point content.
Helas! cruel Amour que je méprise tant
Ces maux ne sont-ils point l'effet de ta vengeance?

SELBSTGESPRAECH. S. 74.

Welche seltne namenlose Regung
 Hebet ängstlich pochend meine Brust?
 Welcher Drang mir vormals unbewust
 Bringt mein ganzes Wesen in Bewegung?
 Mutter jener weiseren Erwägung,
 Einsamkeit! sonst meine stille Lust!
 Dass auch du dem Übel weichen musst
 Trotz Vernunft, trotz aller Überlegung!
 Diesen Gram, der mein Gesicht bethränt,
 Wenn ich oft bis an den Morgen wache,
 Diesen Unmuth, der in Seufzern stöhnt,
 Diess Gefühl — bezeichnet keine Sprache! } molly Reim
 Mächt'ge Liebe, die ich oft verhöhnt } Wacche
 Ist das nicht die Wirkung deiner Rache? } Sprache

Á' Recensens ezt veti mellé: Wie schön lässt
 doch dem wahren Gefühle ein einfacher Ausdruck!
 Die ernste Überschrift — Selbstgespräch — kann
 den steifen Vortrag nicht rechtfertigen: ein leuch-
 ter Ton, eine gefaellige Abwechslung schöner Rei-
 me schickten sich zur Idee. Vorzüglich missglückt ist
 die Übertragung der zwey Verse: Mes tranquilles plai-
 sirs, qu'êtes vous devenus? Je cherche en vain ma
 solitude. Sie hat etwas geschraubtes, wodurch so-
 gar der Sinn dunkel wird. —

Én felette örömet olvasok Recenziókat 's sok
 hasznát tapasztalom olvasásomnak. Vakon hinni nem

szeretek, 's sok helytt veszem észre, hogy utálatos és alacsony Intriguák csinálják azokat a' hiú munkák magasztalásait 's a' jó munkák' gánésát. (Olvastad e vallyon a' Nagy István Superintendens urra irt magas Odád Recenzióját? Ez valamelly zavart fejü bölc ember tollából folyt). — De általjában még is igen hasznos Institutum. Adná Isten, hogy a' magyar munkáknak is akadnának Recensen-seik, ha bár a' Bécsi Annalisták tonusában is, melyet a' Hálaiak a' rrogansnak neveznek! —

Ird-meg, kérlek, verseid hol és mikor 's mint fognak nyomtattatni. Talám jó volna Institutist tenni Verlegerjékké. 'S ő metszetné-ki hozzá képedet is. Én azt magamnak újra festetem, mert felette durva ecsettel van dolgozva; 's akkor, ha Institutistnak tetszik, az én részemre festett kép a' Metszőhöz fog küldtetni. — Jó volna pedig vele úgy végezni, hogy a' 2dik kötethez a' Némethét metszettesse.

Döbrenteivel nagyon meg van elégedve Gyalainé. Ezt nékem a' Grófné maga írja. Jelentsd ezt tiszteletre méltó öreg atyjának. Örvendek, hogy neki ezt az örömet csinálhatom.

Az Öcsém Miklós (34 esztendőös ember) arra kér, hogy legyek közbenjáró nálad. Néki három fia van, Gusztáv-Adolf, Sándor és Victor. Gusztáv 1798ban, Victor 1805ben született. Ezen gyermekek mellé egy jó morális karakterü és szép tulajdonságú nevelőt óhajt, de a' kinek Protestáns-

nak kell lennie. Ő is Pápista leányt vett, Bihar Vgyei Ord. V. Ispán 's Consil. Beothy Jánosnak leányát. Pesten lakik, hivatal nélkül. Feje nem üres, karaktere igen jó; a' nevelő barátja lesz mind az Öcsémnek, mind a' feleségének, a' kinek feje a' Sectengeisttől üres, mert atyjának leánya. Novemberben lesz reá szükség. Ha valamelly magyarul is tudó, jó karakterü, szép tanulású Academicust ismeresz, a' kinek ez a' meghívás tetszhetnék, szent barátságunkra kérlek, szerezzd-meg azt a' Nevőimhez, 's kötelezzd-le magadnak ezen barátság által az Öcsémet. Fizetésének kiszabásában az Öcsém fősvénykedni nem fog. — Erről méltóztassál tudósítani mihelytt lehet.

Elmúlt három holnapja, hogy leveledet nem vettem. Melly nagy idő vészett-el öröm nélkül!

Élj szerencsésen, kedves barátom. Feleségem köszönt. Bár láthatlanúl nézhetnéd atyai gyönyörködésünket Phigienk physiognomiájára ütött Génienkön. Ólellek.

L.

Széphalom Mart. 14d. 1808.

Édes barátom!

Febr. 14dikén irt leveledre Mártz. 14kén felelek. Utolsó postával vettem azt. Látod, melly soká hevert a' levél a' postákon, 's tudván melly nyugtalansággal vártam azt, érzed melly örömmel vettem. Óh, hogy bajod nincs, és hogy nem az elhülés cselekedte, hogy illy sokáig hallgatál!

Megtiszteltetéseiteidnek szivesen örvendek, 's óhajtanám, Lajosodnak 's lánygyermekednek nevelésük miatt óhajtanám, hogy Dömölköt elhagyd 's Sopronyi Pred. légy. Bár melly bájos ereje legyen a' falusi lakásnak, 's bár melly hajlandó legyen a' Te lelked is, mint az enyém, ezt a' boldog kényünkre élést utána tenni a' városi lármának 's alkalmatlanságnak: bizony a' tanulásra nézve szerencsésbb az, mint ez a' mi mostanink. Ott nem csak Lajosod fog nyerni, hanem magad is. 'S elhallgassam e, hogy nyér, még pedig igen sokat nyér a' te alkotásod, a' kis *Társaság* is?

Verseidet talán együtt viszik ki hozzád Egyveleg Irásimnak első kötetével és egy időben veszed ezen levelemmel. Tegnap előtt öt ferslág könyveimet kellvén felhánynom, kivettem Zsebbelidet is, 's tartok tőle, hogy kézírásomban nincs-meg a' Hagedorn után fordított *Horatzius*. Tudósíts eránta, kérlek, 's ha mi kimaradt, leirom hozzájok, hogy már mind egy formán legyenek írva. Szeretném látni, mint Superintendensed, megjelenéseket.

Hogy pályairásod németre fordítatik, azon szívesen örvendek. Két kérésem van eránta: 1) hogy díszesen nyomtassa Véber, mert azt a' külföldi Philologusok kapva fogják kapni. 2) hogy még kézírásban láthassam a' németet. — Deninám még nem jött meg; csak azt tudom, hogy Geistinger nékem küldi mind azt a' kértékből, a' mit Bécsben öszveszerezhetett. Azt tartom, hogy Deninának megolvassása hasznos lesz e' célra is. —

Nagy örömtől fösztád meg mind magadat, mind engemet azzal, hogy verseidnek elindítása előtt leveledet nem vehetém. Holmit a' mit melléjek akartam vala tenni, tűzbe vetettem. — Messze lökve egymástól, holmit akartam veled tudatni, a' mi érdemi a' tudást, 's titkon mondathatik.

Gróf Desöffy József reá vett a' Zemplényi Gyűlésen, hol, mint volt követ, számot adott munkálkodásáról, hogy irnék egy könyvirónak való Magyar Grammaticát, minthogy még egy sincs a' mi e' vég-

re szolgáljon. A' Debreczenit és Gyarmatiét egy formán tartom magam is rossznak, unphilosophischnak; a' Versegié felől azt kell mondani, a' mit az eggyik ellensége mondott, hogy a' nyelven soha sem ejtett undokabb sebeket a' gondatlanság, mint a' Versegi gondjai; a' Révaié igen jó, de olly felette bőv, olly tele van tömve mindennel, hogy kifárad a' Tanuló olvasásában. Én azt tettem törvényül, hogy az enyém minél lehet rövidebb, tisztább legyen, a' legnagyobb gondal, praecisióval és elevenséggel, 's olly *izléssel*, hogy gyönyörűséggel lehessen olvasni. Orthoepejámnak eggyik része már kész. Rajta leszek, hogy e' nyáron elvégezhessem, 's akkor Prónay Sándor lesz Aristarchusom, 's úgy osztán sajtóba vele.

Egész Európa kifordulván a' francia háborúk miatt sarkából, meghágy e bennünket a' sors boldog Constitutióink birtokában? A' fizetéstől nem félek; szívesen, ha áldozatomat a' Haza kívánja, mind azt szívesen, a' mit adhatok, pedig én, a' ki illy későn kezdek gazdálkodni, hét testvérnek vagyok eggyike, 's olly sokat vesztettem, sokat nem adhatok. Csak Magyar maradhassak, mindent szívesen.

Élj szerencsésen kedves barátom, 's ne szünj meg szeretni

legbuzgóbb tisztelődet.

LI.

Széphalom, 25. Apr. 1808.

Édes barátom!

Holnap már egy holnapja leszen, hogy Sopronyba beérfél. Azolta bizváást írhattam volna, de nem akartam. Dolgaid voltak, mellyek között a' legkedveltebb barát is alkalmatlan. Most kipihented már magadat, és így engedd, hogy szólhassak. Tegye az emberek sorsának bölcs Igazgatója, kiben az illy irreligiosus ember mint én vagyok azoknak szemeikben, a' kik nem ismerik Religiómat, szentül hiszen, éltedet új lakásod' helyén kedvessé néked, 's ne engedje soha megbánnod, hogy falusi kedves lakásodat elhagytad. Én, édes barátom, sok tekintetekben örvendek ezen változásnak: először azért, mert néked *fényedre* szolgál, pedig a' fény *fénylhető* embereken bizonyosan *fény*. 2) azért mert Lajoskádát (kit az én képmiben csókolni fogsz 's akként lehelled képére lélegzettedet, mint a' Teremtő lehelte a' magáét Ádámba,) 's Lajoskádnak iker barátját, a' mi kedves kis Arisztippunkat, kézen fogva vezetheted. 3) mert

olly nevezetes Gyülekezetben mint a' Sopronyi, nevezetessel fogsz többet használhatni mint Dömölkön használtál. 4) mert Bécshez közel lévén, ott gyakran megfordúlhatsz, hamar kaphatsz mindent. 5) mert én Bécsbe menvén, melly ez idén a' Napam társaságában bizonyosan meglesz, Téged valaha megláthatlak. — Ennyi ok méltán örvendezve nézeti velem azt, hogy a' Sopronyiak' meghívását elfogadád. —

Institórisnak verseid eránt nekem irt levelét itt fogod olvasni. Tudassd velem szándéodat, a' többit bizzd arra a' barátodra, a' ki kevélykedik szenvednek ezen érzéseivel.

B. Prónay László Excell. (úgy írja Ráday az én Ninimnek, 's Nini közlé velem a' levelet) annál fogva indúlt megenyhülésre Nini eránt, hogy Ráday Ó Excelljának azt beszéllte, hogy Nini és én igen szoros barátok vagyunk 's megszakadatlan correspondentiában állunk. Lángoló szívvvel irtam azonnal Ó Excellnak, 's olly szép képet festettem Niniről, hogy lehetetlen az, hogy az Öreg Úr a' fija feleségét meg ne szeresse. Azzal a' szent fortélllyal is éltem, hogy a' Nini leveleiből kiirtam némelly passageokat, a' mellyek ötét szeretetre méltónak festik, nevezetesen ezt: „ha megszakad is szívem, ha oda leszek is ennyi szenvedések közt, de soha az Uram Atyját megkeserítetni nem engedem“; és ezt: *Glauben Sie mir, mein Bruder, nichts that meinem*

Herzen so weh, als wenn ich sah, dass S. Exc. seinen Sohn verkennt. Er schwieg, aber er schwieg nicht aus Trotz, nicht aus Kälte, sondern aus Furcht, ihn tief zu kränken. — Nem ingerlettem az Ő Exc. fájalmát, sőt ravaszkodás nélkül megvallám hogy az igazságos. De azt vetettem mellé, hogy az az ember, a' ki Radvánszki Therézt és Polyxént, a' ki Teleki Joannát és Ráday Pálnét, a' ki Gener. Vay Miklósnét és Gróf Teleki Jósefné Excé, ha ezek nem fényes házak gyermekei voltak volna is, hanem csak szobaleánykák, elvette volna, magát nem csak nevetség tárgyává nem tette volna, hanem inkább a' tiszteletévé, mert nem csak a' theatrumon igaz az, a' mit Hettore Gonzaga mond Marinellinek Emilia Galottiban. Nagyon bánom, hogy a' levélnek párját meg nem tartottam. De akár mi lesz a' vége, tudni fogod. Nini azonban azt írja, hogy Ő Exc. Simonnak *és néki!* Nándort resolválta lakóul, melly eránt Rádaynak Ninihez írt levele kezemben is volt. — Az én gondolkozásom Rätshel sokak előtt az Aristocratismus és Mesallianszok eránt. Sokak azt tartják, hogy csak a' theoriám jó, a' praxisom gonosz. De a' ki megítélni akar, miért nem szállít meg? Akkor osztán tisztelni fog azért a' mit egy bizonyos dologban cselekedtem. Azt csak nem kívánhatja a' világ, hogy apologiámat a' hátamra gombostűztessem. Én Ninit bizonyosan el mertem volna venni ha bár melly ragyogó karú voltam volna is,

és a' feleségemet nem azért vettem-el, mert olly négy betű van a' vezeték neve előtt a' mire Horáznak ezek a' szavai illenek: Gaudent praenomine molles auriculae. A' mint ezen lapot kezdém írni, Sophie a' kis Eugéniet hozzám hozá, 's látván hogy abba nem hagyom az írást, a' maga emlőjin-nevelt gyermeket felültette a' jobb vállamra. Und der fleisige Schreiber wird doch gestöhrt! mondá. Elnedvesültek szemeim, 's kezem ugyan írta a' levelet, de szám a' gyermeket tartó kezét 's a' gyermek meztelen lábát csókolta! Haec est vita solutorum misera ambitione, gravique!

E' napokban Himfy nekem egy békötött expl. Regéjit küldé-meg levél nélkül. Mit adtam volna érte, ha nem ezeket a' hitvány regéket, hanem igen szép szerelem-énekeinek új kiadását küldötte volna meg, mellyeket még sem láttam! Találd mit fog kapni tőlem viszont kedveskedéskepen! Petrarcanak Rafael Morghen által metszett szép képét, mellytől magamat keservesen fosztom-meg, ezen aláírással: *Himfynek az ötlet csudáló 's szerető Kazinczy.* — Pápai Sámuelnek Kultsár által nem régiben elhiresztett munkáját nyugtalanúl várom, mert Ő tőle sokat várok. Hát az új Brabeunot kik nyerek-el? Utolsó postával vettem a' Bécsi Annal. Aprilisi füzetét. Nagy Ferencz odájit én recenseáltam.

De a' Szabó Dávid verseit és a' Tordai Leoninistáét ki nem találhatom ki recenseálta. Gondolnám Schédius, mert 1803. sokat neveltünk azon, a' mit a' recensens itt emleget, hogy de gustibus non est disputandum. — De miért nevez engem a' Recensens Virág és Rajnis mellett? Hiszen nekem rég óta nem játta más versemet a' világ. lyányom sirkövére írt epigrammámnál. Megítéltetnek, a' nélkül hogy érdemleném.

Döbrentei már tudta Sopronyba való költözését, mikor azt neki megírtam. Úgy látom Szemeréhez írt leveléből. Őneki jó dolgai vannak az én Gyulainémnál. Az öcsém Tanárkit, a' Polygraphust, fogadta gyermekei mellé, azt írja, de ő nem ajánlotta magát hozzá továbbra, hanem csak esztendőre. Igen jól esnek tehát, ha neki más valakit választanál. —

Jó cselekedettel jó végből szabad kevélykedni, 's bal kezünk tudhatja, a' mit a' jobb ad. Hadd dicsekedjem-fel feleségemnek egy szép tétével. — Egy szerencsétlen Asszony kinek fejét a' Románok kidöcczentették, a' Lessing expressiója szerint, Párisba ment. Strassburgban az adósságok miatt arestáltatott. Rokoni kifáradva segítésében, többet sem nem tehetnek, sem tenni nem akarnak. Egy estve alkonyodáskor adnak valami levelet kezembe, felbontom, 's hát a' Napamnak szóll. Olvasom; 's a' feleségem, elrettenvén azon irtóztató festésen, a' mellyet az a' szerencsétlen téssen a' maga állapotja.

felől, a' napamtól kért 200 ftot neki resolválja. En tettem-le, édes barátom; pedig Isten tudja, melly nehéz nekem csak 20t is adni. Jaj úgy mindenikünknek, ha csak akkor szánattatunk, mikor vétünk nélkül vagyunk szerencsétlenek. De szeretném, ha ezt Festetics György hallaná, a' ki nem szégyenlett a' szegény Rosti Jánosnak 25 ftot adni. — Elj szerencsésen! — Tudósíts Aristippról 's anyjáról.

(Az *Institóris levele*)

Tekintetes Úr!

Ime küldöm a' Sylvester kész arkusait a' végső tekintet végett, 's ujitom alázatos kérésemet hogy a' megváltoztatott Praefatiót mennél előbb vehessem kezemhez.

A' T. Kis János Úr versei eránt tett ajánlással igen megtiszteltnek érzem magamat, 's azonnal a' Tekintetes Úr kívánságának tellyesítésére határozom, mihelyt legalább a' szokásnak tévén eleget, a' munkát először láthatom 's nyomtatásának módját megérthetem, a' többi feltételekkel együtt mellyek alatt azt által vehetném.

Feltételem az hogy kevés napok múlva a' Tekintetes Urral való connexióm' némelly tárgyai felől

bővebb levelemben értekeznek. Addig is magamat tapasztalt kegyébe ajánlom 's megkülönböztetett tisztelettel maradok.

a' Tekintetes Úrnak

Pesten 1. April. 1808.

alázatos szolgája
Mossóczy Institóris Károly.

A
d
á
k
m
h
b
I
zá
és
ok
ha
szó

LII.

Széphalom, Máj. 8. 1808.

Kedves barátom!

B. Prónay László Excell. parancsolt velem, hogy a' Cotta által kihirdetett jutalomkérdésekre feleljek. Maga 14 cikkellyel segített a' munkára. Feltettem magamban, hogy jutalomkérdésre soha semmit nem dolgozom: de ennek a' nagy embernek, ennek az általam oly szentül tisztelt embernek nemszeghetem kedvét, és így megígértem azt neki. Mit kellessék mondani, azon nem aggódok: csak azon aggódok, hogy rend legyen az irásban, és hogy az előadás becsületet szerezzon mind a' Nemzetnek, mind az Irónak. Kaczagni fogsz, melly fonákul fogtam hozzá. Azt irtam meg legelőbb, a' mit legutóbb szokás és kell — az Előszót. Nem lévén semmi más indító oka mostani levellemnek, nem tehetek jobbat, mint ha azt az előszót veled itt közlöm. Nem fogok egy szót is hozzá tenni.

A' MAGYAR NYELVNEK POLGÁRI NYELVVÉ
EMELÉSE FELŐL.

Pályairás.

παταξον μεν ακουσον δε.

Themistocles a' Salamisi nagy napon.

ELŐSZÓ.

Az itt kitett kérdések húsz esztendő óta oly gyakran főrgtak szóban, 's erántok mind eggyes Tudósaink mind Vgyék oly nyilván jelentették ki vélekedéseket, 's a' Nemzet az utolsó Gyűlésein oly meghatározott végzéseket szabott azokra nézve, a' miket e' részben java 's dücsősége kivánni látszott, végre a' dolog mind a' köz hivatalokban, mind a' törvénykezésekben, mind az oskolai tanításban oly szerencsésen indul, sőt már oly csillogó előmenettel halad, hogy a' ki ezeket új vizsgálatoknak téteti tárgyává, azt a' gyanut támasztja maga felől, hogy vagy nem isméri nyelvünknek becsét, 's eddig nyert gyarapodását, vagy a' deák 's némét nyelveknek bal szeretete által el vagyon foglalva, 's kétsége 's tudakolódása csak alakos fortély. A' kéz alatt lévő értekezés Írója ugyan nem tilthatta-el magától ezt a' benne mély elkeseredést szülő gyanut, midőn a' jutalomkérdést a' Tübingi Közöns. Ujságban hirül adatni látta. De akár ez a' bűnös szándék tette fel a' tiszteletet érdemlő Ismeretlennek a' pályabért, akár talán csak fa tokban nyújtja arany aján-

dékát a' Delphi Istennek: méltán tarthat számot háladatosságunkra, mert a' jó fél barátjainak alkalmatosságot nyújtott okaikat újebben előadni, 's elnémítani ellenkezőjüket; és ha a' pert elvesztjük, az nem az ő vétké lesz, hanem a' miénk, kik az igazságnak nem fogtuk eléggé buzgón pártját, 's ügye' védelmezésében elfáradtunk, minekelőtte a' viadal véget ére.

Jól tudja az Író, melly hatalmas azoknak fele, kik magokat e' részben a' Nemzet' kétségbe veheetlen javának 's dicsőségének ellene szegzik, 's látja, melly egyenetlen a' viadal, mellyet nekünk övelek küzdenünk kell. Nékiek van mondva, a' mit ő a' Salamisi bajnok szájából veve mottóul a' czimlapon. Ők miellenünk erővel 's kelepcezával jönnek: mi magunkat az igazság' és hazaszeretet' aegisével védelmezzük. A' ti kötelességtek, idegen de nemes érzésű Agonotheták, az, hogy a' szerént ítéljetekek, mint ha magyarok volnátok, nyelvünk a' ti nyelvetek volna, 's tudnátok, hogy ez minden ápolás nélkül, sőt elhagyva, 's még rosszabbúl mint csak elhagyva, nem épen sok idő alatt mennyire ment, 's a' koszorút nyújtsátok annak, a' ki jól küszd a' jó ügy mellett, attól pedig, a' ki a' rossz ügy mellett szöll, bár legjobban szöllana is, megtagadjátok. A' koszorú 's dicsőség légyen azé, a' kinek azt a' végezésék rendelték, csak a' jó ügy éren diadalmat!

Én a' magam irásomat magyarul dolgozom. Azután lefordítom németre, 's által adom valamelly Graeculusnak, hogy revideálja, corrigálja, 's alkalmaztassa a' német izléshez. Homloklevelére reá lesz téve: Aus dem Ungrischen übersetzt.

Hát Te, édes barátom, concurrálsz e? kérlek concurrálj! én nem álmodozom a' koszorú megnyeréséről. Olly sokan fognak, tudom, dolgozni, hogy csuda lenne, ha azt épen nékem adnák. De ha reménységem volna is, mind barátságomat isméréd erántad, mind azt tudod, hogy a' köz hasznot tekintvén, felejteti fogom, hogy azt más kapja-el előlem.

Himfynek elküldöttem Petrarca képét, azután egynéhány nappal magának postán irtam. — Döbrentei egy igen szép kezdetű Ossziáni éneket küldte nekem. Ha olyan a' kis költeménynek dereka is és vége, mint az eleje, úgy örvendek neki. Egészen belé tanúlt az Osszian lelkébe. Grófnéjához van intézve az ének, férje halálán való bánatját énekli. — Igen, igen szép! —

Különben mint vagy? felejtéd e Nemes Dömölköt? Nem kívánczol e vissza? Lelked barátnéja tetszik e magának a' városban? Mi jót szült már is ott léted, 's mi jókat készítesz? Lajosod és Aristipp mint vannak? Ennek anyja ott lakik e még, 's özvegy e még? Sokat kívánnék tőled tudni. Én ugy vagyok a' mint óhajthatod, 's képzeled. Génieembe 4d. maji oltották be a' vaccinat, 's igen szerencsé-

sen állá-ki a' curát. Már szárad karjain a' himlő. Itt a' parasztok' gyermekeibe ment által belőle és Újhelybe némellyekbe. — Élj szerencsésen, érdemes barátom! válaszodat verseid eránt várom, hogy Insti-tórissal végezhessek. 'Természet' Csudáji-dat nyug-talanul várom Pestről. Már irtam megküldések eránt. Ölellek tisztelő szeretettel.

Elfelejtettem írni levelemben, — tudtam hogy felejtettem valamit, de nem tudtam mit, — hogy epi-stoládat, valamint Virágnak és Daykának némelly darabjait a' Pályairás mellé tészem annak láthatása végett, hogy *nyelvünk bír e etc.*

LIII.

Széphalom, Jun. 2d. 1808.

Érdemes, 's igen becses barátom!

Sopronyi első leveledet nagy örömem vala tegnap venni. Az épen jókor jutott kezembe. Kedvetlenségemen, mellyek most azoktól érnek, a' kikkel a' születés öszvekött, sokat tágíta. Ha lelkem ennyi sok bántságok közt elkeseredett, ezzel vidítottam-fel, 's az ördög futott tőlem, mint Dávidnak hárfája előtt Saultól. — Ma pedig egy más nagy öröm ért: végre megkapám Daykámnak verseit — — —

Daykának Heroidjában van egy hely, a' hol egy verse hibázik. Már kifáradtam kipótlásában. Nem sül. Kérlek pótolj ki azt. Imhol az az egész passage.

Legfőbb örömitet én Ámornál találom.

Szeress! ez a' törvény, a' többi pusztá álom.

Nincs semmi boldogabb mint egy szerelmes pár,

Kiben vágyás, izlés, indulat egygyütt jár,

Egygyütt enyel'g, mosoly'g, magát egygyütt múlatja,

Nyelvén egy szó forog, megegyez gondolatja,

'S boldog csenddel nyugván a' béke karjain,

Képzése mézet szív éden' virányain... v.

Új örömet nyilni lát minden nyomain.

Megnyúgodt kebelét únatság nem zavarja.
 Érzékenységeit furdaló gond nem marja.
 Kiállott jajjait homályba temeti,
 Nem dülja nyúgalmát a' múlt képzeleti.
 Terjedhet e tovább a' boldogság határa?
 A' szenvedéseknek van e még édesbb ára?
 Az ember' fő java 's egy kincse Szerel em —
 Illy boldog voltam én, míg Aulus élt velem!...

Én megvallom, hogy Daykának versei közt, két három darabot kivévén, ezt a' Clélia-Helóizt tartom a' legkevesbé elvégzettnek. Dalai mennyeiek. A' hazának három első poetája ő, Virág és Kis. —

Örülök, édes barátom, hogy Lakos felől valamit hallhatok, azt sem tudom hol él és melly Regimentnél szolgál. Mondjad neki, hogy ha egymásnak meghalva látszunk is, őtet szívesen szeretem, 's Arabszból fordított menyegzői dala stb mindég kezem közt forog. Mariettáját óhajtanám látni akár nyomtatva, akár írásban.

Én nagy tüzzel dolgozom pályairásomat. Motóm megváltozott. A' helyett Don Carlosból vettem egy más, melly unwarscheinlich ugyan, de benne nagy értelem van. Tartsd, kérlek, titokban; tudod mennyi függ attól, hogy az *illyeknek* mottójok ne ismértessék hamarébb mint a' bírák a' czédulát felbontják. Im ez az: Stolz will ich deß Spanier. Ezt a' Király mondja Póának. Oda czélok vele,

hogy az Uralkodó örülhet, hogy bennünk hazaszere-
tet lobog, mellynek egy része a' nyelv' szeretete. Ha
Juliusnak elejéig látlak-meg, — mert meglátlak bi-
zonyosan! — olvasni fogod azt; úgy inditom-el
osztán.

Verseidet én olly formán akarom nyomtattatni,
mint az én Marmontélem nyomtattatik. Épen így lesz
nyomtattva Dayka is. Ez a' legszebb monumentum, a'
mit ennek a' barátomnak sirja felett állíthatok, 's Te,
a' ki tudod, hogy őtet nem csak mint poetát, hanem
mint embert is igen szerettem, érzed, melly kevély
vagyok azon szerencsémén, hogy az ő verseit én
bocsáthatom-ki. Budán 1795. harmadfél holnapig él-
vén tintával, már 3 órakor reggel dolgoztam Gessz-
nernek tisztázásán, 's azt hagytam írott rendelés-
ben, hogy ha ott veszek, te és Dayka egyesült
gonddal bocsássátok-ki. Most a' történet megváltoz-
tatta, a' mit ott rendeltem.

Himfynek elküldém a' képet, e' postán egy
levelet. Tőle még választ nem vettem. — Látom, hogy
őeránta is egygyformán gondolkozunk. Virág épen
úgy gondolkozik.

Vallyon Norvégia melly nyelven vett parancso-
latokat Koppenhágából? 's a' szent atya melly nyel-
ven parancsolt nem-hitbeli dolgok eránt? — Ha ezt
tudnád, ne késsél velem tudatni. Érted miért akar-

nám tudni. Arra kérni nem lesz szükség, hogy pályairásom felől olyyaknak, a' kiknek azt tudni nem kell, ne szólj. Szeretném elnyerni a' koszorút csak azok miatt is, a' kiknek vélem most és már hét esztendő olta bajok van, 's még azt az örömet is háborgatják, hogy irkálók. Így elcsendesednének.

Irtam e hogy Nini eránt sikertelen volt közbenjárásom? Az ollyas történet nem kedves: de valóban eszes ember poltolékot lelhet abban, a' mi Nininél nagy mértékben találtaik. Felfogadtam az Öregnek, hogy többé elő nem hozom; de csakugyan eszedtem Simonnak gyermekei eránt, kik *vétlenek*. Adná Isten, hogy ezen kérés' igazságát érezhetné szíve. —

Sajnálom hogy az etiketti vizitek sok órádat ellopossák. A' Luther-nép, ha Sopronyban is ollyan mint Szepesben, religiosus nép; a' papját vice-Istennek nézi, és így megjelenését nagy megtisztetésnek, meg nem jelenését nagy megbántásnak veszi. Annál több időd vész-el tehát, 's jaj néked, ha juhaid közt meghasonlások vannak. — Görög régiségeidet és a' másik munkádat örömmel várom. Institoris, az igaz, hogy vagy veszt, vagy nem győzi pénzzel a' munkát. Verseidről másképen fogok gondoskodni. — Elj igen szerencsésen! —

LIV.

Széphalom, Aug. 19d. 1808.

Edes barátom!

Az az aggodás, melly' a' Sopronyi tűznek hallására szívemet elfogta, mélyebben érezte velem, mennyire szeretlek, mint magam is hinni mertem volna. Rettegtem, hogy magadat, kedveseidet valami szerencsétlenség érhetett. Melly igen örvendetes vala tehát előttem az a' hir, mellyet hozzám a' tegnapi késő estve érkezett leveled hozta, hogy a' pusztítás' angyala kár nélkül méne-el küszöböd előtt! Szívem igen nagy gondtól szabadúla-meg.

Az én Bécsi útam mindég halad. Ott az Ipaty egy processust nyere-meg anyja után, ki B. Pfefershoven leány és így német születésű, de magyar nembe házasodott atya' gyermeke volt. A' per szerencsésen dölt-el a' legfelsőbb instantiákon is, azonban holmi conscriptiók még késlelik az executiót. A' prókátor maga kéri az Ipatyat, hogy a' Napam csak akkor induljon, mikor ő fogja javasolni. A' Bécsi út nékem sok reménylt örömeket nem fogott

volna adni, ha elégtél volna, mert úgy Sopronyt bizonyosan nem láttam volna meg. Inaim annyira elgyengültek, hogy a' szenyedés' scénájit nem nézhetem. Inkább szenvedem e' bajt, mint hogy azt más által lássam szenvedtetni. 'S arra soha sem vagyok gyengébb, mint mikor a' szerencsétlenség azokat éri, a' kiket szívem szeret. Ez valóban *testnek elgyengülése*. De azt egyéb esetekben is tapasztalom nem csak sajnálva, hanem pirúlva is. Eggykor gyönyörűséget éreztem minden veszedelemnek reám törésében: rettegés nélkül láttam a' mennykövek' fellobbanását. Most ném. búvok-el, mint sokan, előle: de nem szeretem, ha feleségem 's cselédeim olyankor csak megis mozdulnak a' szobában. A' férji, atyai érzések szülik e ezt a' kislelküségét? — A' mit a' halál félelme felől, a' Révai születése napja felől tett jelentésben, irtam a' Hazai Tudósításokban, szivemből kikapott megjegyzés, és magamnak apologiája. —

Révairól esvén emlékezet, hadd mondjam itt mingyárt, hogy szeretném ha Sylvesteremet, melly *Magyar régiségek 's ritkaságok* nevezete alatt lépett-ki a' sajtó alól e' holnapban, legalább praefatiómat 's jegyzéseit magadnak felolvastatni parancsolnád — szemeidre nézve mondom *felolvastatni* 's nem *olvasni*. Azt fogod itélni előszavaim felől, hogy szükség felett hosszak, és hogy mire való mindent elmondani, a' mit tudunk. De, édes barátom, értsd

mentségemet. Sylvester és a' melléje vetett két társ azért veszett-el először, mert testetlen könyvecske volt. Másodszor adatván-ki, vastagítani akartam, hogy ismét el ne veszhessenek, 's mindent elkövettem, a' mi vastagíthatta. Már nyomtatták Sylvestert, mikor az a' gondolat ért, hogy Varjast is melléjek vegyem, 's a' könyv úgy járt mint az az épület, melly nem régi planuma szerént épül, hanem toldoztatik. Azonban hízlekedem magamnak vele, hogy a' honni múzsák mégis nem vetik meg az áldozatot. Legalább az Utóíráásban az, a' mit a' Debreczeni Grammatica Íróji 's Révai felől mondok, kedvessé tehetnek a' jóknál. A' Révai apologiájában melegen ömlött-ki szívem. Te gyönyörködve olvastad mit tészek Daykával: hogy ne gyönyörködnél tehát azon is, a' mit Révaival tettem? a' Debreczeni Grammaticára pedig azt mondom, hogy Luther is Idoloclasta volt. Vannak esetek, a' mellyben az is kötelesség. — Cselekedd azt énérttem; olvasd meg azt, és ha javallásodra érdemes talál lenni, ird azt nékem édes jutalmúl, hogy szived a' Révai apologiája felett *felmelegedett*. Te tudod mint óhajtok olyat *Tőled* hallani. Egyébaránt az az utóíráás olly sietve készült az Ujhelyi Gyűlés alatt eggy estve, hogy időm sem vala magamnak párban megtartani. — Ha igaz az, hogy *szép lelkeket napok fogytáig formálni* kedves dolog, 's dicséretre érdemes: úgy nem kétlhetem, hogy azt javallani fogod. Mikor irtam ugyan

Te valál mindég lelkem előtt; azt kértem magamtól, hogy mit fogsz te mondani reá, ha majd olvasni fogod. 'S mivel így írtam, reményelem, hogy az az írás szép lelkeket napok fogytáig fog formálni! —

Kisfaludytól egy igen szép levelet kaptam. Azt is istenek sugallták. Csak a' stylus is érdemi e' dicséretet. Lessz idő, hogy azt leirom néked, mint-hogy látni minapi leveled szerént óhajtod. Complimentet tesz nékem, hogy én serkentetem, hogy Gessznerem Idylljei stb stb; meglehet hogy ez neki akkor tetszetett. De hogy' irhat illyet az, a' ki a' szerelem' boldogságait írta? Én pirúlok azon gyermeki munkáért, 's az illy complimentért, 's alig várom, hogy újabb dolgozása megjelenhessen. Noha a' ki bir elég erővel azt vallani, a' mit hiszen, azt vallhatja, hogy a' későbbi kidolgozásaink is piritgatnak. A' gaz Haykul e' holnapban küldé meg nékem a' Rochefoucauld próbaiveit. De sokat letem ott is törlni valót. — Illyen a' könyvgyártói dicsőség!

Pályairásom elment. Az a' jutalmat bizonyosan el nem kapja. Azonban még is örvendek, hogy írtam. Mottóm ez: *Stolz will ich den Spanier*. Don Karlos III. Akt. 10. Auftr.—A' czimlapon pedig ez áll: aus dem Ungarischen von dem Verf. selbst über-

setzt. Ez melegségül is lehet a' sok barbarismuskért, de olyan forma is, mint midőn Paulus Aemilius, ámbár maga görögül jól tudott, a' deákul nem értő Macedókhoz *tolmács által* tartotta beszédét. Egyébaránt tanácsodat követtem, 's köszönettel fogadtam. Elfojtottam azt a' mit elfojtani kellett. De mit mondhat az olyanokra, a' millyek itt állanak, az, a' kinek megbántás az, hogy mi m a g y a r o k akarunk lenni.

(Itt a' pályairás kivonata, sebes kézzel hol magyarul, hol németül, sőt deákul is, számos rövidítéssel és etceterával. *A' kiad.*).

Élj szerencsésen. Irj minél előbb. És tudassd velem, mit ítélsz pályairásom felől. Csak a' te kezdből nyerjem el a' koszorút, a' Tübingival nem sokat gondolok.

A' Természet csudái most vannak a' compactornál. Wéber nem tanúlt intésünkből. Így nyomtatni. *Plutarchust !!!*

LV.

Széphalom, Nov. 12. 1808.

Nagy érdemü, kedves barátom!

Tegnap menyegzőm' negyedik visszafordulóját innepletem, ma pedig azon boldog napomét inneplem, melyet házadban, ebédednél egy holnappal ezelőtt töltöttem. Lopva voltak nálad szempillantásaim, 's annál kevésbé használhatám őket, mivel az a' bizakodás, hogy készen lesznek a' lovak, mellyeken tovább mehessek, felvert minden örömeimben és még is melly édes nékem azt mondhatni, hogy a' mit olly régen ohajtottam, Téged másod izben láthattalak, 's hogy szeretetre igen méltó hitvesedet 's azt a' szép két gyermeket ismérhetem. Valamint 1795nek 29dik Septembere elfelejtethetlen volt mindedig előttem, és még soha úgy elő nem fordult, hogy Győri szerencsés pillanatimra ne emlékezzem: úgy nem fog soha 12d. Nov. (*értsd* Oct. A' kiad.) nékem feljönni, hogy Soprony is lelkem előtt ne lebegjen. Maradékink irigyleni fogják nékem ezt a' szerencsémét! — Két izben láttalak már, és mind a' két izben olly zavar-

va. Harmadszor, ha csak lehet, nem Bécsből *lejövén*, hanem Bécsbe *felmenvén* foglak meglátni, azt szentül ígérem magamnak.

A' mint mondám feljebb, házassági életemnek 4dik esztendejét rekesztvén be tegnap, a' meleg vas kályhácska mellett töltöttem Sophieval és Génieimmel az estvét, 's azt reméltem, hogy egész napom tiszta örömök alatt fog elmúlni, midőn inasom megjövén a' postáról, a' két magyar újságot kezembe adá. A' Hazai Tudósításokban a' B. Prónay László Exc. halálát olvasám 's — oda lettem. Szegény Öreg! De nem élt *keveset*, nem *kevéssé*! Élni fog emlékezete örökre. Óh, mint örvendek most, hogy ez idén ezt az útát tettem! hogy teljesítvén parancsolatját a' pályairással, örömet szerezhettem néki, 's megbizonyíthattam eránta szent tiszteletemet! Tizenkét nappal későbbén a' hogy tőle eljövék, elaludt örökre. — Meleg szível írtam Simonnak még tegnap, ma pedig már Kubinyinének (a' leányának) írtam; holnap Rádaynének fogok.

A' másik újság a' 36dik darabban az 564—566dik lapokon azon történetet beszéli, a' mellyet, nemcsak barátom, Te beszéllél nékem ebéded felett. — Barátom! Epaminondas azért örvendett nyert győzödelmén, hogy az örömet fog adni az ő szülőjinek. Elvan futva szemem, midőn ezt írom, annak képzelésére, hogy a' te mennyei szived melly örömeiket érzett, midőn az atyád magát miattad így

megtiszteltetve látta. Sume superbiam quaesitam meritis, 's mondd azt magadnak, hogy fáradságaid meg vannak jutalmazva. Miért nem vagyok én Festetics Ignác! miért nem vagyok olly gazdag mint ő, 's György! hadd mutathatnám meg, hogy mint kell azokat megtisztelni, a' kiknek semmi tisztelet nem elég. Te soknak állítottad a' mit Ignác cselekedett. Meglehet, hogy más eránt sok volna. Erántad, hidd el, kevés.

A' barátságának olly jusai vannak, mellyeket semmi és senki nem vehet kérdésbe. Hagyd-meg az enyinnnek azt a' just. Mig ezen levelem kezedhez jut, Festetics Ignác is veszen tőlem egyet. Meg fogom néki köszönni a' mit teve. Tudakozza bár a' hideglelkü, mi közöm ehhez. Az én lelkem elválhatlanúl öszve van szöve a' Tieddel, 's együtt érzi veled mind örömidet mind a' csapásokat. — Caeterum censeo, Patres conscripti, Prónayum in divis esse locandum. — Egyébről szóllok, 's mint Cátót a' Carthagó földig rontása, úgy fog-el minden gondolatton ez a' halál.

Szentgyörgyinek most egy hete vévém levelét. Halálos betegséget álla ki, és még most sem bírja egészen magát. Felesége nem betegedett le még, sőt kevésbe múlt, hogy idétlent nem szüle. Szegény jó Szentgyörgyi! Engedj szabad vallást. Nagyon félek, hogy egy bizonyos dolog, mellyet néked említettem is, és a' mi előtted talán egészen újság volt,

az ő különben is gyenge inszövevényeit elgyengíti egészen. Te Révai felől azt irtad nekem egykor, hogy az ő epessége talán csak physical alkotmányának következése. Szeretem mikor a' jó emberek' hibáikat, gyarlóságait így magyarázzuk. Talán az is a' mit én néked, ki Szentgyörgyit épen úgy szeretted mint én, őfelőle mondtam, csak a' meleg vér és phantazia mive. Én részemről azt mondom az illyekre, hogy később vagyok azt hinni, hogy a' részegség nem hiba, mint azt higyjem hogy némelly részeg rossz ember.

Berzsenyinek verseivel egy hét alatt készen leszek. Mindenkori tapasztalásomat itt is igaznak találom: sokat nyerne a' maga dicsőségére némelly Iró, ha egy részét munkájának elégetné. A' Széchényire irt óda rossz, felette rossz. Vagy újat, vagy el vele. A' Delicta majorum is sokkal csekélyebb, mint a' millyet vártam. Horátnak ideáját szorosbban követhette, 's alkalmaztathatta volna a' Magyarokra. De óh melly szép a' legnagyobb része! Újabb Poetáink közt egy sincs, a' ki Berzsenyit utól érje. Ez a' dala: *Psyche' bíborköntöseből* fennt szépségü dal 's szépek többnyire Sapphicusai 's Alcaicusai is. Nagyon megtetszik rajta, hogy Tul a' Dunáni fi, húrok die Saiten, nála többnyire *hurok*, 's *ítat* nála *ítat*, 's sok efféle, mellyeket nem lehet mindenütt eltérni, és ugyan azért vagy megváltoztattam, vagy üresen hagytam, hogy bánjon tetszése szerint,

ha csakugyan megakarja hagyni. — A' Nagy Pálra irt oda felséges : de az első stánza igen roszt. *Adáját* Anapaestus e' helyett *adóját*. És osztán versben vezeték és keresztnév. „Téged is *Nagy Pál*.“ Risum teneatis ! A' barátság szent tisztté teszi az amputatiót, ha alatta sikolt is a' patiens. — De Prónay nincs többé ! Ismét öldököl ez a' gondolat.

Kérlek, méltóztassál első leveledben tudósítani, hogy Miklára Berzsenyinek melly postán küldjem levelemet. Azon levelemet, mellyet haza érvén, általad küldöttem neki, eddig, reménylem, vette. —

Képedet, haza érvén, öszve hasonlítottam azzal, a' mit lelkemben hoztam Tőled. Ez valóságos Caricatura. Ha Bécsbe találsz felmenni, mást festess ott rézmetsződ számára.

Szentgyörgyihez irt szép epistoládból egy szót szeretnék kitörölni. Az ez : melancholizálok. A' szó szokatlan. Nem mondják : ich melancholisiere. Desőffi a' Berzsenyi verseiben ha reá akadna a' *pipára*, bizonyosan ellökné a' könyvet, mert a' Himfy verseiben nem szenvedhette a' *pipát*, noha ő nem ellensége a' Joványnak. Nékem, a' ki nem pipázom, és a' pipától úgy irtódom mint Horátz a' fokhagymától, nékem ez szenvedhetetlen.

Elj szerencsésen, édes barátom. Fogadd új hálamat azon elhervadhatatlan koszorúért, mellyet négy esztőlével ezelőtt fontál homlokomra. Sophie tisztel

magadat 's kedves nődet. Az Isten tartson-meg óhaj-
tott állapotban.

MÉLTÓSÁGOS GRÓF
FESTETICS IGNÁCZ URNAK

szíves tiszteletét

K a z i n c z y F e r e n c z .

A' Magyar Kurírnak tegnap érkezett leveléből értem, miként jutalmaztad-meg Te, nemeslelkü fér-fiu, Sopronyi Predikátor Kis János Urnak sok érdemeit annak atyja eránt, midőn ezt egy illy fiu nevelése miatt Szent-Andrási telkének földes uri terheitől holta napjáig felszabadítottad. Nagy megindulással beszélte ezt a' történetet előttem ez a' valóban nagy ember, midőn épen ma egy holnapja nála ebédelék. A' szép tettek közösök mind azokkal, a' kiknek szivekben a' jónak érzése nem idegen, én pedig a' vett jóban annál forróbban osztozom itt Kissel, mivel ő nekem sok esztők olta igen szoros, noha csak kevés órákig látott barátom. Mennyei szivednek e' szép tettért, nincs semmi köszönetre szüksége, 's sokkal nemesebben gondolkozom felőled, mint hogy kimondani ne merjem, te ezen adással többet vettél, mint adtál: de engedd meg azt is hogy halhatatlan barátomhoz csatljam magamat, 's néked

köszönetemet bemutatnassam. Árassza reád az ég ezer annyi áldásait! — Melly igen boldogok az eszes és elmés gazdagok! melly kevésbe kerül nekik a' legszebb örömekeket vásárlani, mellyekért nekik poltolék gyanánt még fény is jut! Ezen nemes cselekedet a' maga példájával elébb vagy később hasonlók fog szülni. Nézd azokat is úgy, mint a' Te mívedet. Élj szerencsésen nagy és igaz fényű férfiú! az emberiség és haza' nemesítésére. Hidd, hogy nevedet, ha rólam többé soha semmit hallani nem fogsz is, áldani fogom. Élj, élj szerencsésen. Szép-halom Tokaj mellett, Novemb. 12. 1808.

LVI.

Széphalom, Decemb. 30. 1808..

Édes barátom!

Épen tegnap estve küldém a' kedves Szemere Pali-
nak Pestre ajándékban a' Sulzer' Nachtragjainak 9
darabját (az az ötödfél tomusát) mellynél több ak-
kor, mikor én a' könyvet Brünmben meghozattam,
ki nem jött volt, 's arra buzdítottam őtet, hogy azt
a' három hosszú czikkelyt, melly ott a' görög, római
's német poesis historiájáról áll, fordítsa-le, 's azon
periodicus írásban, mellyet Vitkovics és ő 's némely
mások, kiket nem ismérek, kiadni készülnek, ik-
tassa-bé. Ezzel is arra akarám őtet 's társait tü-
zelní, hogy szándékokat hajtsák teljesedésre, mert
utolsó levelében azt írja, hogy abból többé semmi
nem lesz. Könnyü tehát képzelned, mint örvendet-
tem én, midőn ma érkezett leveledből azt látom, hogy
Te a' magad *Tárházadról* le nem tevé, sőt köze-
lítész kieresztéséhez. Valamig időszaki írásunk nem
lesz, valamig recensiókat 's Intelligenzblattokat nem
olvas hazánk, mind addig minden iparkodásunk ha-

szontalan: a' nemzet fel nem fog verethetni lethargiájából, 's olvasásunk nem lesz egyéb, mint toldozott foldozott munka, nyomorult románokon 's theatralis darabokon való nyalánkoskodás, mesteri vezetés nélkül tett firkálások, stb. Szenteld e' szándéknak minden üres óráidat míg a' munka útnak indul. Csak a' kezdete nehéz. Meglátod ösztán, menni fog. Győzz meg minden akadályt, siketülj meg minden rettentő gondolatok eránt, 's lépj ki a' sikra. Te fogsz hozzá, 's *húsz esztendővel később*, mint a' mi Museumunk, Orpheusunk; 's ennek nem lesznek olly sok titkos ellenségei, mint ennek a' kettőnek voltanak, Te nem lészesz olly kevély, olly bántó redactor mint a' Museumé volt; azt jövendőlköm, Tárházad el nem akad.

A' mi kedves Lakosunk igen szép tanácsot ad az *Előszóra* nézve (én Schillernek azt a' munkáját az ő Thaliájából ismerem. Szerencsétlenségemre annak is sok darabja veszett oda azoknál, a' kiknek azt olvasni adtam, 's elszomorodván hogy gyűjteményeim csonka, elhánytam azokat, a' mik megmaradtak arra várván, hogy a' halhatatlan írónak minden munkáji nem sokára úgy is megjelennek, 's ott őket ismét megkapom. Csak kevés napja, hogy egy darabocskáját a' kandallómba vetettem. Elkeseredve valék, valamikor szemembe tünt). De ámbár szép a' tanács, én nem javaslom elfogadását. Schillernek az a' munkája nem egészen illik Előszóul olly

munka elébe, mellynek tárgya minden, nem csak poesis. E' helyett megújítom egyszer tett barátságos tanácsomat, hogy adj neki olly praefatiót, mint a' millyet a' Müncheni Aurora kiadóji irtak elől 's hátúl. Ne kezdjük nagy hangon; ne szegezzük-kiszorosan a' határt. Ha leveleimet a' szerént találod te is félre tenni, mint én a' tiédet (sött még a' copertájit is, mert óh mi becsesek lesznek azok idővel a' maradéknál!) úgy ezen Aurora praefatióját 's epilogusát felleled köztök. Te abból igen szép munkácskát készíthetsz.

Recenzióknak nem lehet illy munkákból elmaradni. Régolta ezt várja hazánk. Mivel igen kimélő hanggal óhajtod azt, ám légyen. Értem okaidat 's jóknak ismerem. Úgy hiszem mindazáltal, hogy a' Te kívánságod nem az, hogy olyanek legyenek, mint a' miket Kultsár maga dolgozik. Félvén csak rosztat mondani: jót is mond, és így épen úgy jár mint az a' ki, a' magyar al-nép szava járása szerént, két ház' ebe. Hogy haragot ne vonj magadra, 's Tárházadra, jó volna a' Bécsi Annalisokban 's Hálai 's Lipsziai Liter. Zeitungokban álló munkák' recenzióit venni elő, mugnevezni hogy recenzióink honnan vétettek, 's néhol azoktól még el is állani. Ítéletem szerént pedig nem egyedül magyar munkákat kellene a' Publicummal megismértetnünk, hanem még németet 's francziát is, ha a' könyv különös tekintetre méltó. Némelly munkáknak még extractusait isbé

kellene tenni Tárházadba, csakhogy az minél rövidebb legyen. — Még tovább mennék: teljesíteném a' mit már Sándor Istv. tanácslott: régibb magyar munkákat is recenseálnék. Kultsár jól kezdette, és hogy végzi? olly rosszúl, hogy sokszor óhajthatná az ember, hogy a' Decsién kívül ne irattatnék más magyar újság is, mert haszontalan fizetjük taxáját, noha tudom én mit ér az csak azért is, hogy így újságinkban nincs Monopolium. — Első kötetére Tárházadnak én nem reményelem, hogy néked már valamit küldhessek: arra rövid az idő. De a' többire mindent adok valami tőlem kitelik. De kérlek, ez az első is ne legyen se üres se rövid. Támassz nagy reményt Tárházad felől. — Egyéberánt Lakosnak igaza van: papirosnak, betűnek, formatumnak, borítéknak, ha ezek elegantok nem lesznek is, legalább csinosaknak 's szépeknek kell lenniük, 's nem lesz szabad semmit felvenned, a' mi jó nem lesz. — Ennél egyebet nem igen mondhatok: de hiszen néked erre sincs szükséged.

Copertádnak belső részén egy huszárt láttam rajzolva. Az bizonyosan a' mi Lajosunk' munkája. Mondjad neki, hogy örültem annak látásán. Tudom én, hogy az nem egyéb mint játék. De olly játék, a' melly hasznos. Ezen gyakorlásoknak azt fogja idővel köszönhetni, a' mit én köszönhetek a' magaméinak; azt, hogy most vidéket, házat, ruházatot, szobaékesítéseket, bútort stb. szabad kézzel rajzolha-

tok, melly nem correct ugyan, de alkalmas arra, hogy engemet 's másokat is arra emlékeztethessen, a' mit láttunk.

Berzsenyink verseit Szemere Pali 6. Jan. venni fogja lepecsételt csomómban, 's olly rendeléssel, hogy csak annak adja-ki, ki annak által vételére az én tulajdon irásommal fogja magát előtte legitimálni, mellyet az utolsó postával küldöttem Berzsenyihez. Ezt azért, hogy B. lássa, hol hagytam hézagokat a' kipótlásra, melly rendet találtam a' költeményekre, miket hagytam általjában el (illyen 10 marada ki, mert azok javíthatatlanoknak tetszenek előttem). Kértem őtet, hogy a' Mistumot küldje minél előbb a' kezedhez. Benne leled a' Vignétnek való papiros nyomadékot, az utasítást a' nyomtatóhoz, rajzolóhoz, metszőhöz.

Pályairásom Rumynál van. Ő tisztongatja meg a' német fordítást eredeti bűneiből, Ez okozza, hogy a' Magyar Poesis vagy literatura historiáját belőle számodra ki nem dolgozhatom. Mikor vissza jó tőle kézírásom, örömet tellyesítem, a' mit e' részben kívánsz.

Olvassd mit irtam Prónay Sándornak válaszképen a' gyászlevélre. Ha a' szív meleg ömledézése ér annyit, mint eggy poema — mert hiszen az maga is poema — úgy nem kétlem, nem ítélsz meg, hogy ezt a' kis munkát olly kedvem telve olvasgatom. Az öreg Rogendorff sirt, mikor neki és fele-

ségének németre lefordítva felolvastam. Sophie magyarul szintűgy-érti mint németül, de nem érti Rogendorff a' magyart.

Élj szerencsésen, kedves barátom. Nyugtalanul várom leveledet, mellyben Tárházadnak elkezdése felől szólnani fogsz. — Barátnédát, 's gyermekeidet a' legszentebb barátsággal csókolom.

VÁLASZ BÁRÓ PRÓNAY SÁNDORHOZ

atyja halálát jelentő gyászlevélre.

Méltóságos Báró Cs. K. Kamarás Úr!

Az a' csapás, a' melly a' Mélt. Urat, testvéreit, 's az egész Prónay-házat gyászba borította, engem is levert, 's a' helyett, hogy könyűjít merészleném 's akarnám törlögetui, együtt siratom a' Mélt. Urral a' legnagyobb ember' kidöltét.

Prónay oda jutott el, a' hol a' nagy Orczy, Ráday Gedeon, Pászthory Sándor, 's Teleki József vannak. Ismérem ezeknek érdemeiket 's tudva van a' Mélt. Úr előtt, hogy őket úgy nézem mint hazám indigeseit. De Prónay ezeknél nem volt kisebb.

Valamint a' pulyaságnak az a' legcsalhatatlanabb jele, hogy ők nyugtalanul kapkodnak a' ragyogáson,

és a' jót is csak azért keresik, mivel az fényt nyújt: úgy legbizonyosabb karaktere az igaz nagyságnak a' nyugalom, melly teljes meglegedést lelven magában, a' jót a' jóért teszi, 's a' ragyogást el nem tiltja ugyan magától, de azon nem is kapkod. 'S ki dicsőítette még így inkább magát, mint az a' nagy ember, a' kit a' Mélt. Úr kevélykedve nevezhet atyjának.

Veszteségünk abban lelhet enyhülést, hogy ez a' nagy ember nem élt rövid időt, és hogy az ő emlékezete, melly soha nem hal-el közöttünk, rémítő kísértet gyanánt fogja elriasztani a' gonoszokat, a' jókat pedig a' 'yaskodás' és elgyengülés' órájiban, példája által mint egy mennyei genius éleszteni, bátorítani. Én ezen felyül azon vigasztalódom, hogy még tizenkét nappal kimulása előtt láttam őtet, 's lelkem egy illy nagy férjfiu' szemléltében emelkedhetett, erősödhetett.

Ne tévesszük öszve, Mélt. Úr, veszteségünk' érzését, 's az ebből eredő keserűséget azon kötelességgel, mellyet tőlünk a' nagy megholt kíván, 's sirassuk magunkat, ne őtet. Ő a' haza megdicsőült bajnokjainak karjában ül, 's a' Mélt. Ur az által, hogy az ő halotti áldozatjára a' legérdemesebb férfiat választotta-ki, kit ő maga is annak nézett, a' legszebb koszorút fonta sarcophagusára; eleget tett annak, a' mit mint fija, tenni tartozott. Az ő árnyéka meg van nyugtatva. Ezután azt egyedül olly tettek által tiszt-

teljük, mellyek a' Mélt. Urhoz, mint ágyéka 's lelke' gyermekéhez, hozzám mint kedveltjeinek egyikéhez illenek.

Én véghetetlen megtiszteltetést lelek abban, hogy a' Mélt. Ur e' fájdalmát vélem is méltóztatott közleni, 's igen érzékeny szívvvel köszönnvén becses hajlandóságának ezen újabb jelét, a' nagy megholt sirjánál kérem a' Mélt. Urat, hogy minden becset felyülhaladó barátságát hagyja úgy halhatatlannak lenni, mint az én tiszteletem marad az mind a' megdicsőülthez, mind a' Mélt. Urhoz, 's igen tisztelt nőjéhez, 's szeretetre olly igen méltó rokonhoz. Ezen érzéseimmel maradok, a' Méltóságos Urnak örökös hiv tisztelője **Kazinczy Ferencz m.k. Széphalom, Decemb. 18d. 1808.**

LVII.

Széphalom, Jan. 19d. 1809.

Tisztelt kedves barátom!

Vettem leveledben a' Berzsenyinkét. Valóban őbenne sokat, igen sokat nyertünk. De nem elégszem meg azzal, hogy csak *őbenne* nyertünk legyen: nyerni akarok *általa is*. Ezen levelemmel indul egy más levelem Debreczenbe Kölcsey Ferenczhez, kit Berzsenyink által gyúlasztani akarok. Ez a' Kölcsey most egy holnapja nékem egy gyönyörű dalt küld. Ha megtisztul az őt vagy hat hibácskájától, venni fogod tőlem Tárházad' számára, melly engem annyira elfoglalt, hogy most mindég csak arról álmodozom. — Berzsenyi nem is álmodja, hogy az ő versei általrepültek a' Carpathuson 's csudálatnak. Csehynek küldöttem-meg egynehány Tyrtéusi ódáját, 's ez azt írja, hogy csudálja Berzsenyinket.

Ha időm maradna, elvetném ezt a' papirosat, mert egynehány izben fellévéen ugratva az irástól, míg e' kevés sorokat öntém, látom, hogy rendetlen minden. — Ne akadj-fel rajta.

Hogy az, a' mit Sylvesterem praefatiojában Révai eránt írtam, megnyerte javallásodat, annak szívesen örvendek. Igen óhajtottam azt. Holt embert védelmezni szentebb kötelessége a' humanitásnak, mint régen vala a' temetetlen eltemetni. Nékem Révai eránt ez annyival szentebb tisztetem volt, mivel barátok valánk 's néki a' perben igazsága van; 's szóllottam volna, ha nem itt, bizonyosan másutt, ha Vig László a' levelem kinyomtatásával arra nem szórtott volna is, hogy magam mellett apologizáljak. — De micsoda Publicum ez a' mi Magyar Publicumunk, édes barátom, melly semmi felől nem vesz notiót? Melly sok beszéd volna az ilyen történet felől Német-Országban! Én azért tartom sok dologban jónak a' csipősséget, hogy ezt az indolens népet részvételre ébressze. Mi lehet ennek oka, hogy illy indolens? — Mi egyéb mint az, hogy periodicus írása, mellyet még a' frivolus nép is olvasna, nincsen. Bár csak a' Tiedet postán is járatnák némelleyek; bár csak eltudnánk találni a' nemzet izlését, hogy egy két tomus után ez is örök nyugalomra ne menjen. Ettől ugyan nem tartok, mert itt Te vagy a' Redactor, Colporteur, nem egy garbonczás és szakadások lelkétől hanyattatott Batsányi, a' ki Rajnis és Szabó közt *gyúlasztotta* a' tüzet, 's megkapván Landerertől újság képében a' Rajnis által lefordított Virgil Ecclogájának egy árkusát, Szabót arra bírta, hogy ugyan azt az Ecclogát, *minekelőtte még a'*

Rajnisé megjelenne, szem előtt tartván a' Rajnis fordítását, dolgozza, 's igyekeznék még jobban fordítani, hogy Rajnis elszégyenítések. A' hol illy dolgok történnek, a' hol a' vén Szabót az által vonják-el a' jtől azynra, hogy ez a' j Kálvinista Orthographia, az y pedig Pázmányé, — a' hol azt vitatják, hogy én a' Christianust Kereszttyénnek azért írom, mert utálok a' keresztet Kálvinista lévén: ott nem csuda, ha az ember kitépi magát az olly társaságból, melyet maga alkotott Batsányi nélkül, és a' mellynek gyepelőjét még is Batsányi kapja-ki a' több társainak kezekből. — Te a' Tárház dolgában ne végy senkit magad mellé kormányzó-társnak, kormányozd magad, 's ne adj számot egy dolgozó társnak is az eránt, hogy ezt vagy amazt miért cselekedted. Tanácsaikat, vélekedéseket kihallgathatod. A' sok szakács elrontja a' főzttet.

En ma olvasám legelőször a' *Természet' csudáit*, 's gyönyörködve olvastam azt. Csak külsője is mutatja a' könyvnek, hogy Te azzal a' nemzetnek egyedül momentaneus szükségéről akarál tenni, és így minden értelmes Olvasója csak annak nézi. Hízlekedés nélkül mondom, hogy gyönyörködve olvastam azt. Adná Isten, hogy minden háznál azt látnám az asztalon. — (Mint van a' szegény Zigán? Kérlek,

ha irsz, ne felejtsd-el, hogy állapotja felől óhajtának valamit tudni, 's köszönts őtet nevemben).

Rumi biztat a' pályairásomra nézve. Azt írja, hogy ha bírám igazságosak, vagy igazságosak lehetnek, enyém a' bér. — Sokáig ítélnék, megválnék ki nyeri-el a' koszorút. Én épen nem reménylem a' bért. De azt legalább megnyerem, hogy ha a' per el lesz ítélve, az én írásom is nyomtattathatik.

Vetted e M. Régiségeimet? olly rendelést tettem hogy Institóris azt küldje Ocsovszki Úrhoz, kit ha nem ismersz, nagyon sajnálom. Egyike a' legnemesebb embereknek. O. Úrhoz több expt is kértem küldetni, mellyből osztán Erdélyi Cancell. Exc. is kapjon egyet. A' Cancell. már vette, úgy írja azt maga megköszönő 's további folytatásra' gyúlasztó levelében: de O. Úr azt írja, hogy ezen eggyen kívül eggy sem érkezett hozzá. Ha nem vetted, vitesd-el Institóristól az általam néked ajándékban rendelt nyomtatványt.

A' Cs dolgában nem győztelek-meg. — Igen örvendek ennek tudásán, mert ebből látom, hogy mások is lesznek, a' kik meg nem győzettek, és

igy még bővebben, még világosabban kell szólnom. Vannak igazságok, a' mellyek olly evidensek, hogy oktalanság volna az Academicusok oskolája szerint rólok kételkedni affectálni, 's ez minden bizonnal illyen. — Azt írod, hogy szintúgy ellehet mondani a' *ts* felől, mint én mondom Sylv. p. 145. a' *cs* felől, hogy az olly egyszerű hang mint a' *gy*. — Nem olvastad-meg illó figyelemmel, édes barátom. Olvassd-meg, kérlek. Révai halálíg védte a' *ts* és *tz*-t: és még is az igazság *vallástételre szorította* a' *pap* űban és *frissítésben*. Nekem minden apostolkodásom nélkül erre tére Virág is a' Századokban, hol a' *cs*vel él mindég, azon eseteket kivévén, hol *tset* kíván az öszveforradás. Verseghy is ezt követi. Nem kell auctoritás, hanem ok: de az auctoritás azt gyanitathatja, hogy alig ha nincs ok. Mondd meg nekem, *AbéTzének* mernéd e írni az *AbéCzét*? Én nem merném. Nem azt kell most nézniünk, hogy Romában a' *C K* volt; a' Cicero *Kikero*; hanem azt, hogy az olvasni tanuló gyermeket a' mestere a' *C* betű alatt azt a' hangot hagyja ejteni, a' mit a' német így fest *ß*, ha pedig a' *C* annyi mint a' *ß*: rokon hang lévén cz a' *cs* hangjával, ezt is *cs*-nek kell írunk. Így írták ezt 's írják máig is a' Magyarok: *C s áky* stb stb. De szóljunk egyenesen a' dologhoz. Ha ezt *fraterculus*, *anas* stb így írod bátsi, kátsa, a' *dubium*, a' *delictum* véttség, kéttség, barátság lesz, melly absurdum; ha pedig véttség,

kétségeknek irod, vétesz a' pronuciatio ellen. Igen világos az a' mit mondék, hogy a' cs olly eggyszerü mint a' gy, a' ts olly compositum mint a' dj, 's ha jó a' tsets, jó a' dj ö ndj is. Az anas: k-a-cs-a az az k-a-č-a, és így pyrrhichius; valamint a' *h-eyy-e-n*. De a' *h-e-d-j-e-n* már troch. — Ha Téged ez meg nem győzhet, az, hidd-el, egyedül onnan ered, mert a' beszitt és tulajdonunkká vált ideák annyira elfognak, hogy szabadon, még mikor akarnánk is, nem láthatunk. Azonban convictio nélkül a' ki jót teszen is, rosszat teszen. És így Te lásd mit követhetsz. — Élj, élj szerencsésen.

LVIII.

Széphalom, April. 11. 1809.

Páratlan barátom!

Sonettet magyarul soha nem írt még senki. Nyelvünknek épen olly kevés reimjai vannak mint sok az olaszoknak, spanyoloknak és portugallusoknak, 's ez a' versnem elengedhetetlenül megkívánja a'Ráday-scansiót; melly új nyűg. Ide járúl, hogy a' reimok' helyei szoros törvények által vannak meghatározva, úgy hogy őket a' nyolcz első sorokban ugyan más-hová átalítani nem szabad. Még sem elég: A' leg-poétaibb új nép olly szoros jármat vetett a' maga énekeseire, hogy ha a' Sonett, mellyet írnak, nem *lélekragadó*, nem *édes*, azt Sonettnek nem is veszi. Innen van, hogy a' francziák és németek, kiknek verselések a' mienknél olly sokkal könnyebb, alig mernek erre az ösvényre csapni. Góthe egyetlen egyet írt költeményeinek egy egész vastag kötetében (Tübing. 1807.), 's abban is kimondja, hogy ő nem ír Sonetteket, mert *örömet egy darabból faragja képeit, itt pedig enyvezésre nagyon szük-*

ség. En még jobb német Sonetteket nem ismérek,
mint a' Bürgeréi. — Nem csuda hát, barátom, ha
én az itt következőt esztendők múlva közlöm veled
is, ki azt elsőben veszi tőlem. Halld azt. Talán nem
lesz érdemetlen e' sorodra: *Hattyuszárnyan repül*
éneked 's életed. —

XI. NOVEMB. MDCCCIV.

Nincs milliók közt e g g y, kit a' fene,
Vak Áte így vett volna korbáclásba.
Ha megdühödve kapkod néha másba,
Azt megkönnyíteni felkél Istene.

Ah engemet nem véd őellene
Sem ég sem föld! E' szörnyű bajvívásba'
Ájulva dülök újabb ájulásba;
'S irt nem találok, melly enyhítene.

Ámor megszánta éltem' [kinjait,
'S mond': Én enyhitem a' kit a' Sors sújta.
'S bérül ölembe tette-le Sophiet.

És im, miolta nékem áldást nyújta,
'S bús éjjelemnek bájos mécszet gyújta:
Nem érzem a' Sors' csapkodásait.

An huic des nominis huius honorem, Te lászd. Ennél régibb magyar Sonett nincs, mert közel ötödfél esztendő. — Ha méltónak tartod, hogy verseid' kötetébe felvedd, mint Virág vette volt fel 1799ben Ódái közzé ezen Sapphicus két strophámat:

E' világ' minden szugolyáji közt, kis

• Széphalom, nékem te nevensz leginkább stb.

kérlek, epistoládnak vessed elébe, 's a' XI. Nov. sora elébe tedd ezt a' jelt („) így:

„XI. NOV.

's a' *csapkodásait* után is ugyan ezt a' kettős com-
mát; így:

..... a' Sors' csapkodásait.“

Vagy vessd nevem két első betűjét a' linea alá, mint a' tulsó oldalon áll. — Így legalább megérti a' ki akarja, mit tészen ez a' sorod: *Hattyuszárnyan repül.* — — Az interpunctióban 's egyéb orthographiai különösségekben nem kell semmit megváltoztatni; p. o. a' Őkák közt egy sornyi hézag-
nak kell maradni, a' Őkák első betűjeiknek befele kell állani; a' *sem ég sem föld* közt nem kell comma; a' sújta után sor 10 punctum kell, mert ott véget ér az *Ámor'* szava, de nem a' constructio, osztán a' *mond'* és *én* közt kevés hézag, de a' *föld!* és *E'* közt igen nagy hézag kell. — — Nyugtalanul várom feleletedet, mellyből érthessem, ha a' Sonett megnyerte e tetszésedet. — Egy más Sonettem, mellynek ez az utolsó sora:

„És a' világ énnékem *Széphalom*“

nem tökéletesen kész. Tibullusi lélekkel irt tárgyára hozzá vethetsz ezen kevés szókból is. Eggy illy dal több munkába kerül mint Dugonicsnak egy egész kötet munka.

E' napokban recenseáltam egy külső országi *Literatur Zeitung* számára *Himfynek szerelmeit*. Jelen valál mindég lelkemnek e' munka alatt, 's néked olvastam fel, mikor készen volt.

Berzsenyi eddig Pesten van verseinek nyomtatások eránt tenni rendelést. Az épen olly bölcs és szeretetre méltó ember, mint első karú Dallosunk.

Minapi igen becses levelkédre mind eddig nem felelhettem, hat hét olta többet lévén ágyban, mint ágyon kívül. Végre kiütötte magát bajom: a' feje haemorrhois. Azolta jobban vagyok. — Irtóztató, hogy holnapos irásunk nem lesz. Hartlében gondolatlan kivánságot tett elődbe. Mutatják fabrikai magyar nyomtatásai, mit keres a' magyar literatura gyarapításában, és így nem álmélkodom veled bánásán. Rochefoucauld utolsó árkusát a' napokban küldém fel másod izben; azt hazudta a' nyomtató, hogy levelem elveszett. Elj szerencsésen, édes barátom, azokkal a' kiket boldogítasz, és a' kik téged boldogítanak. Az én boldogítóm téged, 's barátnédát 's barátnéját, tisztel 's tiszteli. En Septemberben ismét atya leszek. Melly öröm! —

LIX.

Ujhely. Maj. 30d. 1809.

Eggyetlenem!

Inhol az a' Sonettóm, melly Sonettóim' gyűjteményében legelől fog állani:

A' SONETTÓ' MÚZSÁJA.

Mint a' szerelmes járja szép párjával
Ménüetje' keccsel teljes lépteit,
'S igézi a' szála' torlott rendeit
Enyelgő vissza 's vissza fordúltával:

Honnom' Ausónia' narancsgallyával
Körülövedzve fõm' szép fürtjeit,
Úgy járom én a' had' lejtéseit,
Két négyét öszvefűzve két hármával.

Szóló keríti mostan homlokom'.
Ott hol Tokaj nyújt ne-tárt Istenének,
Vig szárnyakon kél a' nem-hallott ének.

E' szép vidék lön kedvelt birtokom.
 Eggy új Tibull itt megdicsőjtett engem:
 'S én ötet és hölgyét örökre zengem.

Voss Bürgernek Sonettjeit a' Jenai Literatur-Zeitungban Junius. 1808. recenseálta, 's a' dálnak e' schémáját igen igazságtalanul tractálta. Tagadja szépségét, mert ha fel nem volna találva, senki nem találná fel. (Hátha az Alcaicusnak Schemája fel nem volna találva, feltalálnák e most?)

Azon leszek, hogy a' többi Sonettjeim is elkészülhessenek. Imhol a' minapi. Tartsd-meg minden interpunctiójít, minden Orthographiai különösségeit versgyűjteményed' számára:

NOVEMBER XI-DIKE MDCCCIV.

Nincs milliók közt eggy, kit a' fene,
 Vak Áte így vett volna szabdalásba.
 Ha megdühödve kapkod néha másba,
 Segéllni mingyárt kész az Istene.

Ah, engemet nem véd őellene
 Sem ég sem föld! E' szörnyű bajvívásba'
 Ájúlva dülök újabb ájulásba,
 'S írt nem találok melly enyhítene.

Megszánta Amor éltem kinjait
 'S mond': Én enyhítem a' kit a' Sors sújta,
 'S bérül ölembe tette-le Sophiet.

És im miolta nékem áldást nyújt,
'S bús éjjelemnek bájos mécsét gyújt,
Nem érzem a' Sors' csapkodásait.

Egy Debreczeni tanuló, Kölcsey Ferencz, első
Sonettemre így felelt:

Pirúlva jött az égre szép tüzével
Auróra; lángba hozta képemet.
Szemléltém őt szelid tekintetével,
És Lotti' képe tölté lelkemet.

Egy fülmilécske zenge nőstényével,
Hangjára visszahangzott a' liget,
Hallottam őt kerengő énekével,
És Lotti' képe tölté lelkemet!

Belé merülve bájos képzetembe,
Lantot vevék-fel reszkető kezembe;
Ámort 's az édes Ámort, zengeni.

De im Kazinczy zenge! énekére
Bámúltak a' Kegyek 's Ámor 's Cythére,
És elnémúltak lantom húrjai.

A' ki 19 esztős korában illyet ír, mit fog írni
30ban?

Édes barátom! Az ellenségi sereg közel van
hozzád. Eléshetünk. Ha ez talál lenni utolsó leve-
lem, mellyet hozzád írok, vedd a' legforróbb hálát

szeretetedért, melly életemnek annyi boldogságot
ada! Én Tégedet a' siron túl is szeretni foglak. Élj
élj szerencsésen, és örvendj hazánk' boldogságán,
éld a' férji 's atyai legszebb örömöket. Hogy Sophiem
anya lessz Septemberben, talán tudod. Szeretném
látni 's megcsókolni Emil Traján fiamat. Ha nem le-
szek, Te légy atyja, 's gondoskodjál neveltetésén.
Intézzd őtet atyai tanácsiddal!

LX.

Széphalom, Nov. 11. 1800.

Édes barátom!

Én ma ötödik visszafordulóját inneplem életem' legjobb napjának, mellyet Te a' Te epistolád által hathatatlanná tevé. Tölthettem e ezt jobban, mint ha Sophiemnek, Eugeniemnek, és Octobernek 15dikén született leányomnak, kit Sophronie- Thalie-nak kereszteltettem, társaságokból kifejtözve, a' Tiédet keresem, megbecsülhetetlen férjfi, 's hasonlóul boldog férj és boldog atya! tölthetem e ezt jobban, mint ha házi boldogságomat fejtven előtted, véled a' magadét éreztetem, és az érzésnek ezen hasonlóságánál fogva lelkeinket újabban igyekezem öszveforasztani? tölthetem e végre jobban, mint ha azt a' szeretett barátomat szállitom-meg olly hosszas hallgatás után, a' ki miatt fél esztendő ólta olly rettenésben voltam? Oh barátom! tudván mint szeretlek, tudhattad azt is, hogy míg veszély lebegett felettek, mennyire kellett éretted és azokért, a' kik néked annyik mint önmagad, és sok pillantatban még

többek, rettegnek. A' hírek, a' mellyeket itt az együgyűség és a' ravaşzság egymással kezét fogva, terjesztgetett, irtóztatók voltak; az ellenség ezek szerént levetkezte eddig gyakorlott emberiségét, 's most fenevadak' módjára dühösködött. Értettem őket, ezeket a' híreket; mind a' mellett tudtam, hogy a' háború még a' Brutus' seregénél is háború volt, 's szántam a' Monarchia', annyival inkább pedig a' hazáért ártatlan polgárit, kikre ez a' veszély, mint a' mezőkre a' fergegeteg, pusztítva jött, 's rettegtem kivált Teérted és a' Tiéidért, kedves barátom; 's könnyű képzelned melly édes enyhülést ada nékem Aug. 12diken hozzám eresztett rettentő rövidségű leveled. Két Pápai-táji vendégem bizonyossá tett engem a' felől, hogy azok a' rettentő hírek költött hírek voltak légyen: azonban látom én, hogy erszényeitek szenvedtek, ha személyeitek nem szenvedtek volna is. Én olly szándékkal vagyok, hogy egyik gyűlésünkön azt terjesztem Vármegyénk elébe, hogy mind azt a' kincset, a' mellyet Insurgenseink Galiciában harama módra lopással, gyilkolással, ártatlan leányok 's gyermekek öldöklésével gyűjtöttek, tőlök szedjük-el, és ha a' Galíciaiaknak vissza nem adhatnánk, adjuk azon hazánkfiainak, kiket az ég' ogtora ért. Így fogok igyekezni azon, hogy a' szerencsétlenség, melly engem ért, meg nem engedvén, hogy a' magaméból nyújtsak enyhületet a' szenvedőnek, rajtok még is segíthessek. — Oh barátom, nem

volt század részben is annyi a' mit az ellenség' kegyetlenkedései felől itt beszélt a' hazug hír, mint a' mit ez a' nemes sereg Lengyel-Országban követett-el. Ezek a' fenevadak magok dicsekszenek azzal, hogy egy kertben az orgonafa alatt valami sziszegést vévén az egyik észre, oda szaladt, 's két rebellis Lengyel' *oda bújt gyermekét* levágta; 's hogy egy patikárius legény a' megszökött ura' parancsolatjából által nyújtván nemes vitézünknek három kolcsot, az arany, az ezüst, és a' papiros pénztől, ez a' gazságával dicseksző marha kiürítette a' fiókot, 's a' *legényt is agyon szabta.* — Irtózom ezeknek csak említése alatt is, 's el tőlök, el! — Meg fogja e már valaha foghatni a' mi korunk és tájink, hogy a' tudomány és a' tanulás nem veszedelmes, sőt hogy a' vadság az? — Még eddig Galiciába bement Insurgenseink között csak egy Tisztet tudunk, a' ki *ember* volt, Hadnagy. *Molnár Úr.* Ez épen akkor ért valamely faluba, midőn Insurgenseink egy Grófnak kastélyában öldöstek. A' Grófné két kis gyermekével beugrott a' belsőbb szobába, 's magára zárta mindenik ajtót. A' Gróf kiilantott, segedelmet gyűjteni a' faluban. Ezek a' Grófkinn maradt gyermekei közül kettőt 's egy két szobaleányt már levágtak 's tördelték az ajtót bé felé. Molnár ekkor érkezik, 's véget vetett a' dühösségnek. A' sirásra ölvadt Gróf 18,000 ftot nyújtja néki köszönet fejébe, de ez a' szép lelkű ember nem vett

semmit. Akkor istállójában lévő ménei közül engedte szabad választást. Képzeld, ha megmocskolta e magát. — — El kell hagynom; fuldokolva írom ezeket, 's arczáim nedvesek. — —

Már említettem, hogy Therézia, tudnillik a' kalendariumé, nékem egy közönségesen *csudált nagyságú* gyermeket ada. És még is ezt feleségem csaknem minden szenvedés nélkül szülte-meg. Czifra nevének egyikét azért kapta, mert az hasonlít az anyja nevéhez: a' másikat, mert az által a' Múzsáknak és Gráziáknak akartam ajánlani. Berzsényink eddig közölte veled azon epistolámat, mellyel, fíjat remélvén már harmadszori szülésre, a' gyermeknek Rádayt, a' *Gedeon' unokáját 's Prónay vejét*, kértem keresztatyának. Az epistola vége még sines megváltoztatva. Közölte talán eddig hozzá is irt epistolámat. Annál inkább ohajtanám hogy azt cselekedte volna, mivel neved ebben fenn forog, és őtet kértem volt, hogy cselekedje. Ezen fellyül még egyet irtam Gróf Desőffyhez azolta, hogy a' háború bennünket egymástól elzárt. Nagyon sajnálom én, édes barátom, hogy a' háború kilobbanásakor verseimnek csomóját elégettem. Most sok gondba kerül újabb kidolgozása. Pedig némellyike nem érdemetlenebb a' megtartásra mint a' Wesselényihez írott,

mellyet négy barátja a' literatúrájának Pesten kinyomtattata.

Fordított egyveleg írásaim első kötetét Rumi recenseálta; de látni való a' recenzió, hogy az nem eggynek, hanem sokaknak munkája. Kijött az, a' mint Vitkovics írja Pestről, a' ki azt számomra egészen kiírta, 's megküldötte, a' Bécsi Annalisok Juliusi darabjában; mert én April óta nem kaptam több füzetet eggynél; a' *Septemberit*. Ebben a' Himfy recenziója jelent-meg. Ez egészen enyém, eggynehány szót és a' Petrarcából kiírt darabokat kivéven. — A' Versegi Aglájának recenziója is nagy részben enyém. Útálok a' hamislelküség minden nemeiben, és így nem csinállok titkot belőle hogy kedves előttem, ha tetszem a' jóknak. De a' *szertelen és haszontalan dicséret*ek piritanak, öldökölnek. Sophroniemet Prof. Sípos és Nagy Ferencz Magyar, Prof. Kézi Móses deák verssel köszöntötték. A' Nagyét nem merem olvasni a' csudálás, istenlés miatt. A' Síposé és Kézié igen kedves előttem, mert nem pirit nagyon. Éljen szerencsésen.

LXI.

Széphalom 19. Jan. 1810.

Kedves barátom!

Nem most magasztalod először leveleim' stylusokat. Kinek magasztalása lesz nékem kedves, ha a' Kisét nem hallom örömmel? De midőn Te magasztalod azt, kéntelen vagyok kimondani, hogy elfut a' hőség; mert ezt a' magasztalást olly levélben veszem, melly el is pirít. Csudálom azt a' szelid szépséget, melly rajta el van ömölve, azt a' kibeszéllhetetlen csint. melly pipere nélkül, a' maga természeti szépségében, szebb mint mind az, a' mit a' legnagyobb gondal készült prózáinkban is olvasunk. Az én leveleimnek minden érdemek abban áll, hogy őket lángoló szívvel írom; 's ki nem érzi, hogy inkább szívből mint fejből jönek gondolataim? Stylusom szökdellő, csapkodó, rendetlen: a' Tiédben renddel folynak a' gondolatok, 's az a' mesteri szövés, mellyel egymásba lánczolgatod periodusaidat, csak azt nem ragadja csudálkozásra, a' ki az ollyat épen nem tudja csudálni. Higgy nékem, a' Te leveleidet és a' mi pá-

ratlan Berzsényinkéit, oly gyönyörűséggel olvasom mindég, mint ha verset olvasnék.

Mind azért, mivel Berzsényihez írt Episztolámat tőle nem vetted, mind mivel benne sokat változtattam, és már most úgy van, hogy többé illetni nem igen fogom: ide zárom azt, azon kéressel, hogy ezt néki megküldeni méltóztassál. Ne legyenek olly hiúk, barátom, hogy azt higyük hogy a' mit mi írunk, a' maradék religiosus tisztelettel fogja nézni. Mi még hajnallunk, 's távol a' határ! De higyük azt gőg nélkül, hogy lesz olly idő, a' midőn azt a' papirosat, a' mellyre karunkon által ömlött fejünk' gondolatja 's szívünk' érzése, a' háládatos 's igazságos maradék tisztelettel fogja illetni. Ne hajtsd-bé tehát a' Berzsényi Episztolája' leveleit, hanem úgy add által néki, a' hogy' itt megyen, 's kérdd, hogy tegye félre levelesládájába. Eggykor talán feljebb fogják becsólni maradékai mint az Armális irháját. En ugyan néked 's azoknak írásaikat, kik megérdemlik hogy veled eggy sorban álljanak, ha nem tudom melly kevés tekintetet érdemel is tartalmok, p. o. ha csak a' levélnek adresze is, nagy gonddal gyűjtöm össze.

Báróczy 24. Xbr. megszűnt élni. Ihm folgt ein Ruhm, der ewig bleibt. Ezt mondom Klopstockkal. A' legkényesebb Író, a' legnemesebb ember, a' leg-

szentebb hazafi volt. Bár ezt mondhatná akár-
melly kis mértékben, de igazsággal, rólam valaha
eggyik vagy másik barátom. Nem élt rövid időt. De
néki századokat kell vala élni. Melly kárára vala lite-
raturánknak, hogy az a' nagy ember az Alchymia ál-
tal lopatta-el minden óráját a' hazai nyelv' csinosí-
tásától. 1808ban Octób. láttam mint irkált megszü-
net nélkül, és annál nagyobb szorgalommal, mivel
hosszú életet magának már nem ígérhetett.

Oda az én nagy Wesselényim is. Most várok
igen bőv tudósításokat biographiájának készítésére.
A' Hazai Tudósít. 2dik számú levelekben igen szé-
pen és legszentebb igazság szerént festetik charak-
tere.

Tudtad e Te azt, nemes lelkű férjfiú, midőn le-
veledet írtad, hogy a' mit vendégeid's Oberstl. Thier-
ry felől írtál, engemet nagy öröme fog lángoltatni?
Mint örvendettem annak! — Ezen leveledet benn a'
Sessióban vettem, midőn felköltjeinket haza eresz-
ténk, 's azon tanácskozánk, hogy lovaikkal mit té-
gyünk. Eggy órával azután kevésbe múlt hogy kard-
ra nem költek az útszán, 's makacsúl azt kiáltozták,
hogy lovaikat vissza nem adják. — A' Tanácsko-
zók addig tanácskozának, hogy a' legénység elúnta
a' várakozást, 's szállásaikra mentek hír nélkül. —

Engem dolgaim hazahívtak, 's ma nem jelenheté-
meg ott. De ablakomról látom, hogy viszik lovaikat.
Egy nemes lelkü azt tanácsolta, hogy ha a' lovak-
nak egy részétől meglehet fosztanunk magunkat,
adjuk megkárosodott Vgyéinknek. —

Hogy el nem készült verseimnek csomóját Apri-
lisben elégettem azon félelem miatt, hogy ha a' há-
ború eltalál temetni, valaki ki ne adhassa, most már
nagyon sajnálom. De ki remélhette, hogy ez a' há-
ború illy szerencsétlenül szerencsésen végződik-el ?
— Nincs keservesebb munka előttem mint olyan
munkámat dolgozni újra, mellynek példánya nincs
meg kezeimben, mert emlékezetem hűségtelen elő
sugdosni a' készet. 1786ban a' Döbrenteink tanít-
ványa' anyjába voltam szerelmes. Ennek jószágából
tértem vissza Kassára, 's útam egy rengeteg erdőn
ment keresztül a' Dargón. Itt csináltam egy négy
sorú öt vagy hat stanzból álló dalt. De a' dal nem
volt egészen kedvem szerént. Susie, most Özvegy
Gróf Gyulai Ferenczné, Decemberben olly meleg
levelet íra hozzám, hogy ifjú esztendeim' elaludt tü-
ze ismét lángot vetett. Emlékeztem az elégetett dal-
ra; 's csak úgy sem tudván kidolgozni a' mint írva
volt, végre az a' gondolat szálla-meg, hogy belőle
egy görög izlésű Epigrammát csináljak. Reggelig

kész vala az; — (Sophienál rajta vesztettem, mert észre vette hogy ágyamból, melly az ellenkező szögben áll az övétől, az olajlámpához csúszék 's úgy irtam valamit.) — 's a' kis Epigramma most egyyike a' legjobbaknak gondolt verseinnek.

A Z E R D Ő.

3tia Jan. 1810.

Sírj szabadon; itten nem kémeleli senki keserved'.

A' *remegő* kedvest lombjaim elfedezik.

És ha enyhülsz lyánykád' neve' zengésére —
sohajtozzd!

'S Echóm résztvéve vissza sohajtja feléd.

A' *remegő* e' helyett áll: *üldözött*. Kár hogy az üldözöttet nem szenved meg a' metrum.

Nullae hic insidiae; licet indulgere dolori.

Abscondent lacrymas umbra nemusque tuas.

Et si forte juvat resonari nomen amantūm,

Plange: *Chloe!* plangent tristia lustra: *Chloe!*

Ezt Prof. Kézy Móses Ur, Patakon, fordította. Az első distichum igen jó. Nem az a' másik, mert nincs resonor in passivo. Osztán az a' *Chloe!* *Chloe!* játétek. Itt pedig az helyén kívül áll.

Említett csomómban égett-el egyy Hozzád még Kufsteinban, Májusb. 1800: készített Episztolám is. Épen az vala benne, a' mi a' Váradí ferdőben írt levelemben; és annyival interesszántabb a' késő idők-

re nézve, mivel abban életemet festettem. Az az új modestia ellen van, mellynek szoros törvénye az, hogy magunkról ne beszéljünk: de Horátz és Tacitus az Agricola életében mást mond. Ott tintám 's tollam 's késem nem volt; és így az egész Episztolát csak egy könyvem fejer papirosába karczoltam-fel valami vassal; 's a' könyv Munkácsig elvesszett. Nem örömet mutatom verseimet mig nem készek, 's innen történt, hogy ezt is előtted titokban tartottam. Most elmondom a' mit ez ősszel őszve tudtam belőle szedni. De a' szüret és Ipam betegsége elakadoztotta a' munkát, 's boldogabb időkre maradt elvégezése, mert az Oestrum nem mindég jó.

K I S H E Z.

Kufstein, Májusban, 1800.

A' fény sem az? De oh mi az tehát,
Ha még a' fény sem az? Ha még az is
Csak olly hiú bér, mint a' mellyeket
Magát elvesztve hajház a' pulya?

Nekem pedig csak ő az egy bálványom;
'S mindég csak ő volt, és mindég csak ő lesz.
Azt a' ki nem léel érdemet magában
'S maga által nem ragyoghat, kapja-fel,
Midőn a' dévaj lélek szállja-meg,
Gyötrő porából a' bohó Szerencse.
Hadd légyen Midász — Midász! Ő arannyal
Bővölködik: jó ésszel én. Ez áron
Megvenni mindég rettegém fülét.

Már akkor a' midőn szelid atyám
 Még gyenge gyermekét ölébe zárt,
 'S tornácza' füstös képeinél kevély
 Gyönyörködéssel álla-meg velem,
 Nem az dagasztá mellyemet, hogy Urk
 Vagy Muytha volt nememnek törzsöke,
 'S Abától vettem én is származásom;
 Nem az, hogy ők a' táj' elsőji között
 'S megyéjek' fényesbb polczain ültenek
 'S hintójokat hat czifra ló voná,
 'S gyakran vendéggel tölték asztalaik,
 'S más holmi, mellynek Torzsai tudna örülni:
 Hanem hogy átkot nem vontak magokra,
 'S közöttök egygy sem lett fondorkodással,
 Nem egygy is álnokúl kullogva nagy. stb.

Erzem én, barátom, mi fogná elrontani egészen a'
 darabot, 's őrizkedni fogok hogy benne olly valami ne
 legyen. Kész vagyok ezeket az utolsó 11 sorokat
 egészen kitörlni, mihelyt az egész tónusához illeni
 nem fog. De meglehet hogy fog. És így, míg az egész
 elkészül, hadd álljon itt próba gyanánt.

Az elme' virága a' poezis és rokon mestersé-
 gek. Mit ér minden dolgozásom, ha magam után
 egy kis kötet poezist nem hagyok! Csak annyit
 hagyhatnék mint a' mennyit a' Berzsenyi versei mos-
 tan tesznek már. Pedig ő nekem fiam lehetne. Ez
 a' vágyás töltötte-el most lelkemet. Ez az esztdő nem

rosszúl indul. Januarnak 8dikán 3 kis epigrammám készült, 's az itt következő egyike ezeknek.

K Ö N Y Ö R G É S.

Adj örömet! 's adj hajt mellé, nagy Júpiter! Eggyet
 A' kettő közzül birni csak Isteneké. (Deorum est.)
 Ez nyújtson főbb ízt gyakor ingerlésivel Annak:
 És mikor Ez verdes, Az szeliditse dühét.
 Ah boldogtalan, a' kit az egyike véve sajátúl!
 Az boldog, kit mind ketteje védve szeret!

Ohajtanám, hogy az én Kisem ezt méltónak lehetné javallására.

Ugyan azon éjjel (mert én setétben szoktam írni verseimet) készült az itt következő is. — Ez sem rossz. 'S úgy hiszem, hogy az a' decencia, a' mellyel a' mostani gazoknak szokások ellen a' szerelem' titkai felől szóllok, jóvá teszi az elejét.

A' BOLDOG ALKONY.

„Csókot, lyányka!“ — *Nem én.* — „Igen, oh igen!
 Eggyet!“ — *Eressz; nem.*

„Láng vagyok, éltem alél, angyali lyányka!“
Nem én.

Beszketé: megragadám. „Ide szácsk...!“ — *ah el!* —
 „E' szemet! És e'

Másikat! E' rózsás ajkat! Ez arcot!“ — *El! el!*

„Még egyszer szácskád! De ne tartsd hát zárva!

Szemed még!

'S homlokod! E' lobogó gesztenyeszög hajakat!

És gyönyörű nyakad' és ambrás szép mellyedet! Újra

Szádat! Hagyd szívnom, Lolly, lehelleteid'!

Hagyd....!', —*Jönnek, hamar el! fuss!* — 's futnom kelle.

De most már

Tőled, Lolly, csak a' hajnali fényre futok.

Tökéletesen elkészült verseimet én ólmozott lineákra írom, hogy ha hirtelen kidűlök is, úgy nyomtatathassanak, mint magam fognám corrigálni. Képzeld! mind össze még csak öt árkus! Mikor lesz kétszer annyi! — Bár csak 12 Sonettet csinálhatnék! mert annak zengése engem nagyon gyönyörködtet. Cseh az egyiket: *Nincs milliók közt* stb. az Olaszok' legszebb szonettjeik közé tartja iktathatónak. — Eggy árkus ezen felyülírás alatt NYILAK aetheticai regulákból fog állani.

Van szemed és így látsz! melly paralogismus ez! —

Oh ha

Látni akarsz, jámbor Hályogi: látni tanulj.

Hogy solecizálok, nevet Irnyaki. Kába, ne vess bár,
Nem bukik a' ki helyén, 's tudva 's akarva bukik.

(suo loco)

v
solœcismus.

Diphthongust röviden hangzatni tilalmas Edőknek.
Hall, de szemével, Edők: lát, de fülével, Edők.

En azt hiszem, hogy ezek a' Nyilak, ha poétai érdemek nincs is, nem lesznek károsak.

Himfy két levelemre nem felel. Jele hogy nehezen veszi Recenziómat. Hallom hogy egészen le volt verve általa. Rendes, hogy az ember az olly szép recensiót is nehezen szenved. Én azt tartottam, hogy tiszteletemnek legigazabb jele gyanánt vétetik. — Lássá. Regéjiről épen ellenkezőképen akarék szólani, de abba hagyom. Gute Romanzen müssen glücklich erfunden, gut componirt u. lebendig u. in schönem Versen erzählt werden. Ezeknek egyikét sem érte-el benne.

Wesselényitől kevés napokkal halála előtt elvették az Administratorságot. Miért? nem tudom. Azt tudom, hogy a' Diaetán a' Gubernator ellen perorált, 's azt akarta, hogy ne complimentirozzanak — —, hanem a' törvény szerént procedatur ad electionem Generalis Regni.

Most jó cselédem a' hírrel, hogy Insurgenseink ált adak a' lovakat, 's azok eladatnak, 's árok közöttök æqua ratione elosztatik.

Az én Thaliem egy gyönyörű nagy gyermek.
De tele van oltvarral, mintha himlős volna. — La-
joskád Poéta lévén, mutat e poétai munkákra ked-
vet, 's tehetséget? Ne felejtsd ezt tudatni velem.
Lássd belől a' Copertát. Élj szerencsésen édes barát-
om! Az Isten pótolja ki káraidat. —

LXII.

Széphalom , Martz. 28d. 1810.

Érdemes barátom!

Betegén fekszem két hét oltá, de még is úgy hogy nem kell rettegnem a' haláltól. Előbb egy folyosó, azután mingyárt az aranyér gyötrött-el. Ezen levelemet is hanyatt fekve írom, és ez az oka, hogy az a' ki hozzád mindég igen hosszú leveleket szokott eresztetni, most rövidebben ír.

Utolsó postával vettem parancsolatját az özvegy B. Wesselényinének, hogy férjének halálára, a' mi versek készültek, minél pompásabban 's férjének képével felékesítve bocsássam-ki; a' verseket nem láttam, de Wt rossz vagy közepszerű nem magasztalhatja, 's a' rossz vers és szép nyomtatás csak nevetséget fogna szólni. Azt javaslottam tehát, hogy készíttessünk jó Iróinkkal verseket, és azokat adjuk ki. Rajtad kívül Virágot, Berzsényit, Horvátot, Vitkovicsot, Szemerét, Fáyt, Kölcseyt neveztem meg a' Bárónénak, 's deák versekre Pataki Prof. Sípos és Kézy Urakat. Kedves barátom! Te a' ki

mindenben olly kész vagy teljesíteni tisztelő barátod' kéréseit, nem fogod meg tagadni ezt is. Eggy dicső férjfit fogsz meg tisztelni, ki tömjénedet azzal is érdemli, hogy a' M. Theatrumot ő mentette-meg az elsüllyedéstől, reá 1805ig hét ezer ftot költvén, 's két vagy három drámát maga is készített (Atilát és a' Palatinus Wesselényit) 's Regulust fordította. Ez a' Demosthenesi memnydörgésű Diaetai Orator nem keresvén semmit, mindég úgy szóllott, mint lelkiismerete hagyta. Tisztább moralitású embert nem képzelhetsz, sem szentebb hazafiúságot. E' két tulajdonság neki sok tisztelőt, de sok ellenséget is szerze. A' Bárónénak nagyon fáj, hogy holmi tekintetek miatt most sok barátja ellenségévé lett, 's érdemei marczonglattatnak. Ő jó feleség, 's tiszteli emlékezetét. Nagy irt fogsz neki nyújtani munkáddal, mert az Wt által viszi magával a' halhatatlanságra.

Ezen felül ez a' nagyon művelt lelkű szép asszony (Referend. Csereynek leánya 's Páristából Kálvinistává lett Asszony) eggy görög izlésű Tempelt állít Zsibón, közel a' pompás kastélyhoz, azon domb tetején, hol a' kriptá áll. Rám bízta az ideát. Epigrammám általa is applaudáltatván — (illy sok complimentet, mint ez, semmi munkám nem hozott még) — azt kívánta, hogy én adjak gondolatot, mi légyen a' Tempel közepén. Imhol ideám:

a' Cornichre ez lesz metszve VIRTUTI VINDICI.

Benn a' Tempelben a' Virtus statuája — sze-
idnek és rettenetesnek characterizálva. — Egy
gratzia növésű leány, de sisakkal 's pánczélban bal-
jával a' W. rézből öntött képét tartja, jobbjával ko-
szorúzni indul a' képet. Lába kigyókat tapos. A'
pedestálon e' szók:

NÉKED

SZELID ÉS RETTENETES ISTENNE

KI

**A' JÓKNAK SÉRELMEIKET
HATALOMMAL BOSSZULOD**

A'

KORA FELETT NAGY FÉRFIU'

BÚS ÖZVEGYE 'S FIJA

MDCCCX.

Élj igen szerencsésen!

LXIII.

Széphalom, April. 7d. 1810.

Kedves barátom!

Beteg vagyok mégis, és fekszem. De ha Saultól kergethette-el a' hárfazengés az ötet gyötrő lelket, hogy ne kergetné-el a' Te leveled az én bajomat! az a' leveled, mellyből azt értem, hogy Horátnak epistoláját *Te* fordítod, és hogy azokat a' Wieland jegyzéseivel készülsz kiadni! Csudálva olvasgatom mindég a' *Non quia Maecenast*, mellyet velem közleni méltóztattál, 's ebből itélem, millyen lesz az egész, 's örvendek mind nemzetemnek, mind neked. Ha Te ezen kívül semmit egyebet nem irtál volna is — és ó mik azok, a' miket irtál! már halhatatlaná volna téve neved. Hidd azt, hogy az egész országban nem lesz csak egy is, a' ki munkádat szivesbb tisztelettel fogadhassa, mint én fogom. Adjon az Isten néked életet, erőt, kedvet e' munka tökéletes elvégzésére is.

A' második czikkelye levelednek, melly meg-
 örvendeztetett; az volt, hogy Rumit meghívtátok.
 Én ezt az igen becses embert kimondhatatlanúl sze-
 retem, noha vele soha nem voltam. Nagy benne a'
 tűz; pedig az az, a' mit leginkább kell becsólni a'
 Tudóban. Mit használ, hogy sokan olvasunk 's nem
 trunk? Az az egésze semmi haszon. Ellenben az
 olly fejek, mint Rumi, felfervernek bennünket álmunk-
 ból, 's tanulni kényszerítenek. Mihelyt leveledet ve-
 vém, azonnal irtam neki, 's kértem, hogy a' hívást
 elfogadja. A' mi kedves Lajoskánk hasznát fogja
 venni ott létének, 's elhiszed, hogy nem üres szó,
 hogy ezen előre örvendek.

Hogy Lakos czélját nem érte, szívesen sajná-
 lom. Én a' czifra után vágyót kaczagom. De ha va-
 laki azon a' pályán vagyon, mellyen czifrát kaphat,
 's azt keresi, már azt nem nevetem. Aut virtus no-
 men inane est, aut decus et pretium recte petit ex-
 periens vir. Csak azoknak mellyeiken nem áll jól
 a' kereszt, a' kik azt érdem nélkül hordják.

Sajnálva hallám a' Ráth halálának híret is.
 Nála lévén Máj. 1803. nagyon sokat vesztett előt-
 tem. A' legbohóbb gondolatokkal tölt-el feje. De
 melly tiszteletessé teszi őtet énelőttem az, hogy ő
 kezde Magyar Újságot írni, 's egy Fábrihoz irt le-
 vele, melly Autographiai Gyűjteményemben áll, és
 a' mellyben az Anti Calvinista Luth. Papokkal har-

ezol. A' Lexicon eránt tett jelentését felfogom venni Régiségeim 2dik kötetébe. Hogy őbenne sok sajtóság volt, alkalmasint gyanítom. De kiben nincs az ha érdemmel bír, 's nem közönséges ember! Áldott legyen emlékezete a' jó hazafinak, és világosság fiának.

Nem régiben egy csomó papiros akadt kezembé, mellyben némelly tavaly elégetett verseimnek párja megvan. Ha bánom is, édes barátom, hogy a' háború rettegése velem a' nagyobb, a' 3szor nagyobb csomót elégettette, más részről nem tudok rajta sokat aggani. Valami egészen nem jó, valami verses gyűjteményeinkben az egész tonusát megzavarja, azt tűzre kárhoztatom. — Valóban nincs forróbb kívánságom mint az, hogy még halálom előtt magam adhassak-ki egy alkalmas csomó verseket; mert a' poezis lángja az emberész munkájának, valamint az életnek az a' legszebb virága. Semmit sem óhajtanék annyira mint öt hat iv *énekeket*. De a' Ráday nemében az a' leggyötrőbb munka magyarban. Egy idő óta a' distichonok írása foglalt-el 's Wesselényim, Báróczym, Iphigeniem, Erdöm, a' Könyörgésem olly darabok, a' mellyekbe szerelmes vagyok. Hexametert sokkal könnyebb írni, mint distichont, mind azért, mivel a' gondolat nem szorúl két sorba, mind azért, mert az szabadabb mozgású mint a' pentameter hátulsó része. De a' sánta lábú

Múza el el kap. — Talán írtam utolsó levelemben, hogy Sípos és a' 28 eszt. Kézy Pataki Professorok a' Párizsi menyegzőre igen szép deák verseket írtak. Mind a' kettőnek kimondhatatlanul szép a' munkája. Sípos öregebb sokkal, 's azt mutatja a' férfi szépség is versén: a' másik, ki tavaly az egész Homéért görögül olvasta végig, 's belőle a' similitét 's szebb helyeit könyv nélkül megtanulta, Virgilt pedig könyv nélkül tudja, ezt a' versét Homérusi szépségekkel 's a' Virgil virágival hintette-el. A' pár Jupiter előtt panaszkodik, 's Venus jő, 's házasságot köt. — Ez a' két vers engemet poetai oestrumra ragadott, 's ámbár azt hittem, hogy tollamból soha sem fog folyni Gelegenheitsgedicht, csakugyan győzött a' felmelegülés, és még valami, a' mit érteni fogsz, ha ki nem mondom is, 's által küldém Patakra Síposnak, hogy adják a' Typographiába. Már volt correcturán nálam az árkus, 's még egyszer elhosszák, 's úgy osztán nyomtattatom. — Sípos azt mondta felőle Kézynek, hogy ez az első poetai darab az egész Magyar Poezisben; Kézy pedig azt írja, hogy inkább szerette volna azt írni, mint Kazinczy Péter gazdaságát birni — melly dicsekedés nélkül legyen mondva, olly nagy, hogy ritkái, ollyan. Engem ez a' két ítélet meg nem szédít; tudom én, mit ér munkám, 's a' Wesselényire írt Epigramácska többet ér mint tíz ilyen. Hát még a'

Te epistolád hozzám , 's sok egyéb darabod , 's Berzsenyinek Psychéje , 's egyéb darabjai. Virágnak , Daykának , Himfynek némelly munkájik.

Valóban, akárki mit mond, én ezt a' darabomat soha sem fogom n a g y o n kedvelleni, noha csak homályosan érzem okát.

Elj szerencsésen.

LXIV.

Széphalom, Jun. 4d. 1810.

Nagy tekintetű barátom!

Hadd köszönjem-meg mindenek előtt a' mi kedves Lajoskánkknak hogy ő, levelem fekete pecsétjét látván, 's ebből azt hozván-ki, hogy engemet valamely szerencsétlen eset ért, részt vett szenvedéseimen. Kedves nékem azt látni, kedves barátom, hogy az a' szép barátság, melly engemet Tehozzád esatolt, a' mieinkre is általterjed. Bizony a' mi sorsunk szép és irigyelhető sors. Mit érzenek azok, a' kiknek pénz és ragyogás kell, a' mi ezzel felérjen? Ellenben vessük hozzá: ha ez nem lesz jutalma fáradozásinknak, azon kívül a' mit a' mesterség üzése ad, lesz e valami más? nálunk ugyan nincs!

Hogy Wesselényinek éneklésére nincs idő, nagyon kesergem. A' legszebb virág marad-ki koszorújából. A' mi Berzsenyink egy gyönyörű Ódával tisztelte-meg. Sípos és az, a' ki ennek helyébe Mathes. és Phys. Profnak neveztetett-ki, mert Sípos Tordosra (Erdélyben Hunyad Várm.*ben* vagy *mellett*) hivattatott Predikátornak, oly esztendőben,

melly rossz, *nyolcz*, jóban pedig *tíz ezerre* felment fizetésre — deák verseket írtak; Nagy Ferencz pedig egy *αιαζω τον Αδωνιν* — formát. — Nem siető ez a' munka, édes barátom; 's ha a' Múza meglátogatni akarna, kérek, ne tiltsd-el látogatását.

Horáztod még nem érkezett kezemhez. Feldicselkedtem a' hirrel Virág Benedeknek, a' ki ezt *nagy öröm kifakadással értette*. Melly ajándékot nyújtasz a' nemzetnek, ha mindenik úgy van fordítva mint a' Quamvis Maecenas stb. — Képzelem hogy a' Wieland jegyzéseinek fordítását másra bízod, mind hogy időt nyerj, mind hogy szemeidet megkiméld; mellyek felől azt hiszem, hogy mivel rólok hallgatsz, hogy most nincs bajok. Rontsd őket őrizve, édes barátom! Ki tudja meddig élsz? 'S ki pótolhatná-ki a' Te haláloddal, a' mit Te adhatsz nekünk.

Én e napokban szerencsés valék tavaly elégett csomómnak két ódáját (a' legelsőket a' mellyeket valaha írni próbáltam) elvégezni, 's láttam ebből, hogy a' kegyelem csak úgy adatik, ha keressük. Hányszor tettem le róla, kifáradván próbáimban, hogy 1787 táján kezdett darabjaimat elvégezzem! 's végre most végezhetém-el. — Az elsőbb darabot choriambusi lábakból álló sorokon kezdém: de hendecasyllabusokra öntöttem által, mellyre, (hogy azok Sapphoi sorok gyanánt álljanak egy Adonisi sor előtt) példa a' régieknél ugyan nincs, de

van Matthissonnál, 's ez a' három Phaleucus jól illik a' Sapphoi sorok felváltásokra:

Az első-stropha régen így volt: *Sípját 's e' koszorút 's még fiatal kora' Díszét, homloka lágy fürtjeit, hívetek, Kellem menynei Háрма Néktek, nyújtja tulajdonúl. — Most halljad:*

A' GRÁTZIAKHOZ.

Sípját 's e' koszorút 's nyiló korának
Díszét, homloka fürtjeit, Kronion'
Hármas ikrei, hívetek sajátúl

Nyújtja tinéktek.

Mert a' kellemek árjait Cyprisnek
Nyájas Asszonya mind tirátok önté,
'S töletek veszi most viszont, ha lángot

Gyújtani készül.

Óh véltjétek az áldozót, Leánykák!
'S titkos bájatokat lehellje menynei
Ajkatok dala zengzetébe! Csak hív
Sergeitek hallja azt!

APOLLÓHOZ.

(Szem előtt tartván a' Quid dedicatum poscít Apoll. stb.)

Miért könyörögjek én teneked, dicső
Magzatja Zeüsznak, most mikor illatot
Gyújtván, először lépek, új Pap,
Zsámolyaidra, 's arany szelenczém

Oltárodon bort 's búzakalászokat
 Ürit? Azért nem, óh nem azért! hogy én
 Nyerjem-meg a' mit nagy titokban
 A' pulya kér esedezve tőled.

Nem kell nekem kínés! nékem elég jutott;
 Nem gőz! pirúlnék hogyha belőlem is
 Játékot űzne a' sors. Rohanjon
 Bár mi reám, fedez a' középszer.

Csak lantom' ihlessd, csak nyilat adj nekem
 A' szent tegezből, Szörnyek' öljöje — te!
 Szorítsa örülve jobbom híved:

Fussa komoly szemem a' kaján nép.

Tégy kérlek, próbát, édes barátom! add ezt La-
 josnak, 's hagyd meg neki, hogy a' két Ódát fordít-
 sa németre (természet szerént hogy csak prózában)
 's lessd ki ezen munkája alatt, ha érti e, ha kitalál-
 gatja e, miért van holmi nem prózai módon kifejez-
 ve; — ez a' munkája, én legalább úgy hiszem, azt
 fogja veled látatni, ha kapott e poetai geniet, és
 kell e azt mivelnie. Az utolsó 's utolelőtti sort ma-
 gam teszem elébe. Tudod, hogy *vesztemre!* nékem
 a' *második* kérdés épen olly vágyásom, mint az a'
 szép *elsőbb*.

LXV.

Kázmér, Jun. 28d. 1810.

Kedves barátom!

Soká kések Jun. 8dikán irt barátságos leveledre felelni, 's megköszönni megbecsülhetetlen jóságodat, hogy betegségem gondba ejtett, 's egészségem eránt tudakozódot; de késedelmes válaszonnak mentiségére lesz az a' történet, mellyről ezen levelemnek hátsó lapjai szólnak. Tisztább characterü 's neme-
sebb embert ritkán vesztett el a' világ; de túl élte magát, szerencsétlenségei nyomban érték. 'S engedd nékem azt az örömet, hogy előtted feldicsekedhessem, hogy a' megholt emgemet egy holnap előtt egy nekem felette hizelkedő bizodalommal tisztelt-
meg, egy mind terhes mind kedvetlen dolgot bizván reám, és hogy én magamat egy dicső cselekedet által dicsőítettem-meg. Olly kevésbe kerül tisztán tenni mindent, és olly szép a' tiszta tettek jutalma, hogy én meg nem foghatom, miként lehet gyenge az aestheticus ember holmi apró tekinteteket ennek a' nem aprónak gyönyörűséggel fel nem áldozni. Nagy, igen nagy szükségem van pénz-

re. De kevélységem sokkal nagyobb mint fősvény-ségem; 's mikor e kettő harcza kél egymással, tudhatod, mellyikkel triumpháltak.

Horáztodat még sem vettem. Mindent elkövetek, hogy sok kedvellőket szerezhsek a' legszebb szándéknak. Kár hogy a' Wieland jegyzéseit mind nem adod; megsirathatlan kár. — Olly nehéz időkre jutottunk, hogy külföldi könyveket alig fogunk vehetni, alig nyomtattathatni Magyarokat, nagyjaink pedig hidegek; nekik nem dicsőség kell, hanem csillogás.

Engem Rumi a' Bécsi Annalisok Aprilisi Intell. blattjában a' pellengérré állíta, megbecsülhetetlen barátságból. Vagy szégyenszéknek nevezem e csak? Biographiámat írta meg. Midőn Januárban vagy Februárban tőlem azt kérte, meg sem álmodtam, hogy ezt célzotta légyen, vagy hogy ez is történhessék. Azért kéri, így mondá, mivel a' M. Országban élő, minden nyelven író, Dolgozókról készít zum Behuf der Auslaender egy kis Literari-i-historiai Lexicont. Én mindent megírtam magam felől, valamit vele (nem e' célra, hanem mint engem mérték nélkül szerető emberrel) tudatni akartam. Már meg van, 's légyen! Ó meg sem álmodta, hogy nekem kedvetlen dolgot tegyen, 's mivel ő tette, sokat vesz kedvetlenségéből a' dolog. De ha tudtam, álmodhattam volna, hogy ezt akarja, bizonyosan meg kaptam volna kezét. A' magasztalások,

az unbedingtes Lob nem olly kedves nékem mint a' fiatal embernek, 's mint nékem is volt volna 20 esztendővel ezelőtt. — Ellenben ritkán csiklanda valami kedvesebben, mint midőn épen ez az érde- mes 's nekem igen kedves barátom, Rumi Úr, a' múlt holnapban kiírá a' Halai Lit. Zeit. tavalyi Apri- lisi füzetében álló recenzióját Magyar régiségeim- nek. Die Recension ist einseitig; a' Rec. nem tud jól magyarul 's épen nem grammaticus (philologus), 's úgy látszik, hogy azt haszontalannak tartja — *Grammaticai munkák* kiadójában!! — De azon fe- lül, hogy van ott valami a' min örülök hogy mon- dotta, — a' Recenzió tanít, tudnillik historiai tárgy- ban; 's ez a' kettő nékem igen kedvessé teszi azt. Úgy hiszem, hogy azt Engel dolgozta. Schwartz- nert azért nem gondolom, mert ő nem ellensége a' literarische Fehdéknek, sőt azokat, épen azon okból a' mellyből én, igen nagyon szereti. Veszekedik, ve- ri, tépi, pöki, döfi a' két bohó egymást: de a' *dolog* nyer az ő veszekedések által, mert a' kérdés kiör- lödik, 's a' plebs figyelemre vonattatik, holott kü- lönben soha sem jutna-el hozzá annak hire, hogy ollyan kérdés is forgott szóban.

Jun. 3dikán itt nagy dér volt. Szerencsémre ez előtt való nap adtam-el egy szőlőmet 2400 ft. De maradt még két más szőlőm, mellynek egyikét ez idén 2000 fn. vettem; 's ez az új vevés olly bort ad, melly a' legelső Hegyaljaival vetekedhetik, a' mely-

lyet most eladtam, és a' mellynek levét Te is kóstoltád, *édes bort 's kövért* adott, de nem *tűzest*. Ha Isten jó szüretet ad, ezen új szőlóm' zsengejét Te is fogod venni, Virág is, Berzsenyi is, Szent-Györgyink is, 's még két kedves barátom. Az áldozat belőle a' *Barátság'* Istenségéé.

Élj szerencsésen, édes barátom! Csuklani fogsz mikor Horáztod elérkezend, mert az lehetetlen, hogy angyalom hozzád ne repüljön, midőn úgy látom felmelegülve. — Feleségedet a' legforróbb tisztelet' barátságával idvezlem, gyermekeidet csókolom.

(*Melléklet*).

Tetszett a' mindenhatónak, ki az emberek életét a' maga szabados és bölcs végzései szerint nyújtja vagy rövidíti, az én kedves férjemet Szendrei gróf Török Lajos Urat tiz hólnapi sinlése után e' folyó hólnapnak huszonharmadikán életének hatvankettedik 's házassági életünknek harmincznegyedik esztendejében, minekutánna Romai Anyaszentegyháznak rendelése 's szertartása szerint a' szentségekkel példás buzgósággal, 's szent áhítatossággal élvén, kimulásához elkészült volna, magához szállítani 's engemet eggy szentül szeretett férjtől, József, Sophia, 's Mária gyermekeinket a' iragzati hűségnek teljes mértékében tisztelt atyjoktól megfosztani. Lélektelen tetemeit tegnap tettük földbe itt Nagy-Káz-

mértt, lakásának 's halálának helyén. Ha a' természet által jónak formált lélek, az eltántoríthatatlan elme, a' tudományok által művelt értelem, 's az olly élet, melly, távol a' haszontalanságok keresésétől, annak minden napjaiban az emberi szeretetnek gyakorlásában folyt-el, azzal biztathatnak bennünket, hogy emlékezetünk azoknál a' kik ismertek, a' siron túl is fen maradhat egy ideig; én és gyermekeim enyhülést lelhetünk annak reménylésében, hogy keservünkben minden jók részt vesznek, 's kedves megholtunknak hamvait áldani fogják. Mellyre midőn ezen gyászos levelem által legközelebb Neki minden Véreit meghívom, 's őtet atyafiságos emlékezetekbe, 's buzgó könyörgéseikbe ajánlom, állandó tisztelettel maradok. Nagy-Kázmértt Zemplényben Jun. 27dikén, 1810. megszorodott szívü szolgálója Gróf Rogendorff Aloysia.

LXIII.

Széphalom, Jul. 27. 1810.

Nagy érdemű barátom!

Lajosunk előmenetelének, talentomai kifeszléseknek 's kinyilatkozásoknak talán még úgy nem örvendének inkább ha tulajdon gyermekem volna, mint most örvendek. Örvendj, édes barátom, örvendj teljes mértékben, fiadnak a' történet egygy igen kedves külsőt adott, 's a' mint a' három fordítás és a' mellé tett magyar vers mutatja, belső ajándékai Lucinának nem jutottak neki szűkebben mint a' külsők. Engem régotta kinez az a' gondolat, hogy azoknak gyermekeik, a' kik tudományok által vontak fényt magokra, többnyire fény nélkül maradnak. Vedd péld. ok. a' német szépírókat; szinte irigyleni lehet Klopstocknak, hogy megtagadtatott tőle az atyai öröm. Wieland, Geszner, Weisse nem érték ez örömet; noha Geszner kifogást érdemel, minthogy idősb fija igen szerenésesen dolgozik festésben, az ifjabbik pedig — a' Wieland veje — mint Könyvnyomtató és Könyváros a' literatúrának csakugyan hasznot hajt, ha dísz nem nyújt is. Alig tudok a' két Scaligeren, Donsán, és Hein-

siuson kívül valakit megnevezni, a' ki a' kifogás rubricája alá tartoznék. Hogy Te megbecsülhetetlen, hogy Te nagy és jó Férfiú, ezen kifogás alá számláltassál, azt óhajtottam mindég, és igen érzékenyül köszönöm néked, hogy vélem reméltetni is hagyod. Valóban reméllem ezen vélem közlött próbatétek után. Lajos értette, a' miről azt hittem, hogy csak férfi értheti 's kevés helyeket kivévén szerencsésen is tette által. Versei könnyüséget mutatnak, és én azt láttatom benne láthatni, hogy ő az atyját vette mustrául. Örvendek ezen szerencsés választásnak. Az én lány lelkem, melly olly igen érzi a' házi boldogság örömeit, könyekben fogott volna szélyel folyni, ha láttatlanul tanúja lehettem volna azon scénának, midőn fiad a' Napoleonra irt verset előtted fordította; 's feldicselkedett, hogy a' munka alatt meg is tanulta. Hét esztőd múlva így fog majd Eugeniem körültem exerpálni, 's extractusokat csinálni, 's a' melly könyvet olvasott, fenn szóval elmondani. Tudós asszonyt belőle soha sem formálok. De arra reá vezetem, hogy mind azt a' mi *szép*, érezze. Illy atyának mint a' Lajosé, nem szükség ugyan tennem azt a' kérést, hogy őtet *methodisch* nevelje: de engedd még is, hogy a' kérést tehessem. És azt a' másikat, hogy *emlékezetét* a' gyakorlás által élesítsd. Csókold-meg a' gyönyörű gyermeket kedves barátom az én nevemben, és köszönd-meg néki, hogy barátjának illy korán ezt az örömet adta.

Az Isten és az ártatlanság angyala tartsák őtet szent védjekben, 's tegyék második atyjává.

Bölcsen teszed, hogy vele a' tót nyelvet is tanúztatod. Csak azt sajnálom, hogy akkor mégyen-el házadtól, midőn Rumi hozzátok érkezik. Lessd-ki, barátom, hogy ez az igen nagy szorgalmu és igen szép készületü ember fiadnak és vicefiadnak Arisztippnak, miben lehet leginkább szolgálatjokra, 's használd neki minden erejét.

Hogy én Júl. 2dikán halálra betegedtem, hogy elfordítottam ugyan az epehideget, de hogy a' tüdőgyulladás fogott-el, talán tudod levelemből. Némelly barátimnak megírtam, noha alig bírtam a' tollat. Már túl vagyok a' veszélyen, de még tudom nincs baj nélkül. Feleségemre a' sárgaság esett, és épen olykor, midőn a' bona Dea innepét ülte, és így orvosi szerekkel nem élhetett, 's így véghetetlenül elnehezedett rajta a' baj; olyan mint ha sáfrányban ferdett volna 's nagyon kiszáradt. Ennyi baj közt enyhülésre volt volna, ha dolgozhaték vala. Elkezdtem egy erotica elegiát, de e' két sornál:

Him! neved Úr! monda a' születés. Érezzük hatalmát,
 'S a' gyengébb nemnek durva tirannyi vagyunk.
 többre nem mehettem. Elfogott Cserey, ki nékem épen elbetegedésemtör M. Theresiának egy Handbillétjét Bajtay és Major Erdélyi Püspöknek, Kapri-
 nainak e S o c. J e s u és Obester Barcsaynak szent hazafiúsággal teljes leveleit küldé Antographumban

Gyűjteményem gyarapítására. Ez a' kincs, ez a' barátság hálát kívánt; azt adom a' mi tőlem kitelik és a' mit ő leginkább vár. El ne rettenj a' kezdettől; úgy fog *elvégeztetni* a' mint *kezdem* 's a' Klopstock ideája lesz a' legfőbb fonál szövevényemben.

Melly lángba hozza lelkem' e' levél,
 És a' mit e' levél kedvezve nyújt!
 Elnedvesülve nézi itten szemem
 Te, hív Királya a' Hívhez hív Magyarinak,
 Te nagy 's kegyes Theréz! vonásidat.
 'S mivel kezdre nem nyomhatja szám
 A' tiszteletnek forró csókjait,
 Fogadja-el őket — aljas színlelést
 Lelkem nem ismér — e' szentelt ereklje,
 Mellyen karod, betűjét írva, nyugvék.
 Romának délczeg lelkü gyermeke
 A' jó királyt sem tűri. Monda Brútusz,
 És porba dőlt a' Clódiusz barátja.

Caesar ezekhez a' gazokhoz csapta magát, 's a' gyenge Cicero Caesarhoz állott volna, de szégyenlette a' Claudiuszok társaságát.

Ő gaz bitanglót ölt, és nem Királyt,
 'S csak kart adott a' törvény bosszujának.
 Így a' ki dölyfös testvérét, nemes
 Könnyűkre olvadva, megkéselteté.

(Timoleon, Timophanesz)

És a' kik a' Szent Szűz nagy innepén
 A' myrtuságba rejték kardjokat;
 'S ismét szabaddá tették a' hazát.

(Aristogeton, Harmadiusz)

Ah, a' szabadság nem nekünk való!
 'S nem a' szabadságnak mi! Roma, 's Hellasz
 Kinőtt a' más igazgatása alól,
 'S nagy lelke birta fékezni önn magát.
 Mikiskorúk (minorennis) vagyunk, 's bennünket az
 Atyai fenyték kapcsol egyyüvé,
 És a' mit ott a' köznek szent szerelme
 Hatalmasan tanított a' nagyoknak:
 A' jót szeretni, 's gyűlölni a' gonoszt,
 A' törpe népnél nem tanítja szív,
 De bér, de büntetés, 's parancsolat.
 És mégis így félvén a' jó atyát,
 Mint ők magokban, boldogok vagyunk.

Ezek a' sorok nem csak kisimitást, de talán új-
 ra dolgozást is fognak kapni. Meleg szívvvel fogom,
 mert haszna lesz, és azért, mert szükséges, hogy
 a' később kor ismerje gondolkozásomat.

Berzeviczy Gergelynek 8 nap alatt két levelét
 vevém. Ez az ember azt hiszi, hogy én a' legvasta-
 gabb aristocrata vagyok — és miért? mert a' nyelv-
 vet és a' nationalismust mindenek felett vitatom,
 holott ő mind a' kettőt kész oda adni a' commerciu-
 mért, sőt, mint Herder, mind kettőnek elenyészést
 jövendől. Én pedig azt hiszem, hogy minthogy Eu-
 rópának dolgait philosophusi szellem (Geist)
 igazgatja, a' m. nép csak azért sem enyész-el, mert
 véle egy *sohol* másutt nem találtatható, originá-
 lis és szép nyelv veszne-él. — Megírtam Berze-
 viczynek világosan, hogy azon írására, melly most

jöve ki a' Bécsi Patriotische Blätterekben (még nem olvastam), Áment és Ainsi soit il-t kiáltok, ha csak a' misera plebs mellett és csak az oktalan feudale Systema ellen szól. De azt kívánom viszont, hogy ő is Áment és Ainsi soit il-t kiáltson azon könyörgésemre, hogy Nemzetem 's Nyelvem perennáljon, 's a' virágzásnak minden részeiben a' fő polczra lépjen. Én erős hittel hiszem hogy elébb utóbb az meg léssen.

Elolyasám ismét leveledet, 's Lajosodra térek con amore: Mosolygok hogy Te tőle még szép betűk festését az az szép irást is kívánsz. Engedd erősödni 's még lesz, 's ha nem lesz is: nem minden tudósnak van olly szép írása, mint Wielandnak. Heyne és Schlözer rútvál *írtak*, de *szépet*. Nagyobb az, és ebben bölcs atyaként bánsz, hogy a' sok tanulás által alkotványát elgyengülni nem hagyod. Ha a' machina oda van: oda van minden. Erre legyen tovább is gondod.

Feleséged, édes barátom, úgy hiszem, mert óhajtom, eddig egészséges. A' Juniusi hűdeg nem tartós. Jelentsd neki tiszteletemet, és ajánlj igen becses barátságos emlékezetébe, Sokszor mondtam édes barátom, nekem nem elég, hogy csak Te légy barátom. Általunk mind az egyyüvé van fonva a' mi hozzánk tartozik. — Élj szerencsésen! Ha Adeszhez kellett volna mennem, utolsó pillantásaiban itt létcmnek háláltam volna csillagzataimnak, hogy ba-

rátom valál, 's ott feldicsekedtem volna vele. Élj ismét szerencsésen!

Larochefoucauldt még sem láttam nyomtatásban. Te küldj nekem pecsét alatt (igy hamarabb el nem vesz) egy Prónay felett mondott beszédet. Bár a' Nagy József Rosos felett mondott beszédét is megküldhetnéd. — Horáztod még sem ért hozzám.

LXVII,

Ér-Semlyén. Szept. 24. 1810.

Érdemes Barátom!

Tegnap estve ide érvén, a' Predikátor kezembe adá Horátziusi epistoláidat, mellyeket az Augustusi vásárkor Kis Istvántól veve által. Nem aludtam-el addig, míg a' *Quinque dies tibi pollicitus* és a' *Villice silvas* epistolákat és a' két legrövidebbet, el nem olvastam, 's valamikor egyikét pillantásnyira félre lophatom magamat, ezzel töltöm gyönyörködéseimet. Kevés napok múlva vissza megyek Széphalomra, 's még Octoberben útnak indítom mind a' töled vett kézírást, mind jegyzéseimet. Melly szerencsés gondolat vala hogy te erre a' munkára állottál! Mind a' mellett, hogy a' rimelt versekben a' romai color antiquus — elveszett, mert nem lehetett el nem vesznie—a' munka végzetetlen kedves olvasású munka, 's valaki ítélhet, csudálni fogja mit mivelél benne nyelvünkkel. Sok kifejezéseid annyira elragadnak, hogy azok eránt jegyzéseket csináljatok, 's dolgozásaimban követni foglak. Jól esett hogy a' deák

Horátz útitársam lett, mert ezen könyvet vásárlani, 's könyvet tartani nem szerető vidéken nem kaptam volna kölcsön; pedig én a' te munkádat sok helytt az Originállal vetegetem öszve.

Lajoskádat csókolom. Közöld véle itt menő epistolámat. Orczy után dolgoztam, mert versei darabosak, de a' munka csudálást érdemlő. Nyert e az új epistola kidolgozásom által, azt nem tudom, és midőn ezt mondom, szám nem hazud. Az első §t kivévén, az egész epistola fél napomba került, 's olyankor dolgoztam azt, midőn csak kapkodások között kelle Kázmérba készülnöm. Egyéberánt azt tartom hogy a' városi cultúra ellen declamáló epistola könnyen ellehet a' pipere nélkül.

A' mi kedves és az általam mint poeta és mint ember szeretett 's csudált Berzsényink nekem megküldötte igen szépen dolgozott képét miniatűrben. Pesti barátim azt írják, hogy jól van eltalálva. Soha sem hittem hogy az ő lelke kövér testben lakozhassék, és ime abban lakik. De a' Brutusok és Cassiusok mellett, kiknek húsatlanságoctól Caesar félt, *Dolabellák* is voltak.

Az itt menő epistolát Cserey Farkas elvitte Mártonffyhoz, a' Püspökhöz, 's kérte, hogy szenteljen neki egy fertályt és ha méltónak látja, írja reá az imprimaturt. M. fenn szóval elolvasta, hogy Cserey is végyen új részt benne, 's az imprimaturt reá írta, magasztalással szóla felőle, és ezt vetette sza-

vaihoz: De ezt itt nem csak becsülni de megérteni sem fogják, mert Erdély a' literatura fentebb nemeit becsülni 's érteni nem tudja. — Cserey Miklós (honor. Assessora a' Kir. Tábl. Erdélyben, 's az a' ki most első a' Diaet. Ablegatusok között) kikérte Farkastól, hogy azt ő adhassa-ki. Még nem láttam nyomtatásban. Én azt óhajtom, hogy soknak légyen füle megérteni, és hogy némelly mag ne csak kösziklára essék. Mondjad Ruminak, hogy őtet úgy szeretem mint mindég. Éljen szerencsésen kedveseiddel, kiket a' barátság legszentebb érzései közt ölelek.

LXVIII.

(*Észrevételek Horatius Leveleire*).

I. LEVÉL.

3. *Metzés.*) *tz*-vel. Jobban vala az Episztola titulusán írva a' *Maecenás* mint itt; 's úgy látszik, hogy itt csak a' leíró tolla ejte hibát.

3. *színre kívánsz*) elmaradt az *i* felől az *accen-*
tus.

5. Előbbi már,) *Punctum*, és nem *comma* kell.

8. A' néptől megúnván engedelmet kérni. — Ez a' *megúnván* nem látszik könnyen *construáltat-*
hatónak.

12. *purgatum* aurem. Az *epithetont* sajnálom hogy fel nem lelem a' magyarban.

16. az Író hibásan írt *szégyenedre* helyett *szé-*
genyedre-t. Itt is sajnálom hogy nincs-meg az alle-
goriát kifestő: *peccet ad extr. ridendus, et ilia*
ducat, melly festés a' Horátz néki tulajdon jó ked-
vével, melly szeretett szelid tréfát indítani, igen jól
illik eggyüvé, és nem *hívságos* festés. (*otiosum*.)

17—20. *excellenter!!!*

21. *felekezet* nem *Felekezet*.

22. Tanítványa non nny, quia ny non recipit duplicationem in affixis. Kár hogy elmaradt az ismét nem otiosum quo *lare*? A' mi következik, ismét igen szép. Érzette a' fordító, melly igen szép hely a' mit fordíta.

28. furtim!!! praecepta relabor!!! kimarada.

32. mentitur amica. Nem a' *szépek*, hanem az *ő szépje*. A' különbség nagy a' kettő közt.

33. robotálóknak, nem *robotoló*, mind a' monotonia, mind az etymologia miatt: *robotá*, *robotám*, nem *robotó*, vagy *robot*; az utolsóból lenne *robotló*.

34. Pupillis — pajkos ficzkóknak.

36—40. excellenter!!

Restat ut his — elementis. — Nincs *kitéve*.

41. post mehetek et biztatván *comma*.

43. idem post *szemére*. — Post *kezére* semicolon.

59—60. derék!

68. figyelmezz rosszul van mondva *figyelmezel* helyett.

69. útszán 's a' korcsmában. Nem jó volna e elhagyni itt az a' articulust? így: úczán és korcsmában stb. — Én az úczát cz által szeretem írni, mert ez jött a' tót *uliczától* és nem az *út-tól*.

73. becs e sebb, non becse s s ebb, quia s non patitur reduplicationem in nominibus. Nem kedves-

sebb, nem kedvessem, hanem kedvesebb, kedvesem.

75. talán: *mást szokás tart* et non *más szokást*. Post *tartani* posui duo puncta.

79. az az *Ámen* jó volna más helytt. De alig ha jó *Horátságban*.

83. erkölts el, nyelvvel, quia erköltsvel nyelvvel.

87—88. nem kell subtrahálni, mert ezt nem a' gyermekek mondják, hanem *Horátság*. És ugyan ezért nem értem mit térszen: *létszen ércz bátságja*. Kinek bátságja?

90. törvénye. nem nny és nem helyesebben hanem helyesebben.

91. *ár* (pretium) cum affixo pronominis in tertia persona *ára*, non *arra*. Nil obsicit, ita esse in exemplis. Aequé male scribitur ex *más*, *másza*.

124. Be szépen van fordítva: *sentit amorem festin. heri!*

133, 134. szekrénye, kénye, nem nny.

135, 136. pipesen, kényesen, nem ss.

155. Böltsesség nem bölcsesség. quia non datur adjectivum bölcses, unde originem trahere queat bölcs-es-ség. — Ex bölcs fit bölcsesség, interjectio e epenthetico.

160. Nem tudom mint teszi-ki *Wieland* a' *pituitát*. De nekem a' *Te rossz nedvességed* nem egészen tetszik; már csak azért is mert a' ned-

v(es)ség szenvedhetetlen poetai munkában *nedv* helyett. Causticusabb szó kellene; mert Horátz ezen utolsó sorával nevetést akart támasztani.

Az Episztola mindennek, a' ki jól ismeretes a' Horátzéval, nagy gyönyörűséget szül. A' vers, a' magyarság szép. Kár hogy elveszett benne holmi, a' mi Horátzot mint egy szemmel láttatja velünk. Si forte *subucula pexae trita subest tunicae*, vel si *toga defluit impar*.

II. LEVÉL.

1. *Ős* (∪) nem *ös* (—).

5. leczkéje in *sing.* ergo plural. debet habere leczkéji. Suadet hoc ipsum hiatus, qui interjecto *j* facile et feliciter tollitur.

6. felülhaladja rectius quam *felyül*. — Unde hoc *y*? — Observamus quidem emollientem sonum in *feljebb*; sed hoc non oriri ex *y* docet *lejjebb*.

20. Béke adjecto. *ség békeség*. Non datur *békés*, ergo male dicimus *Békesség*. Vel si datur, *békesség* dici et scribi debet. Sed *Békés* non est synonym. vocis *békeség*.

Usque 24. excellenter! —

48. szégyenljük. Nehéz kimondású szó. Az euphonia azt kívánja, hogy vessük ki az *n* betűt (szé-

gyeljük). Így lett a' segélleni, beszédleni: segélleni 's beszélleni,

68. Be szép gnóma! és be szépen van kitéve!

69. *Kezd-el.* — Valóságos hiba *Kezd.* — Innen *kezdjed.* Rövidítve *kez dd*-el. Mint mond (dicit), *mondd* (dic).

88. Bravo!

100. Hóhérja, melius quam hóhéra,

III. EPISZTOLA.

21. *Mondd.*

36. Bölcsesség.

Olly szép a' 2dik és 3dik Episztola is, hogy velek eltelni nem tudok.

IV.

1. Szívesen, nem *ss.*

2. tétet, nem tétet.

17. *Mig* (donec). *Adhuc* est még.

21. *mondd.*

25—28. Ki van bővítve; 's látom, érzem, miért. De a' két utolsó vers, kivált a' penult., nem egészen van tetszésem 's óhajtásom szerént. — *Beszéllni?* *Mit beszéllni?* — Csudálkozva *róla.* — Osztán az *óllból* cum affixo lesz *óllja*, nem *ólla* vagy *óla.*

V. LEVÉL.

5. Az író talán megtévedt tollal irt *kötsön-t köszön* helyett.

6. *tája*, nem *tájja*. — Horvát István, a' Révai tanítványa, *Pattantyúsoknak* nevezi azon magyar Irókat, a' kik a' Consonánsokat kettőztetni szeretik, a' hol a' kettőztetést a' törvény nem kívánja. Én tőle tanultam-el, hogy *utána* és *tokéletest* írjak a' szokott *utánna* és *tökéletes* helyett.

12. edénye, nem *uny*.

13. Hagyj-fel, nem Ha g g y.

15. Én az *öröm-innepét* egy szónak venném, 's nem vetnék közzé Synaeresis jelét (-).

17. nyájasan, nem *ss*.

21, 22. A' te gnómáidban valami varázsló van. Megfogja tanulni az olvasó első látással.

28. valósággá két g-t kíván.

30. bölttsé nem böltse. Két *t* kell, nem egy.

36. nálunk csömörletre. És ez csak azért is jobb, mert elkerülteti a' 4 *e* betűt 's hangot.

44. Bravo hogy az *Umbra* el nincs kerülve azoknak kedvéért, a' kik azt meg nem értenék.

46. Az *olidae caprae* elmaradtak, 's értem a' *delicatesse* okait. A' mai olvasó azt nem vette volna Rómaisán.

VI. LEVÉL.

A' két első sor sokat elugrott, és az nagy kár, *Facere et servare* nem üres kifejezések. Igy *prope res est una, solaque.* — Semmit *sem*; én ezt a' két negatiót nem szeretem. Ez németül ezt teszi: *auch nichts*, mert annyi mint *semmit* is *nem*. E' helyett ily szeretek szólani, ha csak azért is bár, hogy eltávozzak a' köz nép szóllásától: *semmit nem*.

8. egyéb, nem egyéb b. Hiszen in accus. nem egye b b et. A' gondatlanság a' casus comparativus két b-jéből kezdette e' hibát ejteni.

16. nyava l y á d.

18. remé n y e,

19, 20. lessz és tesz. *Lesz* kurtítva lelt a' *leszenből*. Épen ily a' *teszenből* a' *tesz*. Vagy a' *lesz* is egy sz-et kíván, vagy a' *tesz* is kettőt. Eggyel bizonyosan jobb.

24. Miért K-val a' *Corinthus*, holott másutt (kivéven a' Krézust és itt 63 Lukullus) deák orthogr. szerént C-vel irattatott?

25. Nagy véték a' Grammatika ellen, melly bünt magam is követtem Egyveleg stb ben. Kérked i k, és ily Kérkedjé l, nem: Kérked j. Az, a' kitől itt tanulom hogy olvas sz van jól, 's az olvasol rossz, ezt a' vétket meghagyni bizonyosan nem fogja.

26. nem gyűlés, hanem Gyűlés — szóllasz
nem szollasz.

27. Vi r radt nem egy r. hanem kettő. Szüntelen megkívánja hátul az apostroph jelét, mert egészen így volna: szüntelen űl.

31. mértékelje. Talán az Író tett botlásból t-t s helyett. — bo s s z ú s, nem bo s z ú s

Ezen Episztolában és az előbbiben gyakor helyeken meg változtattam az Író hibája miatt az accentust. szívnek stb írta a' szívvet etc. A' commákat is felraktam a' hol jónak láttam és elmaradtnak hittem. Ezt azért jegyzem-fel itt, hogy szorgalmasan végig nézzd, nehogy a' Te vélekedéseddel ellenkezésben legyen az én másolásom.

46. Kövessd, quia kövess(e)d. Látom hogy egyebütt e' részben velem tartasz.

49. botsássd.

50. kössd.

51. Zsidójira quia Zsidója.

54. nyugtassd.

62. Kappadóziában e vagy Cappadócia?

82. Gyű stb.

85. nyájasan.

86. mondd:

VII. LEVÉL.

3. *holnap*. Nincs hónap. Vagy ha van, az nem mensist tesz, hanem *dies mensis*-t.

7. Ruházzd.

20. Kíméli, nem kéméli, mert vers. 5. kímélet vala, és igen jól.

Érzem én a' szépséget a' 24dik versig, a' hol van, teljes mértékében. De szabad vagyok kimondani hogy itt sok szépség elveszett. Hová leve példának ok. a' Dum pueris omnis pater et mater cula!!! pallet!!! Officiosaque sedulitas et opella forensis — 's a' Designatorság lévén fő méltóság visszasan hatnak reám. Ellenben melly szép 20—24!

30. Nem lesz *ez*. Én a' pronomen relativumot szeretem s által éreztetni ha utána consonáns jó is. Így itt 58 és 84.

33—38. igen szép. Sőt a' 45dikig igen szép.

50. KamÁrában.

62. lássd máslelküvé én ezt egy szónak forrasztanám.

Excellenter usque 70.

Lágy henyélés! Excellenter. Nem érzed Te, mint örülök én az illyennek. Debreczen talán nevetni fogja. Hadd nevesse!

80. Ez volt. *ízén* cum accentu.

81. Kérdezzd —

95. Így írnam: És Nem-mel (nem *nemmel*) vá-
laszol. Hogyhogy? quia = *hogyan*.

116. táját, nem jj.

118. nyugvó-helyt.

138. nem hívatsz *csak* annak. Inkább *mint*.

142. Ajándékozzd.

VIII. LEVÉL.

1. Titoknokjához.

3. Mondd.

9. nyavalya.

IX. LEVÉL.

Igen szép. És ezt az mondja, a' ki alkalmasint
érti, mibe kerülhetett ezen nehéz levél fordítása.

X. LEVÉL.

1. Várost-szerető cum nota diaereseos. Mert
csak a' nominativus szenved-meg a' tökéletes ösz-
veforradást.

3. *épen* noha az *integré-t* is jelent. Nem *épen*.

4. Bár *másban*; inkább *mint máskép*.

6. Excellentissime! et si quid supra dici post.

Usque 16. nem szoros fordítás; es még is szép.

A' 15. és 16. sor rimje igen szép.

17. Bölcseség, nem *ss*.

23. Ebsillag, ha Oroszlán *ŷ*. 26. — *Enyhet funi!!!*

25. A' *lehet* és az *e* közzé diaeresis vagy inkább synaeris (-) van vetve. Minek itt a' kapocs? azért *e csak*, mert úgy szokták? Ha az encliticum *e* kapcsot kíván, kell az a' *nélkül, mellett, körül* elébe is.

32. hanggal, nem hangal.

49. Szarvas és *Ló* — mert előbb *Eger* és *Menyet* vala.

51. *Ember*. 52. önként és önnként, soha nem *őn*.

70. nagyra-vágyás cum signo diaereseos.

XI. LEVÉL.

13. szárAzon.

16. *felyül*haladja. Igy egykor én is. Botlottam. Az *gnak* nincs itt semmi helye, 's jól így van: *felül*.

16. *haladja* nem *ll*.

18. hátra-hagy. Cum signo (-).

Hová leve az igen szép: Oblitusque meorum, obliviscendus et illis? — Ezt, kérlek, ki poltold, el ne hagyd.

27. semmit *nem* szeretne.
 32. Mihelytt duplicatum t requirit.
 33. kályha, nem kálha
 39. orczája nem arczája. ex arcz fit arcza. ex
 orcza orczája. Orcza *genae*, arcz *vultus*.
 Olly szép, hogy talán egy episztola sem szebb!
-

XII. LEVÉL.

27. pálya, nem pállya, quia *παλή*.
 32. Nem lehetne e a' *trucidast gyilkolni* által
 ejteni?
 40. Halld-meg. 44. Térden-állva cum signo (-).
-

XIII. LEVÉL.

2. Ujra, non sine accentu. Űj est semper di-
 gitus, hinc ujja digitus illius. Új semper cum acc. est
 novus. Hinc *újabb*, *újítom*.
 4. Excellenter!
 13. szerencsésen.
 19. beszélld.
 24. essék quia esik, et non es. Ezt az ano-
 maliát meg ne hagyj. A' Révai árnyéka átkot kiál-
 tana versedre, és bizony méltán.
-

XIV. LEVÉL.

Nincs semmi változtatni való benne.

Salis terræ gravis. Vallyon mint teszi-ki ezt Voss? Itt elmarada.

XV. LEVÉL.

17. szólnunk. — 18. szájában, nem szájában.
 ŷ ult. kinttsel quasi kintsel.

XVI. LEVÉL.

18. foly, nem folly.

28. egészség, integritas, Ganzheit. Én ezt a' pronuntiatio szerént egészségnek szeretem írni, mert az az egészség nekem messzünnen hozott képnek látszik.

31. szégyenlvén. Elidálnám az *n* hangját. Elég *szégyelvé*n.

46. Mihelytt.

70. ahhoz quia azhoz. Si bene dicitur attól, annak, azzal, bene dicitur et scribitur etiam ahhoz. Si hoc male scribitur, debet etiam scribi *a'tól*, *a'nak*, *a'zal* vel *a'vul*, aut omissio signo apostropho *atól*, *anak*, *azal* vel *aval*.

79. *feljebb*, non *fellyebb*. — Unde hoc *jebb*, mihi non liquet. Sed adparet hoc etiam in *lejjebb*.

96. vide supra felyül, et non fellyül.

99. eladhat'd, non adhad'd.

118. Enyím. male. Rectius Enyéim, uti Tied, övé, enyéim, non enyím. Vide Scholia mea Gramm. Sylvestri subjecta.

XVII. LEVÉL.

2. mikép; non miképp. — főbekkel, non Főbb.

4. rá-szorúl, non est una vox.

6. lássd ett vehet'd e.

11. Rectissime jusa, et non jussa. Hoc indoctorum est, et eorum quibus Horvát nomen Pattantyús indidit.

22. mondd-meg.

25. Cynicust. Ha k-t vetünk, miért nem Tx-t elől?

36. bravo!

52. Fél-Isten.

55. K vagy Corinthus?

XVIII. LEVÉL.

8. nyavalya.

20. játszane'k, nem játszana, mert játszi'k.

33, 34. lessz, tesz.

36. Itt és másutt *bütán*, nem *bítán*.
40. *lyány*, nem *lány*, mert az *l* után lágyító ynná válik az *e*.
41. *eképen*. 46. *vetélkedjél*.
- 49, 50. *lészen*, és így egészen, melly helyes.
54. *álmadozik*, nem *álmadoz*.
65. nézzd.
67. *kutyájit*, nem *kutyáit*, mert *kutyája*.
98. *szóllj*, nem *szólj*.
100. A' mindig *tárt e*, vagy csak *tár*?
103. csin *cultúra*. csin, honnan *csínyán*, *csínyára*. Vélekedésem szerént csak egy *ny*-et kíván.
104. *bűja*; szóbalyánya egy szó és 2 ypszi-
lonnal.
106. hiba van a' leírásban.
108. ne *szójjön* vagy *szövjön*. Jó mind a' két mód.
120. hibásnak látszik a' leírás.
122. *gálya*, nem *lly*.
- 143, 144. *fénye*, *ösvénye*.
149. *csenddel*.

XIX. LEVÉL.

1. *Meczenás*, vagy *Maecenás*, nem *Metz*. *Hiszzen* nem irod *Tzézár*.

6. megszálit 2 l-el.

ittosan, nem *ittossan*. Hogy ezt csak a' Leíró írta vétkesen, nem Te magad, mutatja az előtte álló rím; de feljegyzem még is, hogy hibásan ne nyomattassék, 's auctoritásod az anomaliát ne sanctionálja.

13. Én a' *putédlt* tartanám-meg.

14. osztálya (nem lyja).

18. éj-nap id est éjjel nappal. Si dicitur *éjt*, debet dici etiam *nappal*.

20. nem *arczával*, hanem *orczával*.

29. köménylévvél.

43. tűzeszű egy szó. Sapphó nem *Saphó*.

46. érdemesbb tárggyal, nem tárggyal.

47. *verssel*, *rossz*.

• 71. mézizű.

Ér-Semlyén, Octob. 2d. 1810.

Öt nap múlva kezdődik a' Debreczeni vásár. Akkor e' nyálábot általadathatom Kis Istvánnak, kitől Te biztosod által ezt általvétetheted. Ez a' tekintet arra bírt, hogy jegyzéseimet még itt felraktam, 's nem halogattam addig, míg Széphalomra, hová 3 nap alatt indulok, felmehetek. A' Voss Horátzával ezt összevetni nem szükség. Ez nem az ó Horátza, hanem a' Darü-é. Reménylem, hogy a' szónak

Kisnél nincs szükség magyarázatra. Én a' Darűét csak a' Hálai Lit. Zeitungból ismerem. Ott olvastam egynehány mutatóúl előhozott gyönyörű darabjait. A' mit a' francia bír e' részben, a' magyar épen azt fogja bírni a' Tiédben, 's itt annyival többet, mivel itt azt is bírja a' mit a' Német Wielandtól bír. Verseid gyönyörűek; csudáлом szeretem munkádat, 's örvendek szerencsémnek, hogy az első koszorút kezemből veheted. Paean! io Paean, nagy Férjfi!

Bár csak ez a' munka igen szépen nyomtattathatnék. Ha szép betűket vétetsz hozzá, nyomtattass az én számomra öt exemplárt minél szebb velinre. Adja Isten, édes barátom, hogy ez a' munka neked ne csak köz tiszteletet hozzon, hanem jutalmat is. Ha én osztanám, ezért is mellyedre függeszteném a' Legion d' Honneur csillagát.

Élj szerencsésen új fényvel ragyogó nagy és jó Férjfi, nekem barátom, 's dicsőségem.

Kazinczy Ferencz.

LXIX.

Széphalom , Octob. 15. 1810.

Kedves barátom!

Prof. Rumi Úrhoz írt levelem egy postával hamarabb ér Sopronyba mint ez, mert haza érkezvén Biharból, azonnal írtam neki, nehogy *hosszas* és, a' mi több, *szokatlan* hallgatásomat hidegülésnek végye; 's abban már tudósítottalak, hogy Horátziusi episztoláidat a' Debreczeni sokadalom (így hívják ott a' vásárt) egy lepecsételt levélben Kis Istvánnak adattam-meg, hogy ő azt ne másnak mint annak, a' ki írott felhatalmazást mutatand-elő általvételeire, adja. Siess tehát illy felhatalmazást küldeni valamelly Pesti barátodhoz; onnan olly gyakor alkalmak vannak Sopronyba, hogy nem sokára veheted. Ismét felemeltetvén a' postán menő levelek díjja, nem annyira fősvénységből mint valami egyébből történt, hogy postán nem küldém Hozzád. Nem hallgathatom-el itt újra, hogy fordításodat a' Vossé mellé ugyan nem teszem, de igen a' Darúé mellé.

Quand on est égal aux François
Ce n'est pas un mauvais partage.

Sietessd nyomtatását, hogy a' Publicum csudálhas-
sa munkád becsét, 's tanulja szeretni 's érteni azt
a' Poétát, a' kinél szeretetre méltóbbat nem talál.
Ő a' magyarok közt mind e' mai napig nem találha-
tott érdemesbb férjfiat fordítóúl, 's ezen állításomban
csak az gyaníthatna hízkelkedést, a' ki Iróinkat nem
ismeri, vagy becseiket megszabni nem érti.

Szemere Pállal Patakon akadtam öszve, midőn
ott 10dikben keresztül jöttem. Mára ígérkezett hoz-
zám. Tőle értettem azon rendes történet hírét, mel-
lyet Te is említesz, hogy K. *Lehel Kürtjé*-nek akara-
ta neveztetni az időszaki munkát. Minden esetben
nevettem volna ezen a' bohó tituluson, de mivel a'
gondolat — -tól jött, kifakadva kaczagtam rajta, mert
holmit egyebet juttata eszembe, a' mit tőle más ese-
tekben hallottam és a' mik engemet sokszor neve-
tésbe hoznak. Az eggy igen különös ember. Jó em-
ber és buzog, de még soha sem juthattam-el arra
a' pontra hogy őtét ismerjem, sőt csak meg is fog-
hassam. Hogy Festetics reá bizta a' fija neve-
lését, azt nem csudálom. Két originalis, két meg-
foghatatlan ember akadt együvé. Akármint essék az,
igyekezni kellene hogy folyó írásunk légyen valahá-
ra. E' nélkül nem fog boldogulni Literatúránk. Te-
het e valamit Döbrentei, nem tudom; 's félek hogy

ha kezd is, nem sokára elakad, mert Erdély nem az a' hely a' hol az efféjét kezdeni lehet.

Fejérnek nem vettem egy levelét is. Megértvén Tőled, hogy ő nekem írt, megelőzőm újabb írását. Gyönyörködve hallom mit tett veled míg a' hazán kívül valál. Az olly tett más érdem nélkül is ajánlhatja tevőjét.

Nékem, igazán mondod, az a' szép sors juta osztályrészül, hogy a' jóktól szerettessem, 's forrón szerettessem. Ismered, Pesti barátim melly hévvel szeretnek. Hamis alázatosság nélkül mondom, hogy nem értem mint nyertem e' szerencsét. Én olly felette kicsiny vagyok! én olly felette keveset tettem 's tehetek izzasztó szorgalmain után is. Végy magadhoz, mérsékelj magadhoz, Virághoz, Berzsenyihez! Mit tettetek ti, mit én? Eggy kis Sonett, eggy Epigramma, eggy fényetlen, piperétlen Episztola! De (Horvátnak most vett levele szerént) a' Judex Curiae Csereyhez írt Episztolámat nedves szemekkel hallgatta felolvastatni, 's Váiban Május 15dikén az egész asztal nyilván itta a' feleségem egészségét. — A' Judex Curiae asztala! az Ürményi asztala! Ez olly temjén, mellytől szédülök. Barátom, kinek köszönjem én ezt? Nem Tenéked e? nem a' Te felséges Episztoádnak e? melly Sophiet elfelejthetettlenné tette a' Magyar Literatura barátjainál az idők végezetéig. Oh, bizonyosan annak, és egyedül annak. Azt hiszik, hogy az, a' ki ezen dicső mív által megtisz-

teltetett, Hérós, és hogy a' Hérós kedvese Fél Istenné. — Akármint van, enyém ez a' fény, ez a' szerencse, 's örvendek hogy Tőled jött, hogy Tőled vettem!

Te elenyészést kéntelenítetel jövendőlni Nemzetünknek 's nyelvünknek — (sorban veszem elő leveled cikkelyeit) — mert az a' philos. lélek is, melly Európán végig fú, „csak a' maga hasznát nézi.“ — Ne szidalmaz, barátom! Ha a' maga hasznát nem nézné, ha *kevésbbé* nézné, ha *így* nem nézné, mi lenne az *Egészből*? Nagyon tetszik az nekem, hogy nem teszen az a' lélek *ugrást*, hanem *érlel*. Tekints vissza: *úgy* van e a' dolog a' mint sokan vélték nyolcz esztendő előtt? Én innen azt hiszem hogy más 8 eszt. múlva ismét másként, ismét jobban lesz.

Hogy a' Helvetius 's Voltaire philosophiája uralkodjék ismét, azt én nem hiszem, 's ne is engedje az Igazság lelke! De adjunk hálát hogy az valaha uralkodott 's a' setétség kárpitjait öszvetépdelte. — De micsoda teremtések vagyunk mi? Keressük az Igazságot, 's mikor diplomainak *némelly* tornáczaiba bémegyünk, akkor látjuk, hogy azt látni nem *embereknek* való, és hogy ezeknek csak az ő bábjai kellenek. Az osztán igen comique, hogy kiki a' *magga* bábját tartja jónak, legjobbnak. Hellász és Róma a' bábót bábnak hagyta 's tiszteletben tartotta —

mint *szükséges* bábót, és nem mint *politikai ravasz-
ság eszközt*. Azonban a' Socrates kakasa 's a' Ci-
cero nevetett Augurjai Socratesnél és Cicerónál te-
kinetben tartattak ugyan, de otthon, az az magok-
ban, csak az ész Istenének hajtottak térdet; annak
az Istennek, a' ki a' maga tiszteletét a' jó gyako-
rlásában hagyta keresni, mint az a' ki ezt taní-
totta: szeressed Istenedet 's felebarátodat.

Hogy Acsán elmondott beszéded nyomtatatlan,
azt nagyon sajnálom, 's azt mondom egy bizonyos
Úrról a' mit Te: sok van tőle megtagadva. Erről
sokat mondhatnék neked. Hát még Gábor!!

Vay Jozsefnek 23 esztős Ábrahám fija Oct.
9dikén jegyzette-el a' Cousine-met Kazinczy Sophiet,
ki 17 eszt. Szép pár. Az Ifjú lelket, talentomot az
atyjától kapott, jól tanult, képzelheted tapasztalásait.
A' mi még most nincs, az idő megadja. A' leány
képe lilium és rózsa, pipacs és viola 's gesztenye-
szög; physionomiája kedves. Gondosan, őrizve ne-
veltetett. Francz. olaszúl beszéll. Pénz ott és itt sok.
Fényesbb házasság nem lehet.

Generális Vay Miklós a' meggyúladt Tályának
(szomszédjában lakik) száz mérő lisztet küld. A'
Báróczi széplelkű barátja sok illy tetteket teszen.
Pedig erszénye rongált.

LXX.

Széphalom, Oct. 29d. 1810.

Kedves barátom!

Nevetségesnek tetszhetik hogy verseimet, mihelytt most leírom, egészen régibb szokásom ellen, midőn azokat titokban tartogattam, közlöm belsőbb barátim-mal: de ha nem volna nevetséges azokat a' jelenvaló barátnak mutatni, miért legyen az a' távollevőnek? — Te buzdítál hogy *Nyilaimat* folytassam. Buzdításod olta nem kovácsoltam újakat. De ez álmatlanul töltött éjjel megszálta ismét a' Vulkánus lelke, 's ímhol van a' mit készítettem.

A' KÉT TERMÉSZET.

(tudnillik a' Nach der Natur és az εΙΣ ΤΟ ΚΡΕΙΣΣΟΝ.)

A' Poezis kikap a' népből 's a' durva valóból,

És kiesebb tájra 's lelki valóba viszen.

És te kevélykedhetsz, hogy az eltévedtet az eggy és Szent Természethez, Bélteki, visszahozod? —

A' mit lát, neki Természet, 's nem semmi tovább: de

A' *mesterség'*-természete néki titok.

KÜLÖMBSÉG A' PRÓZAI 'S POÉTAI MÍV KÖZÖTT.

Természet, te vagy a' törvény 's a' mester. Igazgassd
Verseimet, 's hagyjad folyni szabásid után!
Így Futaki; és mivel ez prózáját szórja, külömbség
Nincsen verse között 's' prózai míve között.

S Z O K Á S.

Berki szokottat imád, nekem az kecses a' mi szokatlan;
'S kényesbb vagy makacsúlt izletem újnak örül.
A' mit Berki szeret, megavúlttá válhat: az újért
Hamvamat a' maradék áldani fogja nekem.

Zeng dalod; eszküszöd azt, 's mivel esküszöd, elhiszem.
Oh de
Nem szépet zeng. A' fölmile nem czinege.

S U B A I.

Te cifra szókkal élsz: poéta nem vagy. } rauschende
Eggyhangzatokra akadsz: poéta nem vagy. } Wörter. Reime.
Mértékre lépni tudsz: poéta nem vagy. } Metrische Verse.
Múzsákat emlegetsz: poéta nem vagy.
Csók és bor éneked: poéta nem vagy.
Mi hijod? — Értem én! Poéta nem vagy.

Alig ha ezt az utolsó causticus darabot feljebb-
re nem becsülöm mint az elsőbbeket, noha örven-
dek hogy az elsőt tőlem veszi literatúránk; mert há-
nyadik magyar Író az, a' ki az aestheticának ezt a'
törvényét csak megálmodni is tudná. És erre az
utolsóira egy boldogtalan Hubai Miklós nevű Kál-
vinista deákból Prókátorrá lett emberke adott Orig-
nált. Azért említem mi volt, mert ez is *harangot-
kongató*.

Eggy óra múlva Consil. Vay Józsefhez indúlok
familiai kedvetlenségek miatt. Most tehát csak azt,
hogy Wébert megkínáltam Gesszneremmel, Egyve-
leg Irásaimmal pedig Institórist. Mi lesz ajánlásom-
ból, nem tudom. Szeretném valaha ezeket a' dolgo-
zásaimat nyomtatva látni. Éljen szerencsésen, édes
barátom, köszöntsd a' mi Ruminkat.

LXXI.

Széphalom, Nov. 7d. 1810.

Tiszt. Kis János Úrhoz.

Kedves barátom!

Kevés napokkal ezelőtt ment hozzád egy levelen egynehány *Nyilammal*. Vedd itt, a' mi azolta készült. De a' Nyilak és *Virágok* czímet *Tövisek és Virágok*-ká változtattam-el azolta; rendesnek tetszvéen a' két egyyüvé nem illő symbolicus ideája a' *Nyíl* és *Virág*-nak. A' *tövis* is szúr, mint a' *nyíl*.—

A' legelső darabja a' kis Gyűjteménynek ez leszen :

HERCULESZHEZ.

Hatalmas Herculesz, te bajnok-Isten!
 Dicső fajzatja a' Mennyropogtatónak,
 Kinek most már fényében osztazol!
 Te nem csak a' föld undok szörnyeit,
 A' hétfejü Hydrát, a' holdszülötte
 Oroszlánt, és a' Créta vad Bikáját,
 'S a' mind ezeknél rettentőbb Buziriszt,
 Diómedeszt, 's a' hármas Géryont,

'S a' tűzokádó Kákuszt öldöséd-el.
 Hogy jót tehess, te nem kerülted a'
 Kevésbbé bajnok tettet is; 's az óll
 Marhájinak szemetjeiket kihánytad;
 'S ég föld javallá *hasznos* tettetted.

'S a' mit te nem szégyenlél, Bajnok-Isten!

Dicső fajzatja a' Mennyropogtatónak!

Én, nyomorúlt ember cse *) szégyeneljem?—

AZ ISKOLA TÖRVÉNYE.

Járj egyenestt! ki ne térj! így rendeli az Iskola;
 nem szép

A' mi szabásom előtt helytelen, a' mi hibás.

Járj szabadon! ne remegj! mond Aesthezisz; és, ha
 v a n o k r á,

Térj ki! ne hidd hogy szép 's jó lehet, a' mi feszes.

'S a' Genie pártázott fővel jö, 's sanctionálja

A' mit az Iskola tilt, a' mit az aesthezisz hágy.

EGGY HIÚ FECSEGÓHÓZ.

Mikrologied minket sokat elgyötör. — Oh, de miért vagy
 Egygyütt Mikro- Pikro- Mákro- Makárologósz?

*) Az ember cse a' Terentz homunciojára alludál. Ott van az, a' hol a' bordélyban egy ifju a' Jupiter és Danae képét látja, 's az Istentől vesz példát.

NB. Nem merem bizonyosan állítani, hogy a' makárológosz jó e abban az értelemben hogy a' magával eltelve lévő boldogot jelentse? 's nem hibásan van e scandálva?

FENTEBB STILUSZ.

„Engemet a' Sokaság ért 's kedvell.“ — Pór sereg! erre!
Lőrét árúlok, 's nyirvizet; édes ital!
(Ez im Geschmack von Göthe.)

Élj szerencsésen, kedves barátom! Ölellek tisztelettel 's szeretettel.

LXXII.

Széphalom, Decemb. 16. 1810.

Kedves barátom!

Töviseim 's Virágaim 31 számra nevedtek. Mihelytt 50re szaporítatnak, azonnal kiadom, ezen hozzáadással:

I Z É G E R G E L Y

Peleskei Notariusnak

Commentariusával

ad modum Ruaci et Minellii.

Az Izé Uram praefatiója 's magyarázatja a' XVI. század pedantjainak módjokkal lesznek írva. — Olvassd e' két *Virágot*.

 GRÓF RÁDAY GEDEON.

Én újabb Mózes voltam, 's népemet
 Kihoztam a' rabság hajlékiból,
 'S a' hagymatermő honn helyébe néki
 Tej- 's méz- 's borbolyta Kánaánt adék.

Fény oszlopában ment Apoll előttem,
 Fény oszlopában én a' nép előtt.
 Megcsaptam a' tengert 's nyilva állt az út,
 Megcsaptam a' sziklát 's folyt a' patak.
 Az új törvénynek kettős ércz tábláját
 Lehoztam a' Parnassz' szent bércziről;
 'S hatalmas jobbom azzal forgatá fel
 Az undok tisztelet' tornáczeit (Leoninus versek
 ellen irt.)

Lehúllt a' fal, de fenn maradt a' tábla.
 Apoll kedvelte tiszta tettemet,
 'S bérül örök zöld kort nyújtott nekem
 'S szépzengzetű lantot 's hattyúi dalt.
 Kivette fürtjei közzül a' borostyánt,
 'S hogy csendesen feküdjek árnya alatt,
 Önnön kezével szúrta sírom mellé.
 Nagy volt nevem 's örökre nagy marad.

Ma éjjel pedig ezt irtam:

KIS ÉS BERZSENYI.

Különbözők és egyek arczaik,
 Mint lenni kell a' szép testvérekének,
 Kik egy anyának nőttek karjain,
 És bájaiban megosztva részesek.
 Költ homlokát az egyiknek szelíd
 Szög fürtök ékesítik 's a' cyané
 Szeméhez jól hasonló nagy szemek
 Szikráznak a' játékos iv alól.

A' másik barna selymet hullogat
 Pároszi márvány-vállain alá;
 'S melly Isten álljon ellent, a' midőn
 Az éjnél barnább szem pillantja-meg?
 Az egyik Spártai karcsú szép leány,
 Körül aggatva a' párducz' leplegével,
 Kit a' hegyekben sújtott-meg nyila.
 Lezbósz nevelte a' másikat, dalok
 'S a' lant zengése mellett; ezt mutatja
 Fürtjei között az ionkoszorú.
 Mellyiké az alma? ah ki mondja-meg!

Kiben kétségeim biztos oktatót
 Találni szoktak, Delphinek Királya
 Szent és nagy Isten! verd-el e' homályt
 'S hogy bírja fényed, ihlessd-meg szemem?
 Tripószodon ég a' tömjén 's magas
 Boltjaidat sűrű felleg tölti-be.
 Segits! itt térdelek —

Ím a' falon

Lángolnak a' betük: **KEDVES NEKEM**
A' MESTER, ÉS A' NEM KISEBB TANÍTVÁNY.

Ma veszem Csereynek egy pakétját, hozzá irt epistolámnak 60 nyomtatványaival. Azt Cserey Miklós nyomtattatta-ki Kolozsvárott, in 8-o 7 paginára. — Mellette drága ajándékot Mélt. Kenderesy Mihály Gubernialis Secretarius Úrtól: 1) Bocskay István-nak egy tulajdon kezével subscribált parancsolatját. 2) Mátyásnak, a' Rudolf Cs. testvérének és ké-

sőbbben Királynak egy Regálisát. 3) Erdélyi Cancellarius Gyulaffynak levelét. 4) holmi más apróbb és kisebb becsű régiséget. 5) Egy Typariont ezen körülírással: **DISSIDENTIUM IN FIDE SOCIETAS.** — Képzeled, melly nagy öröm.

Én, édes barátom, isteni napokat élek kedves jó feleségem és igen kedves szép gyermekeim társaságokban. A' nagyobbikat a' giliszták bántják, és ez a' betegeskedés a' gyermeket még bájosabbá teszi. Az atyai szeretetet neveli a' szánás. Nincs szó a' mi fesse érzéseimet.—'S ezen indulatok közt a' szép Hirgeist Nini levele! Ez az első rendű szépség most festeti nékem magát Pesten egy tanult Művésszel, és a' levél ezt a' hirt hozza. — Előre érzem a' gyönyörűséget. Szép festésű képem lesz, 's az Ninit, az én *testvéremet* adja előmbe. — A' ki engem most lát, 's nemtelen érzeni, hogy lehet i g e n t i s z t a szerelem, Isten tudja mit vél. 'S ezen megtévedésre magam adok alkalmat. De Prónay Simon ismeri felesége hűségét, 's az enyémet Sophie. Utálnám magamat, ha g a z e m b e r lenni tudnék. Én hű férj vagyok, mind a u s [Grundsatz, mind azért, mert én feleségemen kívül senkit nem szerethetek.

Élj szerencsésen, te és a' te boldogítód, 's szeretett gyermekeid. Ruminak e' napokban írtam. Ő közli, tudom, minden leveleimet. Te csak azokat közöld, a' mellyeket közölni jónak ítélsz. —

LXXIII.

Széphalom, Decemb. 27. 1810.

Édes barátom!

Neved napján írván leveletem — ez nékem 25 eszt-
vel ez előtt igen boldog napom volt — engedd, hogy
azt kívánhassam, hogy a' gondviselés tartson meg igen
hosszú időkre, még pedig, minthogy a' nélkül az
élet nem gyönyörűség, testi 's lelki elevenségben.
Lássd virágzani házadat, 's szived barátjait, lássd
virágzani nemzetedet, és a' nagy hazát a' kisebbik-
kel együtt, lássd azt, hogy nemünk a' virtus útján
igazán halad, és így igazán boldog. Ezen óhajtásaim
mellé nem tudok tenni semmit egyebet, 's nem is
akarok.

Dec. 3dikán írt leveledet közel egy hete hogy
vettem. Azólta nem valék ide haza; az innepeket
kedves napamnál töltöttem. Osztan egyéb gondok is
foglaltak volt el. —

Glatz Úr nékem maga is írt. Még nem felel-
hettem neki. Kevélykedve fogadom-el hívástokat,
nem csak azért mert olyanra hívtok a' minek nagyon

óhajtom gyarapodását, hanem azért is, mert én Glaztot nagyon becsülöm, szeretem (sokáig kinzott, hogy egyik munkájának *Íróját* nem ismertem, 's örültem rajta, midőn meg tudtam, hogy az ő volt. Az nekem igen kedves könyvem). Most egy munkát sem tudok nevezni, a' mit recenseálni készülnék: de soha sem fogok úgy egyet is, hogy Te előre ne tudósítassál szándékom felől. A' recenziót pedig által küldöm Ruminak, hogy azt ő adja-be, 's ha valamit kaphat értte, fordítsa szánakodást érdemlő sorának könnyebbitésére. Ez az igen jó ember felette siralmas tónusú levelet ír nekem; panaszkodik a' szertelen drágaság és a' tanulók vadsága ellen. Sajnálom mind egyikéért mind másikéért. Az elsőt mi is érezzük, noha messzebb vagyunk Bécestől. Az elmuló esztendő nekem felette szerencsétlen volt, 's nagy erőltetéssel tudok adósságaimból valamit leróvni. Cselédeimet igen kevésre szorítottam, 's feleségemnek több philosophiája lévén mint közönséges személyben leltem volna, az nekem nagy áldozatba nem került. De képzelheted mibe kerül *lelki szükségeimről* nem tehetni. Ezután kevés új munkákat fogunk vásárolhatni.

Tegnap vevém Andrének levelét, mellyben az Oeconomische Verhandlungenre hív-meg. Vele eddig nem voltam semmi szövetségben, becsület és háladatosság kényszerítnek elfogadására. Oda legalább a' Hegyaljai szőlők műveléséről irok valamit, úgy

mint a' Lübeck Journaljában írt valaki a' Ménesi borokról. 'S talán valamit a' Magyarországi tiers-etat-ról is, de csak oeconomiai tekintetekben, mert a' politicait illetni nem merem, ámbár nem vagyok épen Berzeviczy Gergely. Valami túl megyen a' há-táron, nem használ, hanem árt; 's hogy használna a' *legvastagabb hazugság*? 'S nem *sok* e csak az is, a' mit hazugság nélkül *lehet* mondani? De ezek a' dolgok engem nagyon elvonnak azoktól, a' miket tökéletességre akarnék hajtani.

Tudni akarod mit felele W éber? mit Institóris? Wéber ezt: ajánlásomat köszöni; a' mit kívánok — (100 nyomtatványt, de úgy hogy a' papiroost én fize-tem) nem sok; de Gessznert nem fogadhatja-el, mert Daphnisának 's első Hajósának nyomtatványai felé-nél nagyobb csomóban nyakán vesztek. Ezt Nagy Sámuel ford.

Institóris kész mindenre, de úgy ha Praenumé-ránsokat szerzek ígéretemhez képest. Én még soha sem nyertem semmit dolgozásaimon. Pedig nem ol-csó áron adom. De az én Publicumom felette ki-csiny. — Láttad e minapi Catalogusát Kis Istvánnak? *Miket* árúl! és *melly nagy* áron!

Most tüzzel vassal azon vagyok, hogy Tövisei-met adhassam-ki. A' reátok írt 's utolsó levelemben közlött epigrammának némelly variánsai vannak.

Különbözők és eggyek arcaik ,
 Mint lenni kell a' szép testvérekének
 Kik egy anyának nőttek karjaín ,
 És bájaiban megosztva részesek.

Facies non
 omnibus u-
 na, nec di-
 versa ta-
 men ; qua-
 les decet
 esse soro-
 rum.

Aranyszög fürtök ékesítik az
 Eggyiknek fenn költ homlokát, 's cyane
 Színét felülhaladt nagy 's szép szemek
 Szikráznak a' játékos iv alól.

A' másik barna selymet hullogat
 Pároszi márvány-vállain alá ;
 'S melly Isten álljon ellent, a' midőn
 E' két setét csillag pillant reá ?
 Az eggyik Spártai karcsú szép leány ,
 Körül aggatva a' párducz' leplegével ,
 Kit a' hegyekben sújtott-meg nyila.
 Lesbósz nevelte a' másikat, dalok
 És lant' zengése mellett ; azt mutatja
 Fürtjei között az í o n koszorú.
 Mellyiké az alma ? Ah ki mondja-meg !

Kiben kétségeim biztos oktatót

Találni szoktak, Delphi nagy Királya,
 Szent és nagy Isten ! vedd-el e' homályt
 'S hogy bírja fényed', illessd meg szemem'

(A' minapi apographumban háromszor fordul elő ez

a' szó: *szem.*)

Tripószodon ég a' tömjén 's magas

Boltjaidat sűrű felleg tölti-be.

Segíts ! itt térdelek —

Im a' falon,

Betűk lángolnak: KEDVES NÉKEM A'

NAGY MESTER, ÉS A' VÁLASZTOTT TANÍTVÁNY.

P É C Z E L I.

Libánnak nagy magzatja 's a' kicsiny
 Izsóp között Zeusz hézagot hagyta,
 És melly igen nagyot! melly végig láthatatlant!
 Társaid' sorában, Tölgy, te állsz ugyan,
 Eggy győzedelmes nagy Király, elől;
 'S a' szüntelen' zöld lombú jegenye
 A' véle testvér bús de szép fenyővel
 A' kőrös, a' bikk és az illatos hárs,
 A' játszva rezgő nyár, nyír, és topoly,
 És a' juharnak sok neme a' szerént
 Hajt térdet és főt néked mint azok,
 A' mellyeket Pomona 's Flora véd,
 És mint a' Liliodendron és Platan,
 A' Bignon, a' Negundó és a' Getics,
 'S te Tölgykirályné, szép Acátia!
 De Zeusz igaz volt társaidhoz is,
 'S becs nélkül még a' fűzet sem hagyá:
 Buján ereszti gallyait, sebet tür,
 Hamar tenyész, nem kíván mívelést,
 Árnyéket tart a' háznak és akolnak.
 'S midőn a' vad tetők dühödt vize
 Pusztítja a' jámbor gazda földjeit,
 'S atyai hajlékát elseperni készül,
 A' fűz, nem a' tölgy, gátolja a' veszélyt.
 Sok a' mit tettem, és nem hasztalan.
 A' nem hazúg három rokkás leány
 Igéretét nagy kegygyel teljesíté:
 Szolgált H a z á m n a k v é g l e h e l l t e m i s !

A' LÚDHATTYÚ.

Czélzás Látzainak azon irására, mellyet ez idén Januárban, vagy tavaly Decemb. a' Hazai Tudósítások leveleiben adott ki, és a' mellyben P o o c s Mátyás — és több ehhez hasonlókat *Hattyúknak* mond, *Gém-ről* szolt, és így végzi.

úsznának hogy ha volna *mivel*.

Ez Pataki Witz.

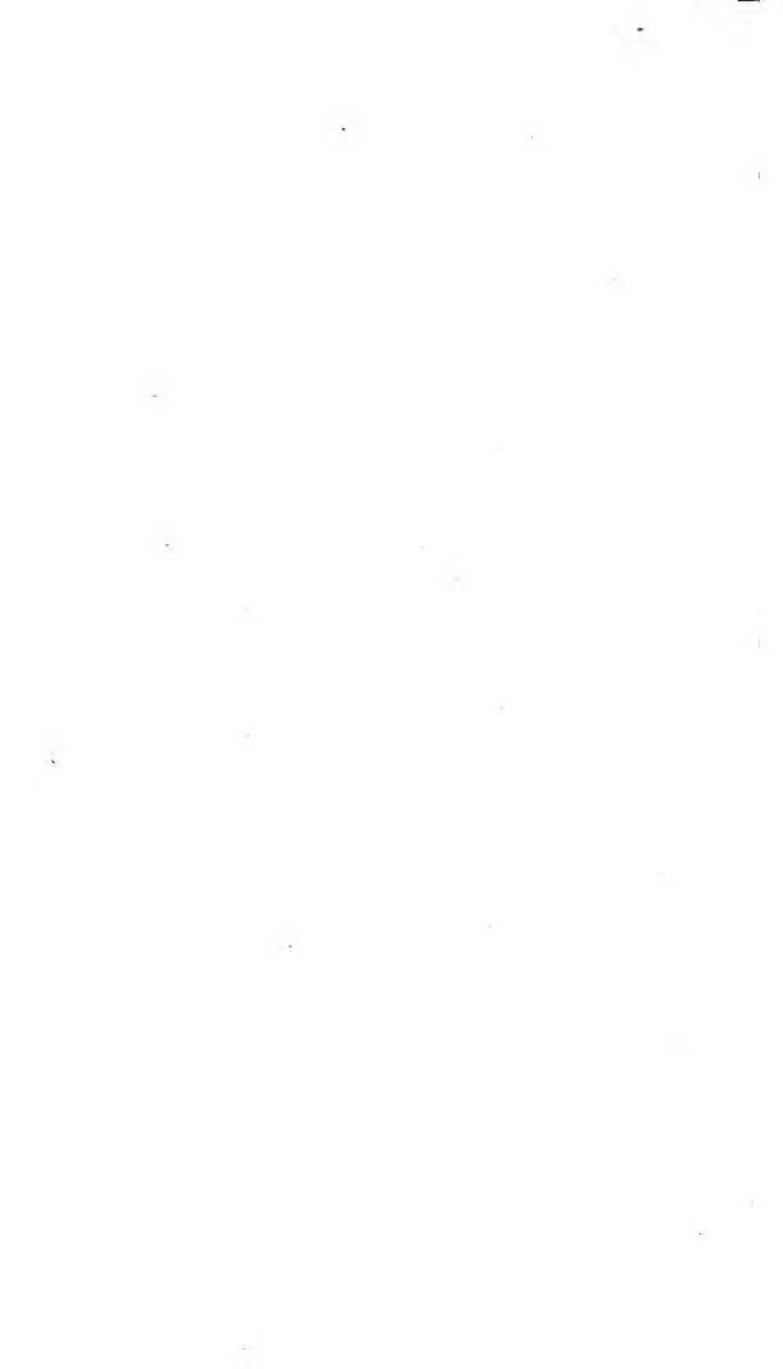
Cayster és nem — e' szép viz neve. (Bodrog.)
 Zavaros! bűdös! De semmi! Benne én lakom.
 Én nem vagyok lúd többet; én hattyú vagyok!
 Mert úszni láb és szárny nekem is adatott.
 Pöffedj begyem, 's te nyak, ha nem hajolsz, meredj.
 Hattyúnyakat jól játszol, a' ki lát, csudál.
 El, el te kolcsaggém vizemnek széliről!
 Te úszni nem tudsz, bár fejér tolladdal a'
 Hadak Vezére kalpagának fényt szerez,
 'S gyémántboglárt rak rája, nem tudsz úszni te!
 Én úszni jól tudok. Oh kegyetlen Istenek,
 De miért adátok nékem e' csúf gágogást!!
 Miért, miért e' rút, ez ocsmány gágogást!!!

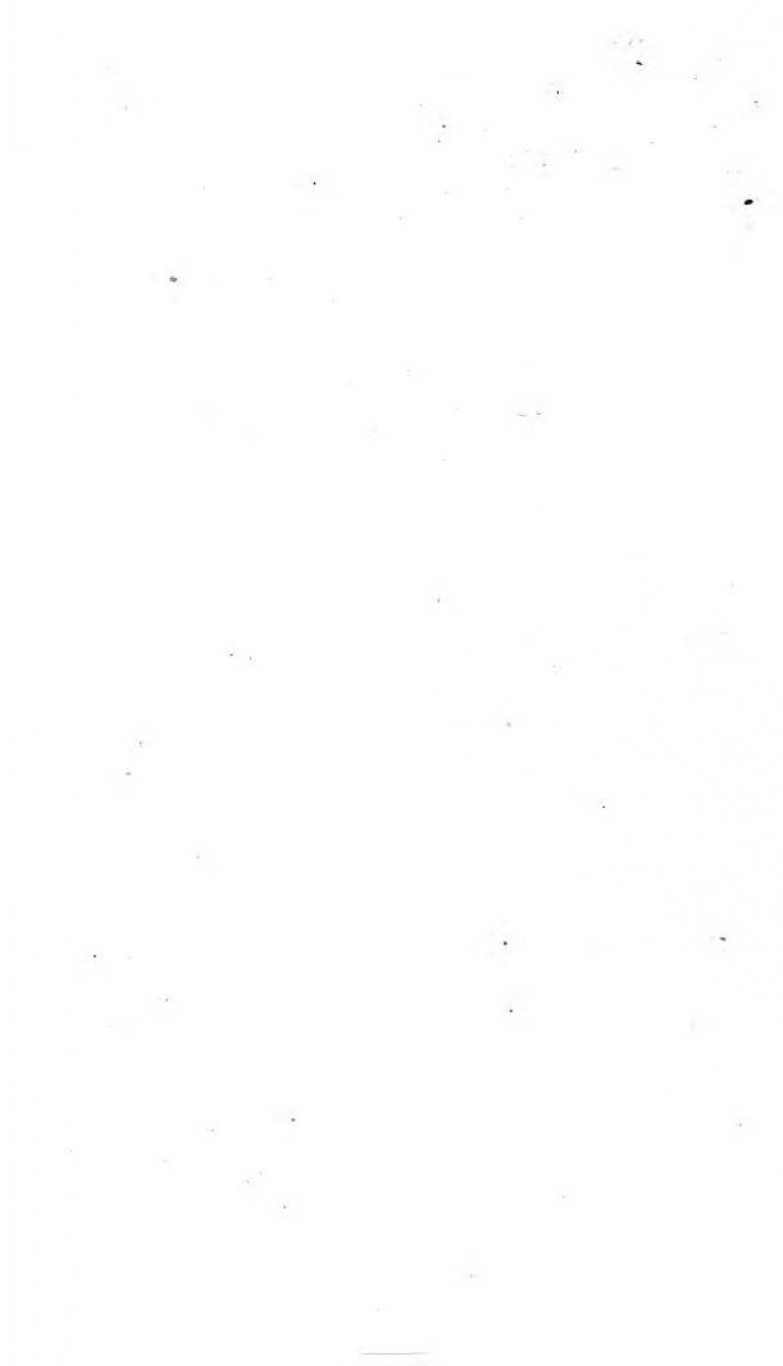
EPIGRAMMAI MORÁL.

Bántani mást vadság — 's más a' lélektelen Iró?
 Azt hozzád 's hozzám nem köti semmi kötél.

Csipd, döfd, rugd valahol lehet a' gaz latrot! Az illyet
Bántani, vágni 's agyon verni *netette* szabad.

Élj szerencsésen, kedves barátom! Két czik-
kelyére levelednek másszor. Ajánlom magamat meg-
becsülhetetlen barátságodba.

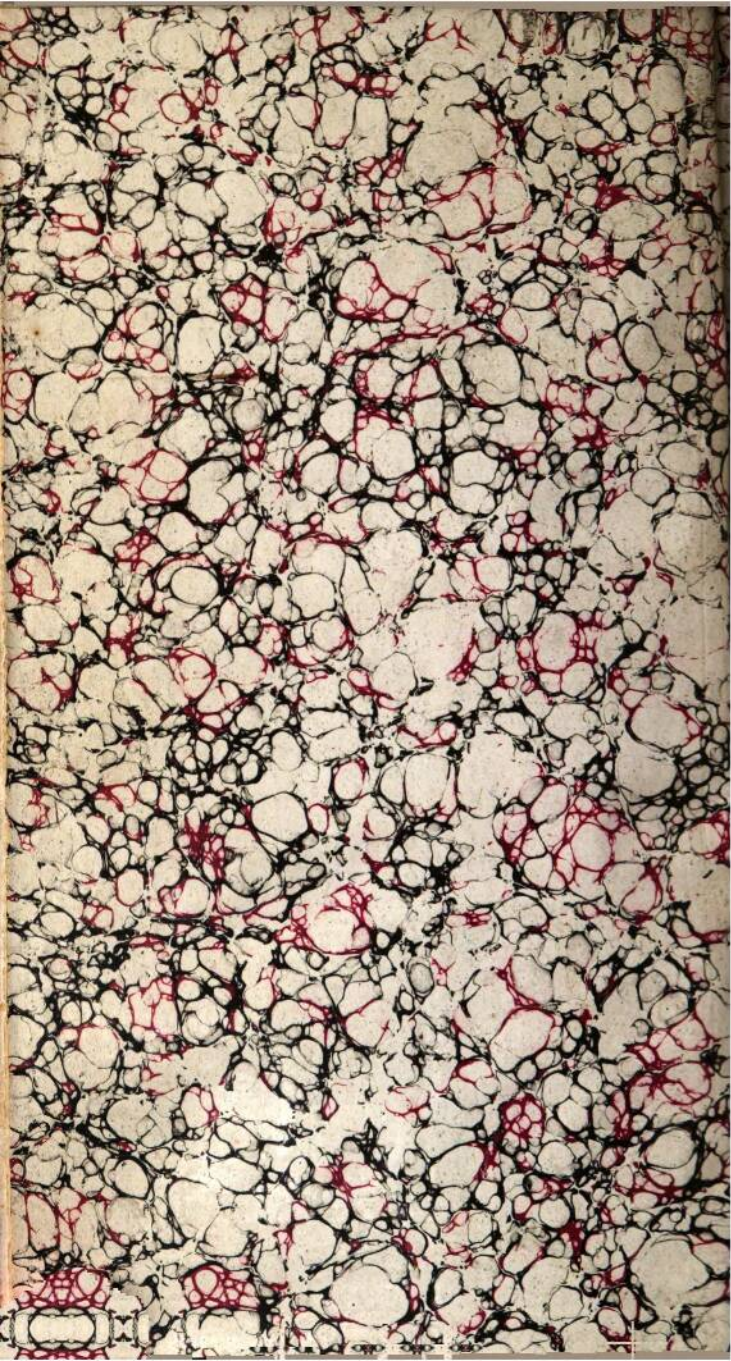

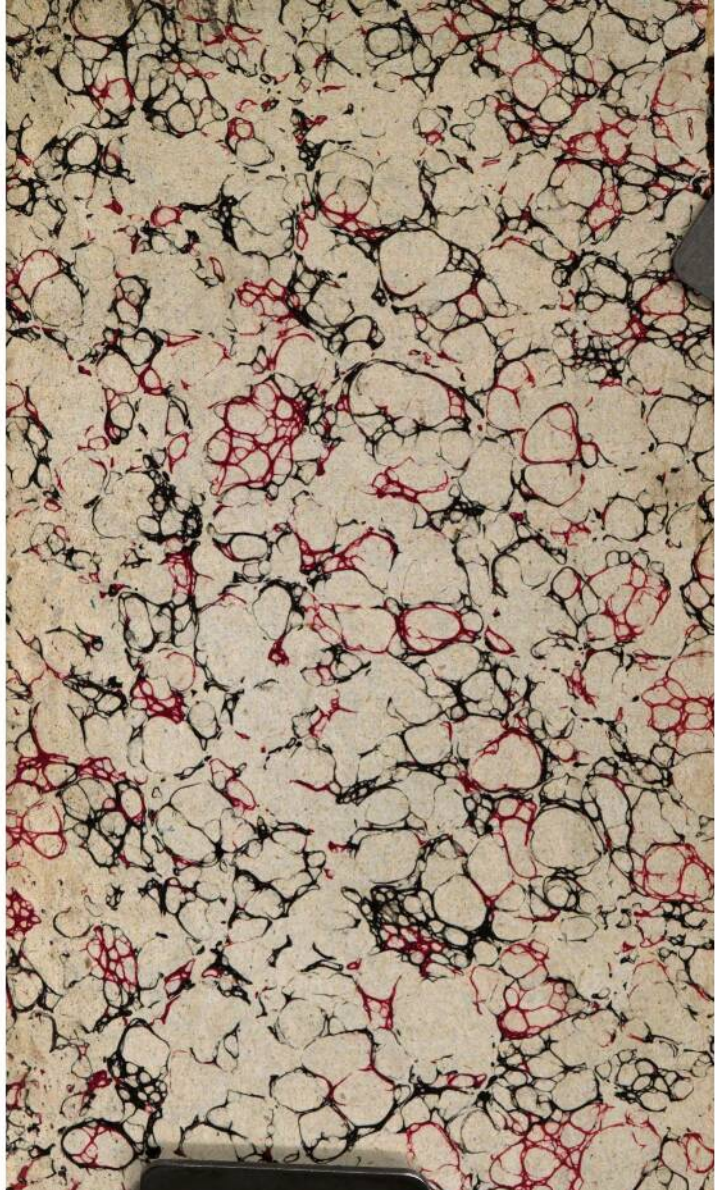

Österreichische Nationalbibliothek

+Z169752004

Hr. Hallsteine
k.k. Hof-Buchbinde
in
WIEN
K. Bez. Schwarzspä
niersgasse 3.

